

Kişiliğin Gelişimi

CARL GUSTAV JUNG

Çeviren: Duygu Olgaç

pinhan

Psikoloji

Kişiliğin Gelişimi

CARL GUSTAV JUNG

Jung, ana araştırma alanlarını ideal yetişkin kişiliği üzerine yoğunlaştırmıştır ancak bu eserde çocukluk psikolojisine eğilir. Ele aldığı meseleler esas olarak eğitim ve kişilik sorunlarıdır. Bunu yaparken, çocuklukta görülmeye başlayan zeka, algı ve duygu bozukluklarında anne-babaların ve eğitimcilerin göz ardı edilemez rolüne vurgu yapar. Jung, anne-babaların ve eğitimcilerin psikolojisinin çocuğun gelişimi için hem olumlu hem de olumsuz getirilerinin olacağını söyler. Dolayısıyla bu kişilerin sadece eğitmeyi bilen değil aynı zamanda kendi kişiliklerini de geliştirebilen insanlar olması gerektiğinin üzerinde durur.

ISBN : 978-605-5302-61-0

25 ₺

pinhanyayincilik.com
/pinhanyayincilik
/pinhanikitaplar

KİŞİLİĞİN GELİŞİMİ

Carl Gustav Jung

Çeviren:

Duygu Olgaç

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 20913

Orijinal ismi: *Development of Personality*

© Pinhan Yayıncılık, 2015
Türkçe çeviri © Duygu Olgaç, 2015

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever

Birinci Basım: Nisan 2015
Çeviri Editörü: Adem Beyaz
Kapak Görseli: Popup

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

Kataloglama Bilgisi
1. Psikoloji 2. Kişilik 3. Çocuğun Eğitimi

Pinhan Yayıncılık: 79 Psikoloji Dizisi: 14

ISBN: 978-605-5302-61-0

İçindekiler

Editörün Notu 7

I ÇOCUKTA PSİŞİK ÇATIŞMALAR 9

II WICKES'İN "ANALYSE DER KINDERSEELE" ADLI KİTABINA GİRİŞ 49

III ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ 59

IV ANALİTİK PSİKOLOJİ VE EĞİTİM 77

Birinci Oturum 79

İkinci Oturum 97

Üçüncü Oturum 127

V DOĞUŞTAN YETENEKLİ ÇOCUK 155

VI BİREYSEL EĞİTİMDE BİLİNÇDIŞININ ÖNEMİ 171

VII KİŞİLİĞİN GELİŞİMİ 191

VIII PSİKOLOJİK BİR İLİŞKİ OLARAK EVLİLİK 217

Editörün Notu

İnsanın bütünlüğünün bir ifadesi olan kişilik, Jung tarafından, bir yetişkin ideali olarak tanımlanmıştı; öyle ki bu idealin bireyleşme yoluyla bilinçli biçimde gerçekleşmesi yaşamın ikinci yarısında insan gelişiminin amacı olacaktı. Jung, sonraki tüm çalışmalarında ana odağını insan gelişiminin bu amacına adadı. Buradan, ben'in çocukluk ve ergenlik dönemlerinde oluşup iyice yer ettiğini anlıyoruz. Bu yüzden de erken gelişim dönemlerine ait psikolojik bir taslak olmadan bireyleşmenin tamamlanmasından söz edilemez.

Mevcut cilt, Profesör Jung'un çocuk psikolojisi ve eğitimi konusundaki çalışmalarından derlenmiş bir eserdir. "Analitik Psikoloji ve Eğitim" üzerine üç oturum bu cildin temel parçalarıdır. Jung, olağandışı bir şekilde doğuştan yetenekli çocuklar başta olmak üzere çocuklarda bilincin yetkinleşmesinde ve olgunlaşmasında en büyük önemi ebeveyn ve eğitimcilerin psikolojisine vermiştir. Ebeveyn arasındaki psikolojik ilişkinin tatmin edici olmamasının çocukluktaki ruh-kökenli bozukluklarda önemli etkiye sahip olabileceğini vurgulamıştır. Jung'un "Psikolojik Bir İlişki Olarak Evlilik" makalesini bu cilde eklemenin bu konuyla ilgili olduğu düşünüldü, ve son olarak çocukluk problemleriyle yetişkinlikteki bireyleşme arasında bağlantı kurmak adına mevcut cilde adını veren makale eklendi.

"Çocuk Gelişimi ve Eğitimi" makalesi bu başlık altında ilk defa burada sunuluyor. Daha önce *Contributions to Analytical Psychology* içinde "Analitik Psikoloji ve Eğitim" konulu dört oturumun biri olarak yayımlanmıştı; ama konusu farklı

olduğundan diğer üçünden ayrı sunuldu ve Jung bunu, diğer üç oturumu içeren *Psychologie und Erziehung*'a dahil etmedi. 106. paragrafta, çocukların rüyalarındaki arketip imgeleri üzerine önemli bir cümle ekleyerek, yazar önemli bir metin değişikliği yaptı.

Sadece "Doğuştan Yetenekli Çocuk" makalesi ve Frances Wickes'ın kitabı *Analyse der Kinderseele* için Jung'un yazdığı giriş kısmı daha önce İngilizceye çevrilmemişti. Ama yazar, eğitim üzerine makaleleri önemli ölçüde revize ettiği için yeni konular bu ciltte daha çok bulunmaktadır; bu da umarız ki çocuk psikolojisi alanında Jung'un konumunu belirtmeye yardımcı olur.

I

ÇOCUKTA PSİŞİK ÇATIŞMALAR

["Çağrışım Metodu" konulu konferans serisinin üçüncüsü, Clark Üniversitesi açılışının 20. yıl dönümünde, 1909 Eylül ayında Worcester-Massachusetts'te verildi. İlk hali, "Über Konflikte der kindlichen Seele" (*Jahrbuch fur psychoanalytische und psychopathologische Forschungen*, II, 1910, 33 vd.) başlığı altında yayımlandı. İngilizceye A. A. Brill tarafından çevrildi ve *American journal of Psychology*'de (XXI, 1910), Clark Üniversitesi'nin bir yıl dönümü yayınında (1910), ve *A Collected Papers on Analytical Psychology* (1. baskı, Londra, 1916; 2. baskı, Londra, 1917 ve New York, 1920) içinde yayımlandı. Bu mevcut çevirinin yapıldığı revize edilmiş versiyon ise *Psychologie und Eirziehung*'da (Zürih, 1946) çıktı. "Çağrışım Metodu"nu içeren ilk iki konferans Almancada hiç yayımlanmadı ama bahsi geçen 1910 ve 1916 yayınlarında yer aldı –EDİTÖRLER.]

İkinci Baskıya Önsöz

Bu küçük çalışmayı ikinci baskı için hiçbir değişiklik yapmadan olduğu gibi yayınlıyorum. Bu gözlemlerin ilk kez 1910 yılında ortaya çıkmasından beri kavrayışımız dikkate değer ölçüde değişmesine ve genişlemesine rağmen sonradan yapılan değişikliklerin, ilk basımda öne sürülen görüşleri temelde yanlış olarak tarif etmemi gerektirdiğini sanmıyorum, ki bu bana karşı belirli aralıklarla yapılan bir suçlamadır. Tersine tıpkı burada kaydedilen gözlemler gibi anlayışlar da değerlerini olgular olarak korumuşlardır. Ama bir anlayışa her zaman bir bakış açısı hakim olduğu için asla her şeyi kapsayan bir anlayış var olmamıştır. Bu çalışmada benimsenen bakış açısı psiko-biyolojik bakış açısıdır. Doğal olarak bu tek olasılık değildir, aslında farklı birçok başka bakış açışı vardır. Bu yüzden, Freudcu psikolojinin ruhu ile uyum içinde, çocuk psikolojisinin bu küçük parçası, (haz ilkesinin hakim olduğu bir hareket biçiminde algılanmış psikolojik bir süreç olan) tamamen hedonist bakış açısıyla yorumlanabilirdi. O halde temel dürtüler, fantezilerin en memnun edici ve böylece en tatmin edici şekilde gerçekleşmesine yönelik bir arzu ve çaba olurdu. Ya da Adler'in önerisini takiben kişi aynı materyali, psikolojik anlamda en az hedonist prensip kadar akla yatkın olan güç ilkesi bakış açısından yorumlayabilirdi. Ya da çocuktaki mantıksal gelişimi göstermek amacıyla tamamen mantıksal bir yaklaşım da kullanabilirdi. Hatta kişi meseleye din psikolojisi açısından bile yaklaşabilir ve Tanrı kavramının ilk başlangıcını öne çıkarabilirdi. Ben materyali şu ya da bu kuramsal prensibe tâbi tutmadım ve orta yol olan psiko-biyolojik gözlem

metodunu izlemekle yetindim. Böyle yaparak bu gibi prensiplerin meşruluğunu tabii ki yarıştırmıyorum, çünkü onlar insan doğamızda zaten varlar; ama sadece çok tek taraflı olan bir uzman kendi disiplini ve kendi bireysel gözlem metodunun kanıtlanmış değerini evrensel anlamda geçerliymiş gibi ilan etmeyi düşünebilirdi. Çok fazla farklı prensip olasılıkları var olduğu için insan psikolojisinin özü tam olarak sadece bir metot altında asla idrak edilemez, bilakis bireysel bakış açılarının toplamı altında edilebilir.

Bu çalışmada geliştirilen görüşün temel varsayımı; çocuksu düşüncenin gelişmeye başlama sürecinde cinsel ilginin dikkate değer bir rol oynamasıdır, bu varsayım ciddi bir muhalefet ile karşılaşmamalıdır. İnsan psikolojisinin bu kadar önemli bir temel içgüdüsü, çocuk psişesinde kendini en baştan beri hissettirmemeli fikrini içeren alışılmadık biçimde olasılık dışı varsayımdan öte, mümkün karşıt bir varsayım elbette birçok iyi gözlemlenmiş olguyla karşı karşıya gelirdi.

Ayrıca, diğer bir yandan psişik çatışmaların çözümü için *düşünmenin* ve kavram-inşasının önemini vurguluyorum. İlerleyen kısımdan, ilk cinsel ilginin simgesel olarak doğrudan sadece cinsel hedefe yönelmesi rahatça çıkarılabilir, ancak bu ilgi bir de düşünmenin gelişimine yönelir. Eğer böyle olmazsa çatışmanın çözümüne zihinsel kavram aracılığıyla değil sadece cinsel hedefe ulaşma yoluyla varılabilir. Ama bu noktada zihinsel kavram aracılığıyla ulaşma geçerlidir. Buradan da, yetişkin cinselliğine dair kavram-inşası layıkıyla çalışmayacağı için, çocuksu cinselliğin bütünüyle yetişkin cinselliği ile özdeşleşmediği, fakat birçok vakada sadece gerçek cinsel hedef yani doğanın dayattığı normal cinsel işlevden payına düşenle yetindiği sonucunu çıkarabiliriz. Öte yandan deneyimlerimizden biliyoruz ki çatışmalar çözümlenmediğinde cinselliğin çocuksu başlangıcı, gerçek cinsel işleyişe de -mastürbasyona- neden olabilir. Buna rağmen kavram-inşası, süregelen, aktif farkındalık sağlama alınsın diye libidoya daha çok gelişim kabiliyetinde bir ka-

nal açar. Belirli yoğunluktaki bir çatışma göz önüne alındığında, kavram-inşasının yokluğu, libidoyu cinselliğin başlangıcına doğru geriye iten bir engel olarak hareket eder ve bu, başlangıçların ya da tomurcukların anormal bir gelişim aralığına zamanından önce gelmesiyle sonuçlanır. Bu çocukta bir nevroz üretir. Özellikle zeka eğilimleri dolayısıyla zihin talepleri erken gelişmeye başlayan doğuştan yetenekli çocuklar, ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin uygun olmayan bir merak olarak adlandırmaları sonucu örtbas etmeleri yoluyla ciddi bir prematüre cinsel farkındalık riski taşırlar.

Bu fikirlerin gösterdiği üzere düşünme işlevini, kendini haz veren gerçekleşmesinin altında engellenmiş gören ve böylece düşünme işlevine geçiş yapmaya zorlanan cinselliğin geçici bir çaresi olarak tasavvur etmiyorum; bilakis, çocuksu cinsellikte, gelecekteki cinsel işlevin başlangıçlarını algılarken bir yandan da daha yüksek zihinsel işlevlere ait çekirdeklerin varlıklarını ayırt ediyorum. Çocuksu çatışmaların kavram-inşası yoluyla çözülebilmesi gerçeği ve ayrıca yetişkin yaşamında bile çocuksu cinselliğin izlerinin hayati zihinsel işlevlerin tohumları olduğu gerçeği bunun lehinedir. Yetişkin cinselliğinin bu çokdeğerli jerminal eğilimden geliştiği gerçeği çocuksu cinselliğin saf ve basit "cinsellik" olduğunu kanıtlamaz. Bu yüzden Freud'un çocukta "çokbiçimli sapma" eğilimi fikrinin doğruluğundan şüphe etmekteyim. Bu basitçe *çokdeğerli* bir eğilimdir. Eğer Freudcu kaide ile devam etseydik embriyolojide dışderi hakkında beyin olarak bahsetmek zorunda kalırdık çünkü beyin sonunda dışderiden gelişir. Ama dışderiden beynin yanında örneğin duyu organları ve benzeri başka şeyler de gelişir.

Aralık 1915
C. G. J.

Üçüncü Baskıya Önsöz

Bu makalenin ilk yayımlanmasından bu yana neredeyse otuz yıl geçmesine rağmen öyle görülüyor ki bu küçük çalışma henüz ruhunu teslim etmemesinin yanında toplumda artan bir talep de topluyor. Bir ya da iki açıdan bu çalışma asla bayatlamadı. Bunun ilk sebebi tekrar tekrar meydana gelen veya her yerde neredeyse aynı şekilde bulunan basit bir dizi gerçek sunmasıdır. İkinci sebep ise mükemmel bir pratik ve kuramsal önemde bir sebep ortaya koymasıdır; yani çocuğun fantezisinin "realizm"e sığmama ve bilimsel rasyonalizm yerine "simgesel" bir yorum ortaya koyma çabasını göstermesidir. Bu çaba, açıkça psişenin doğal ve kendiliğinden bir ifadesidir; tam da bu yüzden "bastırma" gibi şeylere kadar izi takip edilemez. Bu özel noktayı ikinci baskıdaki önsözümde de belirtmiştim ve hâlâ uzmanların çoğunluğu, çocuğun çokbiçimli cinselliği mitine ısrarla inandığı için benim bahsim güncelliğini yitirmedi. Bastırma teorisi hiç olmadığı kadar fazla gözde büyütüldü, buna rağmen psişik dönüşüme dair doğal fenomenler tamamen göz ardı edilmediyse de küçük görülürdü. 1912 yılında, bu fenomenleri, bir sınıf olarak psikologların zekalarına etki ettiği şimdi bile söylenemeyen özet bir çalışmanın konusu yaptım. Bu yüzden mevcut alçakgönüllü ve gerçeklere dayalı raporun, okuyucunun düşüncesinde hareketlendirici etki yaratmada başarılı olacağına inanıyorum. Psikolojide teoriler çok ifrittir. Teorilerin yöneltici ve bulgusal değerleri için belirli bir bakış açısına sahip olmamız gerektiği doğrudur ama bunlar her zaman rafa kaldırılabilecek safi destekleyici kavramlar olarak düşünülmelidir. Genel teorileri bir

çerçeveye oturtmaktan yeterince uzak olduğumuz psişe hakkında hâlâ çok az şey biliyoruz. Psişenin fenomenolojisinin ampirik kapsamını henüz kurmadık: O halde genel teorilere nasıl güvenebiliriz? Şüphesiz teori, deneyim eksikliği ve bilgisizliğin en iyi bahanesidir ama sonuçlar can sıkıcı: Geri kafalılık, yüzeysellik ve bilimsel hizipçilik.

Çocuğun çokdeğerli jerminal eğilimini cinselliğin tam yetkin bir aşamasından ödünç alınmış cinsel bir terminoloji ile belgelendirmek tartışmalı bir girişimdir. Bu, çocuğun bütünündeki her şeyi cinsel yorumlama yörüngesine sokmak anlamına gelir, ki bir yandan cinsellik kavramı fantastik ölçülerde şişirilmiş ve belirsiz bir hal alır, diğer bir yandan da zihinsel etmenler çarpık ve büyümesi engellenmiş içgüdüler olarak görülür. Bu gibi görüşler, çocuksu eğilimin temel çokdeğerliğinin az miktarda bile hakkını verme kapasitesinde olmayan bir rasyonalizme sebep olur. Bir çocuk, yetişkinler için şüphesiz cinsel bir mahiyeti olan konularla meşgul olsa da bu çocuğun meşguliyetinin doğasının eşit miktarda cinsel olduğunu kanıtlamaz. Dikkatli ve özenli araştırmacı için cinsel terminoloji, çocuk fenomeninde uygulandığında, en çok profesyonel bir *façon de parler* [*konuşma şekli*] sayılabilir. Bunun uygunluğu hakkında endişelerim var.

Birkaç küçük geliştirmenin yanında bu makaleyi bir kez daha değiştirilmemiş şekliyle sunuyorum.

Aralık 1938
C. G. J.

Çocukta Psişik Çatışmalar

1 Freud'un "Küçük Hans"[1] vakasıyla ilgili raporunu yayımladığı sırada psikanalize aşina olan bir babadan o zamanlar dört yaşındaki küçük kızı hakkında birtakım gözlemler edinmiştim.

2 Bu gözlemler, Freud'un "Küçük Hans" raporuyla çok ilişkili ve onu tamamlayıcı nitelikte oldukları için onları daha geniş bir kitleye erişilebilir yapmaktan kendimi alıkoyamıyorum. "Küçük Hans"'ın maruz kaldığı, öfke demeyeceğim ama, yaygın anlayışsızlık benim çalışmamı yayımlamamda ek bir sebepti. Çalışmam "Küçük Hans" kadar geniş olmasa da "Küçük Hans" vakasının ne kadar tipik bir vaka olduğunu onaylayan noktalar içerir. Sözüm ona "bilimsel" eleştiri, bu zamana kadar bu önemli meselelerle ilgilenmediği gibi insanların önce inceleyip sonra yargılamayı hâlâ öğrenmediğini de bir kez daha kanıtladı.

3 Sağgörüsü ve zihinsel canlılığına ilerideki gözlemler için minnettar olduğumuz küçük kız, sağlıklı ve hayat dolu duygusal mizaca sahip bir çocuktu. Hiçbir zaman ciddi bir hastalığı olmadı ya da hiçbir zaman "sinirli" bulgular göstermedi.

4 Yaklaşık üç yaşındayken çocukta canlı sistematik ilgiler uyandı; çocuk sorular sormaya ve istekli fanteziler örmeye başladı. Şu an takip etmekte olduğumuz raporda maalesef tutarlı bir sunum iddiasını bir tarafa bırakmalıyız zira bu rapor, kendisine benzer deneyimlerden soyutlanmış bir deneyimin anekdotlarından oluşmuştur, bu yüzden bilimsel

[1] "5 Yaşındaki Erkek Çocukta Fobinin Analizi."

ve sistematik olarak ele alınmamış, daha ziyade bir hikaye biçiminde işlenmiştir. Tüm vakalarda garip olanı tipik olandan hatasız kesinlikte ayırmaktan hâlâ çok uzak olduğumuz bugünkü psikolojimizin durumunda, bu tip yorumlamadan vazgeçemeyiz.

5 Anna olarak adlandıracağımız bu çocuk yaklaşık 3 yaşındayken büyükannesiyle şu konuşmayı yapmıştı:

"Büyükanneciğim, senin gözlerin neden bu kadar sönük?"
"Çünkü ben yaşlıyım."
"Ama tekrar genç olacaksın?"
"Ah canım, hayır. Giderek daha da yaşlanacağım, sonra da öleceğim."
"Ya sonra ne olacak?"
"Sonra bir melek olacağım."
"Ya sonra! Tekrar bir bebek mi olacaksın?"

6 Çocuk burada bir problem için geçici bir çözüm fırsatı buldu. Bir süre annesine gerçekten kendisinin bir oyuncak bebeğe, yaşayan bir erkek kardeşe sahip olup olamayacağını sorma alışkanlığı edinmişti; bu sorular doğal olarak bebeklerin nereden geldiği sorusunu doğurdu. Çocuk benzer soruları kendiliğinden ve dikkat çekmeden sormaya devam ettikçe ebeveyn bu sorulara hiç önem vermedi, bilakis çocuk soruları sorarken ne kadar rahatsa onlar da soruları o kadar kolay cevaplandırdılar. Böylece bir gün ona, çocukların leylekler tarafından getirildiği sevimli öykü anlatıldı. Anna, bu hikayenin daha ciddi bir versiyonunu, çocukların cennette yaşayan melekler oldukları ve sonra o leylek tarafından dünyaya getirildikleri versiyonu önceden duymuştu. Bu teori, ufaklığın soruşturmacı etkinlikleri için başlangıç noktası olmuş gibi gözüküyordu. Büyükanneyle yapılan konuşmadan da görülebilir ki; bu teori, daha geniş bir uygulama kapasitesine sahipti çünkü sadece acı veren ölüm düşüncesini değil, aynı zamanda çocukların nereden geldiği bulmacasını da rahat bir tutum içerisinde çözüyordu. Anna, kendine şunu söylüyor gibiydi: "Biri öldüğünde önce melek

sonra çocuk olur." Bunun gibi bir taşla iki kuş vuran bir çözüm, bilim dünyasında bile inatçı bir sadakat görürken, çocuğun aklından belli bir miktar şok olmadan silinemezdi. Bugün hâlâ milyonlarca insanın inandığını bildiğimiz reenkarnasyon teorisinin tohumları bu basit anlayışta yatar.[1]

7 "Küçük Hans"ın geçmişinde minik kız kardeşin doğumunun dönüm noktası olması gibi bu vakada da dört yaşına geldiğinde erkek kardeşinin doğumu Anna için dönüm noktası oldu. O vakte kadar fazla dokunulmamış olan çocukların nereden geldiği problemi böylece güncel hale geldi. Görünüşe göre annenin hamileliği fark edilmeden geçti, bu demektir ki; Anna, bu konu hakkında hiç gözlem yapmadı. Doğumdan önceki akşam, doğum sancılarının başlamasıyla çocuk kendini babasının odasında buldu. Baba, onu dizine oturttu ve "Eğer bu akşam bir erkek kardeşin olsaydı ona ne söylerdin bakalım?" diye sordu. Anna, anında "Öldürürdüm." cevabı verildi. Cevaptaki "öldürmek" deyimi panik yaratır gibi gözükse de Freud'un daha önce çok defa dile getirdiği gibi, çocuk dilinde "öldürmek" ve "ölmek" sadece "kurtulmak" anlamına geldiğinden bu deyim aslında zararsızdı. Bir keresinde, analiz sırasında nükseden bir çağrışım yaşayan ve sürekli Schiller'in "Çanın Şarkısı" adlı şiirini düşünen on beş yaşındaki bir kızı tedavi etmiştim. Hiçbir zaman şiiri gerçekten okumamış sadece bir kere bir katedral kulesi hakkında bir şeyler hatırlamıştı. Başka hiçbir detay hatırlayamamıştı. Mısralar şöyleydi:

Kuleden
Çan notaları düşüyor
Ağır ve üzgün
Cenaze töreni için...

[1] [Profesör Jung'un sonraki araştırmalarının ışığında bu teoriler bilinçdışındaki yeniden doğuş arketipine dayalı olarak anlaşılabilir. Diğer birçok arketip kaynaklı etkinlik örneği bu makalede bulunabilir – EDİTÖRLER.]

Yazık! Bir eş ve bir anne,
Küçük eş ve sadık anne,
Gölgelerin yağız prensi
Onu kocasının kollarından ayırıyor...

8 Doğal olarak annesini içtenlikle sevmiş ve ölümüyle ilgili bir şey düşünmemişti fakat diğer bir yandan mevcut durum şöyleydi: Annesiyle birlikte beş haftalığına akrabalarının yanına gitmek zorunda kalmıştı. Bir önceki yıl ise anne tek başına gitmiş, kız ise (tek ve şımarık bir çocuk) evde babasıyla yalnız kalmıştı. Ne yazık ki bu yıl, kocasının kollarından ayrılan "küçük eş" olsa da, kız çocuğu, "sadık anne"nin çocuğundan ayrılmasını seve seve tercih ederdi.

9 Bu yüzden bir çocuğun ağzındaki "öldürmek" sözcüğü tamamen zararsız bir deyimdir. Özellikle, Anna'nın bu kelimeyi yok etme, ortadan kaldırma, tüketme vb. anlamlarında rastgele kullandığı biliniyorsa... Bununla birlikte bu eğilim dikkate değer bir eğilimdir ("Küçük Hans" analiziyle karşılaştırın).

10 Doğum, sabahın erken saatlerinde gerçekleşti. Kan izleri de dahil olmak üzere, doğumun bütün izleri ortadan kaldırıldıktan sonra baba, Anna'nın uyuduğu odaya girdi. Girer girmez Anna uyandı. Baba, minik erkek kardeşin geldiği haberini verdiğinde kızın yüzünde şaşırmış ve biraz da gergin bir ifade oluştu. Sonra baba onu kucağına aldı ve yatak odasına götürdü. Anna, yorgun görünen annesine kısa bir bakış attıktan sonra sanki "Şimdi ne olacak?" diye düşünürmüşçesine utanma ve kuşku karışımı bir ifade sergiledi. Bebeği görür görmez zorla memnuniyet göstermesiyle Anna'nın bebeği soğuk karşılaması genel bir hayal kırıklığına sebep oldu. Sabahın geri kalan saatlerinde Anna açık bir şekilde annesinden uzak durdu. Normalde hep annesinin etrafında dolandığı için bu dikkat çekici bir durumdu. Ama bir keresinde, annesi yalnızken Anna odaya koştu ve onun boynuna sarılıp aceleyle "Şimdi ölmeyecek misin?" dedi.

11 Şimdi çocuğun ruhundaki çatışmalar hakkında bir şeyler meydana çıktı. Görünen o ki leylek teorisi hiçbir zaman tam anlamıyla özümsenmemişti, bunun yerine kişinin ölerek bir çocuğun yaşama gelmesine yardım ettiği yeniden doğuş hipotezi elde edilmişti. Bu yüzden anne ölmeliydi. O halde Anna, çocuksu bir biçimde kıskanmaya başladığı bebek hakkında neden memnuniyet hissetmeliydi? Bu yüzden Anna, annesinin ölüp ölmeyeceği hakkında kendisini ikna etmek zorundaydı. Anne ölmedi. Bu mutlu sona rağmen, yeniden doğuş teorisi ciddi bir aksama yaşadı. Minik erkek kardeşin doğumunu ve genel olarak çocukların dünyaya gelişini anlatmak şimdi nasıl mümkün olacaktı? Leylek hikayesi hiçbir zaman açıkça reddedilmedi sadece yeniden doğuş hipotezinin lehinde bu hikayeden dolaylı olarak vazgeçildi.[1] Çocuğun birkaç haftalığına büyükannesine gitmesiyle orada yapılan açıklamalar maalesef ebeveynden saklı kaldı. Buna rağmen sonraki rapordan da anlaşıldığı üzere leylek hikayesi daha fazla tartışılmış ve onu desteklemek için sözsüz bir anlaşma oluşmuştu.

12 Anna eve yeniden dönüp annesiyle karşılaştığında yine bebeğin doğumunda gösterdiği aynı utanç ve kuşku karışımı ifadeyi gösterdi. İfade, ebeveyne de epey belirgin olduğu halde açıklanabilir değildi. Anna'nın bebeğe karşı davranışları çok hoştu. Bu arada eve bir bakıcı geldi. Bakıcı üniformasıyla küçük Anna'da başlangıçta oldukça olumsuz,

[1] Bu noktada bu yaştaki çocukların kafalarını bu tip teorilerle neden meşgul ettiği sorgulanabilir. Cevap şudur; çocuklar etraflarında olup biten ve duyular yoluyla algılanabilen her şeye karşı yoğun şekilde ilgi duyarlar. Bu ayrıca kendini, her şeyin neden ve niçinini içeren, o sonu olmayan sorularda gösterir. Eğer kişi, bir çocuğun psikolojisini anlamak istiyorsa kültürün renkli gözlüklerini bir kenara bırakmalı. Bir çocuğun doğuşu, herkes için olup olabilecek en önemli olaydır. Ancak uygar düşüncelerimiz için cinsellik gibi doğum da biyolojik eşsizliğini kaybetti. Ama asırlar boyunca doğum üzerine aşılanan biyolojik değerlendirmeler zihinde bir yerde saklanmış olmalı. Medeniyet ilkel düşünce sisteminin üzerine bir perde çekmeden önce, bir çocuğun bu değerlendirmelere sahip olması ve hiç tereddüt etmeden bu değerlendirmeleri göstermesinden daha olası ne olabilir?

derin bir etki yarattı ve Anna ona müthiş bir düşmanlık gösterdi. Bu nedenle hiçbir kuvvet bu bakıcıyı, Anna'yı akşamları soyundurmaya ve yatağa yatırmaya teşvik edemedi. Bu direncin sebebi çok geçmeden fırtınalı bir olayla ortaya çıktı; minik kardeşin yatağının başucunda, Anna bakıcıya "Bu senin kardeşin değil, benim kardeşim!" diye bağırdı. Buna rağmen yavaş yavaş bakıcıyla barışmaya ve bakıcılık oyunu oynamaya başladı. Bakıcının beyaz kepini ve önlüğünü alıp minik kardeşine ve oyuncak bebeklerine bakıcılık yaptı. Önceki ruh halinin tersine mevcut durumu melankolik ve dalgındı. Sık sık masanın altında saatlerce çömelip kendine uzun hikayeler anlatıyor, birçoğu anlaşılmayan kafiyeler uyduruyordu. Hikayeler, kısmen "bakıcı" temasıyla ilgili istekli fanteziler içerirken ("Yeşil Haç'ın bir bakıcısıyım.") kısmen de dışavurum ile mücadele eden ağrılı duygular içeriyordu.

13 Burada minik çocuğun yaşamında önemli, yeni bir özellikle karşılaşıyoruz: Dalgınlıklar, şiir sanatının ilk kıpırtıları, melankolik ruh halleri. Tüm bunlar genellikle yaşamın daha sonraki aşamalarında; gençlerin aileden ayrılmaya ve bağımsız bir birey olarak hayata adım atmaya hazırlandıkları ama hâlâ içten içe aile sıcaklığının özleminin acı veren duyguları tarafından kendilerini geri tuttukları zamanlarda karşılaşılan şeylerdir. Böyle zamanlarda, eksik olan şeyleri ödünlemek adına gençlerde şiir beğenileri başlar. Dört yaşındaki bir çocuğun psikolojisini ergenlik çağına girmek üzere olan bir kız ya da erkeğin psikolojisine benzetmek ilk bakışta mantığa aykırı görülebilir; ancak benzerlik yaşla değil mekanizma ile ilgilidir. Melankolik dalgınlıklar, önceden gerçek bir nesneye ait olması gereken ve ait olan sevginin şimdi *kendi içine döndüğünü*, yani öznenin sevgiyi kendi içine yönlendirdiği ve fantezi aktivitelerinde artış sağladığı gerçeğini açıklar.[1] Bu içedönüş nereden gelir? Bu, döneme

[1] Bu tamamen tipik bir süreçtir. Yaşam bir engelle karşılaşır, öyle ki hiçbir uyarlama yapılmaz ve libidonun gerçekliğe aktarımı askıya alınır, ardından içedönüş gerçekleşir. Bu demektir ki; libidonun gerçekliğe

özgün bir psikolojik gösterge midir yoksa bir çatışmadan mı kaynaklanır?

14 Bu noktada bir sonraki bölüm aydınlatıcı niteliktedir. Anna, annesine karşı giderek daha da itaatsiz hale gelir ve küstahça "Büyükanneme geri dönmeliyim!" demeye başlar.

"Ama beni bırakırsan ben daha da üzülürüm."
"Ah, ama senin bebeğin var."

15 Annenin tepkisi bize çocuğun tekrar gitmekle ilgili tehdidiyle aslında ne kastettiğini gösterdi: Teklifine annenin ne söyleyeceğini açıkça duymak, annenin genel tutumunu ve minik kardeşin onu annenin sevgi ve şefkatinden mahrum edip etmediğini görmek istedi. Buna rağmen, kimse bu apaçık kandırmacaya inanmamalı. Çocuk, erkek kardeşin varlığına rağmen anne sevgisindeki hiçbir şeyden kısıtlanmadığını rahatlıkla görebilir ve hissedebilirdi. Bu yüzden çocuk, annesine gösterdiği üstü kapalı serzenişte haksızdı ve bu etkilenmiş ses tonu eğitilmiş bir kulağı bile kandırabilirdi. Bazen benzer tonları yetişkinlerden bile duyarız. Böyle kolay tanınan bir tonun ciddiye alınması beklenemez ve bu yüzden ısrarla kendini kabul ettirmeye çalışır. Serzeniş, anne tarafından da ciddiye alınmamalıdır çünkü bu serzeniş aslında bir sonraki ve daha ciddi dirençlerin habercisidir. Biraz önce bahsedilen konuşmanın üzerinden çok geçmeden aşağıdaki sahne gerçekleşti:

---

karşı çalışması yerine engeli ortadan kaldırmaya ya da en azından fantezinin içinde ortadan kaldırmaya yönelik fantezi aktivitesinde bir artış olur, ve bu zamanla pratik bir çözüme yol açar. Bunun sonucu olarak nevrotiklerin abartılmış cinsel fantezileri (bu yolla hususi bastırmalarının üstesinden gelmeye çalışırlar); ayrıca kekemelerin etkili ve güzel konuşma sanatına yönelik yeteneklerine sahip olmaları hakkındaki tipik fantezileri gelir. (Bu itibarla bazı iddialara sahip olmaları, Alfred Adler'in organ aşağılığı üzerine detaylı çalışmaları sayesinde bize ulaşmıştır.)

Anne: "Gel, bahçeye çıkacağız."

Anna: "Yalan söylüyorsun. Eğer doğru değilse kolla kendini!"

Anne: "Sen ne düşünüyorsun öyle? Tabii ki sana doğruyu söylüyorum."

Anna: "Hayır, doğruyu söylemiyorsun."

Anne: "Doğruyu söyleyip söylemediğimi birazdan anlayacaksın; biz şu an bahçeye çıkıyoruz."

Anna: "Bu doğru mu? Doğru olduğuna emin misin? Yalan söylemiyorsun?"

16 Buna benzer sahneler defalarca tekrarlanmıştı. Ama bu sefer ses tonu daha güçlü ve ısrarcıydı ve üstelik "yalan söylüyorsun" derken yaptığı vurgu ebeveynin anlamadığı özel bir şeyi açığa çıkardı; aslında anne ve baba başlangıçta çocuğun içten gelen sözlerine çok az önem vermişlerdi. Bu konuda sadece resmi eğitimin gereklerini yerine getirmişlerdi. Biz genellikle çocukları hiçbir dönemlerinde dinlemiyoruz, tüm önemli şeylerde onlara *non compos mentis* [dengesiz] gibi davranıyor, önemsiz şeylerde ise robot mükemmelliğinde onları eğitiyoruz. Bir direncin arkasında, başka bir zaman ve durumda mutlaka duyacağımız bir soru, bir çatışma her zaman vardır. Ama genellikle duyduğumuz şey ile direnç arasında bağlantı kurmayı unutuyoruz. Bu yüzden, başka bir durumda Anna annesine garip sorular sordu:

"Büyüdüğümde bakıcı olmak istiyorum."

"Çocukken benim de olmak istediğim şey buydu."

"O zaman sen neden bakıcı değilsin?"

"Çünkü ben onun yerine bir anneyim ve bakıcılık yapmak için kendi çocuklarım var."

Anna (düşünceli): "Senden farklı bir kadın mı olmalıyım? Başka bir yerde mi yaşamalıyım? Seninle hâlâ konuşmalı mıyım?"

17 Annenin cevabı yine çocuğun sorusunun amacını gösterdi.[1] Anna, tıpkı bakıcı gibi, belli ki bakıcılık yapabileceği bir çocuğa sahip olmayı istiyordu. Bakıcının çocuğu nereden bulduğu gayet açıktı ve Anna da büyüdüğünde aynı şekilde bir çocuk edinebilirdi. O halde anne neden böyle bir bakıcı değildi – eğer bakıcıyla aynı şekilde çocuk edinmediyse, nasıl edindi? Anna bakıcı gibi çocuk sahibi olabilirdi. Fakat tüm bunların gelecekte nasıl olacağını ya da aslında çocuk sahibi olma konusunda nasıl annesi gibi olabileceğini görmek çok da kolay değildi. "Senden farklı bir kadın mı olacağım?" sorusu bu yüzden geliyor. Her yönden farklı mı olacağım? Leylek teorisi de ölüm teorisi de besbelli ki yararsızdı, bu yüzden bakıcının sahip olduğu şekilde çocuk sahibi olunabilirdi. Bu doğal yol ile o da bir tane edinebilirdi ama peki ya bakıcı olmadığı halde çocuk sahibi olan annesi?.. Konuya bu açıdan bakıldığında Anna'nın "Neden bakıcı değilsin?" sorusu aslında "Neden basit, düz, doğal yoldan çocuk sahibi olmadın?" anlamına geliyor. Eğer kesin bir "diplomatik belirsizliğin" doğrudan sorgulama karşısında kaçınma isteği ile harekete geçirildiğini varsaymazsak bu tuhaf dolaylı sorgulama şekli tipiktir ve çocuğun bir problemi belirsiz biçimde kavraması ile ilişkilendirilebilir. Daha sonra bu ihtimalin kanıtlarını bulacağız.

18 Bu yüzden Anna "Çocuk nereden geliyor?" sorusu ile karşı karşıya kalıyor. Leylek getirmedi, anne ölmedi, ya da anne, bakıcı ile aynı yolla edinmedi. Bu soruyu babasına daha önce sormuş olmasına rağmen çocukları leyleklerin

---

[1] Çocuğun sorusunun amacının annenin cevabında aranması hakkındaki mantığa aykırı görüş biraz tartışma gerektiriyor. Freud'un psikolojiye en önemli katkılarından birisi tartışmaya açık tüm *bilinçli* dürtüleri konuşmaya açmasıdır. Içgüdüleri bastırmanın bir sonucu; bilinçli düşünmenin olduğundan fazla gözde büyütülmesidir. Freud'a göre eylemlerin psikolojisi için ölçüt, bilinçli dürtüler değil; eylemlerin *sonuç*larıdır (fiziksel olarak değil psikolojik olarak değerlendirilen sonuçlar). Bu görüş, eylemi yeni bir biyolojik ışık altına sokar. Bu görüşün psikanalizde hem teoride hem de yorumlamada aşırı değerli olduğu görüşüne katılmakla birlikte örneklerden uzak duruyorum.

getirdiği cevabını almıştı ama durum kesinlikle böyle değildi ve Anna bu cevaba hiçbir zaman inanmadı. Demek ki anne ve baba da dahil herkes yalan söylüyordu. Bu, Anna'nın erkek kardeşin doğumundaki güvensiz tutumunu ve annesine karşı serzenişlerini halihazırda açıklar. Ayrıca, kısmen içedönüklüğe atfettiğimiz melankolik hayallere dalmayı da açıklar. Amaç yoksunluğu sebebiyle sevginin geri alındığı ve içedöndürüldüğü gerçek nesneyi şimdi biliyoruz: Sevgiyi, onu kandıran ve doğruyu söylemeyi reddeden ebeveyninden geri aldı. (Burada ifade edilmeyen ne olabilir? Neler oluyor burada? Bu parantez içi soruları, çocuğun ilerde kendine soracağı sorulardır. Cevap ise: Bu herhalde gizli tutulması gereken, belki de tehlikeli bir şey olmalı.) Anneyi konuşturmak için yapılan teşebbüsler ve kurnaz sorular aracılığıyla gerçekleri ortaya çıkarmak işe yaramadı bu yüzden direnç ve ardından sevginin içedöndürülmesi başladı. Dört yaşındaki bir çocuktaki yüceltme kapasitesi doğal olarak, belirti sunmak için hâlâ yetersiz gelişimdedir. Bu yüzden kız başka bir ödünlemeye dayanmak zorundadır. Sevgiyi güç yoluyla korumak için çoktan terk edilmiş çocukluk araçlarından birine başvurması mecburidir; tercihen ağlamak ve geceleri anneyi çağırmak. Bunlar hayatının ilk yılında özenle kullandığı ve faydalandığı bir yöntemdi. Şimdi yaşı ile birlikte iyice gerekçelendirildi ve yakın zamanın izlenimleri ile donatıldı.

19 Yakın zamanda gerçekleşen ve sofra başlarında çok konuşulan Messina depreminden de bahsetmeliyiz. Anna, deprem hakkındaki her şey ile olağanüstü şekilde ilgileniyor ve dünyanın nasıl sallandığı, evlerin nasıl yıkıldığı ve kaç kişinin hayatını kaybettiğiyle ilgili her şeyi büyükannesine tekrar tekrar anlattırıyordu. Bu, onun gece korkularının başlangıcıydı; yalnız başına kalamıyor, annesi onun yanında olmak zorunda kalıyordu. Anna, aksi halde depremin gelip evi yıkacağından ve onu öldüreceğinden korkuyordu. Gündüzleri annesiyle dışarda yürürken "Eve döndüğümüzde ev hâlâ orada duruyor olacak mı? Babam hâlâ hayatta olacak mı? Evde deprem olmadığına emin misin?" gibi sorularla

onu rahatsız ediyordu. Yolda attığı her adımda deprem olup olmadığını soruyordu. İnşaat halinde olan bir ev Anna'ya göre deprem tarafından yıkılan bir evdi. Geceleri deprem geliyor diye ağlamayı alışkanlık haline getirdi. Depremin gürültüsünü duyabiliyordu. Her akşam, deprem olmayacağına dair merasimle söz almak zorundaydı. Onu yatıştırmak için birçok yol denendi; örneğin depremin sadece volkanların olduğu alanlarda gerçekleştiği söylendi. Fakat sonra da şehrin etrafını saran dağların volkan olmadığı konusunda ikna edilmesi gerekti. Bu düşünceler zamanla çocuğu, babasının kütüphanesinden tüm coğrafi resimleri ve atlasları alana dek yoğun ve yaşına göre doğal olmayan bir bilgi arzusuna sürükledi. Kütüphaneden aldıklarının arasından volkan ve deprem resimlerini didik didik aradı, saatlerce inceledi ve hiç bitmeyen sorular sordu.

20 Burada, korkuyu bilgi arzusuna doğru yüceltmek adına yapılan, yaşına göre kesinlikle zamanından önce olduğu izlenimini bırakan, gayretli bir teşebbüs görüyoruz. Tam olarak aynı problemden zarar gören ve hiçbir şekilde faydalı olmayan bu zamansız yüceltmeyle şımartılmış kim bilir kaç tane üstün yetenekli çocuk var. Bu yüceltmeyi bu yaşta beslemek sadece bir nevrozu güçlendirmek olur. Çocuktaki bilgi arzusunun temeli korkudur ve bu korku, dönüştürülmüş libidonun ifadesidir; yani bu yaştaki bir çocuğun gelişimi için gerekli ya da faydalı olmayan nevrotik bir içedönüklüğün ifadesidir. Bu bilgi arzusunun neye öncülük ettiği ise neredeyse her gün sorulan bir grup soruyla açıklık kazanıyor: "Neden Sophie [kız kardeşi] benden daha genç? Freddie [küçük erkek kardeşi] daha önce neredeydi? Cennette miydi, ne yapıyordu? Neden daha önce değil de şimdi geldi?"

21 Böyle bir gidişatta baba, ilk uygun fırsatta annenin bebek hakkındaki gerçeği söylemesi gerektiğine karar verdi.

22 Hemen ardından Anna, leylek hakkında yeniden bilgi edindiğinde bu yapıldı. Annesi ona leylek hikayesinin doğru olmadığını, çiçeklerin yeryüzünün altında büyümesi gibi

Freddie'nin de annesinin içinde büyüdüğünü anlattı; başlangıçta küçüktü sonra bir bitki gibi büyüdü. Çocuk en şaşkın haliyle dikkatle dinledi ve sordu:

"Ama tek başına mı geldi?"
"Evet."
"Ama o henüz yürüyemiyor!"
Sophie: "O zaman emekledi."
Anna (Sophie'nin dediğine kulak kabartarak): "Burada bir delik mi var?"-göğsüne işaret ederek- "ya da ağızdan mı çıktı? Bakıcının içinden kim çıktı?"

23 Bu noktada sözünü yarıda kesti ve "Hayır, ben biliyorum onu leylekler cennetten indirdi!" diyerek açıklama yaptı. Annesi sorusuna cevap vermeden önce Anna konuyu bırakıp yine volkan resimleri hakkında soru sormaya başladı. Konuşmadan sonraki akşam sakin geçti. Yapılan ani açıklama, besbelli ki çocukta kendini soru yağmuruyla gösteren fikirler zincirini üretti. Yeni ve beklenmeyen hayaller silsilesi açıldı ve hemen asıl probleme yöneldi: "Bebek nereden geliyordu? Göğüsteki bir delikten ya da ağızdan mı çıktı?" Her iki varsayım da kabul edilebilir tezler olarak nitelendirilebilir. Hâlâ karın duvarında bir deliğin var olduğuyla veya sezaryen doğum teorisiyle çocukları oyalayan genç evli kadınlarla karşılaşıyoruz; bu da alışılmadık derecedeki masumiyeti açığa çıkarıyor olmalı. Aslına bakılırsa bu masumiyet değil; bu gibi durumlarda hemen hemen her zaman gelecekteki hayatta *vias naturales*'i [doğal yolları] kötü şöhrete çıkaran çocuksu cinsel faaliyetlerle uğraşıyoruz.

23a Çocuğun, göğüste bir delik olduğu ya da doğumun ağızdan gerçekleştiği gibi saçma fikirleri nereden öğrendiği de sorulabilir. Neden gün içinde sürekli bir şeylerin geldiği, pelvisteki doğal açıklıkları tercih etmedi? Açıklama basit. Az bir zaman önce bizim ufaklık, hem bu açıklıklara hem de bu açıklıkların dikkate değer ürünlerine yönelik abartılı ilgisiyle -temizlik ve terbiyeli olma taleplerine her zaman uyum sağlamayan ilgi ile- annesinin tüm eğitici girişimlerini

reddetmişti. Sonra ilk kez vücudun bu bölgeleriyle ilgili istisnai kurallar ile tanıştı ve hassas bir çocuk olarak bu konularda tabular olduğunu fark etti. Sonuç olarak bu bölge, hesaplamalarının dışında kalmak zorundaydı; bu da saçma bir düşünce hatasıydı- en güçlü gösterilere rağmen, hiçbir yerde hiçbir zaman cinsel bir şey göremeyen insanları düşündüğünüzde çocuklarda affedilebilecek türden bir hata. Bu konuda Anna, bel altı esprilere ilgisi ve bu tip espri başarıları olağanüstü olan ve sofra başında bu şekilde yaramazlık yapan kız kardeşine göre daha yumuşak başlıydı. O, taşkınlıklarını sürekli "komik" olarak tanımlarken annesi "komik değil" diyerek bu tip şakaları yasaklamıştı. Çocuk bu anlaşılmayan eğitici nükteli sözleri kabul etmiş gibi gözükmüştü ama sonunda intikamını aldı. Bir kere masadaki yemeği, onunla yapacak bir şeyi olmadığını söyleyerek ve "komik olmadığını" belirterek koşulsuzca geri çevirdi. Ondan sonra yemekle ilgili bütün yenilikler "komik değil" denerek geri çevrildi.

24 Bu karşı gelme eğiliminin psikolojisi oldukça tipiktir ve anlaşılması çok da zor değildir. Duygu mantığı basitçe şöyle der: "Eğer sen benim küçük şakamı komik bulmaz ve bana onları yasaklarsan o zaman ben de senin şakalarını komik bulmam ve seninle oynamam." Bu gibi çocuksu ödünlemeler, çocuksu bir ilke ile çalışır "İncindiğimde hak ettiğin cezayı bulursun."

25 Bu arasözden sonra meselemize geri dönelim. Anna kendini yalnızca yumuşak başlı göstermişti, ve böylece sonunda kültürel taleplere uyum sağlamıştı. Doğru tezlerin yerini alan yanlış tezler ta ki dışardan ani bir aydınlanma gelene kadar bazen yıllarca sürer gider. Bu yüzden, bir makalemde[1] belirttiğim gibi; ebeveynler ve eğitimciler tarafından tercih edilen bu gibi tezler şüphesiz daha sonraları bir nevrozdaki önemli belirtiler için, ya da bir psikozdaki hezeyanlar için belirleyici faktörler olurlar. Yıllarca psişede var olmuş şeyler, görünüşte farklı bir doğanın ödünleme-

[1] "Psychology of Dementia Praecox", *Coll. Works,* Vol. 3.

sinde saklı olsa da, her zaman bir yerlerde mevcudiyetini devam ettirir.

26 Fakat bebeklerin gerçekte nereden geldiği sorusu karara bağlanmadan önce yeni bir problem kendini gösterdi: Çocuklar annenin içinden gelir ama ya bakıcılar? Onun da içinden birisi çıkar mı? Sonra beklenmedik bir haykırış geldi, "Hayır, biliyorum onu leylek cennetten indirdi!" Bakıcının içinden kimsenin çıkmadığı gerçeğinde bu kadar tuhaf olan ne var? Anna'nın kendini bakıcı ile özdeşleştirdiğini ve çocuk sahibi olabilmek için bakıcı olmayı planladığını hatırlayalım. Ama erkek kardeşin annenin içinde büyüğünü artık biliyordu, şimdi ne olacak?

27 Bu endişe verici soru, hiçbir zaman gerçekten inanılmayan ve birkaç denemeden sonra tamamen vazgeçilen leylek-melek tezine hızlı bir dönüşle bertaraf edildi. Buna rağmen iki soru havada kaldı. Birincisi: Çocuk nereden çıktı? İkincisi, biraz daha zor olanı: Bakıcı ve hizmetçiler çocuk sahibi değilken anne nasıl çocuk sahibi oluyor? İki soru da şimdilik sorulmadı.

28 Ertesi gün öğle yemeğinde Anna birdenbire "Abim İtalya'da ve onun bez ve camdan yapılmış, yıkılmayan bir evi var." şeklinde bir duyuru yaptı.

29 Her zaman olduğu gibi burada da bir açıklama istemenin imkansız olduğu yerdeyiz: Dayanma gücü çok iyiydi ve Anna, açıklama yapmak zorunda bırakılmasına izin vermeyecekti. Bu eşi benzeri olmayan ve çokbilmiş duyuru oldukça önemliydi. Çocuklar üç aydır her şeyi bilen, her şeyi yapabilen ve her şeye sahip olan klişeleşmiş "ağabey" fantezisi etrafında dönüyorlardı. Onların gitmediği her yere ağabey gitmişti, onlara izin verilmeyen her şey için ona izin verilmişti ve kocaman ineklere, atlara, koyunlara, köpeklere vb. sahipti.[1] Bu hayvanların her birinin böyle bir ağabeyi vardı. Bu fantezinin kaynağı çok uzaklarda değildi: Fantezinin modeli, anneye bir ağabey gibi davranan babaydı. Bu

[1] Bu, Tanrının ilkel bir tanımıdır.

yüzden çocuklar da eşit güce sahip bir ağabeye sahip olmak zorundaydılar. Bu ağabey çok cesurdu, şu an tehlikeli İtalya'da bulunuyor ve yıkılmayan çok hassas bir evde yaşıyordu. Çocuk için bu, önemli bir arzu-gidermeydi: Deprem artık tehlikeli değildi. Sonuç olarak korku ve endişe defedildi ve bir daha geri dönmedi. Deprem korkusu tamamen kayboldu. Her gece babasını korkuyu defetmesi için başucuna çağırmak yerine; Anna, daha sevecen oldu ve iyi geceler öpücüğü vermesi için ona yalvarıyordu. Bu yeni durumu test etmek adına baba ona daha çok volkan ve deprem resimleri gösterdi ama Anna kayıtsız kaldı ve resimleri soğukça inceledi: "Ölü insanlar! Tüm bunları önceden gördüm." Volkanın patlama fotoğrafı bile ilgisini çekmedi. Bu yüzden tüm bilimsel ilgi çöktü ve geldiği gibi birden yok oldu. Buna rağmen aydınlanmayı takip eden bu günlerde Anna'nın yeni bulduğu bilgiyi tanıdıklarına yaymak gibi çok daha önemli meseleleri vardı. Freddie'nin, kendisinin ve kız kardeşinin, annelerinin içinde nasıl büyüdüğünü, babasının *kendi* annesinin içinde nasıl büyüdüğünü, annesinin *kendi* annesinde ve hizmetçilerin kendi annelerinde nasıl büyüdüklerini uzun uzun anlatmaya başladı. Ayrıca çok sayıda soru sorarak bilgisinin doğru görülüp görülmediğini test ediyordu; oldukça şüpheciydi. Kuruntularından kurtulmak için tekrar tekrar teyitlere ihtiyacı vardı. Çocuklar zaman zaman leylek-melek tezini tekrar gündeme getirdiler ama bunu daha az inanır şekilde yaptılar, ve hatta oyuncak bebeklerle oynarken onlara monoton bir sesle ders verdiler.

30 Bunun yanında, belli ki yeni bilgi, durumunu korumuştu, çünkü fobi geri dönmemişti.

31 Anna'nın kesinliği, sadece bir kere parçalara ayrılma tehlikesi yaşadı. Aydınlanmadan yaklaşık bir hafta sonra babası grip yüzünden sabahı yatakta geçirdi. Çocuklar gribi bilmiyorlardı. Anna, ebeveyninin yatak odasına girdi ve beklenmedik bir şekilde babasının yatakta uzandığını gördü. Yüzü şaşırmış bir ifade aldı ve yataktan uzakta dikilip kaldı, yakınlaşmadı. Belli ki yeniden, utanmış ve güvensiz

hissediyordu. Birden "Neden yataktasın? Yoksa senin içinde de mi bir bitki var?" diye haykırdı.

32 Baba doğal olarak güldü ve çocukların babalarının içinde büyümedikleri konusunda, erkeklerin değil sadece kadınların çocuk sahibi olduğunu açıklayarak ona güven verdi. Bundan dolayı çocukla anında tekrar arkadaşça olmaya başladılar. Yine de yüzey sakin olsa da derinlerde problemler hâlâ devam ediyordu. Birkaç gün sonra öğle yemeğinde Anna tekrar duyurdu: "Dün gece Nuh'un Gemisi hakkında bir rüya gördüm." Sonra baba rüyanın ne olduğunu sordu ama Anna sadece bir dizi saçmalıktan bahsetti. Bu gibi vakalarda kişi sadece beklemeli ve dikkatini vermelidir. Elbette birkaç dakika sonra Anna büyükannesine "Dün gece Nuh'un Gemisi hakkında bir rüya gördüm ve orada bir sürü küçük hayvan vardı." dedi. Başka bir duraksamadan sonra hikayeye üçüncü kez başladı: *"Dün gece Nuh'un Gemisi hakkında bir rüya gördüm ve orada bir sürü küçük hayvan vardı ve altında açıldığında tüm küçük hayvanların düşeceği bir kapak vardı."* Bilgili insanlar bu fanteziyi anlayacaktır. Çocuklar gerçekten Nuh'un Gemisini görürler, ama kapak altta değil üsttedir. Bu, çocukların ağızdan ya da göğüsten doğduğu hikayesinin yanlışlığı konusunda ve Anna'nın çocukların geldikleri yeri adlandırma konusunda oldukça iyi bir fikri (alt kısımdan) olması bakımından hassas bir ipucuydu.

33 Sonraki birçok hafta kayda değer hiçbir olay olmadan geçti. Sadece bir rüya vardı: *"Anne ve baba hakkında bir rüya gördüm, geç saate kadar oturup çalışıyorlardı ve biz çocuklar da oradaydık."*

34 Görünüşe göre bu sadece herkesçe bilinen bir istek idi; çocukların ebeveynler gibi geç saate kadar uyanık kalmalarına izin verilmesi. Bu istek burada fark edildi ya da çok daha önemli bir isteği maskelemek için kullanıldı; akşamları ebeveyn yalnızken orada bulunmak ve – doğal ve yeterince masumca- ilginç kitaplarda gördüğü ve bilgi açlığını giderdiği *çalışma* sırasında orada bulunmak. Diğer bir

deyişle, erkek kardeşin nereden geldiği sorusuna bir yanıt bulmaya çalışıyordu. Eğer çocuklar orada olsalardı bu soruyu da çözebilirlerdi.

35 Birkaç gün sonra Anna çığlıklarla uyandığı bir kabus gördü, "Deprem geliyor ve ev sallanmaya başlıyor!" Annesi yanına gitti ve deprem olmadığını, her şeyin sessiz olduğunu ve herkesin uyuduğunu söyleyerek onu rahatlattı. Sonra Anna aceleci bir ses tonu ile "Sadece bahar mevsimini görmek istemiştim, küçük yaprakların nasıl döküldüğünü ve tüm tarlaların nasıl çiçekle dolduğunu; Freddie'yi görmek istiyorum, minik sevimli bir yüzü var. Babam ne yapıyor, ne söyledi?" dedi. Annesi de babasının uyuduğunu ve hiçbir şey söylemediğini anlattı. Sonra Anna kinayeli bir gülümseme ile "Sabah muhtemelen yine hasta olacak!" şeklinde bir yorum yaptı.

36 Bu metin tersten başlayarak okunmalı. Son cümle kinayeli bir ses tonuyla belirtildiği üzere ciddi olarak düşünülmedi. Baba en son hasta olduğunda Anna onun "içinde bir bitki" olduğundan şüphelenmişti. Buradaki kinaye "Sabah muhtemelen bir çocuğu olacak!" anlamına geliyordu. Ama babalar değil, anneler çocuk sahibi olduğu için bu ciddi olarak düşünülmedi. Anne belki yarın bir başka çocuğa sahip olacaktı, ama nereden? "Babam ne yapıyor?" sorusunda kolay tanınan zor bir problemle karşılaşıyoruz: Eğer baba çocuk yapmıyorsa o zaman ne yapıyor? Anna, tüm problemleri için bir ipucu bulmayı çok istiyordu; Freddie'nin dünyaya nasıl geldiğini bilmek, baharda çiçeklerin dünyaya nasıl geldiğini görmek istiyordu ve bu istekler deprem korkusunun arkasında saklanıyordu.

37 Bu perde arasından sonra Anna sabaha kadar huzur içinde uyudu. Sabah annesi ona gece neler olduğunu sordu. Anna her şeyi unutmuştu ve sadece bir rüya gördüğünü düşünüyordu: "*Yaz mevsimini yaratabileceğimi gördüm, sonra birinin tuvalete kukla attığını gördüm.*"

38 Bu tek rüya, "sonra" kelimesiyle ayrılan iki farklı sahneden oluşuyordu. İkinci bölüm malzemesini yakın

zamandaki bir kuklaya sahip olma isteğinden alıyordu; yani annenin küçük oğluna sahip olması gibi erkeksi bir oyuncak bebeğe sahip olma isteğinden. Biri tuvalete kukla atıyor -ama genellikle kişi tuvalete daha küçük şeyleri atar. Buradan çocukların tuvaletteki şeyler gibi ortaya çıktığı sonucu edinilir. Burada Küçük Hans'taki *Lumpf*-teziyle bir benzerlik görüyoruz. Bir rüyada birçok sahne olduğu zaman her sahne, genellikle karmaşık olanı çözmenin özel varyasyonlarını temsil eder. Böylece ilk kısım sadece ikinci kısımdaki temanın bir varyasyonudur. "Baharı görmek" ya da "çiçeklerin nasıl dünyaya geldiğini görmek" ile neyin anlaşıldığından yukarıda bahsetmiştik. Şimdi Anna, *yaz mevsimini yaratabileceği* rüyaları görüyordu; yani çiçeklerin dünyaya gelmesine sebep olabildiğini, kendisinin küçük bir çocuk yapabildiğini görüyordu, rüyanın ikinci kısmı hareket yaratmak ile benzerlik kurarak bunu temsil ediyor. Burada, önceki gece geçen konuşmanın görünürde tarafsız ilgisinin arkasında yatan bencil isteği anımsıyoruz.

39 Birkaç gün sonra, loğusalık dönemini dört gözle bekleyen bir kadın, anneyi ziyaret etti. Çocuklar bir şey fark etmemiş gibiydi. Ama ertesi gün, büyük kızın rehberliğinde babalarının kağıt çöpünden tüm eski gazeteleri aldılar ve onları önlerine, kıyafetlerinin içine doldurarak -ki böylece taklit yanlış anlaşılamazdı- eğlendiler. O gece Anna yine bir rüya gördü: "*Şehirde bir kadını rüyamda gördüm, çok şişman bir karnı vardı.*" Rüyadaki baş aktör her zaman rüya görenin kendisidir, dolayısıyla bir önceki günkü oyun rüyayı tam olarak yorumluyordu.

40 Çok geçmeden Anna annesini şaşırttı: Oyuncak bebeğini, kıyafetlerinin altına sıkıştırdı ve "Bak, bebek geliyor, şimdi tamamı dışarda." diyerek kafasını yavaşça aşağıdan çekti. Anna, annesine "Ben doğum problemini anladım. Sen ne düşüyorsun? Doğru mu?" dedi. Daha sonra göreceğimiz gibi oyun aslında gerçek bir soruydu ve bu anlayışın hâlâ onaylanması gerekiyordu.

41 Sonraki haftalarda Anna'nın ortaya çıkardığı fikirlerde görüldü ki problemi uzun uzun düşünmek asla burada bitmedi. Anna aynı oyunu birkaç gün daha çok sevdiği oyuncak ayısıyla tekrar ettirdi. Başka bir gün, bir gülü işaret ederek büyükannesine "Bak, gülün bir bebeği oluyor." dedi. Büyükanne cümleyi anlamadığı için çocuk kabarık çanağı göstererek: "Görmüyor musun, şişman!" dedi.

42 Bir gün Anna küçük kız kardeşiyle tartışıyordu sonra kız kardeşi öfkeli bir şekilde "Seni öldüreceğim!" diyerek bağırdı. Bunun üstüne Anna "Ben öldüğümde sen tek başına kalırsın ve canlı bir bebek için Tanrıya yalvarmaya mecbur olursun." diyerek cevap verdi. Ve anında sahne değişti: Anna bir melek oldu ve küçük kız kardeşi onun önünde diz çökerek yaşayan bir bebek göndermesi için yalvarmak zorunda kaldı. Bu şekilde Anna, çocuk-veren bir anne oldu.

43 Bir defasında çocukların ara öğün için portakalları vardı. Anna sabırsızlıkla "Bir portakal alıp onu mideme indireceğim ve sonra da bir bebeğim olacak." dedi.

44 Bu bize çocuksuz kadınların sonunda meyve, balık gibi şeyler yutarak kendilerini hamile yaptıkları peri masallarını hatırlatıyor.[1] Anna aslında burada çocukların annenin içine nasıl girdikleri problemini çözmeye çalışıyordu. Bu şekilde daha önce hiç bu kadar kesin bir şekilde ifade edilmemiş bir soruşturma ile meşgul oluyordu. Çözüm ise çocukların arkaik düşüncelerinin özellikleriyle benzerlik gösteriyordu (Düşünce benzerlikleri yetişkinlerde de bilincin tam aşağısındaki tabakada bulunur. Rüyalar, erken bunamada olduğu gibi, benzerlikleri yüzeye getirir). Alman ve diğer yabancı peri masallarında bu gibi çocuksu karşılaştırmalara sıkça rastlanır. Peri masalları çocukluğun efsaneleridir ve bu yüzden diğer şeylerin yanında çocukların kendileri için cinsel süreçlerle ilgili çıkarımlar yaptığı mitolojik öğeler

[1] Krş. Franz Riklin, *Wishfulfillment and Symbolism in Fairy Tales* (İng. çev. W. A. White, Nervous and Mental Disease Monograph Series, No. 21, New York, 1915).

de içerir. Peri masallarının, sihri yetişkinler tarafından bile hissedilen şiirselliği bazı eski tezlerin bilincimizde hâlâ canlı olduğu gerçeğine dayanır. En uçtaki gençlik anılarımız, gerçekte bilince ulaşmasa da duygusal yoğunluğunu bilinçli zihnide göstererek yaşamda yeniden kıpırdar, tuhaf ve gizemli bir duygu hissederiz.

45 Çocukların annelerinin içine nasıl girdiği çözmesi zor bir problemdir. Annenin meyve yiyip içinde onun büyümesi mantığının arkasında vücuda bir şeyler sokmanın tek yolunun ağız yolu olması vardır. Fakat burada başka bir zorluk kendini gösterir: Annenin içinden ne çıkacağını biliyoruz, peki baba ne yapar? İki bilinmeyeni birbirine bağlayıp birini, diğerini çözmek için kullanmak eski bir zihinsel ekonomi kuralıdır.

46 Çocukların nereden geldiği problemi, annenin içine nasıl girdikleri sorusunu hâlâ cevapsız bıraktığı için çocuk hızla, babanın bir şekilde tüm işe dahil olduğu inancına bağlanır.

47 Baba ne yapar? Anna diğer her şeyi bırakıp bu soruyla meşgul oldu. Bir sabah ebeveynleri giyinirken onların yatak odasına koştu, babasının yatağına zıpladı, yüz üstü yattı ve ayaklarını çırpıp ağlayarak "Bak, babanın yaptığı şey bu mu?" dedi. Ebeveyni güldü ve cevap vermediler. Ardından bu performansın muhtemelen ne anlama gelmiş olabileceğini kavradılar. Küçük Hans'ın atının bacaklarıyla buna benzer bir hareket yapmasıyla olan benzerlik ise şaşırtıcı.

48 Bu son başarı ile konu dinlenmeye geçti gibi gözüktü ve ebeveyn, ilgili gözlemler yapmak için hiç fırsat bulamadı. Bu noktada problemin sekteye uğraması problemin en zor kısmında olduğumuz için gerçekten sürpriz değil. Çocuk sperm ve cinsel birleşme hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Bir olasılık vardı: Anne bir şey yemek zorundaydı çünkü sadece bu yolla vücuda bir şey girebilirdi. Fakat o zaman baba ne yapıyor? Bakıcı ve diğer evli olmayan kişilerle sık sık yapılan karşılaştırmaların da açıkça bir amacı vardı. Anna, babanın varlığının bir şekilde önemli olduğu sonucuna

sıkı sıkıya bağlıydı. Ama bu dünyada o ne yapıyordu? Anna ve Küçük Hans bacaklarla yapılan bir şey olduğu noktasında hemfikirlerdi.

49 Bu duraklama yaklaşık beş ay sürdü. Bu zamanda herhangi bir karmaşayı uzun uzadıya işlemenin ya da fobinin işareti görülmedi. Daha sonra, gelecek yaşantılarla ilgili ilk belirti geldi. Anna'nın ailesi o zamanlarda, bir gölün yanında, çocukların anneleriyle birlikte banyo yapabildikleri, yazlık bir evde yaşıyorlardı. Anna denizde diz boyundan daha derin yerlere gitmeye korkarken bir kere babası onu yanına aldı ve bu ağlama patlamasına sebep oldu. O akşam yatmaya hazırlanırken Anna annesine "Babam beni batırmak istedi, değil mi?" diye sordu.

50 Birkaç gün sonra başka bir patlama daha yaşandı. Anna bahçıvanın yolunda duruyordu. Ta ki bahçıvan şaka için onu kucaklayıp az önce kazdığı çukura koyana kadar. Anna acınacak şekilde ağlamaya başladı ve sonra adamın onu gömmeye çalıştığını iddia etti.

51 Anna, bir gece korku dolu rüyalarla uyandı. Annesi bitişik odadan yanına gitti ve onu susturdu. Anna rüyasında, "*bir trenin başının üzerinden geçip düştüğünü*" gördüğünü söyledi.

52 Burada Küçük Hans hikayesindeki "posta arabası"nın benzerini görüyoruz. Bu olaylar korkunun yeniden ortaya çıktığını açıkça gösteriyor; yani sevginin ebeveyne yönlendirilmesini önleyen engeller vardı ve bu yüzden bu sevginin birçok kısmı korkuya çevrildi. Bu sefer güvensizlik anneye değil, sırrı kesinlikle bilen ama hiçbir zaman söylemeyen babaya yönlendirildi. Baba ne yapabilirdi ya da ne saklıyor olabilirdi? Çocuk için bu sır tehlikeli gibi gözüktü, bu yüzden belli ki Anna babadan en kötüsünün beklenebileceğini hissediyordu. (Bu çocuksu baba korkusu; birçok bilinçdışı süreci sanki psikanalitik prensiplere göre hareket ediyormuş gibi açığa çıkartan erken bunama vakalarındaki ebeveynlerde açıkça görülür.) Bu yüzden anlaşılan Anna, babasının onu boğmak istemesi gibi saçma bir fikre kapıldı.

53 Bu sırada Anna biraz büyüdü ve babasına olan ilgisi tanımlaması zor şekilde bir nebze değişti. Çocuğun gözlerinde parlayan istisnai, şefkatli, tuhaf şeyi tanımlamak için dilimizde bir kelime yok.

54 Çocukların bu zamanda hoş bir oyun oynamaları muhtemelen tesadüf değil. En büyük iki oyuncak bebeğe "büyükanneler" deyip alet edevat çantasını hastane şeklinde kullanarak bir oyun oynadılar. Büyükanneler hastaneye getirildi, orada tutuldu ve gece orada oturmalarına izin verildi. Bu bağlamda "büyükanne", daha önceki "ağabey"i belirgin bir şekilde hatırlatıyor ve anneye vekalet ediyor gibiydi. Bu yüzden çocuklar, çoktan anneyi devre dışı bırakma işine girişmişlerdi.[1] Annenin Anna'ya gücenme için yeniden bir sebep verdiği gerçeği bu niyeti destekledi.

55 Olaylar şu şekilde gelişti: Bahçıvan geniş bir alana çim ekiyordu. Anna bu işte bahçıvana büyük bir keyif ile yardım etti ve görünüşe göre çocuksu oyununun derin önemini tahmin edemedi. Yaklaşık on beş gün sonra Anna, yeni çimlerin filizlenmeye başladığını gözlemledi. Böyle bir zamanda annesine gitti ve "Gözler kafanın içinde nasıl büyüyor?" diye sordu.

56 Annesi bilmediğini söyledi. Ama Anna, Tanrının ya da babanın bilip bilmediğini sormaya devam etti ve Tanrının ve babanın neden her şeyi bildiğini sordu. Sonra annesi onu, gözlerin kafanın içerisinde nasıl büyüdüğünü belki anlatabilecek olan babasına havale etti. Birkaç gün sonra ailenin çay toplanması vardı. Yemek yendikten sonra baba masada bir şeyler okuyarak oturmaya devam etti ve Anna da arkasında duruyordu. Aniden babasına yaklaşan Anna;

---

[1] Bu anneden kurtulma eğilimi, kendini şu olayda da gösterdi: Çocuklar kendileri ve oyuncak bebekleri için ev olarak kullanmak amacıyla alet edevat kutusunu istediler. Hiçbir evde eksik olamayacak önemli bir bölüm, bildiğimiz gibi tuvalettir. Bu yüzden çocuklar tuvalet için alet edevat kutusunun köşesine gidiyorlardı. Anne bu gibi oyunları yasaklayıp illüzyonu bozamadı. Yakın zaman sonra "Anne öldüğü zaman alet edevat kutusunda bunu her gün yapacağız ve pazar günü giydiğimiz kıyafetlerimizi her gün giyeceğiz." yorumu geldi.

"Gözlerin kafanın içerisinde nasıl büyüdüğünü anlat bana!" dedi.

Baba: "Kafanın içerisinde büyümüyorlar, başından beri onlar oradaydılar ve kafa ile birlikte büyüdüler."

Anna: "Gözler, ekilmedi mi?"

Baba: "Hayır, burun gibi onlar da kafada büyüdüler."

Anna: "Ağız ve kulaklar da mı böyle büyüdü? Ya saçlar?"

Baba: "Evet, hepsi aynı şekilde büyüdü."

Anna: "Saç da mı? Ama bebek fareler dünyaya tamamen çıplak geliyorlar. Önceden saç neredeydi? Onda küçük çekirdekler yok muydu?"

Baba: "Hayır. Saç gördüğün gibi kafada zaten olan küçük taneciklerden çıkıyor. Kimse onları oraya ekmiyor."

57 Baba şimdi düzeltme yapıyordu. Çocuğun onu nereye yönlendirdiğini tahmin etmişti, bu sebeple tek bir yanlış uygulamadan yani doğanın diplomatça sunduğu çekirdek tezini tesadüfen almasından dolayı onu üzmek istemedi, çünkü çocuk, anlayışı zorlayan alışılmamış bir ciddiyetle konuşuyordu.

58 Anna (açıkça hayal kırıklığına uğramış, üzüntülü bir ses ile):

"Ama Freddie annenin içine nasıl girdi? Onu oraya kim soktu? Ve seni annenin içine kim soktu? O nereden geldi?"

59 Baba ilk cevabı vermek için bu soru fırtınasından sonuncusunu seçti:

"Şimdi düşün bakalım. Biliyorsun ki Freddie bir oğlan çocuğu; oğlanlar büyüyünce erkek, kızlar da büyüyünce kadın olurlar ve sadece kadınlar çocuk sahibi olabilir. Şimdi sadece düşün, Freddie nereden gelmiş olabilir?"

Anna (keyifle gülerek ve cinsel organını işaret ederek): "Buradan mı çıktı?"

Baba: "Tabii ki. Ama kuşkusuz sen bunu daha önce de düşünmüş olmalısın?"

Anna (soruyu göz ardı ederek): "Ama Freddie annenin içine nasıl girdi? Onu oraya biri mi dikti? Yoksa tohum mu ekildi?"

60 Baba bu son derece belirgin sorudan daha fazla kaçamazdı. Muazzam bir dikkat ile dinleyen çocuğa annenin toprak, babanın da bahçıvan gibi olduğunu; babanın annenin içinde büyüyecek tohumları sağladığını ve böylece bir bebeğin üretildiğini açıkladı. Bu cevap ona olağanüstü bir tatmin verdi, hemen annesine koştu ve "Babam bana her şeyi anlattı, şimdi hepsini biliyorum." dedi. Ama bildiği şeyin ne olduğunu hiçbir zaman kimseye anlatmadı.

61 Buna rağmen bir sonraki gün yeni bilgi uygulamaya kondu. Anna, annesinin yanına çıktı ve canlı bir şekilde "Sadece düşün anne, babam bana Freddie'nin küçük bir melek olduğunu ve leylek tarafından cennetten indirildiğini söyledi." dedi. Annesi doğal olarak şaşırdı ve "Babanın sana böyle bir şey söylemediğine eminim." dedi. Üstüne küçük kız gülerek uzağa zıpladı.

62 Bu onun intikamıydı. Annesi belli ki gözlerinin kafasında nasıl büyüdüğünü anlatmadı ya da anlatamıyor; hatta Freddie'nin kendisinin içine nasıl girdiğini bile bilmiyordu. Bu yüzden leylek hakkındaki eski hikaye ile onu kolayca kandırabildiğini düşündü ve buna hâlâ inanıyor olabilir.

***

63 Bilgisi zenginleştiği ve zor bir problem çözüldüğü için çocuk şimdi tatmin olmuştu. Buna rağmen babasıyla, entelektüel bağımsızlığını en azından zayıflatmayan, daha yakın bir ilişki kazanmış olması daha iyi bir avantaj idi. Baba tabi ki dört, dört buçuk yaşındaki bir çocuğa diğer ebeveynlerin dikkatle koruduğu bir sırrı verdiği için tedirgindi ve çok da mutlu değildi. Anna'nın bu bilgilerle neler yapabileceği düşüncesiyle kaygılıydı. Ya boşboğazlık yapar ve bilgileri kendi çıkarı için kullanırsa? Oyun arkadaşlarını kolaylıkla bilgilendirebilir ve yetişkinlerle neşeyle *enfant ter-*

rible [yaramaz çocuk] oynayabilirdi. Fakat bu korkuların asılsız olduğu kanıtlandı. Anna bu konuda tek bir kelime bile etmedi, ne o zaman ne de başka bir zaman. Üstelik bu aydınlanma, probleme tam bir sessizlik getirdi, bu yüzden daha fazla soru su yüzüne çıkmadı. Yine de bilinçdışı, insan yaradılışının bilmecesini unutmadı. Aydınlanmadan birkaç hafta sonra Anna şu rüyayı tekrar gördü: Kendisi *"bahçedeydi ve birçok bahçıvan ağaçlara karşı çiş yapıyordu ve baba da aynısını yapıyordu."*

64 Bu daha önce çözülmemiş bir problemi hatırlatıyordu: Baba ne yapar?

65 Ayrıca kırık dolabı tamir etmek için eve bir marangoz geldiğinde Anna durdu ve onun ağacı rendelemesini izledi. O gece Anna rüyasında, marangozun onun cinsel organını "rendelediğini" gördü.

66 Bu rüya Anna'nın kendisine "Bu benim için de olacak mı? Çalışması için birinin bunu yapması mı gerekli?" sorularını sorduğu şeklinde yorumlanabilir. Böyle bir tez, o anda problemin bilinçdışında aktif olduğunu gösterir, çünkü bunun hakkında yeterince açık olmayan bir şey vardır. Birkaç ay geçtikten sonra, Anna beş yaşına girerken yaşanan olay da bunu gösteriyordu. Bu arada genç kız kardeş Sophie'nin de bu konularda artan bir ilgisi vardı. Anna deprem fobisinde aydınlanma yaşadığında Sophie de oradaydı ve okuyucunun hatırlayacağı üzere anlayışlı bir düşünce sergilemişti. Ama aslında yapılan açıklamayı o zaman tam olarak anlamamıştı. Bu daha sonra belli oldu. Sophie'nin annesiyle daha sevgi dolu günleri olmuştu ve hiçbir zaman annesinin dizinin dibinden ayrılmazdı; ama aynı zamanda yaramaz ve hırçın da olabiliyordu. Bu kötü günlerden birinde Sophie erkek kardeşini bebek arabasındayken devirmeye çalıştı. Annesi onu bu yüzden azarladığı için gürültülü bir şekilde ağladı. Birden gözyaşlarının arasında "Çocukların nereden geldiği hakkında hiçbir şey bilmiyorum!" dedi. O zaman, daha önce ablası Anna'nın aldığı açıklamanın aynısını aldı. Bu, onun için problemi hafiflet-

miş gözüktü ve birkaç ay boyunca barış ortamı hüküm sürdü. Daha sonra yine mızmızlandığı ve kötü huylu olduğu günler oldu. Bir gün birdenbire annesine döndü ve "Freddie gerçekten senin içinde miydi?" diye sordu.

Anne: "Evet."
Sophie: "Onu sen mi dışarı ittin?"
Anne: "Evet."
Anna (sözü keserek): "Ama o altında mıydı?"

67 Burada Anna, cinsel organlar ve aynı zamanda anüs için de kullanılan çocuksu bir terim kullanıyor.

Sophie: "Ve sonra onun aşağı düşmesine izin mi verdin?"

68 "Aşağı düşürmek" ifadesi, kakanın leğene düşmesine izin verme yoluyla çocukların ilgilerini çeken tuvalet mekanizmasından geliyor.

Anna: "Ya da o kusmuk muydu?"

69 Bir gece önce Anna'nın midesi bozulmuştu ve bu yüzden hastaydı.

70 Aylar süren sessizlikten sonra Sophie aniden açığı kapattı ve daha önce yapılan açıklamadan emin olmayı istedi. Bu istek, annenin verdiği açıklamaların şüphe yarattığını gösterir. Soruların içeriğine bakarsak doğum süreci yeterince açıklanmadığı için şüphelerin oluştuğunu söyleyebiliriz. "İtmek" çocukların bazen dışkılama hareketi için kullandıkları bir kelimedir. Bu aynı zamanda Sophie ile birlikte teorinin hangi satırlarının geliştiğini de gösterir. Birinin Freddie'nin "düşmesi"ne izin vermesi hakkında neredeyse aptalca olan başka bir düşüncesi de erkek kardeşinin dışkıyla eksiksiz özdeşimini açığa çıkarır. Buna Freddie'nin belki kusmuk olduğuna dair Anna'nın yaptığı tespit eklenir. Anna'nın bir gece önce kusması kendisinde derin bir etki ya-

ratmıştır. Bu, erken çocukluğundan beri ilk kez hasta oluşuydu. Kusmak, bazı şeylerin vücuttan ayrılabilmesinin bir yoludur. Bu zamana kadar bunu ciddi bir şekilde düşünmemişti. (Sadece bir kere vücut açıklıkları hakkında tartıştıkları ve Anna'nın ağzı düşündüğü zaman bu olmuştu.) Tespiti, dışkı teorisinden uzak sabit bir göstergeydi. Peki neden hemen cinsel organlara işaret etmedi? Son rüyası bize muhtemel sebepler için ipucu veriyor: Cinsel organlar ile ilgili Anna'nın hâlâ anlamadığı şeyler vardı; "çalışmasını" sağlamak için bir şeyler yapılması gerekiyordu. Minik çocukların tohumları belki de cinsel organlar ile değil, ağız yoluyla vücuda girmişti ve çocuk "kusmuk" gibi dünyaya gelmişti.

71 Bu nedenle detaylı doğum mekanizması hâlâ kafa karıştırıcıydı. Anna'ya annesi tarafından çocukların gerçekten alttan geldiği tekrar anlatıldı. Yaklaşık bir ay sonra, Anna birden şu rüyayı gördü: "*Rüyamda amca ve yengemin yatak odasındaydım. İkisi de yataktaydılar. Amcamın üstünden çarşafı çektim, karnının üzerine uzandım ve üzerinde sallandım ve aşağı indim.*"

72 Bu rüya adeta tepeden inmişti. O zamanlar çocuklar birkaç haftalığına tatildeydiler ve iş için şehirde kalan baba, aynı gün ziyaret için gelmişti. Anna, ona karşı özellikle sevgi doluydu. Baba ona şakayla karışık "Bu akşam benimle şehre seyahat etmek ister misin?" diye sordu ve Anna "Evet, peki sonra seninle birlikte uyuyabilir miyim?" dedi. Tüm bu konuşma boyunca Anna babasının kollarında sevgi dolu bir şekilde duruyordu, tıpkı bazen annesinin yaptığı gibi. Birkaç dakika sonra rüyasını dile getirdi. Rüyanın birden hatırlanması için o sırada rüyanın içeriği ile alakalı bir şey olmalıydı. Daha önceki günlerde rüyasında bahsettiği yengesinde misafir olmuştu (rüya da birkaç gün önce görülmüştü). Bu misafirliği özellikle dört gözle bekliyordu çünkü samimi ilgi gösteren iki erkek kuzen ile tanışacağından emindi. Fakat ne yazık ki kuzenler orada değildi ve Anna hayal kırıklığına uğramıştı. Dışa vurulan içerik ile

babayla yapılan konuşma arasındaki ilişki yeterince açık. Amca bir ayağı çukurda, yaşlı bir beyefendiydi ve çocuğu sadece birkaç nadir karşılaşmadan tanıyordu ve rüyada da açıkça babasının yerini tutuyordu. Rüyanın kendisi de bir gün önceki hayal kırıklığının yerini tutuyordu: Çocuk babasıyla aynı yatakta. Burada şimdiki zaman ile ortak yönler olduğu için rüya birdenbire hatırlandı. Rüya, Anna'nın sık sık babasının (boş) yatağında oynadığı, sallanma ve bacaklarıyla yatağı tekmeleme oyununu yineliyor. Bu oyundan "Babanın yaptığı şey bu mu?" sorusu çıktı. Anna'nın hayal kırıklığına ise babasının sorusuna "Yan odada yalnız başına uyuyabilirsin." cevabı sebep oldu. Sonra daha önceki erotik hayal kırıklığında (kuzenler ile) zaten teselli eden rüya yine geldi. Rüya, aynı zamanda, "o"nun yatakta geçiyor olması ve adı geçen ritmik hareketler aracılığıyla yapılması teorisinin temel bir örneklemesiydi. Amcasının karnında yatmasının hasta olmasıyla alakası olup olmadığı ise kanıtlanamaz.

73 Bu zamana kadarki gözlemlerimiz bu kadar. Anna hâlâ yaklaşık beş yaşlarında ve gördüğümüz gibi birtakım önemli cinsel gerçekliklere sahip. Bu bilgilerin onun ahlakı ya da karakteri üzerinde herhangi bir ters etkisi henüz gözlemlenmedi. Olumlu terapötik etkiyi ise çoktan konuştuk. Küçük kız kardeş Sophie'nin kendisi için bir problem oluştuğunda özel bir açıklamaya ihtiyaç duyduğu raporda açık. Eğer zaman doğru değilse hiçbir aydınlanma en ufak fayda sağlamayacaktır.

74 Okul çağındaki çocuklar için cinsel eğitimin ya da herhangi bir mekanik açıklamanın öncüsü değilim. Bu yüzden herhangi bir olumlu ve geçerli bir öğüt verebilecek pozisyonum yok. Burada kaydedilen materyalden ben sadece bir sonuç çıkarabilirim o da; çocukları görmek istediğimiz gibi değil oldukları gibi görmeliyiz ve onları eğitirken gelişimin doğal yollarını izlemeli, ölü yönergelerden kaçınmalıyız.

Ek

75 Daha önce önsözde bahsedildiği üzere bu makale ilk yayımlandığından bu yana bizim görüşümüz önemli ölçüde değişti. Gözlemlerde değeri yeteri kadar anlaşılmamış bir nokta var: Çocukların, aydınlanmaya rağmen bazı fantastik açıklamaları belirgin bir şekilde tekrar tekrar tercih etmeleri. Bu eğilim benim beklentilerimin tersine, bu çalışmanın ilk yayınlanmasından beri arttı: Çocuklar fantastik bir teorinin tarafını tutmaya devam ettiler. Bu konuda inkar edilemez gözlemlerden bazıları diğer ebeveynlerin çocukları hakkında. Örneğin, eğitimde yararsız gizliliği kabul etmeyen bir arkadaşımın dört yaşındaki kızının, geçen sene yılbaşı ağacını süslemede annesine yardım etmesine izin verildi. Ama bu yıl çocuk annesine "Geçen sene bu doğru değildi. Bu sefer ben bakmayacağım ve sen kapıyı anahtar ile kilitleyeceksin." dedi.

76 Bu ve benzeri gözlemler sonucunda, çocuk tarafından tercih edilen fantastik ya da mitolojik açıklamaların birçok sebepten "bilimsel" olandan daha uygun olup olamayacağını merak ediyorum. Bilimsel gerçekler olgulara dayansa da fantezi kapısının sürgüsünü sonsuza dek çekme tehdidinde bulunurlar. Mevcut örnekte sürgü tekrar açılabilir ama sadece, fantezi, "bilimi" yabana attığı için.

77 Aydınlanmalar çocuklara zarar verdi mi? Hiçbir çeşit zarar gözlenmedi. Sağlıklı ve normal bir şekilde geliştiler. Meydana gelen bazı problemler, büyük ihtimalle okul yaşamlarındaki çeşitli dışsal ilgiler nedeniyle, görünüşe göre geçmişe gömüldü. Fantezi aktiviteleri bile asla zarar vermedi, ya da hiçbir anormalliğe sebep olmadı. Hassas doğa-

ya dair nadir düşünceler ya da gözlemler açıkça ve gizlilik olmadan yapıldı.

78 Bundan dolayı daha önceki serbest tartışmaların, çocukların hayal gücünü kırdığını böylece bu gibi şeylerle ilgili herhangi bir gizli fantezinin gelişmesini engellediğini ve sonuç olarak düşüncenin özgür gelişimine bir engel olduğunu düşünüyorum. Fantezi aktivitelerinin doğru açıklamaları basitçe göz ardı ettiği gerçeği, benim görüşüme göre, tüm serbestçe gelişen düşüncelerin kendini realizmden kurtarması ve kendine ait bir dünya yaratması için karşı konulmaz bir ihtiyaca sahip olduğuna dair önemli bir gösterge.

79 Sonuç olarak, çocuklara sadece güvensizlik tohumlarını eken yanlış açıklamalar yapmak ne kadar tavsiye edilmezse bana göre doğru açıklamaların kabul edilmesi için ısrar etmek de aynı derecede tavsiye edilmezdir. Çünkü bu gibi katı bir tutarlılık yoluyla zihin gelişiminin özgürlüğü bastırılacak ve çocuk, gelişimini engelleyecek bir somutçuluğa zorlanacaktır. Biyolojik olan ile beraber zihinsel gelişim de karşı gelinemez haklara sahiptir. İlkel insanların, yetişkin yaşamlarında bile iyi bilinen cinsel süreçler hakkında en fantastik iddiaları (örneğin; cinsel birleşmenin hamilelik ile alakası olmadığı)[1] üretmeleri kesinlikle tesadüf değildir. Buradan bu insanların böyle bir bağlantı olduğunu bile bilmedikleri sonucunu çıkarabiliriz. Ama daha kesin bir araştırma bu insanların hayvanlarda çiftleşmenin devamında hamilelik oluştuğunu bildiklerini gösterir. Sadece insanoğlu için bu reddedilmiş – *bilinmiyor* değil *reddediliyor* – çünkü onlar kendilerini somutlaştırmanın engellerinden kurtaran mitolojik açıklamaları tercih eder. Kültür için çok önemli olan *soyutlamanın* başlangıcının, ilkeller arasında sıkça gözlenen bu gerçeklerde yattığını görmek çok zor değil. Bunun aynı zamanda çocuk psikolojisinde doğru olduğunu varsaymamız için her türlü sebebimiz var. Eğer bazı Güney

[1] [Krş. Bronislaw Malinowski, *Vahşilerin Cinsel Yaşamı*, çev: Saadet Özkal, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1992 -EDİTÖRLER.]

Amerika Yerlileri gerçekten ve doğruca kendilerine kırmızı papağan diyorlar ise ve bu gerçeğin mecazi yorumunu açıkça reddediyorlarsa bunun "ahlaki" düzeyde herhangi bir cinsel bastırma ile kesinlikle ilgisi olmaz. Bilakis bunun sebebi, düşünme fonksiyonuna içkin olan bağımsızlık yasasının doğasında ve bu yasanın duyumsal algıları somutlaştırmadan bağımsız olmasında aranmalıdır. Düşünme işlevine ayrı bir prensip tahsis etmeliyiz. Bu prensip, cinselliğin başlangıcı ile sadece çok küçük çocukların çokdeğerli jerminal eğilimi içinde uyuşmalıdır. Düşünmenin temellerini salt cinselliğe indirgemek, insan psikolojisinin basit gerçeklerine karşı çıkan bir girişimdir.

II
WICKES'İN "ANALYSE DER KINDERSEELE" ADLI KİTABINA GİRİŞ

Wickes'in "Analyse Der Kinderseele" Adlı Kitabına Giriş[1]

80 Bu kitap, teori değil, deneyim sunar. Bu, çocuk psikolojisi ile gerçekten ilgilenen kişilere kitabın özel katkısıdır. Eğer psikolojiye sadece kişinin öznel meselesi olarak bakarsak çocuğun ya da bir yetişkinin psikolojisini tam olarak anlayamayız çünkü o kişinin diğer insanlarla kurduğu ilişki en az bu mesele kadar önemlidir. Burada, en kolay ulaşılabilir olan ile ve çocuğun psişik yaşamının en önemli bölümü ile başlayabiliriz. Çocuklar, ebeveynlerinin psikolojik tutumlarına derinden dahil olurlar ve elbette çocukluktaki sinir bozukluklarının çoğu evdeki huzursuz psişik atmosferden kaynaklanır. Bu kitap, bir dizi dikkate değer örnek ile, ebeveyn etkisinin çocuk için nasıl korkunç bir hal alabileceğini gösterir. Muhtemelen hiçbir anne veya baba bu bölümleri okurken kitabın yıkıcı gerçeklerini fark etmezlik yapamayacak. *Exampla docent – En iyi öğretmen; örnektir!*

---

[1][İlk üç buçuk paragraf, ilk kez, Frances G. Wickes'in kitabına (*The Inner World of Childhood*, New York, 1927) giriş olarak yayımlandı. Kitap sonradan Almancaya *Analyse der Kinderseele* (Stuttgart, 1931) adıyla çevrildi ve Profesör Jung, mevcut baskılar için yazdığı giriş bölümünü bu Almanca çeviride genişletti. Giriş bölümü burada tamamen yeniden çevrildi. Bayan Wickes (1875-1967) uzun yıllar çalışmış bir okul psikoloğudur. Profesör Jung'un teorileriyle karşılaştığında, topladığı çok çeşitli vaka çalışmaları aydınlanmış ve bu aydınlanmayı onaylatma ve genişletme şansı bulmuş. Wickes'in teorisinin en önemli kısmı, ebeveynlerin bilinçdışının, çocukluktaki birçok psişik bozukluğa nasıl sebep olabildiğini gösterir – EDİTÖRLER.]

Bu bir kere daha klişeleşmiş ama acımasız bir gerçeği kanıtlar. Bu, iyi ve akıllı bir öğüt meselesi değildir, bilakis yalnızca ebeveynlerin davranışları, fiili yaşamları meselesidir. Kabul edilmiş ahlaki değerler ile uyum içinde yaşama meselesi de değildir; çünkü gelenekler ve yasaların gözetimi, bir yalanı kolaylıkla örtbas edebilir, böylece insanlar bunu ortaya çıkaramaz. Bizim tüm eleştirilerden kaçmamıza yardım eder, hatta kendimizi bariz doğruculuk inancımız konusunda bile kandırabiliriz. Ama derinlerde, ortalama bir insandaki bilincin yüzeyinin altında, o insan fısıldayan bir ses duyar; "Burada doğru olmayan bir şey var." Kamuoyu ya da ahlaki kodlar onu destekliyor olsa da mevzubahis burada bu değildir. Bu kitaptaki belirli örnekler, insan ahlakının ve ona ait doğruluk fikirlerinin arkasında dehşet verici bir yasanın, çiğnenemeyecek bir yasanın var olduğunu açıkça gösteriyor.

81 Bu kitap çevre etkisi probleminin yanı sıra, çocukların rasyonel psikolojisinden çok irrasyonel değerleriyle alakalı olan psişik etmenlere ağırlık verir. Rasyonel psikoloji, bilimsel araştırmanın amacı olabilir fakat ruhani değerler veya ruhun özellikleri saf akılcı tedaviden sıyrılır. Bu konuda şüpheci fikirlere sahip olmanın hiçbir yararı yok – doğa bizim fikirlerimize iğne ucu kadar bile önem vermez. Eğer insan ruhu ile ilgilenmek zorundaysak sadece onun kendi zemininde buluşabiliriz ve ne zaman yaşamın gerçek ve kırıcı problemleriyle karşılaşsak bunu yapmak zorunda oluruz.

82 Yazarın akılcı eleştiri kapısını açmaktan çekinmemesine sevindim. İçten bir deneyimin, gerekçelensin veya gerekçelenmesin, itirazlardan korkacak bir şeyi yoktur çünkü o deneyim her zaman güçlü temellere sahiptir.

83 Bu kitap "bilimsel" olma iddiasında değildir ama yüksek oranda bilimseldir çünkü çocuk yetiştirmede gerçekten oluşan zorlukların doğru bir resmini verir. Hizmet ya da meslek icabı çocuklarla yapacak çok şeyi olan herkesin dikkatini çekmeyi hak eder. Ama aynı zamanda, görev

ya da eğitim yatkınlığı sebebiyle olması şart değil, insan bilincinin başlangıcı hakkında daha çok bilgi sahibi olmak isteyenlerin de ilgisini çekecektir. Bu kitapta ortaya atılan pek çok görüş ve deneyim, doktor ve psikoloji eğitimcilerinin çoğuna esasen yeni bir şey sunmuyor olsa da meraklı okuyucu zaman zaman tuhaf vakalarla karşılaşacak ve eleştirel anlayışını harekete geçirecektir– ki bunlar; yazarın, pratik düşünce tarzıyla, tüm karmaşıklıkların ve teorik anlamların peşinden koşmadığı vakalar ve olgulardır. Örneğin dikkatli bir okuyucu, ebeveynlerdeki bilinçdışı ile çocuğun psişik durumunun özdeşleşmesinin şaşırtıcı ama inkar edilemez gerçeğinden ne anlar? Kişi burada, çok başlı canavar gibi hesap edilemeyecek kadar olasılıklarla dolu bir bölgenin belirsizce farkındadır ve bu, filozoflar kadar biyolog ve psikologların da endişesi olan bir problemdir. İlk insanların psikolojisine aşina olan herhangi biri için bu "özdeşlik" ve Levy-Bruhl'un *participation mystique* [gizemli katılım] fikri arasında açık bir bağlantı bulunur. İlginçtir ki, hâlâ bu parlak fikre karşı çıkan birçok ırkbilimci vardır; suçun büyük bir kısmını talihsiz ifade "*mystique*" omuzlamak zorunda kalabilir. "*Mystique*" kelimesi aslında tüm kirli ruhların meskeni haline gelir ve aslen anlamı bu olmasa da aşağılık kullanım ile değeri düşürülür. Anne ve embriyo arasındaki ortak metabolizmanın gizemli olmadığı gibi özdeşlik hakkında da "gizemli" olan hiçbir şey yoktur. Özdeşlik, temelde küçük çocuğun adı çıkmış bilinçdışından türer. Orada ilkel olan ile bir bağlantı yatar çünkü ilkel olan, bir çocuk kadar bilinçdışı seviyededir. Bilinçdışı seviyede olmak farklılaşmama anlamına gelir. Şimdiye kadar açıkça farklılaşmış bir ben yoktur; bana ya da başkasına ait olaylar vardır. *Birisinin* bunlardan etkilenmesi gerektiği yeterlidir. O halde, duygusal tepkilerin olağanüstü bulaşıcılığı, etraftaki herkesin istemsizce etkileneceğini garantiler. Ben-bilinci ne kadar zayıf ise bu etkilenme, etkilenen kişinin o kadar az umurunda olur ve birey ona karşı o kadar az önlem alabilir. Eğer kişi "sen heyecanlı ya da kızgınsın; ama ben değilim, çünkü ben, sen değilim." derse o zaman önlem almış de-

mektir. Çocuk, aile içerisinde tam olarak aynı konumdadır: Tüm grup gibi aynı şekilde ve aynı derecede etkilenir.

84 Tüm teori-severler için bütün bunların ardındaki olmazsa olmaz gerçek; çocuklar üzerinde en güçlü etkilere sahip olan şeylerin, ebeveynlerin bilinç durumlarından değil bilinçdışı geçmişlerinden gelmesidir. Anne ya da baba olabilecek, etik fikirli bir kişi için bu, neredeyse korkutucu bir problem sunar; çünkü bilinç ve onun içerikleri olarak adlandırılan, üzerinde az çok oynama yapabileceğimiz şeyler, geçmiş üzerindeki kontrol edilemez etkilerle kıyaslandığında ne kadar çok uğraşsak da faydasız görülür. Kişi bu bilinçdışı süreçleri hak ettikleri ciddiyetle ele aldığında aşırı ahlaki belirsizlik duygusuyla sarsılır. Eğer bilinç seviyesindeki irade ve çabalar sonuçsuzsa çocuklarımızı kendimizden nasıl koruruz? Çocuklarının belirtilerini, onların problem ve çatışmaları ışığında görmek şüphesiz ebeveynler için son derece değerlidir. Bunu yapmak ebeveyn olarak onların görevi. Bu bağlamda onların sorumlulukları, çocuklarına zarar verecek bir yaşama yönlendirmemek için ellerinden gelen her şeyi yapma zorunluluğunu da içerir. Ebeveynlerin hareketlerinin çocuklar için ne kadar önemli olduğuna çok az vurgu yapılmıştır, çünkü kelimeler değil davranışlar önemlidir. Ebeveynler her zaman çocuklarındaki nevrozların temel sebebinin kendileri olduğu gerçeğinin bilincinde olmalıdır.

85 Buna rağmen bilinçdışı etkilerin önemini abartmamalıyız; aklın sebepler aşkı bunu yapmakta tehlikeli bir tatmin bulsa da. Genel anlamda nedenselliğin önemini de abartmamalıyız. Sebepler elbette ki vardır, ama psişe, gereklilikten ya da düzenli bir yolda belirli bir uyarıcıya tepki veren bir mekanizma değildir. Çok çocuklu bir ailede diğerleri hiç tepki göstermezken sadece bir çocuğun belirli bir özdeşlik ile ebeveynin bilinçdışına karşı tepki vermesi deneyimiyle biz burada, pratik psikolojide olduğu gibi, devamlı karşılaşırız. Kişinin belirli yapısı burada pratik olarak belirleyici bir rol oynar. Bu sebepten, biyoloji eğitimi almış bir psikolog,

kalıtım mirasını değerlendirir ve anın psişik nedenselliği yerine bu tüm soya ait kalıtımı aydınlatıcı bir etmen olarak değerlendirmeye daha çok eğilir. Bu bakış açısı genellikle tatmin edici olsa da bireysel vakalarla ne yazık ki çok da ilgili değildir çünkü psikolojik tedavi için pratik ipucu sunmaz. Ebeveyn ve çocuklar arasında psişik nedensellik, kalıtım kurallarının haricinde bulunduğu için aslında kalıtım görüşü, kesin olarak haklı çıkarılmış olsa da, eğitimci ya da terapistin ilgisini başka tarafa yönlendirir. Bu yönlendirme ise ebeveyn etkisinin öneminden, kalıtımın çomak soktuğu genellenmiş ve az çok kaderci bakışa doğru olur, buradan da zaten hiçbir şekilde bir çıkış yolu bulunmaz.

86 Psişik nedenselliğin göz ardı edilmesi ebeveynler ve eğitimciler için oldukça tehlikeli bir ihmal olur; tıpkı tüm suçu tek başına bu etmene dayandırmanın vahim bir hata olması gibi. Her vakada birinin diğerini dışlamadan, iki etmenin de rol aldığı bölümler vardır.

87 Çocuk üzerinde en güçlü psişik etkiye sahip olan şey ebeveynlerin (ve ataların da; çünkü burada kadim psikolojik fenomen olan ilk günah ile baş ediyoruz) yaşamadığı hayattır. Eğer bazı özellikleri eklemezsek bu cümle çok üstünkörü ve yüzeysel olacak: Buna, ebeveynlerin eski püskü bahanelerle yapmaktan geri durduğu, hayatlarının *yaşanmış olabilecek olan* bölümü diyebiliriz. Açık açık söylemek gerekirse bu, çoğu zaman göstermelik yalanlar aracılığıyla yan çizdikleri yaşamdır. Bu durum ise en tehlikeli tohumları eker.

88 Yazarımızın, kendini-bilme tavsiyesi, bu sebeple tamamen doğru ve yerindedir. O halde vakanın doğası suçun ne kadarının ebeveynlere kaldığını belirlemek zorunda. Kişi, bunun bir "ilk günah" sorusu olduğunu hiçbir zaman unutmamalı; insan yapımı ahlakın ihlali olmayan, hayata karşı bir günah. Bu yüzden ebeveynlerin büyükanne ve büyükbabanın çocukları olarak görülmesi gerekir. Atreus'un Evi laneti boş bir tabir değil.

89 Kimse çocuğun tepkisinin yoğunluğu ya da çeşidinin ister istemez ebeveyn problemlerinin ayrıcalıklı doğasına

bağlı olduğu şeklindeki düşünce hatasına düşmemeli. Genelde bu problemler, bir hızlandırıcı olarak hareket eder ve psişik nedensellik yerine kalıtım yoluyla daha iyi açıklanabilen etkiler üretirler.

90 Ebeveyn problemleri eğer ahlaki problemler gibi abartılı bir kişisel yolla yorumlansaydı, çocuğun psişesi için bu problemlerin nedensel anlamı ciddi anlamda yanlış anlaşılırdı. Burada çoğunlukla bilinçli hükmümüzün erişemediği bazı kader benzeri etosların üstesinden gelmeye çalışırız. Soylu ailelerin çocuklarının emekçi olma eğilimi, aşırı erdemli ya da saygın ailelerin çocuklarındaki suç patlaması, başarılı iş adamlarının çocuklarındaki insanı çileden çıkaran tembellik ve benzeri şeyler sadece kasten yaşanmamış bırakılan hayat parçaları değil aynı zamanda kader tarafından ödünlemiş, kendini beğenmişliği deviren ve alçakgönüllülüğü yükselten doğal bir etosun işlevidir. Buna karşı ne eğitim ne de psikoterapi hiçbir işe yaramaz. Yapabilecekleri en iyi şey, eğer mantıklı yapılırsa, doğal etoslar tarafından çocuğa dayatılmış görevi tamamlamakta onu cesaretlendirmektir. Ebeveynlerin suçu kişilerüstüdür ve çocuk bunu yine kişilerüstü biçimde ödemelidir.

91 Ebeveyn etkisi, sadece ebeveynin değiştirilebildiği durumlar karşısında ahlaki bir problem haline gelir, ağır bir gaflet ya da bir tembellikten, veya nevrotik bir endişe veyahut da ruhsuz bir gelenekçilik sebebiyle oluşan durumlarda değil. Bu konuda ciddi bir sorumluluk ebeveynlerde sıklıkla olur. Ayrıca "bilmiyordum" sözü, doğaya karşı bir savunma olarak kullanılamaz.

92 Bilmemek, suç işlemek gibidir.

93 Frances Wickes'in kitabı dikkatli okuyucunun kafasında ayrıca şu problemi de oluşturur:

Ben-bilincinden önce gelen "özdeşlik" psikolojisi, çocuğun ebeveynler vasıtasıyla ne olduğunu gösterir. Ama bir birey olarak çocuğun ebeveyninden ayrılması, ebeveynle olan nedensel ilişki yoluyla açıklanamaz. Şunu da söylemeliyiz ki ebeveynlerin ötesinde ataları – büyükanne ve bü-

yükbabaları ve onların büyükanne ve büyükbabaları – yani asıl ataları, çocuğun bireyselliğini kendi ebeveyninden, tabiri caizse tesadüfî ebeveyninden, çok daha fazla açıklar. Aynı şekilde, çocuğun doğru psişik bireyliği ebeveynin psişelerinden türeyemez. Bu bireylik, ebeveynin şimdiki psişelerinde sadece imkan dahilinde bulunan etmenlerin kolektif birleşimidir ve bazen tamamen görünmezdir. Bireysel olarak, insanlığın kolektif psişesinden ayrıldığı için çocuğun sadece vücudu değil aynı zamanda ruhu da atalarından kaynaklanır.

94 Çocuğun psişesi, ben-bilinci aşamasından önce, boş ve içerik bakımından yoksun olmaktan çok uzaktır. Konuşma yetisi, bilinç var olmaya başladığı zaman bir anda gelişmez; geçici içerikleri ve hatıraları ile önceki kolektif içerikler üzerine yoğun alıştırmalar yapar. Bu gibi içeriklerin henüz ben-bilincini kazanmamış çocukta var olduğu gerçeği iyice doğrulanmıştır. Bu açıdan en önemli kanıt üç ve dört yaşlarındaki çocukların rüyalarıdır. Bu rüyalar arasında anlamları çok vurucu derecede mitolojik ve endişe verici olanları vardır ki birileri bu rüyayı gören kişinin kim olduğunu bilmeden bu rüyaları yetişkin rüyası zannedebilir. Bunlar, insan ruhunun kalıcı içeriklerini defalarca söyleyerek vurgulayan ve giderek azalan kolektif psişenin sonunda arta kalanlarıdır. Bu aşamadan birçok çocuksu korkular ile sönük, çocuksu olmayan öngörüler ortaya çıkar ve bunlar yaşamın diğer aşamalarında yeniden keşfedilip reenkarnasyon inancının temelini oluşturur. Ama bu alandan "Çocuklar ve aptallar hakikati söyler" atasözüne yol açan içgörü ve sağduyu da ortaya çıkar.

95 Evrensel dağıtılan, fakat küçük çocuğa çok daha yakın olan kolektif psişe sadece ebeveynlerin arkaplanını değil aynı zamanda insan ruhunun iyi ve kötü derinliklerini de kavrar. Çocuğun bilinçdışı psişesi, boyut ve hesap edilemez yaş anlamında tam anlamıyla sınırsızdır. Tekrar çocuk olma isteğinin ya da çocukların endişeli rüyalarının arkasında,

ebeveynlere saygısızlık olmasın ama, beşik keyfinden ya da kötü bir yetiştirmeden çok daha fazlası vardır.

96 İlkel insanlar sık sık çocuk ruhunun atalardan kalma bir ruhun vücut bulmuş hali olduğuna ve bu yüzden de atalardan kalma ruh kışkırtılmasın diye çocukları cezalandırmanın tehlikeli olduğuna inanırlar. Bu inanç sadece yukarıda özetlediğim görüşlerin daha somut bir ifadesidir.

97 Çocuğun bilinçöncesi ruhunun sonsuzluğu o ruhla birlikte yok olabilir ya da korunabilir. Bir yetişkindeki çocuk ruhu kalıntıları, onun en iyi ve en kötü özellikleridir - bilincinde oluruz veya olmayız – bunlar, her olayda, endişeli davranışlarımızda ve bireysel kaderlerimizde bizim gizemli yol gösterici ruhlarımız olurlar. Yaşamın satranç tahtası üzerinde hareket eden anlamsız figürlerden şah veya piyonları yaratan, sıradan bir babanın zavallı bir kötülüğünü gaddar bir zalimliğe ya da inatçı bir annenin aptalca ahmaklığını kaderin tanrıçasına dönüştüren onlardır. Çünkü kişisel her babanın arkasında ilk Baba imgesi, kişisel ve fani her annenin arkasında da *Magna Mater* [Yüce Ana] durur. Kolektif psişenin, sanatın ölümsüz eserleri ile abartılmış ve dinin ateşli öğretileri içinde işlenmiş bu arketipleri, çocuğun bilinçöncesi ruhunu yönetir ve ebeveynlere yansıtıldığında onlara büyük oranlarda olduğu düşünülen çekicilik verir. Buradan nevroz hakkında yanlış bir etiyoloji ortaya çıkar: Freud'un deyimiyle Oedipus karmaşası. Ve bu, aynı zamanda sinir hastasının sonraki yaşamında hâlâ ilahi bir temsil gibi çalışmaya devam etmesine rağmen, ebeveyn-imgelerinin neden eleştirildiği, düzeltildiği ve insan boyutlarına indirgendiğinin de cevabıdır. İnsanın babası gerçekten bu gizemli güce sahip miydi? Oğulları sonunda o baba figürünü tasfiye edecek miydi ya da kendilerini baba olmaktan alıkoyacaklar mıydı? Ahlaklı bir insan ne için böylesine büyük bir sorumluluğa katlanırdı? Bu egemen gücü, insanoğlu "aydınlanmadan" önce bu güce sahip olan tanrılara bırakmak daha iyidir.

III
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ

Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi[1]

98 Analitik Psikolojinin bulguları ve eğitimin genel problemleri arasındaki bağlantıyı size kısa bir konferans ile sunma görevini tereddütle üstlendim. Her şeyden önce bu, insan deneyiminin, birkaç kısa ve öz cümleyle kapsanması mümkün olmayan, geniş ve ayrıntılı bir alanıdır. Üstelik analitik psikoloji, öyle bir düşünce metodu ya da sistemi ile uğraşır ki ne bu düşünce metodunun ne de bu sistemin tam olarak bilindiği varsayılamaz. Bu yüzden eğitim problemlerine uygulanabilirlikleri kolayca ispat edilemez. Eğer bugün ilk defa karşılaşsaydık muhtemelen çok zor kavrayacağımız birçok şeyi anlamamızı sağlayacağından, psikoloji bilimlerinin en gencinin geliştiği yola tarihsel bir giriş yapmak neredeyse kaçınılmazdır.

99 Freud'un kavramlaştırdığı psikanaliz, hipnoz yoluyla terapötik deneyimlerden doğmuş, ve organik olmayan ya da işlevsel sinir bozukluklarının sebeplerini araştırmada özel, medikal bir teknik olmuştu. Psikanaliz, temel olarak bu bozuklukların cinsel kökenleriyle ilgilenirdi ve terapi yöntemi olarak değeri, cinsel sebeplerin bilince getirilmesi sonucu kalıcı bir tedavi etkisinin oluşacağı varsayımına

---

[1] [Bu konferans, 1923 yılında Territet'te (Montreux yakınlarında) Uluslararası Eğitim Kongresinde verildi ve "Analitik Psikoloji ve Eğitim" üzerine yapılan dört konuşmadan ilki olarak *Contributions to Analytical Psychology* (Londra ve New York, 1928) içinde yayımlandı. Almancası yayımlanmayan bu konferans, el yazmaları esas alınarak H. G. ve C. F. Baynes tarafından bu kitap için İngilizceye çevrildi. Şu anki metin Baynes'in versiyonuna sadık kalınarak yazar tarafından revize edildi – EDİTÖRLER.]

dayanırdı. Tüm Freudcu Okul hâlâ bu psikanaliz görüşünü kabul eder ve sinir bozukluklarında cinsel sebepler dışında diğer tüm nedensellikleri kabul etmeyi reddeder. Aslen bu metoda katılsam da, yıllar içinde *analitik psikoloji* anlayışını geliştirdim. Analitik psikoloji, psiko-analitik yöntemlerle yapılan psikolojik incelemenin, belirli teorik varsayımlar içinde sınırlandırılmasıyla beraber, medikal bir tekniğin dar hudutları içinde hapsedilmesi olgusunu terk eder, ve normal psikolojinin genel alanını aşar. Bu yüzden analitik psikoloji ve eğitim arasındaki bağlantıyı konuşurken Freudcu analizi dışarıda bırakıyorum. Çünkü Freudcu analiz, özellikle psişedeki cinsel dürtü dallanmalarıyla ilgilenen bir psikolojidir, ve sadece bilhassa çocuktaki cinsel psikolojiyle ilgileniyorsak tartışmaya uygun olur. Ama ilk önce şunu tamamen netleştirmeliyim ki çocuğun ebeveyni ile, erkek ya da kız kardeşleri ile, arkadaşları ile olan ilişkisinin, cinsel fonksiyonun olgunlaşmamış başlangıçları olarak açıklandığı görüşü hiçbir şekilde desteklemem. Kuşkusuz size yabancı gelen bu görüşler bence çoktan en saçma yanlış yorumlamalara sebebiyet vermiş olan erken ve tek taraflı genellemelerdir. Patolojik fenomenler, psikolojik bir açıklamayı cinsellikle ilgili satırlar ile haklı gösterecek kadar mevcut ise, bundan sadece çocuğun kendi psikolojisi değil aynı zamanda ebeveynin cinsel anlamda örselenmiş psikolojileri de sorumludur. Çocuk zihni son derece duyarlı ve bağımlıdır; uzun süre ebeveyninin psikolojisinin atmosferinde kalır, ve kendini bu etkiden oldukça geç serbest bırakır.[1]

100 Şimdi, bir çocuğun zihni, özellikle okul çağındaki bir çocuğun zihni, göz önünde bulundurulduğunda yararlı olacak analitik psikolojinin temel bakış açıları hakkında size biraz bilgi vermeye çalışacağım. Hemen uygulama yapmanız için bir ipucu listesi sunacak durumda olduğumu zannetmeyin. Yapabileceğim tek şey, çocuğun psişik gelişiminin altındaki genel kurallar için daha derin bir içgörü sağ-

[1] [Profesör Jung'un çocuksu cinsellik konusundaki görüşü bu kitaptaki "Çocukta Psişik Çatışmalar" adlı makalede açıklandı -EDİTÖRLER.]

lamak. Ama eğer size verebildiğim şeylerden insanlığın en yüksek kabiliyetlerinin gizemli evrimine dair bir anlamı yanınızda götürürseniz memnun olurum. Yeni neslin eğitimcileri olarak size devrolan büyük sorumluluk, sizi aceleci sonuçlar oluşturmaktan alıkoyacak; çünkü kazançlı bir şekilde uygulamaya konmadan önce, genellikle uzun bir süreliğine filizlenmesi gereken belirli bakış açıları vardır. Maalesef bazen vuku bulduğu gibi, öğretmenin derinleştirilmiş psikoloji bilgisi, doğrudan çocuğa yönlendirilmemelidir; onun yerine bu bilgi, çocuğun psişik yaşamına yönelik anlayışlı bir tavır takınmak için öğretmene yardımcı olmalıdır. Bu bilgi kesinlikle yetişkinler içindir, çocuklar için değil. *Onlara* verilen şey her zaman başlangıç seviyesinde ve olgunlaşmamış zihne uygun olmalıdır.

101 Analitik psikolojinin en önemli başarılarından biri şüphesiz ki zihnin biyolojik yapısının tanınmasıdır ama keşfedilmesi yıllar süren bir şeyin birkaç kelimeye dökülmesi de kolay değildir. Bu yüzden ilk başta biraz konudan uzakta görünsem de sadece belirli bir problem olan çocuk zihni ile ilgili genel düşünceler sunmak adına böyle yaptım.

102 En iyi şekilde Wundt Okulu tarafından temsil edilen deneysel psikoloji bildiğiniz üzere, sanki zihin sadece bilinçli fenomenlerle uğraşıyormuş gibi yalnızca normal bilinç psikolojisi ile meşgul olur. Ama medikal psikoloji, özellikle Fransız Okulu, sonunda bilinçdışı psişik fenomenlerin varlığını tanımaya mecbur kaldı. Bugün biliyoruz ki, bilinçli zihin sadece doğrudan ben ile ilişkilendirilmiş düşünsel karmaşaları içerir. Sadece hafif derecede yoğunluğa sahip olan ya da yoğunluğu bulunan ama onu da kaybetmiş olan bu psişik etmenler, "eşiğin altında"dır, bu demektir ki; bu psişik etmenler sübliminaldir ve bilinçdışına aittir. Bilinçdışı, sınırsız uzantısından dolayı deniz ile karşılaştırılabilirken bilinç denizin ortasından yükselen bir ada gibidir. Yine de bu karşılaştırmaya fazla yüklenilmemeli çünkü bilinç-bilinçdışı ilişkisi ada-deniz ilişkisinden temelde farklıdır. Bu hiçbir şekilde sabit bir ilişki değildir ama bilinç gibi bilinç-

dışı da hiçbir zaman dinlenmediği, asla hareketsiz kalmadığı için sürekli bir fışkırma, içerikte daimi bir yön değiştirme vardır. Bilinçdışı, bilinç ile aralıksız bir algı etkileşimi içerisinde yaşar ve çalışır. Yoğunluklarını ya da güncelliklerini kaybeden bilinç içerikleri bilinçdışına doğru batar ve biz buna unutma deriz. Diğer taraftan, bilinçdışından kaynaklanan, bilinçte ortaya çıkmaya başladıklarında fantezi ve dürtüler olarak adlandırdığımız yeni fikirler ve eğilimler ayaklanır. Bilinç, dünyaya bitmiş bir ürün olarak girmediği için, aksine küçük başlangıçların son ürünü olduğu için; bilinçdışı, bilinci ortaya çıkaran bir kalıptır.

103 Bu gelişim çocuğun içinde gerçekleşir. Yaşamın ilk yılları boyunca bilinç neredeyse hiç yoktur, oysa psişik süreçlerin varlığı kendini çok erken aşamalarda gösterir. Buna rağmen bu süreçler örgütlenmiş bir ben etrafında gruplanmaz; bir merkezleri olmadığı için süreklilikleri de yoktur; bilinçli bir kişilik de imkansızdır. Sonuç olarak, çocukta bizim hafıza olarak adlandırdığımız şey yoktur, her ne kadar psişik organı esnek ve hassas olsa da. Sadece çocuk "ben" demeye başladığında, bilincin kavranabilir bir sürekliliği olur. Ama arada sık sık bilinçdışı dönemleri vardır. Kişi aslında bilinçli zihnin, bölümlerin aşamalı birleşmesi yoluyla ortaya çıktığını görebilir. Bu süreç hayat boyu devam eder, ama ergenlikten sonra yavaşlar ve gittikçe daha az sayıda bilinçdışı bölümü bilince eklenir. En büyük ve geniş gelişme, doğum ve psişik ergenliğin sonu arasındaki dönemde gerçekleşir; bu, normalde genişletilebilen bir dönemdir ve bizim iklim ve ırkımızdaki bir erkekte yirmi beş yıl sürer. Kadınlarda ise genellikle on dokuz ya da yirmi yaşlarında sona erer. Bu gelişme, ben ve önceki bilinçdışı psişik süreçler arasında sıkı bir bağlantı oluşturur; bu yüzden bu süreçleri bilinçdışındaki kaynaklarından ayırır. Bu yolla bilinç, denizden yeni yükselmiş bir ada gibi bilinçdışından yükselir. Bu süreci çocuklarda eğitim ve kültür ile güçlendiririz. Aslında okul, bilincin bütünleşmesini amaçlı bir yolla güçlendirme aracıdır.

104 Eğer okullar hiç olmasaydı ve çocuklar tamamen kendi kendilerine kalsalardı ne olurdu sorusunu sorarsak, cevabımız; büyük oranda bilinçdışı kalacakları yönünde olurdu. Bu nasıl bir durum olurdu? Bu ilkel bir durum olurdu ve bu gibi çocuklar reşit olduklarında, doğal zekalarına rağmen hâlâ ilkel, barbar olarak kalırlardı; aslında zeki zenciler ya da Buşmanlar kabilesi gibi. İlla aptal olmazlardı ama yalnızca içgüdüsel olarak zeki olurlardı. Cahil ve bu yüzden de kendilerinin ve dünyanın bilincinde olmazlardı. Yaşama oldukça düşük bir kültürel seviyeden başlayarak, kendilerini ilkel ırklardan sadece birazcık ayırırlardı. Bu ilkel aşamalara gerileme olasılığı, yalnızca beden gelişimi için değil aynı zamanda psişenin gelişimindeki tüm olasılıklar için de geçerli olan temel bio-genetik kurallarla açıklanır.

105 Bu yasaya göre türlerin evrimi kendini, bireyin embriyo gelişiminde tekrar eder. Bu yüzden, belli bir dereceye kadar, insan embriyo yaşamında ilkel zamanların anatomik biçimlerinden geçer. Eğer aynı yasa insanlığın zihinsel gelişiminde de geçerli ise; zihinsel gelişim şu sıra ile gerçekleşir: Çocuk, aslen bilinçdışı hayvansal durumdan bilinçli duruma doğru gelişir; bu bilinç, başta ilkeldir ancak zamanla daha uygar hale gelir.

106 Yaşamın ilk iki ya da üç yılındaki durum, çocuk kendinin bilincinde olmadığı zamanlar, hayvansal koşullar ile karşılaştırılabilir. Embriyo halindeki çocuğun pratik olarak annenin vücudunun bir parçasından başka bir şey olmaması ve tamamen ona bağımlı olması gibi, erken çocukluk döneminde psişe de büyük ölçüde annenin psişesine aittir, sonra zamanla babanın psişesine de ait olmaya başlar. İlk psikolojik şart, ebeveynlerin psikolojisiyle birleşmedir; çünkü bireysel bir psikoloji sadece olanak dahilinde vardır. Bu yüzden okul çağına kadar çocukların sinirsel ve psişik bozuklukları büyük ölçüde ebeveynlerin psişik dünyalarındaki bozulmalara bağlıdır. Ebeveyne ait tüm zorluklar, çocuğun psişesine mutlaka yansır, ve bu bazen patolojik sonuçlarla birlikte gerçekleşir. Küçük çocukların rüyaları çoğu

kez kendilerinden ziyade ebeveynlerini işaret eder. Uzun zaman önce bazı çok ilginç erken çocukluk dönemi rüyalarını gözlemledim; örneğin danışanların hatırlayabildikleri ilk rüyalar. Bunlar, "büyük rüyalardı" ve içerikleri çoğu kez çok çocuksu değildi; bu da beni öncelikle bu rüyaların ebeveynlerin psikolojisiyle açıklanabileceği konusunda ikna etti. Babasının tamamen erotik ve dini problemlerini rüyasında gören bir erkek çocuk vakası vardı. Baba neredeyse hiç rüya hatırlamıyordu, bu yüzden babayı bir süreliğine sekiz yaşındaki çocuğunun rüyalarıyla analiz ettim. Neticede baba rüya görmeye başladı ve çocuğun rüyaları son buldu. Daha sonra fark ettim ki küçük çocuğun tuhaf rüyaları yeterince samimiydi çünkü görünürdeki yetişkin karakterlerinin sebebi olan arketipleri içeriyordu.[1]

107 Belirgin bir değişiklik, çocuk, ben-bilincini geliştirdiği zaman, kendine "ben" demeye başladığında olur. Bu değişim normalde üçüncü ve beşinci yıllar arasında gerçekleşir ama bazen daha erken de olabilir. Normalde psişe, sadece ergenlikten sonra görece bağımsızlığı elde etse de, yine de bu dakikadan itibaren bireysel bir psişenin varlığından söz edebiliriz. O halde bu zamana kadar büyük oranda güdünün ve çevrenin oyuncağıydı. Altı yaşında okula başlayan, her ne kadar ben-bilinci çekirdeğine doğuştan sahip olsa da bilinçdışı bireyselliğini ileri sürmekte yetersiz olan çocuk, büyük oranda hâlâ ebeveynlerinin psişik ürünüdür. Tuhaf, dik başlı, söz dinlemez ya da idare etmesi zor çocuklar çoğunlukla bireysel ya da inatçı olarak yorumlanırlar. Bu, bir yanılgıdır. Bu gibi vakalarda her zaman ebeveyn çevresini, bunun psikolojik şartlarını ve geçmişini incelemeliyiz. Çocukların zorluklarında geçerli tek sebebin ebeveyn-

[1] [Çocukların rüyalarından yaptığı derleme hakkında daha çok yazması için Jung'a yapılan ikna teşebbüsleri diğer çalışmalarındaki baskı yüzünden faydasız oldu. Buna rağmen Jung, 1935 ve 1940 yılları arasında Zürih Federal Teknoloji Enstitüsünde dört seminer dizisi sundu. Son üç seminer dizisi, katılımcılar tarafından rapor haline getirildi ve yazılar özel olarak dağıtıldı. Sadece üçüncü seri (1938-39 kış dönemi) İngilizceye çevrildi ve yine özel dağıtıldı –EDİTÖRLER.]

lerde olduğunu neredeyse istisnasız keşfediyoruz. Çocuğun rahatsız edici tuhaflıkları, iç yaşamından çok evdeki huzur bozucu etkilerin yansımasıdır. Eğer doktor bu yaştaki bir çocuğun sinir bozukluklarıyla ilgilenmek zorunda olursa; ebeveynlerin psişik durumuna, problemlerine, yaşam tarzlarına, başarılmış ya da ihmal edilmiş arzularına, baskın aile atmosferi ve eğitim metoduna dikkat etmek zorunda kalacaktır. Tüm bu psişik durumlar bir çocuğu derinlemesine etkiler. İlk yaşlarında çocuk, ebeveynleriyle *gizemli katılım* durumunda yaşar. Çocuğun, ebeveyn psişesindeki herhangi bir önemli gelişmeye nasıl tepki verdiği defalarca görülebilir. Hem iki ebeveynin hem de çocuğun vuku bulan şeylerin bilincinde olmadığını söylememe gerek yok. Ebeveyn karmaşalarının bulaşıcı doğası, kişilik özelliklerinin, çocukları üzerindeki etkisinden görülebilir. Başka bir yetişkin bir karmaşanının ufak bir izini görmesin diye kendilerini kontrol etmek için başarılı çabalar sergilediklerinde bile, çocuklar bundan bir şekilde etkilenirler. *En* fedakar anneye sahip üç kızın bazı şeyleri açığa çıkaran vakasını hatırlıyorum. Bu kızlar, ergenliğe yaklaştıklarında birbirlerine yıllarca anneleri hakkında korkunç rüyalar gördüklerini utanç içinde itiraf ettiler. Onu bir cadı ya da tehlikeli bir hayvan olarak rüyalarında gördüler ve anneleri çok sevimli olduğu ve kendini tamamen onlara adadığı için bunu hiç anlayamadılar. Yıllar sonra anne, akli dengesini yitirdi ve bu akli dengesizliği, el ve ayakları üzerinde durarak emeklediği ve domuz homurtusunu, köpek havlamasını ve ayı hırıltısını taklit ettiği bir çeşit kendini kurt sanma deliliğine dönüştü.

107 Bu, bir ilkel özdeşlik ifadesidir, ve bireysel bilinç kendini bu ilkel özdeşlikten ancak yavaş yavaş özgürleştirir. Özgürlük için yapılan bu savaşta okul, çocuğun ev dışındaki ilk ortamı olarak epeyce önemli bir rol oynar. Okul arkadaşları kardeşlerin yerini alır; öğretmen eğer erkek ise babanın ikamesi olarak hareket eder, eğer kadın ise annenin ikamesi olur. Öğretmenin oynadığı rolün farkında olması önemlidir: Çocuğa sadece müfredatı uygulayarak yetinmemeli aynı zamanda kişiliği ile de çocuk üzerinde etki bırak-

malıdır. Her vakada bu kadar olmasa da bu ikinci görev en az fiili öğretme işi kadar önemlidir. Hiç ebeveyne sahip olmamak çocuk için bir talihsizlik olsa da, bu durum, ailesine aşırı bağlı olmak ile aynı ölçüde zararlıdır. Gelişen bir insanın kaderinde sonsuza kadar ebeveynlerinin çocuğu olarak kalmak yazmadığı için ebeveynlere aşırı güçlü bağlılık çocuğun daha sonra dünyaya bağlanmasında ciddi bir engel oluşturur. Ne yazık ki, birçok ebeveyn yaşlanmak ve ebeveyn otoritesi ve güçlerinden vazgeçmek istemedikleri için çocuklarını bebek gibi tutar. Bu şekilde çocuklarını tüm bireysel sorumluluk alma fırsatlarından mahrum bırakmış oldukları için çocukları üzerinde aşırı derecede kötü bir etki bırakırlar. Bu korkunç çocuk yetiştirme metotları ya bağımlı kişiliklerle ya da bağımsızlıklarını gizli araçlarla başaran bireylerle sonuçlanır. Çocuğun dünyada kendine uygun bir yer edinebilmesi için ihtiyaç duyduğu otoriteyi kendi zayıflıklarından dolayı sağlayamayan ebeveynler de vardır. O zaman öğretmen, bir kişilik olarak, baskıcı otorite görevinden kaçınırken aynı zamanda çocuklarla başa çıkmada yetişkine uygun olan otoriteyi uygulamalı. Bu tavır yapay şekilde oluşturulamaz; sadece öğretmenler görevlerini bir insan ya da vatandaş olarak yaptıklarında doğal yolla oluşur. İyi örnek olmak hâlâ en iyi pedagojik metot olduğu için öğretmen dürüst ve saygılı bir insan olmalıdır. Ama şu da doğrudur ki eğer uygulayıcı kişisel olarak pozisyonunu korumazsa en iyi metot bile hiçbir kazanç sağlamaz. Eğer okul yaşamında önemli tek şey müfredatın metodolojik olarak öğretilmesi olsaydı durum daha farklı olurdu ama bu, okulun anlamının sadece yarısı. Diğer yarısı ise öğretmenin kişiliği ile mümkün olan gerçek psikolojik eğitimdir. Bu eğitim çocuğa daha geniş dünyaya doğru rehberlik etmek ve ebeveyn eğitiminin kapsamını genişletmek anlamına gelir. Ebeveyn eğitimi önemli olmasına rağmen çocuğun çevresi her zaman aynı kaldığı sürece belirli bir tek taraflılıktan kurtulamaz. Diğer yandan okul, çocuğun tanışmak zorunda olduğu büyük dünyanın ilk etkisidir ve kendini yavaş yavaş ebeveyn ortamından özgürleştirmesine yardım-

cı olmalıdır. Çocuk öğretmenini doğal olarak babasından öğrendiği uyarlamaya sokar; öğretmenin kişiliğini baba-imgesine benzetme eğilimiyle, o öğretmene baba-imgesini yansıtır. Bu yüzden, öğretmenin, kişisel bir yaklaşım benimsemesi ya da böyle bir iletişim için kapıyı her zaman açık bırakması gerekir. Eğer çocuğun öğretmen ile olan kişisel ilişkisi iyi bir ilişki ise öğretme metodunun en güncel olup olmaması çok az önemli olur. Başarı, metoda bağlı değildir; okul yaşamının kendine has amacı, çocukların kafalarını bilgi ile doldurmaktan çok onları gerçek adam ve kadınlar yapmaktır. Kendimizi çocuğun okuldan aldığı belirli bilgilerin miktarıyla fazla meşgul etmeye gerek yok; hayati önem taşıyan şey şu ki okul, genç adamı aile ile kurulan bilinçdışı özdeşlikten özgürleştirmeli ve onun tam bir şekilde kendi bilincinde olmasını sağlamalıdır. Çocuk, bu bilinç olmadan hiçbir zaman ne istediğini bilemez, aksine her zaman yanlış anlaşılmışlık ve bastırılmışlık duygusuyla bağımlı ve taklit eden olarak kalır.

108 Biraz önce söylediklerimle size çocuk psişesinin genel resmini analitik psikoloji bakış açısından vermek istedim, ama buraya kadar sadece yüzeyde kaldım. Analitik psikolojide kullanılan araştırma metotlarını kullanarak daha derinlere inebiliriz. Sıradan bir öğretmen için bu metotların pratik uygulamaları söz konusu olamaz ve bu metotların bazı bilgileri öğretmen için cazip olmakla birlikte amatörce ya da yarı ciddiyetle kullanışları insanın şiddetli biçimde gözünü korkutur. Öğretmenin, bu metotları çocukların eğitimine doğrudan uygulaması asla istenen bir şey değildir. Çocukların ihtiyacı olan şey öğretmenin kendisinin eğitmesidir ve neticede bu öğrencilerin iyiliğine katkıda bulunur.

109 Eğitimcinin eğitimi hakkında konuştuğumu duymak belki sizi şaşırtır ama şunu söylemeliyim ki bir insanın eğitiminin okuldan sonra, hatta üniversiteden sonra bile bittiğini düşünmekten çok uzağım. Sadece gençler için değil aynı zamanda yetişkinler için de devam okulları olmalı. Şu an insanları sadece bir yaşam kazanıp evlenebilecekleri

noktaya kadar eğitiyoruz; sonra sanki tam bir zihinsel donanım kazanılmış gibi eğitim tamamen duruyor. Yaşamın geriye kalan tüm karmaşık problemlerinin çözümü bireyin sağduyusu -ve cehaletine- bırakılıyor. Düşüncesiz ve mutsuz sayısız evlilik, sayısız profesyonel hayal kırıklığı tamamen bu yetişkin eğitimi eksikliğinden kaynaklanıyor. Bu yüzden çok sayıda erkek ve kadın tüm yaşamlarını en önemli şeylerden tam anlamıyla cahil kalarak harcıyorlar. Birçok çocuksu kusurun kökünün kazınamaz olduğuna inanılır çünkü bu kusurlar eğitimlerinin bitmiş olması gereken ve bu yüzden eğitilebilir dönemi çoktan geçtiği düşünülen yetişkinlerde görülür. Bundan daha büyük bir yanlış asla olamazdı. Yetişkin eğitilebilirdir ve bireysel eğitim sanatına minnetle cevap verir; ama doğal olarak eğitimi çocuklara uygun olan çerçeveyle yürütülemez. Yetişkin, çocuk zihninin olağanüstü esnekliğini kaybettiği için ve kendi isteklerini, kişisel inançlarını ve kendi hakkında az çok belirli bilincini kazandığı için sistematik etkiye daha az bağlıdır. Buna, çocuğun psişik gelişiminde atalara ilişkin dönemlerden geçtiği ve sadece modern kültür ve bilinç seviyesine kadar eğitildiği gerçeği de eklenmeli. Buna rağmen yetişkin, kesin bir şekilde bu seviyede kalır ve kendini çağdaş kültürün destekçisi gibi hisseder. Bu yüzden yetişkinin, bir öğretmene çocuk gibi boyun eğme eğilimi azdır. Doğrusunu söylemek gerekirse, boyun eğmemeli olması önemlidir, aksi takdirde çocuksu bir bağımlılık durumuna kolayca geri dönebilir.

110 O halde bir yetişkinin ihtiyaçlarını en iyi karşılayacak olan eğitim metodu doğrudan olmak yerine dolaylı olmalı, bu demektir ki; eğitim metodu yetişkini kendi kendini eğitebilmesini sağlayacak psikolojik bilgiyle donatmalıdır. Böyle bir çaba bir çocuktan beklenemez ve beklenmemeli ama bunu bir yetişkinden bekleyebiliriz, özellikle bu yetişkin bir öğretmen ise. Öğretmen, kültürün sadece pasif bir destekçisi olmamalı, aynı zamanda kendini-eğiterek kültürü aktif olarak geliştirmeli. Onun kültürü asla sekteye uğramamalı,

aksi halde kendinde ihmal ettiği hataları çocuklarda düzeltmeye başlar. Bu eğitimin açık bir karşı-tezidir.

111 Analitik psikoloji, yetişkinlerin psişik gelişimine yardım etmek için kullanılan metotlara oldukça büyük katkılar sağladı, ancak sizinle şimdi bu metotlar hakkında konuşuyorsam, bu sadece devam eden kendini-eğitme olasılıklarını açıklama amacıyladır. Sizi tekrar uyarmalıyım ki bu metotları doğrudan çocuklara uygulamak doğru değil. Kendini-eğitmenin kaçınılmaz temeli kendini-tanımaktır. Kendini-tanıma yetisini, kısmen kendi hareketlerimizi ciddi şekilde gözden geçirerek ve yargılayarak, kısmen de diğerlerinin eleştirileriyle kazanıyoruz. Buna rağmen öz-eleştiri tamamen kişisel önyargılara yatkınken, başkalarının eleştirileri hataya eğilimli ya da hoşumuza gitmeyen eleştirilerdir. Tüm olaylarda bu iki kaynaktan gerçekleşen kendini-tanıma, arzu ve korkunun çarpıtmalarından nadiren uzak kalan tüm insan yargıları gibi eksik ve karmakarışıktır. Fakat bu arada termometrenin hastanın ateşinin tam olarak 39.5 derece olduğuna dair tartışmasız gerçeği sunması gibi, bize gerçekte ne olduğumuzu söyleyecek nesnel bir eleştiri yok mu? Vücutlarımız söz konusu olduğunda nesnel ölçütlerin varlığını inkar edemeyiz. Örneğin, eğer herhangi bir hastalık söz konusu olmadan, herkes gibi çilek yiyebileceğimiz ve vücudumuzun karşıt tepki vermeyeceği konusunda ikna olursak; bu, çileğe alerjik olduğumuz hakkındaki karşıt düşüncemize rağmen nesnel bir kanıt olur.

112 Ama konu psikolojiye gelince bize öyle gözüküyor ki her şey gönüllü ve bizim seçimimize bağlı. Bu evrensel önyargı, tüm psişeyi bilinç aşamasıyla tanımlama eğilimimizden kaynaklanıyor. Halbuki bilinçdışı ya da sadece dolaylı bilinç gibi birçok aşırı önemli psişik süreç vardır. Bilinçdışından doğrudan hiçbir şey bilemeyiz, sadece dolaylı olarak bilince gelen etkileri algılayabiliriz. Eğer bilinçteki her şey görüldüğü gibi bizim irade ve seçimimize bağlı olsaydı o zaman hiçbir yerde kendimizi tanımamızı test edecek nesnel bir ölçüt keşfedemezdik. Yine de arzu ve kor-

kudan bağımsız şeyler, doğanın bir ürünü kadar kişisel olmayan, kendimiz hakkındaki gerçekleri bilmemize olanak sağlayan şeyler de vardır. Bu nesnel ifade psişik bir aktivitenin ürününde, böyle bir anlam yükleyeceğimiz en son şeyde; rüyalarda bulunur.

113 Rüyalar nedir? Rüyalar, bilinçdışı psişik aktivitenin uyku sırasında oluşan ürünleridir. Bu durumda zihin, istemli kontrolümüzden büyük ölçüde çekilir. Rüya durumundayken, bilincin küçük bir kısmı ile neler olduğunu idrak ederiz ama psişik olaylara istek ve amaçlarımıza göre rehberlik edecek durumda olmayız, bu yüzden kendimizi kandırma olasılığından da mahrum bırakılırız. Rüya, bilinçdışının bağımsız aktivitesiyle oluşan kendiliğinden bir süreçtir ve bilinçli kontrolümüzden uzaktır, tıpkı fiziksel sindirim aktivitemiz gibi. Bu yüzden rüyada tamamen nesnel bir sürece sahibizdir, ve bu sürecin doğasından itibaren durumun gerçekte ne olduğu hakkında nesnel sonuçlar elde edebiliriz.

114 Bunların hepsi çok iyi diyeceksiniz ama rüyanın tesadüfî ve düzensiz karışıklığından güvenilir sonuçlar çıkarma olasılığı nedir? Bu anlamda rüyaların sadece görünüşte tesadüfî ve düzensiz olduğunu tekrar etmek istiyorum. Daha yakından yapılan incelemeler sayesinde, rüya-imgelerinde hem birbirleriyle olan ilişkilerinde hem de bilinci uyandırmakla ilgili ilişkilerinde dikkate değer bir ardışıklık olduğunu keşfederiz. Bu keşif görece basit yöntem araçlarıyla yapılır ve yöntem şöyle çalışır: Rüyanın yapısı kısımlara ya da görüntülere bölünür ve her kısma, yapılan bütün serbest çağrışımlar toplanır. Böylece sonunda rüya-imgeleri ve uyanıklık durumundaki düşüncelerimizi meşgul eden şeyler arasındaki aşırı derin bağlantının farkına varırız, her ne kadar bu bağlantının anlamı doğrudan açık olmasa da. Tüm çağrışımları toplayarak rüya analizinin ilk bölümünü tamamlarız; böylece rüyalarla bilinç içerikleri arasındaki çeşitli bağlantıları ve rüyanın kişiliğin eğilimleriyle ilişkili olduğu derin yolu gösteren bağlamı oluştururuz.

115 Rüyayı tüm kısımlarıyla aydınlattığımızda görevimizin ikinci kısmına başlayabiliriz; yani önümüzdeki materyali yorumlamaya koyulabiliriz. Bilimin her alanında olduğu gibi burada da kendimizi önyargılardan olabildiğince kurtarmalı ve materyalin kendi adına konuşmasına izin vermeliyiz. Birçok vakada, rüyaya tek bir bakış ve toplanmış materyal, bize rüyanın anlamı hakkında en azından bir önsezi vermek adına yeterlidir ve bunu yorumlamak için hiçbir özel çabaya ihtiyaç duyulmaz. Diğer vakalarda daha çok iş gücü ve dikkate değer deneyim gerekir. Ne yazık ki rüya simgelerinin sorgulanmasına burada değinemeyeceğim. Bu konuda kalın ciltli kitaplar yazıldı, ve uygulamada bu kitaplarda depolanmış deneyimler olmadan yorumlama imkanımızın olmaması gerekirdi ancak sağlam sağduyunun yeterli olduğu birçok vaka da vardır.

116 Şimdi, örnekleme yoluyla size anlamıyla birlikte kısa bir rüya sunacağım.

117 Rüyayı gören kişi 50 yaşlarında, akademik eğitime sahip bir adam. Onu çok az tanıyorum ve ara sıra olan buluşmalarımız çoğunlukla onun hakkındaki komik dokundurmalardan oluşuyor ve biz buna rüya yorumlama "oyunu" adını veriyorduk. Bu buluşmalardan birinde bana gülerek hâlâ konuyla meşgul olup olmadığımı sordu. Rüyaların doğası hakkında açıkça yanıldığını belirten bir cevap verdim. Sonra, onun için yorumlamam gereken bir rüya gördüğünü belirtti. Yorumlayacağımı söyledim ve o da şu rüyayı anlattı:

Dağlarda tek başınaydı ve önünde duran oldukça yüksek, dik bir dağa tırmanmak istiyordu. Başlangıçta tırmanma zahmetliydi ama sonra daha yükseğe tırmandıkça zirveye daha çok çekildiğini hissetti. Giderek daha hızlı tırmandı ve yavaş yavaş üstüne bir çeşit coşkunluk geldi. Gerçekten de kanatlarını takmış ve uçuyormuş gibiydi, zirveye ulaştığında bir hiçlik hissetti ve adam hafifçe boşluğa atladı. Burada da uyandı.

118 Bu rüya hakkında ne düşündüğümü bilmek istiyordu. Sadece deneyimli değil aynı zamanda coşkulu bir tır-

manıcı olduğunu biliyordum; bu yüzden rüyaların, onları gören kişiyle aynı dili konuştuğu kuralına başka bir kanıt görmek beni şaşırtmadı. Dağcılığın onun tutkusu olduğunu bilerek onunla bunun hakkında konuştum. Hevesle dinledi ve onun için tehlike muazzam bir büyü olduğundan, rehbersiz, tek başına gitmeyi ne kadar çok sevdiğini anlattı. Ayrıca birçok tehlikeli turundan bahsetti ve gösterdiği cesaret üzerimde belirli bir etki bıraktı. Onu neredeyse hastalıklı olan bir zevk ile tehlikeli durumlara sürükleyen şeyin ne olabileceğini düşündüm. Daha ciddi bir ifadeyle tehlikeden hiç korkmadığını, bu yüzden dağlarda ölmenin çok güzel bir şey olacağı düşüncesini eklediğine göre benzer bir hissiyat onda da oluşmuştu. Belirttiği bu düşünce rüyaya dair önemli bir ışık yaktı. Belli ki adam ifşa edilmeyen muhtemel bir intihar düşüncesi ile birlikte bir tehlike arıyordu. Fakat neden kasten ölümü arıyordu? Özel bir sebebi olmalıydı. Bu yüzden onun durumundaki bir adamın kendini böyle risklere maruz bırakmaması gerektiği üzerinde durdum. O da, asla "dağlardan vazgeçmeyeceğini", şehirden ve ailesinden kurtulmak için dağlara gitmesi gerektiğini vurgulayarak cevap verdi. "Eve bağlı kalmak bana uymuyor." dedi. Söylediği bu cümle, tutkusunun derinlerdeki sebebine dair bir ipucuydu. Evliliğinin bir hata olduğunu ve onu evde tutacak hiçbir şeyin olmadığını öğrendim. Üstelik profesyonel çalışmalarından da bıkmış görünüyordu. Bana öyle geldi ki dağlara karşı olağanüstü tutkusu, ona dayanılmaz gelen şeylerden bir kaçış yolu olmalıydı.

119 Bu yüzden rüyayı özel olarak şöyle yorumladım: Kendine rağmen, hâlâ bu hayata bağlı olduğu için dağa tırmanış başlangıçta zahmetli bir işti. Ama tutkusuna daha çok teslim oldukça, bu onu daha çok cezbetti ve ayakları yerden kesildi. Sonunda bu, adamı tamamen cezbetti: Vücudunun hislerini tümden kaybetti ve dağdan daha yükseğe, boşluğa atladı. Belli ki bu, dağda ölüm anlamına geliyordu.

120 Biraz durakladıktan sonra birden "Güzel! Ne kadar şey varsa konuştuk. Rüyamı yorumlaman gerekiyordu. Rüyam hakkında ne düşünüyorsun?" dedi. Biraz dobralıkla ne düşündüğümü ona anlattım. Dağlarda ölümü aradığını ve böyle bir tutum ile o ölümü bulmakta önemli ölçüde iyi bir şans yakaladığını anlattım.

121 "Ama bu saçma." diye gülerek cevapladı. "Tam tersine dağlarda sağlığımı arıyorum."

122 Durumun vahametini boş yere açıklamaya çalıştım. Altı ay sonra, tehlikeli bir zirveden inişte, gerçekten boşluğa adım attı. Altındaki kayada duran bir arkadaşının kafasının üzerine düştü ve ikisi de öldü.

123 Bu rüya ile rüyaların genel işlevini gözlemleyebiliyoruz. Rüyalar, kişiliğin hayati önem taşıyan, anlamı tüm hayatımızı kapsayan ya da bir an için çok önemli olan eğilimleri yansıtır. Rüya, bu eğilimlerin nesnel bir ifadesini sunar; bilinçli isteklerimiz ve inançlarımız ile ilgisiz olan bir ifadeyi ortaya koyar. Bundan sonra, buradaki gibi bir ölüm-kalım meselesi olmadığı zamanlarda bile, rüyanın belirli durumlarda bilinçli hayat için paha biçilemez bir değere sahip olduğu konusunda muhtemelen benimle aynı fikirde olacaksınız.

124 Rüyayı gören bu kişi, dizginleme eksikliğinin tehlikesini bilseydi ne kadar ahlaki ve kullanışlı değer kazanırdı?

125 Bu yüzden, ruh doktorları olarak, antik rüya yorumu sanatına geri dönmek zorundayız. Çocuklar gibi, otorite tarafından yol gösterilmeyi artık istemeyen yetişkinleri eğitmek zorundayız. Bir danışman ne kadar bilgili olursa olsun yaşam şekilleri öyle bireysel olan kadın ve erkeklerle çalışmak zorunda kalır ki onlara özgü doğru yaşamı belirleyemez. Bu yüzden onlara kendi doğalarını dinlemeyi öğretmeliyiz ki, olan şeyleri kendi içlerinde anlayabilsinler.

126 Şimdiye dek bir konferansın sınırları içinde mümkün olabildiği kadar analitik psikoloji dünyası ve ona dair fikirler hakkında sizlere bir içgörü sunmaya çalıştım. Söylediklerim mesleğinizde size yardımcı olursa ne mutlu bana.

IV
ANALİTİK PSİKOLOJİ VE EĞİTİM

[Sıradaki üç konferans 1924 yılında Londra'da yapılan Uluslararası Eğitim Kongresinde verildi. Metin, başlangıçta yazar tarafından İngilizce olarak taslak halinde yazılmış ve Roberts Aldrich tarafından gözden geçirilmiştir. Sonra *Analytische Psychologie und Erziehung* (Heidelberg, 1926) içinde Almanca ve *Contributions to Analytical Psychology* (Londra ve New York, 1928) içinde önceki konferanslar ile birlikte İngilizce yayımlanmıştır. Mevcut yeni İngilizce çeviri, gözden geçirilmiş ve genişletişmiş *Psychologie und Erziehung* (Zürih, 1946) versiyonu ile daha önceki İngilizce versiyonunun dikkatli karşılaştırılmasıyla yapılmıştır –EDITÖRLER.]

Birinci Oturum

127 Psikoloji en genç bilimlerden biridir. "Psikoloji" kelimesi uzun zamandan beri dolaşımda ama daha önce sadece felsefenin belirli bir alt başlığı olarak kullanılıyordu. Bu alt başlıkta filozof, kendi felsefesinin öncüllerine göre insan ruhunun ne olması gerektiği hakkında az çok bir kural koyuyordu. Genç bir öğrenciyken, bir profesörden psişik süreçlerin doğası hakkında ne kadar az şey bilindiğini, bir diğer profesörden de mantıksal gereklilik olarak psişenin tam olarak ne olması gerektiğini duyma ayrıcalığına eriştiğimi hatırlıyorum. Eğer biri, modern deneysel psikolojinin temelleri hakkında çalışma yaparsa eski araştırmacıların köklü skolastik düşünceye karşı savaşmak zorunda kalmış olmalarından derinlemesine etkilenir. ("Bilimlerin kraliçesi") Teolojiden kuvvetle etkilenen felsefi düşünce, katı biçimde tümdengelim eğilimlidir ve er ya da geç bir tepkiye sebep olacak saf ve idealist önyargılara hükmeder. Bu tepki, bakış açısından bugün bile tamamen kurtulamadığımız XIX. yüzyıl materyalizmi biçimini aldı. Deneysel metodun başarısı öylesine inkar edilemez oldu ki; bu zaferin heybeti, gerçekte doğruluğu ispat edilebilir bir teoriden çok psikolojik bir tepki olan materyalist bir felsefeye yol açtı. Aslında materyalist bakış açısı, Ortaçağ idealizmine karşı abartılmış bir tepkidir ve deneysel metodun kendisi ile hiçbir işi olamaz.

128 Bu yüzden modern deneysel psikoloji, tabaka materyalizmi atmosferi içinden yetişti. Bu, her şeyden önce, deneysel temelde bütün yönleriyle tecrübeye dayalı, psişik süreçlere tamamen dışardan ve fizyolojik belirtilere odakla-

narak bakan fizyolojik psikolojiydi. Psikoloji, felsefenin ya da doğa bilimlerinin bir bölümü olduğu sürece bu gibi koşullar yeterince tatmin ediciydi. Psikoloji, laboratuvara kısıtlandığı müddetçe tamamen deneysel kalabilirdi ve psişik sürece tamamen dışardan bakarak yönelebilirdi. Aslında eski dogmacı psikoloji yerine temelde en az onun kadar akademik olan, felsefi bir psikoloji gelmişti. Buna rağmen uygulama amaçları için psikolojiye ihtiyaç duyanların talepleriyle akademik laboratuvarın huzuru yakın zamanda bozulacaktı. Bu davetsiz misafirler doktorlardı. Psikiyatr kadar nörolog da psişik bozukluklar ile ilgilenmek zorundaydı ve bu yüzden pratik şekilde uygulanabilecek bir psikolojinin acil ihtiyacını hissetti. Akademik psikolojinin gelişiminden bağımsız olarak tıp adamları, insan zihnine ve zihinsel bozuklukların psikolojik tedavisine erişmenin araçlarını çoktan keşfetmişti. Bu, XVIII. yüzyılın sonlarında "manyetizma", XIX. yüzyılın başlarında "canlı manyetizması" denilen şeylerden gelişen hipnozdu. Hipnozun gelişimi, Charcot, Liébeault ve Bernheim aracılığı ile Pierre Janet tarafından temsil edilen medikal psikolojiye öncülük etti. Charcot'un öğrencilerinden Freud, Viyana'da[1] hipnozu başta Janet ile aynı şekilde kullandı ama sonra farklı bir yol tuttu kendine. Janet, büyük ölçüde tanımlayıcı olarak kalırken Freud, o günlerin medikal bilimleri için incelemeye değmez gözüken konuların, yani hastaların marazi fantezilerinin ve bilinçdışı zihin bölgelerindeki aktivitelerin daha derinlerine indi. Janet'nin bunu gözden kaçırdığını ima etmek haksızlık olurdu; aslında tam tersi. Sinir ve zihin bozukluklarının psikolojik yapısındaki bilinçdışı süreçlerin varlığına ve önemine işaret etmesi Janet'nin en büyük hüneriydi. Freud'un hüneri, bilinçdışı aktivitenin fiili keşfinde değil, bu aktivitenin gerçek yapısını ortaya çıkarmakta ve hepsinden öte bilinçdışını keşfetmek için yaptığı pratik bir metot çalışmasında yatar. Freud'dan bağımsız olarak ben de pratik psikoloji

[1] Freud, ayrıca Hippolyte Bernheim'ın çalışmasını *Die Suggestion und ihre Heilwirkung* (Leipzig ve Viyana, 1888) adıyla Almancaya çevirdi.

problemine ilk olarak deneysel psikopatoloji açısından yaklaştım; bunu yaparken de genellikle çağrışım metodunu, sonra da kişilik çalışmalarını kullandım.[1] Freud, hastanın o ana kadar ihmal edilen marazi fantezilerini özel bir araştırma alanı yapmıştı[2], bu yüzden ben özellikle çağrışım deneyi sırasında insanların neden belli hataları yaptıklarına dikkatimi yönlendirdim. Histerik insanların fantezileri gibi, çağrışım deneyindeki rahatsızlıklar da değersiz ve anlamsız, tamamen tesadüfî bir fenomen, kısacası *materia vilis* olarak görülüyordu. Buna rağmen bu rahatsızlıkların –"duygu tonlu karmaşalar"[3] olarak adlandırdığım– bilinçdışı sürecin işleyişinden kaynaklandığını keşfettim.[4] Bir bakıma Freud ile aynı psikolojik mekanizmalara parmak bastıktan sonra, yıllar boyunca onun öğrencisi ve iş arkadaşı olmam normaldi. Onun çıkarımlarının doğruluğunu her zaman görsem de gerçekleri düşününce teorilerinin geçerliliği hakkındaki şüphelerimi gizleyemedim. Acınacak dogmatizmi, ondan ayrılmak zorunda hissetmemin temel sebebiydi. Bilimsel bilincim, gerçeklerin tek taraflı yorumlanmasına dayanan, neredeyse fanatik dogmaları desteklememe izin vermezdi.

129 Freud'un başarıları hiçbir şekilde göz ardı edilemez. Ama bana göre onun en iyi ve eşsiz özelliği, bilinçdışı keşfini nevrozlar ve psikozların yapısı ve etiyolojisi ile ilişkili olarak başkalarıyla paylaşırken, bilinçdışını ve özellikle rüyaları keşfetmek için ortaya çıkardığı metotta yatar. Rüyala-

---

[1] Bkz. "On the Psychology and Pathology of So-called Occult Phenomena" başlıklı yazım, *Coll. Works*, Vol. 1.

[2] [Bkz. *Standard Edition of the Complete Psychological Works o f Sigmund Freud*, IX (1959) ve X (1955) -EDİTÖRLER.]

[3] Meşhur "karmaşa teorisi", şizofreni psikopatolojisinde uygulama olarak yer aldı (Bkz. "The Psychology of Dementia Praecox", *Coll. Works*, Vol. 3).

[4] Bana ait deneyler ve çalışma arkadaşlarıma ait deneylerin sonuçları *Studies in Word Association* içinde izah edildi (İngilizce çeviri: M. D. Eder, Londra, 1918; New York, 1919). [Jung'un katkıları için bkz. *Coll. Works*, Vol. 2 -EDİTÖRLER.]

rın gizli kapısını açmak için ilk cesur teşebbüsü o yaptı. Rüyaların bir anlamı olduğu ve onları anlamanın bir yolu olduğu keşfi belki de onun psikanaliz adı verilen yapıtının en önemli ve en değerli parçasıdır. Freud'un başarısını küçük görmek istemiyorum ama medikal psikolojinin büyük problemleriyle savaşmış, ve ne benim ne de Freud'un tamamlayamadığımız işlere muhtaç olmadan, kendi emekleri aracılığıyla temelleri atan herkese karşı adaletli olmak gerektiğine inanıyorum. Bu yüzden, medikal psikolojinin ilk adımlarından ne zaman bahsetsek Pierre Janet, Auguste Forel, Théodore Flournoy, Morton Prince, Eugen Bleuler minnettarlığımızı ve hatırlanmayı hak ediyor.

130 Freud'un çalışması, fonksiyonel nevrozların bazen bilinçdışı içeriklerine dayandığını göstermiştir, ki o içeriklerin yapısı, anlaşıldığında, hastalığın nasıl meydana geldiğini anlamamızı sağlar. Bu keşif, tüberkülozun ve diğer bulaşıcı hastalıkların sebeplerinin keşfi kadar değerlidir. Ayrıca, analitik metodun pratik uygulaması normal kişilerin davranışlarındaki tipik işlev ve tutumları ayırt etmemize olanak verirken, rüyaları anlamak neredeyse sınırsız bir olaylar dizisi açtığı ve bilincin, bilinçdışının en uzak ve en karanlık derinliklerinden nasıl geliştiğini gösterdiği için analitik psikolojinin terapötik öneminin yanında, normal kişilerin psikolojisi de olağanüstü biçimde zenginleştirildi. Psikanaliz, medikal psikolojinin bir kolu olduğu için sadece anormal vakalarla ilgilenir ve bu yüzden doktorlara mahsus olmalıdır; fakat rüya psikolojisi normal insan davranışlarına ışık tutmak için geliştirildi. Özellikle eğitim yatkınlıkları olan anlayışlı insanların buna olan ilgisi genel olarak giderek artacak. Eğer eğitimci, öğrencilerinin zihniyetini gerçekten anlamak isterse onun analitik psikolojinin bulgularına dikkat etmesi aslında oldukça arzu edilir. Ancak bu birtakım psikopatoloji bilgisi varsayar çünkü anormal çocuğu anlamak normal çocuğu anlamaktan daha zordur. Anormallik ve hastalıklar ayrı düşmezler ve öğrencilerinin fiziksel rahatsızlıkları hakkında bazı bilgilere sahip olan her açıdan

eğitilmiş bir öğretmenin öğrencilerin ruhsal hastalıkları hakkında da biraz bilgiye sahip olması beklenir.

131 Çocuklardaki psişik rahatsızlıklarda beş ana grup vardır:

GEÇ ÖĞRENEN ÇOCUKLAR. Geç öğrenen çocuğun yaygın bir biçimi, en çok düşük zeka ve genel bir anlama kabiliyetsizliği ile nitelendirilen zihinsel kusurlu çocuklardır.

132 En belirgin tipi duygusuz, yavaş, donuk zekalı, aptal çocuktur. Bu vakalar arasında, zeka yoksunluklarının yanında, gönül zenginlikleri ile ayırt edilen ve sadakat, şefkat, özveri, güvenilirlik ve fedakarlık yeteneklerine sahip olan çocuklar bulunabilir. En az belirgin ve nadir olan tip ise; heyecanlı ve kolay sinirlenen çocuktur. Bu çocuğun zihinsel yeteneksizliği, defektiflerin yetersizliği kadar kesindir ama genellikle belirgin bir şekilde tek taraflıdır.

133 Bu doğuştan ve pratikte tedavi edilemez, dolayısıyla eğitilemez olan tiplerden zihinsel gelişimi durdurulmuş olan çocukları ayırt etmeliyiz. Zihin gelişimi durdurulmuş çocuğun gelişimi bazı zamanlarda neredeyse algılanamayacak kadar yavaştır ve zihinsel bir bozukluk vakası olup olmadığına karar vermek adına becerikli bir psikiyatrın uzman teşhisi gerekir. Bu gibi çocuklar sık sık eblehlerin duygusal tepkilerini verirler. Bir keresinde şiddetli öfke krizlerinden acı çeken altı yaşındaki bir erkek çocuk hakkında danışılmıştım. Bu öfke krizleri sırasında oyuncaklarını parçalıyor ve ebeveyni ile bakıcısını tehlikeli şekilde tehdit ediyordu. Üstelik ebeveyninin aktardığı üzere "konuşmayı reddediyordu". İyi beslenmiş, küçük bir adamdı ama son derece şüpheci, art niyetli, inatçı ve büsbütün olumsuzdu. Bir ebleh olduğu ve basbayağı konuş*amadığı* tamamen açıktı. Nasıl konuşulacağını hiçbir zaman öğrenmemişti. Ama eblehliği konuşma yetersizliğinden tamamen sorumlu olacak kadar kötü değildi. Genel davranışları bir nevroza işaret ediyordu. Genç bir çocuk nevroz bulguları gösterdiğinde onun bilinçdışını araştırmakla çok vakit kaybedilmemelidir.

İncelemelere başka bir yerden, anneyle başlanmalıdır; çünkü ebeveyn neredeyse her zaman çocuğun nevrozunun ya doğrudan sebebi ya da en azından en önemli unsuru olurlar. Böylelikle ben, çocuktaki asıl sorunun anneden kaynaklandığını buldum. Anne hırslı, inatçı bir kadındı; oğlunun normal olmadığını söylediğimde bunu bir hakaret olarak algıladı. Çocuğun zafiyeti hakkında bildiği her şeyi kasıtlı olarak bastırmıştı; basitçe çocuk zeki olmak *zorundaydı* ve eğer aptalsa, bu onun kötü niyetinden ve kötü niyetli inatçılığından kaynaklanıyor demekti. Doğal olarak çocuk, mantıklı bir anneye sahip olsaydı daha çok şey öğrenirdi; ama hiçbir şey öğrenmedi. Bunun da ötesinde, tamamen annesinin ona atfettiği gibi, kötü niyetli ve inatçı oldu. Tamamıyla yanlış anlaşıldı ve bu yüzden izole edildi, tamamıyla bir umutsuzluktan doğan öfke krizi geliştirdi. On dört yaşında, aşağı yukarı aynı aile durumlarına sahip başka bir erkek çocuğu daha tanıyorum. Bir sinir nöbeti sırasında üvey babasını balta ile öldürdü. O da çok fazla zorlanmıştı.

134 Durdurulmuş zihin gelişimi, ilk çocuklarda ya da psişik uyumsuzluklar yoluyla uzaklaşmış ebeveynlerin çocuklarında sıkça görülür. Annenin hamilelik sırasındaki hastalığından ya da doğumun uzamasından ya da doğum sırasında oluşan kafatası bozukluğu ve kanamadan da kaynaklanabilir. Eğer bu tip çocuklar eğitici zorlama ile bozulmazlarsa zamanla normal şekilde bir nebze zihinsel olgunluğa ulaşırlar, fakat bu, sıradan çocuklara göre daha geç gerçekleşebilir.

135 İkinci grup PSİKOPAT ÇOCUKLARI içerir. Ahlaki delilik vakalarında hastalık, ya doğuştandır ya da beyin kısımlarındaki yaralanma ya da hastalık sonucu oluşan organik bir hasar kaynaklıdır. Bu gibi vakalar tedavi edilemezler. Bazen bu çocuklar suçlu haline gelir ve içlerinde alışkanlık haline gelecek suç tohumları vardır.

136 Durdurulmuş ahlak gelişimli çocuklar, marazlı otoerotik tipler, bu gruptan dikkatle ayrılmalıdır. Bu vakalar, sık sık korkutucu miktarda benlikçilik ve zamanından önce

cinsel aktivite sergiler; ek olarak yalancı ve güvenilmezdirler ve insan duygularından ve sevgiden neredeyse tamamen yoksundurlar. Bunlar genellikle, ne yazık ki gerçek anne ve babanın psişik atmosferi tarafından ısıtılamamış ve beslenememiş olan gayrı meşru ya da evlat edinilmiş çocuklardır. Her çocuğun hayati gerekliliklerinden biri olan ebeveynin, özellikle annenin, psişik beslemesinden neredeyse doğuştan yoksunluk çekerler. Sonuç olarak, bilhassa gayrı meşru çocuklar, her zaman psişik tehlikeye maruz kalırlar, ve her şeyden önce zarar gören ahlaki alan olur. Birçok çocuk üvey ebeveynine uyum sağlayabilir ama tamamı değil; ve bu uyum sağlayamayanlar, gerçek ebeveynlerinin onlara vermekte başarısız olduklarını almak gibi bilinçsiz bir amaç için aşırı derecede ben odaklı ve zalimce bencil bir tutum geliştirirler. Bu gibi vakalar her zaman tedavi edilemez değildir. Bir keresinde beş yaşındayken dört yaşındaki kız kardeşine cinsel saldırıda bulunan, dokuz yaşında babasını öldürmeye çalışan ama tedavi edilemez ahlaki delilik tanısına rağmen on sekiz yaşına geldiğinde yeterli normalliği geliştirmiş bir erkek çocuk ile tanışmıştım. Eğer bu gibi vakalarda bazen yatkın olunan dizginsiz ahlaksızlık, iyi zeka ile bağlantılı ise ve eğer toplumdan onarılamaz bir kopma yok ise; bu hastalar, kafalarını kullanarak suçluluk eğilimlerini bırakabilirler. Yine de mantığın patolojik yatkınlıklara karşı uydurma bir bariyer olduğu gözlemlenmelidir.

137 Üçüncü grup, EPİLEPTİK ÇOCUKLARI içerir. Bu vakalar ne yazık ki nadir değil. Doğru epilepsi atağını tanımak yeterince kolaydır ama "pötimal" adı verilen epilepsinin hafif türünün anlaşılması fazlasıyla güç ve karmaşıktır. Burada açık bir atak yoktur, sadece oldukça özel ve sıklıkla zor algılanan bilinç değişmeleri vardır. Bu değişmeler yine de çocuğun asabiliği, vahşiliği, açgözlülüğü, aşırı duygusallığı, marazi adalet tutkusu, bencilliği ve dar yelpazedeki ilgileri ile epilepsi hastasının katı zihinsel bozukluğuna aktarılır. Burada tüm epilepsi çeşitlerini birer birer saymak tabii ki mümkün değildir; ama hastalık belirtilerini örneklerle açıklamak adına yaklaşık yedi yaşlarındayken

tuhaf davranmaya başlayan küçük bir erkek çocuğun vakasından bahsedeceğim. Fark edilecek ilk şey çocuğun sık sık ansızın kaybolup sonra kilerde ya da tavan arasının karanlık bir köşesinde saklanırken bulunmasıydı. Neden birden kaçtığını ve kendini sakladığını ona açıklatmak imkansızdı. Bazen oyun oynamayı bırakır ve yüzünü annesinin eteğine gömerdi. Başlangıçta bu gibi şeyler o kadar nadir gerçekleşirdi ki bu tuhaf hareketlerine dikkat edilmedi; ama ne zaman ki aynı şeyleri okulda yapmaya başladı, zira birden masasından kalkıp öğretmene doğru koşuyordu, ailesi paniğe kapılmıştı. Buna rağmen hiç kimse, ciddi bir hastalık olasılığını düşünmedi. Arada sırada, bir oyunun ya da bir cümlenin ortasında da, hiçbir açıklama yapmadan ve görünen o ki oluşan boşluğu fark etmeden birkaç saniyeliğine dururdu. Gitgide daha nahoş ve hırçın bir karakter geliştirdi. Bazen öfke atakları geçirirdi ve bir keresinde bir makası küçük kız kardeşine öyle güçlü fırlattı ki kızın kafatası kemiğini, tam gözünün üstünü deldi, onu neredeyse öldürüyordu. Ebeveynler bir psikiyatra danışmayı düşünmedikçe hastalık fark edilmeden kaldı ve çocuğa sadece yaramaz gözüyle bakıldı. On iki yaşındayken ilk epilepsi atağı gözlemlendi ve ancak o zaman hastalığı anlaşıldı. Büyük zorluklara rağmen, altı yaşlarındayken çocukta bazı bilinmeyen varlıklar hakkında korkuların başladığını bulabildim. Yalnız olduğu zamanlarda görünmeyen birinin varlığını hissediyordu. Sonra, sakallı kısa bir adam gördü. Bu adamı daha önce hiç görmemişti ama onunla ilgili detayları güzel bir şekilde tarif edebiliyordu. Bu adam, birden çocuğun önünde görünüyordu ve çocuğu kaçacak ve saklanacak kadar çok korkutuyordu. Adamın neden bu kadar korkutucu olduğunu keşfetmek zordu. Çocuk, tüyler ürpertici bir sır gibi davrandığı şey hakkında belli ki üzgündü. Güvenini kazanmam saatler sürdü ama sonunda itiraf etti. "Bu adam, ondan çok korkunç bir şey almam için beni zorladı. Ne olduğunu sana söyleyemem, dehşet doluydu, giderek daha da yakına geldi ve almak zorunda olduğum konusunda ısrar etti ama o kadar korkuyordum ki hep kaçtım ve onu alma-

dım." Bunları anlatırken rengi soldu ve korkudan titremeye başladı. Sonunda onu sakinleştirmeyi başardım. Dedi ki "Bu adam bir günahı üstlenmem için beni zorladı." "Peki ne çeşit bir günah?" diye sordum. Çocuk ayağa kalktı, etrafına şüpheyle baktı ve "Bu bir cinayetti." diye fısıldadı. Sekiz yaşına geldiğinde yukarıda bahsettiğim gibi kız kardeşine şiddetli bir saldırıda bulunmuştu. Sonra korku atakları devam etti ama gördüğü şey değişti. Korkunç adam geri gelmedi ama onun yerinde bir rahibe figürü, bir çeşit hemşire göründü. İlk başta yüzü örtülüydü ama sonra örtü kalktı ve en korkunç ifade açığa çıktı; solgun, ölü gibi bir yüz. Bu figür dokuz yaşından on iki yaşına kadar yakasını bırakmadı. Artan sinirliliğine rağmen öfke atakları durdu ama yerine belirgin epilepsi atakları görülmeye başladı. Açıkçası, rahibenin görülmesi, sakallı adam ile simgelenmiş uyumsuz suç eğiliminin belirgin bir hastalığa dönüşmesini belirtiyordu.

138 Bazen bu gibi vakalar, daha yapısal hale gelmemiş ama hâlâ işlevsel olduğu için bunlara yönelik psikoterapi ile bir şeyler yapmak mümkün. Bu vakayı biraz detaylı anlatmamın sebebi bu. Manzaranın ardında çocuğun zihninde neler olduğu hakkında biraz fikir verebilir.

139 Dördüncü grup, çeşitli PSİKOZ biçimlerini içerir. Bu gibi vakalar çocuklar arasında çok yaygın olmasa da, en azından ergenlikten sonra şizofreninin birçok biçimine sebep olacak patolojik zihinsel gelişimin ilk aşamaları çocuklukta bulunabilir. Genellikle bu çocuklar değişik hatta tuhaf şekilde davranırlar; anlaşılmaz, sık sık biraz ulaşılamaz, aşırı duyarlı, içlerine kapanık, duygusal olarak anormal, uyuşuk ya da en önemsiz sebeplerden patlamaya hazır olurlar.

140 Bir zamanlar, cinsel aktiviteleri birden ve endişe verici şekilde vaktinden önce başladığı için uykusunda huzursuz ve genel sağlığında üzgün olan on dört yaşındaki bir erkek çocuğu incelemiştim. Sıkıntı, çocuk dans etmeye gittiğinde bir kızın onunla dans etmeyi reddetmesiyle baş-

ladı. Çocuk hiddetle oradan uzaklaştı. Eve vardığında ders çalışmayı denedi ama korku, öfke ve umutsuzluk bileşimi tarif edilemez bir duygu içinde olduğundan çalışmak imkansızdı. Sonunda bahçeye koşup neredeyse bilinçsiz bir halde yerde yuvarlanana kadar bu duygu onu ders çalışmaktan alıkoydu. Birkaç saat sonra bu duygu geçti ve cinsel sıkıntı başladı. Bu çocuğun ailesinde bazı şizofreni vakaları vardı. Bu, kötü bir aile mirası olan çocuklardaki tipik patolojik bir duygunun özelliğidir.

141 Beşinci grup, NEVROTİK ÇOCUKLARI içerir. Çocukluk nevrozlarının tüm biçimlerini ve belirtilerini tanımlamak tabii ki tek bir konferans içeriğinin çok ötesinde. Burada, anormal derecedeki yaramaz davranıştan, tamamen histerik ataklara ve durumlara kadar geniş bir aralıkta uzanan her şey bulunabilir. Sorun görünürde fiziksel olabilir, örneğin histerik ateş ya da anormal derecede düşük ateş, kasılmalar, felç, acı, sindirim bozuklukları gibi; ya da, heyecanlanma veya depresyon, yalan söylemek, cinsel anormallik, çalma ve benzerleri gibi zihinsel ve ahlaki biçimlerde olabilir. Yaşamının ilk yılından beri en kronik kabızlık sıkıntısından çeken dört yaşında küçük bir kızın vakasını hatırlıyorum. Hayal edilen ve edilmeyen tüm fiziksel tedavilere çoktan gitmişti. Hiçbiri işe yaramadı çünkü doktorlar çocuğun yaşamındaki önemli faktörlerden birini, anneyi, gözden kaçırdılar. Anneyi gördüğüm an, onun asıl sebep olduğunu fark ettim ve bu yüzden de onu tedavi etmeyi ve aynı zamanda çocuğu bu süre boyunca bırakmasını önerdim. Annenin yerini bir başkası aldı ve ertesi gün sorun kayboldu ve vakayı takip ettiğim birçok yıl boyunca da geri gelmedi. Çocuk düşünüldüğünde problemin çözümü oldukça basitti; fakat eğer anneden gelen patojenik etki analiz yoluyla giderilmeseydi çözüm bu kadar basit olmazdı. Küçük kız, nevrotik bir annenin gözdesiydi, ailenin en küçük çocuğuydu. Anne, tüm korkularını çocuğa yansıtıp onu endişeli bir bakımla kuşattı, bu yüzden çocuk hiçbir zaman gerilimden uzak kalmadı ve herkesin bildiği üzere böyle bir durum bağırsak işlevi için tercih edilmeyen bir durumdur.

142 Analitik psikolojinin prensiplerini uygulamak isteyen her öğretmenin, çocuğun psikopatolojisi ve mevcut tehlikeleri hakkında birinci ağızdan bilgiye kesinlikle sahip olması gerektiğine inanıyorum. Ne yazık ki psikanaliz hakkında bazı kitaplar vardır ki tüm bunların çok kolay olduğu ve başarıya ne zaman istenirse ulaşılacağı izlenimini verirler. İşin ehli hiçbir psikiyatr, bu gibi üstünkörü fikirleri desteklemez ve hiçbir uyarı, çocukları analiz etmek için yapılan deneyimsiz ve ehemmiyetsiz teşebbüslere karşı çok abartılı olamaz. Hiç şüphesiz, modern psikolojinin çocuk zihnini anlamaya yaptığı katkı, eğitimci için çok büyük bir katkıdır. Ama analitik metodu çocuklara uygulamak isteyen herkes, başa çıkacağı patolojik durumlar hakkında tam bilgi sahibi olmalı. Sorumluluk sahibi bir doktor dışında, herhangi birinin, özel bilgi ve medikal tavsiye olmadan çocukları analiz etmeye nasıl cüret ettiğini anlamadığımı itiraf etmeliyim.

143 Çocukları analiz etmek, çok zor ve çok hassas bir görevdir. Altında çalışmak zorunda olduğumuz koşullar yetişkinlerin analizinden tamamen farklıdır. Çocuk, özel bir psikolojiye sahiptir. Tıpkı vücudunun embriyo döneminde annenin vücudunun bir parçası olması gibi, akıl da yıllarca ebeveynin zihinsel atmosferinin bir parçası olur. Bu, neden birçok çocuk nevrozunun, çocukların kendi hastalıklarından ziyade ebeveynlerin zihinsel durumlarına ait bulgular içerdiğini açıklar. Çocuğun psişik yaşamının sadece küçük bir kısmı kendisine aittir; büyük bir kısmı hâlâ ebeveyninkine bağlıdır. Bu gibi bir bağlılık normaldir ve bunu aksatmak çocuk zihninin doğal gelişimine zarar verir. Bu yüzden cinsellik hakkında vaktinden önce ve uygunsuz aydınlanmanın, çocuğun ebeveyniyle ilişkisi üzerinde korkunç bir etkiye sahip olması anlaşılabilirdir ve eğer analizinizi ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin ister istemez cinsel olduğu hakkındaki dogmaya dayandırırsanız böyle bir etki neredeyse kaçınılmaz olur.

144 Meşhur Oedipus karmaşasına temel sebep statüsünü vermek gerekçesizdir. Oedipus karmaşası bir bulgudur.

Tıpkı, bir kişiye ya da bir şeye olan herhangi bir güçlü bağlılığın "evlilik" olarak tanımlanabildiği gibi ve ilkel zihnin her şeyi cinsel metaforlarla açıklaması gibi çocuğun gerileme eğilimi de cinsel terimlerle yani "anneye yönelik ensest arzu" olarak tanımlanabilir. Ama bu mecazi bir konuşmadan başka bir şey değildir. "Ensest" kelimesi kesin bir anlama sahiptir ve kesin bir şeyi belirtir ve genellikle sadece psikolojik olarak cinselliğini uygun bir nesneye bağlayamayan bir yetişkin için uygulanabilir. Aynı terimi bir çocuğun bilinç gelişimindeki zorluklar için kullanmak ise oldukça yanıltıcıdır.

145 Bu demek değildir ki erken cinsel olgunlaşma olamaz. Ama bu gibi vakalar ayırt edilebilecek kadar nadir ve anormaldir, ve doktorun patolojik kavramları normalleştirmesini haklı gösterecek hiçbir şey yoktur. Yüz kızarmasına deri hastalığı ya da neşeye kızgınlık atağı demenin hoş görülür bir şey olmaması gibi, acımasızlık illa ki sadizm, haz illa ki şehvet, ve metanet illa ki cinsel bastırma değildir.

146 İnsan zihninin tarihi incelendiğinde, zihnin büyümesinin genişleyen bilinç alanıyla hızını koruduğu ve bir sonraki her adımın oldukça acı dolu ve zahmetli bir başarı olduğu gerçeklerinden durmaksızın etkilenilir. Bir insan için bilinçdışının en ufak bir parçacığından vazgeçmekten daha çok nefret edilecek bir şey olmadığı söylenebilir. İnsanın bilinmeyene karşı derin bir korkusu vardır. Yeni fikirler sunmayı denemiş herhangi birine sorun! Eğer sözde olgunlaşmış bir adam bile bilinmeyenden korkarsa çocuk neden tereddüt etmesin ki? *Horror novi* [Yeni korkusu] ilkel insanın en dikkat çekici özelliklerinden biridir. Bu yeterince doğal bir engeldir; engeller her zaman olur ama ebeveyne aşırı bağlılık doğal değil patolojiktir çünkü bilinmeyenden aşırı korkmanın kendisi patolojiktir. Bu yüzden, karşı cinse yaklaşma tereddüdünün temel olarak ebeveyne karşı aşırı cinsel bağımlılıktan kaynaklandığını varsayan tek taraflı sonuçtan kaçınılmalıdır. Bu, genelde basit biçimde *reculer pour mieux sauter* [daha iyi zıplamak için geri çekilmek] olabi-

lir. Çocukların cinsel bulgular sergilediği vakalarda bile, diğer bir deyişle ensest eğilimin oldukça belirgin olduğu zamanlarda, ebeveyn psişelerinin dikkatli incelenmesini öneririm. Bilinçdışı örtüsü altında kendi yetişkin duygularını çocuklara atfederek ve yine rolleri bilinçdışı seviyede çocuklara paylaştırarak kendi kızına bilinçdışı seviyede aşık olan babalar, kendi oğluyla bilinçdışı seviyede flört eden anneler gibi hayret verici şeyler bulunabilir. Çocuklar eğer ebeveynlerin bilinçdışı tutumları tarafından zorlanmazlarsa tabii ki bu değişik ve doğal olmayan rolleri oynamazlar.

147 Şimdi benzer bir vaka anlatacağım. İki kız, iki oğlan toplam dört çocuklu bir aile vardı. Dördü de nevrotikti. Kızlar nevrotik bulguları ergenlik öncesinden beri gösteriyordu. Gereksiz ayrıntılardan kaçınarak, ailenin kaderini geniş bir taslak halinde çizeceğim.

148 Büyük kız çocuğu yirmi yaşındayken, iyi bir aile çocuğu olan ve üniversite eğitimi almış fazlasıyla uygun genç bir adama aşık oldu. Buna rağmen evlilikleri bir şekilde gecikti ve hipnotize olmuşçasına babasının ofisindeki çalışanlardan biriyle bir ilişki yaşamaya başladı. Nişanlısını çok seviyor gibi gözüküyordu ama diğer adamla birlikteyken ileriye gitmekten en ufak bir çekinme duymazken; nişanlısının onu öpmesine izin vermeyecek kadar namusluydu. Kız aşırı saf ve çocuksuydu, ilk başta ne yaptığı konusunda bilinçli hiçbir fikre sahip değildi. Sonra tarif edilemeyecek bir korkutuculukla durumu bilinç seviyesinde idrak etti. Ruhen tamamen yıkıldı ve yıllarca histeriden acı çekti. Hiç kimseye durumunu açıklamadan hem işçi ile hem de nişanlısı ile ilişkilerini bitirdi.

149 İkinci kız, görünüşte hiçbir zorluk olmadan evlendi ama kendi zihinsel seviyesinin altındaki bir adamla. Kız cinsel soğukluk yaşıyordu ve çocuksuz kaldı. Bir yıldan az bir zaman içinde kocasının bir arkadaşına tutkuyla aşık oldu ve bu birliktelik uzun süreli bir ilişkiye dönüştü.

150 Ailenin büyük oğlu - yetenekli genç bir adam - nevrotik kararsızlığın ilk işaretlerini kariyer seçiminde gösterdi.

Sonunda kimya okumaya karar verdi ama ev hasretinden öyle bir bozguna uğramıştı ki üniversiteyi bırakıp doğru eve, annesinin yanına döndü. Orada halüsinasyon gördüğü özel bir zihin karmaşası durumuna düştü ve altı hafta sonra bu durum onu dibe çektiğinde ilaç almaya karar verdi. Aslında bu konuda bir uzmana danışmak için oldukça geç kalmıştı. Hemen ardından nişanlandı. Nişandan sonra seçiminin doğruluğundan şüphe etti, o zaman endişe durumları başladı ve nişan bozuldu. Bunun üzerine çocuk, kafasının dikine gitti ve birkaç aylığına bir akıl hastanesine kapatılmak zorunda kaldı.

151 Ikinci oğlan psikasteni nevrozlusu idi. Tüm hayatı boyunca ciddi anlamda bekar kalmayı planlayan bir kadın düşmanı ve annesine en duygusal şekilde yapışkan bir adamdı.

152 Bu dört çocukla ilgilenmek için davet edildim. Hikaye, her vakada açık bir şekilde annenin sırrını işaret ediyordu. Sonunda annenin hikayesini öğrendim. Katı, tek yönlü ve dar bir eğitim almış olan anne yetenekli ve hayat dolu bir kadındı. Tüm yaşamını, kendine karşı son derece ciddi ve dikkate değer güçlü karakteriyle, ona öğretilen prensiplere adamış ve istisnalara hiç izin vermemişti. Kocasının bir arkadaşını tanıdığında ve ona aşık olduğunda evleneli çok olmamıştı. Bu aşkın karşılıklı olduğu açıktı. Ama prensiplerinde böyle bir olasılığa yer yoktu, bu yüzden böyle bir şey var olamazdı. Her zaman, yanlış hiçbir şey yokmuş gibi davrandı ve bu adam ölene kadar, yaklaşık yirmi yıldan fazla süre boyunca, iki tarafa da hiçbir şey söylemeden, rolünü devam ettirdi. Kocasıyla olan ilişkisi mesafeli ve doğruydu. Sonraki yıllarda dönemsel melankoliden acı çekti.

153 Doğal olarak bu gibi bir ilişki evde oldukça bunaltıcı bir atmosfer oluşturmadan duramazdı ve çocukları bu arka plandaki sessiz gerçeklerden daha çok etkileyen bir şey olamazdı. Bu gerçeklerin çocuklar üstünde büyük bulaşıcı etkileri vardı. Kız çocuklar bilinçdışı seviyede annenin tu-

tumunu taklit etti. Erkek çocuklar ise bilinçdışı aşıklar şeklinde kalarak bir ödünleme ararlarken bilinçdışı aşk, kadınları bilinç seviyesinde reddetmeleri ile aşırı-ödünlendi.

154 Hayal edilebileceği üzere bu gibi vakaların üstesinden gelmek çok kolay değil. Tedavi gerçekten anneyle ya da anne ve babanın ilişkisi ile başlamalı. Bence durumun tüm çerçevesi ve anlamıyla bilinç seviyesinde fark edilmesi sağlıklı bir etki oluştururdu. Bilinç düzeyinde farkına varma, ifade etmekten kaçınılan atmosferi, genel bir bilgisizliği, sıkıntılı durumu göz ardı etmeyi önler; kısaca acı verici içeriğin bastırılmasını durdurur. Yine de bu bireyin daha çok acı çekmesine sebep oluyor gibi gözükebilir ama birey en azından gerçek bir nesneden, anlamlı bir şekilde acı çeker. Bastırmanın görünürdeki yararı, bilinçli zihni endişeden, ruhu ise tüm sıkıntılarından temizlemesidir; ama buna karşılık gerçek olmayan bir şeyden, bir nevrozdan dolaylı olarak acı çekmeye sebep olur. Nevrotik acılar bilinçdışı sahtekarlardır ve gerçek acılardaki gibi hiçbir ahlaki erdemleri yoktur. Buna rağmen bir nevroz üretmenin yanında, acı çekmenin sebeplerini bastırmanın başka etkileri de vardır: Bunlar çevreye doğru yayılır ve eğer çocuklar var ise onlara da bulaşır. Bu yolla nevrotik durumlar, Atreus'un laneti gibi, genellikle nesilden nesle devam eder. Çocuklar, ebeveynlerinin zihin durumlarına karşı içgüdüsel olarak takındıkları tavırdan dolaylı olarak etkilenirler: Ya açığa vurulmamış karşı çıkmalar aracılığıyla ebeveynlerinin ruhsal durumları ile kavga ederler (genelde bu karşı çıkmalar gürültülü olsa da) ya da felç edici ve mecburi taklitlere boyun eğerler. Her iki durumda da kendi istedikleri gibi değil, ebeveynlerinin istediği gibi yapmak, hissetmek ve yaşamak zorundadırlar. Ebeveynler ne kadar çok "etkileyici" olur ve (çoğunlukla "çocukları korumak" mazeretiyle) kendi problemlerini ne kadar az kabul ederlerse çocuklar, ebeveynlerin yaşanmamış hayatlarından o kadar çok acı çekerler ve ebeveynlerin bastırdığı ve bilinçdışında tuttuğu her şeyi tatmin etmeye o kadar zorlanırlar. Ebeveynlerin, çocukların üzerinde zararlı bir etki yaratmamaları için "mükemmel" olma

zorunlulukları yoktur. Eğer gerçekten mükemmel olsalardı bu olumlu bir felaket olurdu; çünkü eğer çocuklar, onların kendi silahlarıyla, yani ebeveynleri kopyalamak ile, onlarla kavga etmeyi seçmeselerdi, çocuklar için ahlaki bir aşağılık duygusundan başka bir alternatif olmazdı. Ama bu hile, son hesaplaşmayı sadece üçüncü nesle erteler. Bu yüzden bastırılmış problemler ve hileli yoldan kaçılan acılar; fırsat kollayan, çocuğun ruhuna en kalın duvarlardan ve gündüz külahlı gece silahlı hilekarlıklardan, kendini beğenmişliklerden ve bahanelerden geçen bir zehir salgılar. Çocuk, aciz bir şekilde ebeveyninin psişik etkilerine maruz kalmıştır ve tıpkı balmumuna basılan mührün izinin çıkması gibi, ebeveynin kendilerini kandırmalarını, samimiyetsizliklerini, ikiyüzlülüklerini, korkaklıklarını, kendilerini beğenmişliklerini ve bencilliklerini kopyalamaya mahkûmdur. Çocuğu doğal olmayan yaralanmalardan koruyabilen tek şey ebeveynin aldatıcı manevralarla ya da yapay olarak bilinçdışında kalmak ile hayatın psişik zorluklarından kaytarma çabaları değil, aksine bunları görev olarak kabul etme, kendilerine olabildiğince dürüst olma ve ruhlarının en karanlık köşelerine ışık tutma çabalarıdır. Eğer ebeveynler bunu anlayışlı birine itiraf edebilirse daha iyi olur. Eğer belirli sebeplerden dolayı yapamazlarsa da bu kuşkusuz durumun ağırlaşmasıdır ama bir dezavantaj değildir; tersine onlar için en zor şeylerle tek başlarına başa çıkmaya zorlandıkları için bir avantajdır. Kurtuluş Ordusu ya da Oxford Grubunda olduğu gibi toplu itiraf, kendilerini *ex profundis* [derinlerden] açığa çıkarabilen basit ruhlar için oldukça etkilidir. Ama bu gibi ruhlar tam olarak evin misafir odasında değildir, boşboğaz olsalar da bu gibi itiraflar da orada duyulmaz. Bildiğimiz gibi itiraf, ayrıca kendini aldatmak için de kullanılabilir. Bir adam ne kadar zeki ve kültürlü olursa kendini o kadar kurnazca kandırabilir. Orta zeka seviyesindeki hiçbir insan kendisinin aziz olduğuna ya da günahkar olduğuna inanmamalıdır. Bunların ikisi de bilinçli bir yalan olurdu. Aslında insan ahlaki özellikleri hakkında utangaç bir şekilde sessizliğini korurken bir yandan sonsuz günahkarlığı hak-

kında bir yandan da bu ıssız duruma yönelik övgüye değer mütevazı içgörüsü hakkında dikkatli olmalı. Genç Blumhardt[1], bir arkadaşı, kahredici şekilde pişman olduğu bir günahın itirafını yaptığında ona şöyle demişti: "Sence Tanrı senin zavallı pisliğin ile ilgilenir mi?" Kuşkusuz Blumhardt misafir odası itirafını çok cazip kılan hilenin farkına varmıştı.

155 Tekrar etmeme izin verin; hiçbir hata yapmamak ebeveynin meselesi değil – ki bu zaten doğal olarak imkansız olurdu – ama ne olduklarını fark etmek onların sorumluluğudur. Kontrol edilmesi gereken şey hayat değil, bilinçdışıdır; hepsinin ötesinde eğitimcinin bilinçdışıdır. Ama bu, bizim kendi bilinçdışımız anlamına gelir; çünkü her birimiz iyi ya da kötü ahbaplarımızın eğitimcisiyiz. Sonuçta insanoğlu olarak ahlaki açıdan birbirimize bağlıyız.

[1] [Christoph Blumhardt (1842-1919), ünlü İsviçreli teolog ve sosyal demokrat -EDİTÖRLER.]

İkinci Oturum

156 İlk olarak, bilimsel psikoloji ya fizyolojik psikolojiydi ya da soyutlanmış olgular ve işlevler ile ilgilenen gözlemlerin ve deneylerin örgütlenmemiş birikimiydi. Freud'un hipotezi, kesinlikle tek taraflı olsa da, psişik karmaşıklıklar psikolojisine doğru özgürleştirici bir yön verdi. Onun çalışması, insan psişesindeki cinsel içgüdülerin dallanıp budaklanmasının psikolojisidir. Fakat, cinselliğin inkar edilemez önemine rağmen, kişi, cinselliğin her şey olduğunu varsaymamalı. Bu gibi geniş bir hipotez renkli gözlük takmak gibidir: En ince gölgeleri bile yok eder böylece her şey aynı parlak renk süzmesi altında görünür. Bu yüzden Freud'un ilk öğrencisi Alfred Adler'in, eşit derecede yaygın uygulaması olan, tamamen farklı bir hipotez öne sürmesi önemlidir. Freudcular genellikle cinsellik hipotezlerine fanatik biçimde iman ederken, Adler'in maharetinden bahsetmekten kaçınırlar. Ama fanatiklik, her zaman gizli şüphenin ödünlemesi olmuştur. Dini zulümler, sadece din tarafından kabul edilen inançlara aykırı düşüncenin bir tehdit olduğu yerlerde oluşur. Bir insanda bütün içgüdüler birbiri tarafından dengelenir. Cinsel içgüdünün ölçüsüzlüğüne ve bu yüzden yıkıcı işlevine karşılık gelecek, cinsellikle eşit derecede önemli, dengeleyici başka bir içgüdü biçimi olmasaydı, insanda cinsellik tamamen kontrolsüz olacaktı. Psişenin yapısı tek kutuplu değildir. Cinselliğin çekici dürtüleriyle kişiyi etkileyen bir güç olması gibi, kişinin duygusal patlamalara direnmesini sağlayan doğal bir kendini savunma gücü de vardır. İlkel insanların arasında bile, On Emire ya da herhangi bir dini öğretinin kaidelerine ihtiyaç olma-

dan, sadece cinsellik üzerine değil, diğer içgüdüler üzerine de keskin sınırlandırmalar buluruz. Cinselliğin şuursuz işleyişindeki tüm sınırlandırmalar, kendini koruma içgüdüsünden kaynaklanır; bu da Adler'in kendini savunma teriminin pratikteki karşılığıdır. Ne yazık ki Adler, kendi çalışmalarında çizmeyi aştı ve Freudcu görüşleri neredeyse tamamen ihmal ederek aynı tek taraflılık ve abartma hatalarına düştü. Onun psikolojisi, insan psişesindeki tüm kendini savunma eğilimlerinin psikolojisidir. Tek taraflı bir gerçeğin basitlik avantajı olduğunu kabul ediyorum, ama bunun yeterli bir hipotez olup olmadığı başka bir meseledir. Psişede cinselliğe dayalı çok şey olduğunu görmemiz gerekir, ki aslında bazen her şey cinselliğe dayalıdır, ama diğer zamanlarda çok az şeyin cinselliğe ve neredeyse her şeyin Adler'in dediği gibi kendini koruma ya da güç içgüdüsüne bağlı olduğunu görebilmeliyiz. Freud ve Adler, ikisi de, tıpkı sudaki iki hidrojen atomuna benzer şekilde, tek ve aynı içgüdünün her zaman aynı miktarda var olan kimyasal bir içerik gibi devam eden bir işleyişi olduğunu var sayma hatası yaptılar. Eğer böyle olsaydı insanlar Freud'a göre çoğunlukla cinsel, Adler'e göre ise çoğunlukla kendini savunan olurlardı. Ama aynı anda ikisi birden olamaz. Herkes bilir ki içgüdüler yoğunluk açısından değişir. Kimi zaman cinsellik, kimi zaman kendini savunma ya da diğer içgüdüler baskın olur. İki araştırmacının da gözden kaçırdığı basit gerçeklik buydu. Cinsellik baskın olduğunda, her şey cinselleştirilir çünkü o zaman her şey cinsel bir amacı ifade eder ya da ona hizmet eder. Açlık baskın olduğunda, pratik olarak her şey yemek açısından açıklanmak zorundadır. Neden "Onu ciddiye alma, bugün kötü gününde." diyoruz? Çünkü biliyoruz ki bir insanın psikolojisi kötü bir ruh hali tarafından derinden değiştirilebilir. Hatta güçlü içgüdülerle başa çıkarken bu tespit daha doğrudur. Eğer psişe katı ve değiştirilemez bir sistem olarak değil, farklı içgüdülerin değiştirici etkileri altında sürekli değişen olayların akışkanlığı olarak düşünülürse Freud ve Adler kolaylıkla uzlaştırılabilirler. Bu yüzden bir insanı evlilik öncesi Freudcu temele göre, evlilik sonrası

ise Adlerci temele göre açıklamak zorunda olabiliriz; ki şimdiye kadar sağduyu bizi buna yönlendirdi.[1] Buna rağmen bu gibi bir birleşim bizi oldukça rahatsız bir durumda bırakır. Tek ve basit bir doğrunun görünen kesinliğinden keyif almak yerine kendimizi sürekli değişen sınırsız bir koşullar denizindeki kazazede gibi hissederiz. Psişenin değişken yaşamı daha sakıncalı ise de tek bakış açılı görüşün katı kesinliğinden daha doğrudur. Bu, psikolojinin problemlerini kuşkusuz daha kolay hale getirmez. Ama bizi tek taraflılığın ısrarcı nakaratı olan "yalnızca"nın kabusundan azat eder.

157 Sıra içgüdü problemini ciddi ciddi tartışmaya gelince her şey korkunç bir karışıklığa dönüşür. İçgüdüleri birbirinden nasıl ayırırız? Ne kadar içgüdü var? İçgüdü derken kastedilen nedir? Böylece hemen biyolojiye dahil olunur ve insan kendini her zamankinden daha büyük bir karışıklığın içinde bulur. Bu yüzden, altta yatan biyolojik süreçlerin doğası hakkında herhangi bir varsayımda bulunmadan psikolojik alana kısıtlama öneriyorum. Gün gelir biyologlar ve hatta belki fizyologlar, bilinmeyenlerin dağında zıt kutuplar arasında oluşturdukları tünelde bir noktada buluşup psikologlara el uzatabilirler.[2] Bununla birlikte psikolojik olgular karşısında biraz daha alçakgönüllü olmayı öğrenmek zorundayız: Belirli şeyleri "yalnızca" cinsellik ya da "yalnızca" güç isteği olarak bilmek yerine; bunları görünürdeki değerlerine göre düşünmeliyiz. Örnek olarak dini deneyimi düşünelim. Bilim, "dini içgüdü" diye bir şeyin var olmadığı konusunda emin olabilir mi? Din olgusunun, cinselliğin bastırılmasına dayalı ikincil bir işlevden başka bir şey olmadığını gerçekten varsayabilir miyiz? Bu gibi saçma bastırmalardan muaf olan "normal" insanlar ya da ırklar var mıdır?

---

[1] Ya da filozofun sözlerinden alıntı: "Akşam yemeğinden önce Kant felsefesi yanlısıyım, sonra Nietzsche felsefesi."

[2] Oldukça umut vadeden bir başlangıç Walter H. von Wyss'ın mükemmel çalışmasında yapıldı: *Psychophysiologische Probleme in der Medizin* (Basel, 1944).

Fakat eğer din olgusunun olmadığı herhangi bir ırk hatta bir kavim yoksa o zaman bu olgunun halis olmayıp sadece cinselliğin bastırılması olduğu argümanı nasıl haklı çıkarılabilir gerçekten bilmiyorum. Ayrıca tarih, bize cinselliğin gerçekten dini deneyimin gerekli bir parçası olduğu hakkında çok fazla örnek sunmuyor mu? Aynısı sanat için de geçerlidir; sanatın da aynı şekilde cinsel bastırmaların sonucu olduğu varsayılır, üstelik hayvanların da estetik ve sanatsal içgüdüleri vardır. Cinselliğin öneminin bu gülünç ve hemen hemen patolojik olan abartılışı, çağdaş ruhsal dengesizliğin bir bulgusudur; bunun en temel sebebi ise çağımızın cinselliğin gerçek anlamından yoksun olmasıdır.[1] Bir içgüdü ne zaman önemsenmezse devamında anormal bir aşırı değer verme gelmek zorundadır. Ve yetersiz değerlendirme ne kadar adaletsiz ise ardından gelen aşırı değer verme o kadar sağlıksız olur. Doğrusu, cinselliğin önemini abartanların müstehcenlikleri ve bariz bayağılıkları kadar hiçbir ahlaki suçlama cinselliği nefret dolu yapamaz. Cinsel yorumlamanın düşünsel hamlığı cinselliğin doğru şekilde değerlendirilmesini imkansız kılar. Bu yüzden, muhtemelen Freud'un kendi kişisel tutkularına rağmen, onun ardından izlenen literatür, bastırma hakkındaki çalışmalarını etkin bir biçimde sürdürür. Freud'dan önce, hiçbir şeyin cinsel olmasına izin verilmezdi; şimdi ise her şey yalnızca cinsel.

158 Psikoterapide cinsellik ile meşguliyetin uygun olmasının iki sebebi vardır: Birincisi ebeveyn-imgelerine saplanmanın, doğası gereği cinsel olduğu varsayımı, ikincisi ise birçok hastada cinsel fantezilerin baskın olması ya da öyle gözükmesidir. Freudcu öğreti tüm bunları, hastayı ebeveyn-imgelerine olan "cinsel" saplanmadan kurtarma ve onu "normal" bir hayata başlatma amacı ile birlikte o ünlü cinsel tutumda açıklar. Bu öğreti, yeterince basit bir şekilde hasta ile aynı dili konuşur ve bu, uygun vakalarda tabii ki belirgin bir avantaj olsa da zaman geçtikçe dezavantaja

[1] [Profesör Jung bu temayı detaylandırır, "Sigmund Freud in His Historical Setting", *Coll. Works*, Vol. 15 –EDİTÖRLER.]

dönüşür; çünkü cinsel terminoloji ve ideoloji, problemi çözümsüz kalacağı bir seviyeye düşürür. Ebeveynler, sadece bir an önce düşünmeden reddedilmesi gereken "cinsel nesneler" ya da "haz nesneleri" değildirler; ebeveynler, kendilerinin bile bir dereceye kadar kaçabildikleri, faydalı ya da tehlikeli etmenler biçimindeki dolambaçlı kader yollarında çocuğa eşlik eden yaşam güçleridirler ya da bu güçleri temsil ederler. Eğer kendimizi baba ve anneden tamamen koparmayı başarabilirsek, baba ve anne bilerek ya da bilmeyerek benzer bir şey ile yer değiştirir. Bir sonraki seviyeye geçebilirsek eğer, bu kopma olası hale gelir. Örneğin, babanın yerini şimdi doktor almıştır; bu Freud'un "aktarım" adını verdiği olgudur. Ama annenin yerini öğretinin bilgeliği almıştır. Bunun Ortaçağdaki ilkörneği; ailenin yerine Ana Kiliseyi koymak idi. Yakın zamanda ise dünyevi bağlılıklar, toplumun manevi oluşumlarının yerini aldı, çünkü ailenin kalıcı üyesi olarak kalmanın oldukça istenmeyen psişik sonuçları vardı ki bu yüzden ilkel toplumlarda bile kabul törenleri tarafından ailenin kalıcı üyesi olmak imkansız kılındı. İnsanın aileden daha geniş bir topluluğa ihtiyacı vardır; eğer, yürümeyi öğrenen bebeğe kayışlar takılması gibi, aile de çocuğu bu tip kayışlarla denetlerse insanın ruhsal ve ahlaki açıdan gelişmesi engellenir. Eğer insan sırtına aileyi çok fazla yüklenmişse ve eğer sonraki yaşamında ebeveyniyle olan bağları çok kuvvetli olursa; ebeveyn bağlarını, kendi yetiştirdiği ailesine (tabii o kadar ileriye gidebilirse) aktaracaktır. Bu yüzden kendi soyunu yaratmak için de gençliğinde acı çektiği aynı bunaltıcı psişik atmosferi yaratacaktır.

159 Herhangi bir seküler organizasyona olan hiçbir psişik bağlılık, daha önceden ebeveynlerin karşıladığı ruhsal ve duygusal talepleri hiçbir zaman karşılayamaz. Üstelik bu gibi talepleri olan üyelere sahip olmak, sürekli bir organizasyonun asla yararına olmaz. Bu durum, ruhen olgunlaşmamış kişilerin "Baba-Devlet"i aziz tuttukları düşüncesiz beklentilerde yeterince açık şekilde görülebilir; böylesi rehbersiz hasretlerin nihayetinde eriştiği yer, telkinlerle kitlele-

rin çocuksu umutlarını maharetle sömüren, ve kendilerine baba gücü ve otoritesini mal etmede başarılı olmuş liderlerin olduğu ülkelerdir. Orada ruhsal fakirleşme, aptallaşma ve ahlaki yozlaşma, ruhsal ve ahlaki zindeliğin yerini almıştır ve sadece felakete yol açabilecek bir psikoz kitlesi üretilmiştir. Eğer sadece bu, bir kişiye bir ideal olarak sunulduysa, o kişi insan varoluşunun biyolojik anlamını bile uygun şekilde yerine getiremez. Öngörüsüz ve kuramcı bir rasyonalist, kültürün anlamı hakkında her ne söylerse söylesin kültürü yaratan bir ruhun olduğu gerçeği var olmaya devam eder. Bu ruh, yaşayan bir ruhtur, sadece mantıklı hale getiren zeka değildir. Bu nedenle akla kıyasla bir inanç simgeciliğinin kullanımını artırır, bu simgeciliğin eksik olduğu ya da idrak eksikliği ile karşılaştığı yerlerde her şey sadece kötüye gidecektir. Kendimizi inanç doğrularıyla yönlendirme kapasitesini bir kere kaybettiğimiz zaman, kişiyi ailesine olan asli biyolojik bağımlılığından kurtarabilecek bir şey kesinlikle olmayacaktır. Kişi çocuksu ve düzeltilmemiş prensiplerini bütünüyle dünyaya aktaracak ve orada ona rehberlik etmekten çok uzak ve onu cehennem azabına sürükleyecek bir baba bulacaktır. Bir erkek için ekmek parasını kazanabilmek ve eğer mümkünse bir aileyi geçindirmek kadar önemli olan bir başka şey, kendi hayatına tam olarak bir anlam verebilecek şeyi elde etmesidir. Aksi takdirde çocuklarını bile uygun şekilde yetiştiremeyecek ve bu yüzden şüphesiz biyolojik bir ideal olan çoluk çocuğun bakımını ihmal edecektir. Bütünüyle doğal bir adamın ve onun dünyevi varlığının ötesine işaret eden ruhani bir amaç, ruh sağlığının kesin gerekliliğidir; bu, tek başına dünyayı kaldırmanın mümkün olduğu ve doğal durumu kültürel bir duruma dönüştüren bir Arşimet noktadır.

160 Psikoloji bilimimiz doğal olan kadar kültürel olan insanı da hesaba katar ve bu nedenle açıklamaları, ruhani ve biyolojik iki bakış açısını da dikkate almalıdır. Psikoloji, medikal bir psikoloji gibi, insanın bütününü dikkate almanın aksine bir şey yapamaz. Ortalama bir doktor yalnızca doğa bilimlerinde eğitilmiştir ve bu yüzden her şeyi "doğal"

bir fenomen olarak gördüğü için onun psişik bir olguyu da aynı biyolojik açıdan anlaması beklenmiştir. Bu gözlem biçimi, büyük bulgusal bir değere sahiptir ve önceki tüm çağlarda kapalı olan perspektifleri açığa çıkarmıştır. Deneysel ve fenomenolojik dış görünüşü sayesinde şimdi olguları gerçekten oldukları gibi biliyoruz; bilinmeyenler hakkında genellikle öğretiler ve teorilerin olduğu eski çağların aksine neyin nasıl vuku bulduğunu biliyoruz. Bilimsel biyolojik sorgulamanın değeri kişiye abartı gelmez; gerçeklere dayalı bilgiler için psikiyatrların gözünü her şeyden daha çok keskinleştirir ve gerçeğe yakın bir tanımlama metodunu olası kılar. Ama bu görünürde aşikar olan prosedür aslında tamamen aşikar değildir, daha doğrusu, olgulara bakan göz hiçbir deneyim alanında, psişenin algısı ve kendini gözlemlemesinde olduğu kadar miyop değildir. Birinin kendini ya da başkasını gözlemleyip gözlememesi bir tarafa, önyargılar, yanlış yorumlamalar, değer yargıları, kişisel özellikler ve yansıtmalar, kendilerini bu belirli araştırma alanından başka hiçbir yerde daha üstünkörü ve yüzsüzce göstermezler. Gözlemcinin deneye radikal bir şekilde müdahale etmesi, psikoloji dışında hiçbir yerde görülmez. Psişik deneyimler aşırı hassas olduğu için ve sayısız rahatsız edici etkiye maruz kaldığı için kişinin hiçbir zaman olguları yeterince doğrulayamayacağını söylüyorum.

161 Doğa bilimlerinin tüm diğer bölümlerinde fiziksel bir süreç, psişik bir süreç tarafından gözlemlenirken, psikolojide psişenin kendi kendini gözlemlediğini bir kenara bırakamayız; bu durum kişi kendini gözlemlediğinde doğrudan, başkasını gözlemlediğinde ise dolaylı gözlem şeklinde olur. Baron Munchausen'in sorgucunun hikayesi hatırlandığında sonuç olarak psikolojik bilginin bir biçimde olası olup olmadığından şüphelenilir. Doktorlar, filozofça düşünmek zorunda kalmadıkları, bilakis bilgiyi yaşamanın tadını psişede ve psişe yoluyla aldıkları doğa bilimlerine bu konuda da minnettarlık duyarlar. Bu demektir ki psişe, kendi *ötesindeki* hiçbir şeyi asla bilememesine rağmen (böylesi, düpedüz Baron Munchausen olurdu!) iki yabancının

psişik alan içerisinde buluşması hâlâ mümkündür. Bu yabancılar, birbirlerini hiçbir zaman oldukları gibi değil sadece birbirlerine gözüktükleri şekilde bileceklerdir. Diğer doğa bilimlerinde bir şeyin ne olabileceği sorusu, soruda geçen şeyin daha ötesinde olan bir bilgi ile cevaplandırılır; yani fiziksel sürecin psişik bir yeniden yapılandırılması tarafından. Ama psişik süreç neyde ya da ne yoluyla tekrar edilebilir? Sadece psişede ve psişe yoluyla tekrar edilebilir; diğer bir deyişle psişe *hakkında* bir bilgi yoktur, sadece psişe *içinde* bir bilgi vardır.

162 Bu yüzden medikal psikolog, psişiğin içindeki psişiği aynaladığı halde yine de, deneysel ve fenomenolojik yaklaşımına tutarlı bir şekilde doğa bilimleri çerçevesinde kalır; ama aynı zamanda bilgi ve açıklamayı, başka bir ortamda değil, aynı ortamda yeniden yapılandırmaya giriştiği sürece prensipte bu çerçeveden ayrılır. Doğa bilimleri iki dünyayı, fiziksel ve psişik dünyayı birleştirir. Psikoloji bunu psikofizyolojide olduğu kadar yapar. "Saf" psikolojinin açıklama prensibi, *ignotum per ignotius* [bilinmeyeni daha çok bilinmeyenle] bildirmektir çünkü bu, gözlemlenmiş süreci sadece bu sürecin kendisinin oluştuğu aynı ortamda yeniden yapılandırabilir. Bu aslında sanki bir fizikçinin herhangi bir *teorinin* yardımı olmadan fiziksel süreci tüm olası varyasyonlarıyla tekrar etmek dışında hiçbir şey yapamaması gibidir. Ama her psişik süreç, bu şekilde gözlemlenebildiği kadarıyla *teoridir*; bu demektir ki bu bir *sunumdur* ve bunun yeniden yapılandırılması – ya da "yeniden sunulması" – en iyi ihtimalle aynı sunumun sadece bir varyasyonudur. Eğer öyle değilse de bu sadece bir hata ya da bir parça polemik ya da eleştiri geliştirmenin veya bulmanın ödünleyici bir teşebbüsüdür; her durumda bu, sürecin yeniden yapılandırılmasının iptali anlamına gelir. Psikolojide bu gibi bir prosedürü benimsemek neredeyse, *Andrias Scheuchzeri*'yi (dev salamander) Tufanda boğulan bir insanoğlu olarak yorumlayan XVIII. yüzyıl paleontolojisi kadar bilimseldir. Bu problem, rüya-imgeleri ve manik fikirler gibi anlaşılması zor içerikler söz konusu olduğunda şiddetli hale gelir. Burada yorum,

açıkça içeriğin kendisi tarafından verilmiş bakış açıları dışındakileri kullanmaya karşı önlem almalıdır. Eğer biri rüyasında bir aslan görürse, doğru yorumlama sadece aslan yönünde olabilir; diğer bir deyişle aslan imgesinin *ayrıntılı açıklaması* olur. Başka bir şey yetersiz ve yanlış bir yorumlama olurdu, çünkü "aslan" imgesi kolay tanınan ve yeterince olumlu bir sunumdur. Freud rüyanın söylediğinden başka bir anlama geldiğini iddia etmiştir ancak bu yorum rüyanın doğal ve kendiliğinden gerçekleşen sunumuna karşı bir "polemik"tir ve bu yüzden de geçersizdir. İmge boyunca ilerleyen bilimsel olarak güvenilir bir yoruma totoloji denemez; tersine, bu yorum, imgenin anlamını genel olarak geçerli bir kavram olana kadar ayrıntılı açıklayarak genişletir. Psişenin matematiksel kavranması bile sadece anlamının cebirsel olarak açıklanması şeklinde olası olabilir. Fechner'in psikofiziği bunun tam tersidir, çünkü akrobatik şekilde kendi kafasının üzerinden atlama teşebbüsüdür.

163 Bu çok önemli noktada psikoloji doğa bilimlerinin dışında durur. Gözlem metodunu ve olgunun deneysel doğrulanmasını doğa bilimleri ile paylaşmasına rağmen Arşimet'in gösterdiği noktadan ve dolayısıyla nesnel ölçüm olasılığından yoksundur. Bu açıdan psikoloji doğa bilimlerine göre dezavantajlıdır. Sadece tek bir bilim kendini benzer bir durumda bulabilir; gözlemlenen sürecin gözlem yapan kişi tarafından değiştirildiği atom fiziği. Fizik bilimi ölçümlerini nesnelerle ilişkilendirmenin yanında, uzay, zaman ve nedensellik kategorilerinin göreceli olması sonucunu kullanarak, gözlem ortamını, gözlemlediği şeyden ayırt etme ile yükümlüdür.[1]

164 Psikoloji ve atom fiziği arasındaki bu tuhaf karşılaşma, psikolojide Arşimet'e ait bir nokta olabilmesi hakkında belli belirsiz bir fikir vermek gibi paha biçilemez bir avantaja sahiptir. Atomun mikrofiziksel dünyası, psişik olan ile aralarındaki benzerlikleri fizikçileri bile etkileyen

[1] Bu ifade için Basel'den Profesör Markus Fierz'a minnettarım.

belirli özellikler sergiler.[1] Burada görünen o ki en azından psişik sürecin diğer bir ortamda nasıl "yeniden yapılandırılabileceği" hakkında bir öneri gelebilir; isim vermek gerekirse maddenin mikrofiziğinde. Elbette kimse bu "yeniden yapılandırmanın" neye benzediği konusunda en ufak bir belirtiyi işaret edemez. Açıkçası bu sadece doğanın kendisi tarafından üstlenilebilir. Ya da aslında bunun sürekli vuku bulduğunu farz edebiliriz, çünkü psişe fiziksel dünyayı her zaman algılar. Söylenildiği üzere konu bizim bugünkü anlayışımızın çok ötesinde yatmasına rağmen psikolojinin durumu doğa bilimlerine karşı tamamen umutsuz değildir.

165 Psikoloji ayrıca zihin bilimlerinden biri olduğunu iddia edebilir ya da Almancada söylendiği gibi *Geisteswissenschaften* grubundan biri olabilir. Tüm bu zihin bilimleri varlıklarını psişik alanda konumlandırır, kendileri de orada hareket ederler, tabii eğer biz bu psişik kavramını doğa biliminin tanımladığı gibi sınırlı bir anlamda kullanıyorsak. Bu bakış açısından "zihin" psişik bir fenomendir.[2] Ama zihin bilimi olarak bile psikoloji, sıra dışı bir konumda yer alır. Hukuk, tarih, felsefe, teoloji gibi bilimlerin hepsi kendi konularında nitelik kazanmış ve sınırlandırılmıştır. Bu açıkça tanımlanmış zihinsel bir alan oluşturur; fenomenolojik açıdan bakıldığında bu alanın kendisi de psişik bir üründür. Diğer bir yandan psikoloji, önceden bir felsefe disiplini olarak sayılsa da bugün bir doğa bilimidir ve konusu zihinsel bir ürün değil doğal bir fenomendir; yani psişedir. Bu

---

[1] Bkz. C. A. Meier'in 1935 yılına kadar yaptığı literatür özeti, "Moderne Physik-Moderne Psychologie," *Die kulturelle Bedeutung der komplexen Psychologie* (Berlin, 1935), s. 349 vd. Okuyucuyu özellikle Niels Bohr'un makalelerinden yapılmış geniş alıntılara yönlendirmek isterim, *Naturwissenschaft*, XVI (1928), 245, ve XVII (1929), 483. Daha sonraki yıllar için bkz. Pascual Jordan, *Die Physik des 20. Jahrhunderts* (Brunswick, 1936), ve "Positivische Bemerkungen über die paraphysischen Erscheinungen", *Zentralblatt für Psychotherapie*, IX (1936), 3 vd.; *Anschauliche Quantentheorie* (Berlin, 1936), s. 271 vd.; *Die Physik und das Geheimnis des organischen Lebens* (Brunswick, 1941), s. 114 vd.

[2] Bkz. "Spirit and Life" isimli makalem *Coll. Works*, Vol. 8.

itibarla psişe, dünyamızın bir yarısını oluşturan organik doğanın başlangıç göstergeleri arasındadır, ki dünyanın diğer yarısı da zaten inorganiktir. Tüm doğal oluşumlar gibi psişe de mantıksız bir veridir. Görünüşe göre bu özel bir yaşam göstergesidir ve bunu da yaşayan diğer canlılarla birlikte ortak özellik olarak taşır, öyle ki tıpkı onlar gibi, büyüme ve kendini geliştirebilme sayesinde anlamlı ve belirli bir amaca uygun yapılar üretir. Ve tıpkı yaşamın dünyayı bitki ve hayvan biçimleriyle doldurduğu gibi psişe de geniş bir dünya yaratır; yani evrenin kendisinin idrak edilmesi olan bilinci yaratır.

166 Modern deneysel psikoloji doğal konuları ve yöntem metodu açısından doğa bilimlerine; açıklama metodu açısından ise insan bilimlerine aittir.[1] Bu "belirsizlik" ya da "çift değerlilik" yüzünden, ilk olarak bu çok anlamlılık sebebiyle ve ikinci olarak sözde "keyfilik" sebebiyle deneysel psikolojinin bilimsel karakteri hakkında şüpheler uyandı. "Keyfilik" ile ilgili olarak, psişik süreçlerine tamamen keyfi hareketler gözüyle bakan belirli insanların olduğu unutulmamalıdır. Onlar düşündükleri, hissettikleri, istedikleri vb. her şeyin kendi iradelerinin ürünü olduğuna ve bu yüzden bunların "keyfi" olduğuna safça inanırlar. Kendi düşüncelerini düşündüklerine ve kendi isteklerini istediklerine, bu aktivitelerin öznesinin kendilerinden başkası olamayacağına inanırlar. Görünen o ki onların, psişik aktivitenin bir özne olmadan devam edebileceğini kabul etmeleri imkansızdır (bu vakada özne tabii ki ben). Kendilerinin ürettiklerini hayal ettikleri psişik içeriğin, başlı başına mevcut olduğu, ve psişenin kendisinin ya da ben dışındaki bir iradenin ürününden öte olduğu fikrine karşı inatla direnirler.

167 Burada ben'in lehine, modaya uygun ve yaygın bir yanılsamayla karşı karşıyayız. Rüya, en azından kasten istendiği ya da yaratıldığı söylenebilen psişik bir içerik olmasına rağmen Fransızcada haddi aşıp buna "J'ai fait un rêve"

---

[1] Karş. Toni Wolff, "Einführung in die Grundlagen der komplexen Psychologie", I. kısım, *Die kulturelle Bedeutung der komplexen Psychologie.*

demişlerdir. Diğer taraftan Almanca, çok güzel bir ifade olan "Einfall"a[1] sahip olsa da, "iyi bir fikri olan" hiç kimse, bu şanslı rastlantıyı kendi hesabına kaydetmek konusunda en küçük bir tereddüt hissetmez, sanki bu kendi ürettiği bir şeymiş gibi. Ama "Einfall" kelimesinin açıkça gösterdiği gibi, olay bu şekilde değildir, bunun ilk sebebi öznenin belirgin yetersizliği, ikinci sebebi ise öznellik-ötesi psişenin apaçık doğallığıdır. Bu yüzden biz Almancada, Fransızca ve İngilizcede olduğu gibi, "Bu fikir aklıma geldi" deriz. Bu kesinlikle doğrudur; fail, özne değil fikirdir ve fikir tam olarak çatıdan düşmüştür.

168 Bu örnekler psişenin nesnelliğine işaret eder: Psişe doğal bir fenomendir ve hiçbir şey "keyfi" değildir. İrade de psişe gibi bir fenomendir ama "özgür irade" kendi içinde gözlemlenebilir olmadığı ve sadece kavramlar, görüşler, inançlar ya da inanışlar biçiminde gözlemlenebildiği için doğal bir fenomen değildir. Bu yüzden bu, saf bir "zihin bilimi" problemidir. Eğer psikoloji diğer alanlarda kaçak avlanmaya çıkmazsa kendini doğal fenomenoloji ile sınırlandırmak zorundadır. Ama psişik süreçlerin "keyfi" oluşu ile ilgili popüler yanılsamalardan görebildiğimiz üzere psişe fenomenolojisinin doğrulanması basit bir konu değildir.

169 Doğrusunu söylemek gerekirse, iradenin önceki eylemlerinin ürettiği ya da sebep olduğu psişik içerikler vardır ve bu yüzden bu içerikler kasıtlı, amaçlı ve bilinçli aktivitelerin ürünü olarak görülmelidir. Bu açıdan bakıldığında psişik içerikler *zihin* ürünleridir. Yine de iradenin kendisi, isteyen özne gibi, bilincin sadece bilinçdışı bir psişenin aralıklı işleyişi olarak belirdiği bilinçdışı bir arka planda duran bir fenomendir. Ben, bilincin öznesi, kısmen miras kalan mizaçtan (karakter bileşenleri), kısmen de bilinçdışı tarafından kazanılan izlenimlerden ve onların beraberinde gelen fenomenlerden var olan karmaşık bir niceliktir. Psişenin kendisi, bilince nispetle, daha önceden vardır ve de-

[1] Fransızca ve İngilizcede bu kelimenin "idée", "idea", "sudden idea" gibi sadece sönük yansımaları vardır.

neyüstüdür. Bu yüzden onu du Prel[1] gibi aşkın bir özne olarak tanımlayabiliriz.

170 Analitik psikoloji, bireysel işlevleri (duyu işlevleri, duygusal fenomenler, düşünce süreçleri gibi) ayırıp sonra onları araştırma amacı için deneysel koşullara maruz bırakma teşebbüsüne girmemesiyle deneysel psikolojiden ayrılır. Analitik psikoloji, psişenin bütünlüklü tezahürü ile daha çok doğal bir fenomen olarak ilgilenir. Psişe, çok karmaşık bir yapıdır, her ne kadar bu sebeple eleştirel inceleme onu daha basit parçalara bölebilse de. Ama bu parçalar bile aşırı karmaşıktır ve basit özellikleri anlaşılmazdır. Psikoloji bilimimizin bu gibi bilinmeyenler ile çalışmadaki meydan okuma cesareti aslında bir kendini bilmezlik sayılabilirdi, tabii eğer daha yüksekten gelen bir zorunluluk bu psikolojinin varlığını ve çabalarını gerektirmesiydi. Biz doktorlar, hastalarımızın iyiliği için, bazen yetersiz ve terapötik olarak şüphe dolu araçlarla, anlaşılması zor ya da imkansız olan üstü kapalı şikayetleri tedavi etmek ve gerekli cesaret ile doğru sorumluluk duygusunu toplamak zorunda bırakılırız. Profesyonel sebeplerden ötürü, ruhun en karanlık ve en çaresiz problemlerinin üstesinden gelmek ve yanlış bir adımın olası sonuçlarına karşı her zaman uyanık olmak zorundayızdır.

171 Analitik psikoloji ve daha önceki psikolojiler arasındaki fark; analitik psikolojinin en zor ve karmaşık süreçlerin bile üstesinden gelmekten çekinmiyor olmasıdır. Diğer bir farklılık ise yöntem metodumuzda yatar. Özenle hazırlanmış bir laboratuvar ekipmanımız yoktur; bizim laboratuvarımız dünyadır. Testlerimiz insan yaşamının fiili, günlük oluşları ile ilgilidir, deneklerimiz ise hastalarımız, akrabalarımız, arkadaşlarımız ve sonuncu ama son derece önemli olan kendimizizdir. Kader, deneyi uygulayanın rolünü oynar. Herhangi bir iğne ucu, yapay şok, sürpriz ışık ve laboratuvar deneyi için gereken araç gereç yoktur; bizim

[1] Carl du Prel, *Das Rätsel des Menschen*, Leipzig, 1892, s. 27 vd.

materyallerimizi gerçek hayatın umutları ve korkuları, acıları ve neşeleri, hataları ve başarıları sağlar.

172 Amacımız; yaşamı, insan ruhunda bulduğumuz kadarıyla olabilecek en iyi şekilde anlamaktır. İçtenlikle umuyorum ki bu anlama yoluyla öğrendiklerimiz, zihinsel bir teoriye dönüşmeyecek ama elverişli uygulama yoluyla amacına en mükemmel şekliyle ulaşana kadar kalitesini arttıran bir araç olacaktır. Öğrendiklerimizin temel amacı, insan davranışındaki uyumu, ve iki yöne doğru olan uyumu daha iyi sağlamaktır (hastalık kusurlu bir uyumdur). İnsanoğlu iki cepheye de adapte olmalı; ilk önce dış yaşama – mesleğe, aileye, topluma – ve ikinci olarak da kendi doğasının hayati taleplerine. Bunlardan birinin herhangi bir talebini ihmal etmek hastalığa yol açar. Uyumsuzluğu belirli bir seviyeye ulaşan herhangi birinin eninde sonunda hastalığa yakalanacağı ve bu yüzden yaşamında da başarısız olacağı doğrudur. Fakat herkesin hasta olmasının sebebi dış dünyanın taleplerini yerine getirememesi değil, dışsal uyumunu en kişisel ve mahrem yaşamının iyiliği için nasıl kullanacağını ve bu dışsal uyumu doğru gelişim aşamasına nasıl getireceğini bilmemesidir. Bazı insanlar dış sebeplerden, diğerleri ise iç sebeplerden dolayı nevrotik olurlar. Bu gibi taban tabana zıt tiplerin hakkını vermek için kaç farklı psikolojik kaidenin olması gerektiği kolaylıkla hayal edilebilir. Psikolojimiz, nevrotik düşünme ve hissetmenin kaypak izini yaşama geri dönüş yolu bulana kadar takip ederek uyum sağlanacak patojenik başarısızlığın sebeplerini soruşturur. Bu yüzden psikolojimiz fazlasıyla pratik bir bilimdir. Araştırmayı, araştırmak için değil doğrudan yardım etme amacı için yapar. Öğrenmenin, psikolojinin esas amacı değil, yan ürünü olduğunu bile söyleyebiliriz; bu, "akademik bilim" olarak anlaşılan şeyden mükemmel biçimde ayrışmadır.

173 Bu yeni psikolojinin amacının ve en derin anlamının medikal olduğu kadar aynı zamanda eğitici olduğu oldukça açık. Her birey psişik unsurların yeni ve eşsiz bir birleşimi olduğu için hakikatin araştırılmasına her vakada

baştan başlamalı çünkü her "vaka" bireyseldir ve önyargılı kaidelerden türetilemezdir. Her birey, daima değişen ruh haliyle yeni bir yaşam deneyi ve yeni bir çözüm ya da yeni bir uyum teşebbüsüdür. Eğer bireysel psişeyi – teoriyi ne kadar seversek sevelim – herhangi bir sabit teori temelinde yorumlarsak anlamını kaçırırız. Doktor için bu, her vakanın bireysel olarak çalışılması; öğretmen için ise her öğrenci ile bireysel çalışma anlamına gelir. Her soruşturmaya en dipten başlamalısınız demiyorum. Zaten anladığınız şey, hiçbir inceleme gerektirmez. Sadece hastalar ve öğrenciler, sunulan yorumlara katıldıkları zaman "anlamak"tan bahsederim; hastanızın kafasından geçenleri anlamak ikiniz için de güvensiz bir iştir. Bu, bir çocukla oldukça başarılı olabilir ama kesinlikle herhangi bir zihinsel olgunluktaki yetişkin ile olmaz. Herhangi bir anlaşmazlık durumunda doktor yegane hakikati bulma amacı doğrultusunda kendi argümanlarından vazgeçmeye hazır olmalıdır. Şüphesiz orada olan bir şeyi doktorun gördüğü ama hastanın görmediği ya da kabul edemediği doğal vakalar vardır. Hakikatler doktordan ne kadar saklanırsa hastadan da o kadar saklandığından; bilinmeyen içeriklere erişim kazanmak için çeşitli metotlar geliştirilmiştir. "Bastırılmış" yerine "bilinmeyen" kelimesini özellikle kullanıyorum çünkü bilinmez olan bir içeriğin zorunlu olarak bastırılmış olduğunu iddia etmek yanlıştır. Gerçekten bu şekilde düşünen bir doktor, her şeyi önceden biliyormuş izlenimini verir. Bu gibi bir hile hastayı şaşırtır ve muhtemelen onun hakikati itiraf etmesini imkansız kılar. Çokbilmiş tavır kişinin gururunu her halükarda kırsa da bu durum her zaman tamamen istenmeyen bir durum değildir; çünkü kişinin hakikati kendisinin fark etmesi ve sonra itiraf etmeye zorlanmasındansa hakikatin kendisine analizci tarafından sunulması daha uygun olur. Ancak bu şekilde kimse kazanan olmaz. Üstelik bu zamanından önce bilmenin üstünlüğü, hastanın zihin özgürlüğüne - yara almaması gereken en değerli özelliğine – zarar verir. İnsanların bir fırsat bulup kendilerinden kurtulmaya inanılmaz şekilde hevesli

oldukları ve tuhaf tanrıların peşinden koştukları yerde, kişi gerçekten yeterince dikkatli olamaz.

174 Bir hastada bilinmeyenleri araştırmanın dört metodu vardır:

175 Birinci ve en basit metot ÇAĞRIŞIM METODU'dur. Bu metot, en az elli yıldır bilindiği için burada detaya girmem gerektiğini düşünmüyorum. Metodun ilkesi, çağrışım deneyimindeki bozukluklar yoluyla temel karmaşaları keşfetmektir. Analitik psikolojiye ve karmaşaların semptomatalojisine giriş olarak bu metot, başlangıç seviyesindekilere önerilir.[1]

176 İkinci metot olan BULGU-ANALİZİ, yalnızca tarihi bir değere sahiptir ve yaratıcısı Freud tarafından uzun zaman önce bırakılmıştır. Belirli patolojik belirtiler altında yatan hatıraların, hipnoz telkinleri aracılığı ile hasta tarafından yeniden üretilmesi için bu metoda başvuruldu. Nevrozun temel sebebinin bir şok, psişik bir yaralanma ya da bir travma olduğu tüm vakalarda bu metot iyi çalışır. Freud'un histeri hakkındaki önceki travma teorisi bu metoda dayalıydı. Ama çoğu histeri vakası travma temelli olmadığı için bu teori kısa bir süre sonra araştırma metodu ile birlikte bir kenara atıldı. Bu metot, bir şok vakasında travma içeriğini "dışa vurup rahatlama" yoluyla terapötik bir etki yaratabilir. I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında bu metot savaş bunalımı ve benzeri hastalıkları tedavi etmekte kullanışlıydı.[2]

177 Üçüncü metot, ANAMNESTİK ANALİZ, hem araştırma hem de terapi metodu olarak büyük öneme sahiptir. Uygulamada bu metot, nevrozun tarihsel gelişiminin dikkatli bir anamnezine ya da yeniden yapılandırılmasına dayanır. Bu yolla elde edilen materyal, hastanın doktora hatırlayabildiği kadarıyla anlattığı gerçekler dizisi ile az çok

---

[1] Bkz. *Studies in Word Association*, *Coll. Works*, Vol. 2; ve "A Review of the Complex Theory," *Coll. Works*, Vol. 8.

[2] Bkz. Breuer ve Freud'un klasik çalışmaları; *Studies on Hysteria* (1893-1895).

uyumludur. Hasta, ona önemsiz gözüken ya da unuttuğu birçok detayı doğal olarak eksik bırakır. Nevrotik gelişimin olağan rotasını bilen deneyimli bir analizci hastanın bazı boşlukları doldurmasına yardımcı olacak soruları soracaktır. Bu yöntemin kendisi çoğu zaman büyük terapötik değere sahiptir; hastanın, nevrozunun temel faktörlerini anlamasını ve eninde sonunda tutum değişikliği kararı vermesini sağlayabilir. Hastanın bilincinde olmadığı önemli bağlantılara işaret etmek adına doktorun sadece soru sorması değil aynı zamanda ipuçları ve açıklamalar sunması da gerekli olduğu kadar kaçınılmazdır. İsviçre Ordusu Tıp Birliğinde hizmet verirken, bu anamnestik metodu kullandığım durumlar sıklıkla olurdu. Örneğin, hasta olduğu rapor edilen on dokuz yaşında bir acemi vardı. Genç adamı gördüğümde bana böbreklerindeki iltihaplanmadan acı çektiğini ve acısının sebebinin bu olduğunu açıkça söyledi. Bu tanıyı bu kadar kesin şekilde nasıl bildiğini merak ettim; bunun üzerine bana amcasının aynı problemi ve sırtında aynı ağrıyı yaşadığını söyledi. Buna rağmen muayenede organik bir hastalığa dair hiçbir ize rastlanmadı. Bu apaçık bir nevroz idi. Adama geçmişini sordum. Asıl gerçek şuydu; genç adam ebeveynini erken yaşta kaybetmişti ve şimdi biraz önce bahsettiği amcasıyla birlikte yaşıyordu. Kendisi, çok sevdiği amcasının evlatlığıydı. Hastalığının rapor edildiği günün arifesinde genç adam, amcasından böbrek iltihabı sebebiyle yine yatağa düştüğünü anlatan bir mektup almıştı. Bu mektup onu fena şekilde etkilemişti ve bastırmaya çalıştığı duygunun gerçek sebebini fark edemeden mektubu atmıştı. Aslında amcasının ölebileceğinden oldukça korkmuştu ve bu, aklına ebeveyninin kayıp acısını getirmişti. Bunu fark eder etmez şiddetli bir ağlama krizine girdi ve ertesi sabah yine saflara katıldı. Bu bir amca ile özdeşleşme vakasıydı ve anamnez ile açığa çıkarıldı. Genç adamın bastırılmış duygularını fark etmesi terapötik bir etki yarattı.

178 Benzer bir vaka haftalar önce mide ağrısı tedavisi sırasında gördüğüm başka bir acemiyleydi. Nevrotik olduğundan şüphelenmiştim. Anamnez, sıkıntının annesi gibi

gördüğü teyzesinin mide kanseri ameliyatı olması gerektiği haberini duyduğunda başladığını ortaya çıkardı. Burada yine saklı bağlantıları keşfetmek iyileştirici sonuçlar getirdi. Bu gibi basit vakalar oldukça yaygın ve anamnestik analize uygundur. Daha önceden bilinçdışı olan bağlantıların fark edilmesiyle üretilen olumlu etkilere ek olarak doktorların biraz iyi öneri ya da cesaret ya da eleştiri sunmaları olağandır.

179 Nevrotik çocukların tedavisi için en kullanışlı metot budur. Çocuklar ile rüya analizi metodunu bilinçdışının derinliklerine girdiği için iyi şekilde uygulayamazsınız. Vakaların çoğunluğunda belirli engellerin basitçe ortadan kaldırılması gereklidir ve bu çok fazla teknik bilgi gerektirmeyen bir iştir. Ebeveynlerin yanlış tutumları ve çocuğun nevrozu arasında sürekli bir bağlantı olmasaydı bir çocuğun nevrozu genel anlamda çok basit bir konu olurdu. Bu karmaşıklık, çocuğun nevrozunu tüm terapötik müdahalelere karşı destekler.

180 Dördüncü metot BİLİNÇDIŞI ANALİZİ'dir. Anamnestik analiz hastanın bilinçdışında olan bazı gerçekleri ortaya çıkartsa da Freud'un "psikanaliz" adını verdiği şey bu değildir. Gerçekte iki metot arasında dikkate değer bir fark vardır. Anamnestik metot, belirttiğim gibi, bilinç içerikleriyle ya da yeniden oluşturulmaya hazır içerikler ile ilgilenirken; bilinçdışı analizi, sadece bilinç materyali tüketildiğinde başlar. Ben bu dördüncü metoda "psikanaliz" demiyorum çünkü bu terimi tamamen Freudculara bırakmak istiyorum. Freudcuların psikanalizden anladıkları şey teknik değil, Freud'un cinsel teorisine dayalı ve ona dogmatik şekilde bağlı bir metottur. Freud, psikanalizin ve cinsel teorisinin ayrılmaz şekilde bağlı olduğunu ilan ettiğinde, onun tek taraflı görüşlerini desteklemem olanaksız olduğu için farklı bir yola gitmek zorunda kaldım. Benim bu dördüncü metoda bilinçdışı analizi demeyi tercih etme sebebim de budur.

181 Yukarıda da vurguladığım üzere, bu metot sadece bilinç içerikleri tüketildiğinde kullanılabilir. Bununla söylemek istediğim şey şu; bilinçdışı analizi, sadece bilinç materyali düzenli bir şekilde incelenip çatışma için hâlâ tatmin edici bir açıklama ya da çözüm bulunamadığı zamanlarda mümkündür. Anamnestik metot, genellikle dördüncü metoda giriş olarak hizmet eder. Dikkatli bir bilinçli zihin değerlendirmesi ile hastanızı tanımaya başlar; eski hipnotizmacıların "rapor" dedikleri ilişkiyi kurarsınız. Bu kişisel temas, bilinçdışının üstesinden gelinecek tek güvenli temel oluşturması bakımından başlıca öneme sahiptir. Bu, sık sık gözden kaçırılan ve ihmal edildiğinde her çeşit hataya kolaylıkla sebebiyet verebilen bir faktördür. İnsan psikolojisinin en deneyimli uzmanının bile başka bir kişinin psişesini bilme olasılığı yoktur; bu yüzden uzman iyi niyete yani hastayla kurulan iyi iletişime bağlı kalmalıdır ve hasta yanlış giden bir şey olduğunda bunu dile getirecek güveni analiste duymalıdır. Yanlış anlamalar, sıklıkla tedavinin en başında oluşur ve bazen bunun sebebi doktorun hatası değildir. Nevrozunun doğasından dolayı hasta, çoğunlukla nevrozun doğrudan sebepleri olan ve onları canlı tutmaya çalışan tüm önyargı çeşitlerini barındırır. Eğer bu yanlış anlamalar tamamen giderilmezse arkada kolaylıkla kızgınlık duygusu oluşturabilirler ve bu duygu da tüm çabalarınızı sonuçsuz bırakır. Nevrozun doğası hakkında her şeyi bildiğini iddia eden bazı teoriler vardır. Eğer analize bu teorilerdeki sabit fikirler ile başlarsanız işinizi açıkça kolaylaştırmış olsanız da hastanın gerçek psikolojisini hiçe sayma ve bireyselliğini göz ardı etme tehlikesinde olursunuz. Tedavisi teorik düşüncelerin altında saklı kalmış birçok vaka gördüm. Bu vakalardaki başarısızlık istisnasız ilişki eksikliğinden kaynaklanmıştı. Bu kuralı büyük bir titizlik ile izlerseniz ancak öngörülemeyen felaketleri önleyebilirsiniz. İnsan ilişkisini, karşılıklı güven atmosferini hissettiğiniz sürece hiçbir tehlike yoktur; ve delilik korkuları ile ya da intiharın müphem tehdidi ile karşılaşmak zorunda kalsanız bile durum ne kadar karanlık olursa olsun orada hâlâ anlama ve anlaşılmanın

kesinliğinin getirdiği insan inancı vardır. Böyle bir ilişkiyi kurmak kolay değildir ve iki bakış açısını da dikkatlice karşılaştırıp önyargılardan ortak bir şekilde kurtulmadan bu ilişki başarılamaz. İki taraftan herhangi birinde olan güvensizlik, kötü bir başlangıçtır ve bu yüzden dirençler, ikna ya da diğer zorlayıcı önlemler yolu ile güç kullanarak kırılır. Analitik yöntemin bir parçası olarak bilinçli telkinler bile bir hatadır, çünkü hastanın kendi kararlarını vermede özgür olma duygusu her şekilde korunmalıdır. En küçük güvensizlik ya da direnç izini ne zaman fark etsem hastaya yeniden ilişki kurma şansını vermek adına o izi son derece ciddiye almaya çalışırım. Hasta, doktor ile olan bilinç seviyesindeki ilişkisinde her zaman sabit bir tutunma noktasına sahip olmalıdır; doktor ise hastanın bilincinin mevcut durumu hakkında yeterince haberdar olmak için bu ilişkiye ihtiyaç duyar. Çok pratik nedenlerden dolayı bu bilgiye ihtiyacı vardır. Bu bilgi olmadan doktor hastasının rüyalarını doğru şekilde anlayamaz. Bu yüzden sadece başlangıçta değil, analizin her aşamasında kişisel ilişki gözlemlerin ana odağı olmalıdır çünkü aşırı derecede hoşa gitmeyen ve şaşırtıcı buluşları, mahvedici meseleleri mümkün olduğunca tek başına önleyebilir. Sadece bu da değil, bu ilişki tüm yukarıdakilerin yanında hastanın, kendi iradesine karşı ikna edildiğini ya da kurnazlıkla alt edildiğini hissetmeyeceği bir yol ile, yanlış tutumunun düzeltilmesi için de bir araçtır.

182 Size bunun bir örneğini anlatmak isterim. Çok akıllı ve hayli kültürlü olduğu belli, otuzlu yaşlarda genç bir adam, söylediğine göre bana tedavi için değil sadece bir soru sormak için gelmişti. Kendi vakasının tarihçesini ve analizini içeren pek çok el yazısı doküman ürettiğini söyledi. Buna zorlanım nevrozu adını verdi, bu okuduğumda kısmen doğru bulduğum bir kavram oldu. Gayet zekice çalışılmış ve gerçekten dikkate değer bir içgörü gösteren bir çeşit psikanalitik otobiyografiydi. Geniş bir okuma ve literatür çalışmasına dayalı bilimsel bir incelemeydi. Başarısından dolayı onu tebrik ettim ve gerçekten ne için geldiğini sordum. "Yazdıklarımı okudunuz. Söyler misiniz bu kadar

içgörü sahibiyken neden her zamankinden daha çok nevrotiğim? Teoride, en erken hatıralarımı bile hatırladığımda tedavi olmalıydım. Benden son derece daha az içgörüye sahip ama yine de tedavi olmuş birçok insan okudum. Ben neden bir istisnayım? Lütfen bana neyi gözden kaçırdığımı ya da hâlâ neyi bastırdığımı söyleyin." O sırada gerçekten şaşırtıcı içgörüsünün neden nevrozunu etkilemediğine dair bir sebep göremediğimi anlattım. "Ama" dedim, "Sana birkaç kişisel bilgi için soru sormama izin ver." "Memnuniyetle" diye yanıtladı. Ben de devam ettim: "Otobiyografinde kış aylarını sık sık Nice'te, yaz aylarını ise St. Moritz'de geçirdiğinden bahsediyorsun. Buradan anlıyorum ki varlıklı insanların çocuğusun?" "A, hayır. O kadar da varlıklı değiller." "O halde sen kendi paranı kendin kazandın?" "A, hayır." dedi gülerek. "Peki, o zaman nasıl?" diye tereddütle sordum. "Bu önemli değil" dedi, "Parayı bir kadından aldım. O otuz altı yaşında, bir okulda öğretmen." Ve ekledi, "Bilirsin, bu bir yasak aşk." Doğrusu, adamdan birkaç yaş büyük bu kadın öğretmenlikten kazandığı yetersiz para ile orta seviyede bir hayat yaşıyordu. Kadın evlilik umutlarıyla kendine sınırlar koyarak para biriktirmişti, ama bu hoş adamın evliliğe hiç niyeti yoktu. "Sence de bu zavallı kadın tarafından finansal olarak desteklendiğin gerçeği hâlâ iyileşmemiş olmanın temel nedenlerinden biri olamaz mı?" Saçma bir ahlaki dokundurma olarak adlandırdığı bu lafıma güldü; ona göre bunun nevrozunun bilimsel yapısı ile hiç alakası yoktu. "Üstelik bu noktayı onunla tartıştım ve ikimiz de bunun önemsiz olduğunda hemfikiriz." dedi. "Yani sadece bu durumu tartışmış olduğunuz gerçeği ile diğer gerçeği de –zavallı bir kadın tarafından desteklendiğin gerçeği– konuşmuş olduğunu mu düşünüyorsun? Cebinde şıngırdayan paralar için hiçbir yasal hakkın olmadığını bilmiyor musun?" Bu yüzden ayağa kalktı ve ahlaki önyargılar hakkında bir şeyler mırıldanarak öfkeyle odayı terk etti. O, ahlakın nevroz ile hiçbir alakası olmadığını ve bir savunma mekanizması olan zihinselleştirme yoluyla bilerek günah

işlemenin aslında günah işlemek olmadığını düşünen birçok insandan biriydi.

183 Açıkçası bu genç adama onun hakkında ne düşündüğümü anlatmak zorundaydım. Eğer bu noktada anlaşmaya varabilseydik tedavi muhtemel olabilirdi. Ama eğer hayatının imkansız temelini görmezden gelerek başlamış olsaydık tedavi yararsız olurdu. Onunki gibi görüşlerle sadece bir suçlu yaşama uyum sağlayabilir. Ama bu hasta gerçekten bir suçlu değildi, sadece mantığın gücüne çok inanmış, yaptığı bir suçu aklından çıkarabileceğini bile düşünmüş sözüm ona bir entelektüeldi. Duygu değerlerini ihlal etmediği sürece zekanın gücüne ve saygınlığına kesin olarak inanırım. Bunlar sadece çocuksu dirençler değiller. Bu örnek, kişisel bağlantının ne kadar belirleyici bir etmen olduğunu gösterir.

184 Analizin anamnez aşaması bittiğinde, yani tüm bilinç materyalleri –anılar, sorular, şüpheler, bilinçli dirençler vb. – ile yeterince ilgilendiğinde kişi bilinçdışı analizine geçebilir. Bununla birlikte, yeni bir alana girilir. Şu andan itibaren yaşayan psişik sürecin kendisiyle, yani RÜYALAR ile ilgileneceğiz.

185 Rüyalar, ne yalnızca hatıraların yeniden üretilmesi ne de deneyimlerden soyutlanmadır. Onlar, bilinçdışı yaratıcı aktivitenin gizlenmemiş tezahürleridir. Freud'un, rüyaların arzu-giderme olduğu görüşüne karşıt olarak ben, rüya deneyimlerimden hareketle onları ödünleme işlevleri olarak görüyorum. Analiz sırasında bilinç seviyesindeki materyalin tartışılması son bulduğu zaman, öncesinde bilinçdışında olan olasılıklar aktif olmaya başlar ve bunlar kolaylıkla rüyalarda üretken olabilirler. Bir örnek vereyim. Elli dört yaşında, orta yaşlı ama dinç bir kadın, kocasının on iki yıl önceki ölümünden yaklaşık bir yıl sonra başlayan nevrozu hakkında bana danışmaya geldi. Çok çeşitli fobilerden acı çekmişti. Doğal olarak benim sadece bir kısmını anlatacağım çok uzun bir hikayesi vardı. Size kocasının ölümünden sonra tek başına güzel yazlık evinde yaşadığı gerçeğini söyleyebili-

rim. Tek kızı evliydi ve şehir dışında yaşıyordu. Hasta, üstünkörü bir eğitim almış, dar zihinsel ufuklu ve son kırk yıl içinde hiçbir şey öğrenmemiş bir kadındı. İdealleri ve inançları 1870'lere aitti. Sadık bir duldu ve evliliğine kocası olmadan en iyi şekilde sadık kalmıştı. Fobilerinin sebebinin ne olabileceğini katiyen anlamıyordu; kilisenin değerli bir üyesiydi, dolayısıyla bu kesinlikle ahlaki bir sebep olamazdı. Bu gibi insanlar sadece fiziksel sebeplere inanırlar: Fobiler "kalp", "ciğerler" ya da "mide" ile ilgili olmalıydı. Garip belki ama doktorlar bu organlarda ters giden hiçbir şey bulamamıştı. Kadın şimdi hastalığı hakkında ne düşüneceğini bilmiyordu. Bu yüzden ona bundan sonra fobileri hakkında rüyalarının neler söyleyeceğini deneyeceğimizi anlattım. O zamanlardaki rüyaları fotoğraf karesi özelliği taşıyordu: Aşk şarkısı çalan bir gramofon, yeni nişanlanmış genç bir kız olarak kendisi ve doktor kocası gibi. Rüyaların ima ettiği şey oldukça açıktı. Ben problemi tartışırken bu gibi rüyaları "arzu-giderme" olarak isimlendirmemeye çok dikkat ederken o, rüyaları hakkında "Ah, hayalden başka bir şey değiller, insan bazen bu gibi aptalca şeyler hayal eder!" diyordu. Bu probleme ciddi şekilde dikkat etmesi ve bu sorunun onu gerçekten ilgilendirdiğini hissetmesi oldukça önemliydi. Rüyalar, kadının gerçek niyetlerini içeriyordu ve tek taraflı bakış açısını ödünlemek adına bilincin diğer içeriklerine eklenmek zorundaydılar. Rüyalara ödünleyici diyorum çünkü rüyalar; bilinç eksikliği anlayış yerine korku ile dolacak bir boşluk yaratan fikirler, duygular ve düşünceler içerir. Kadın, bir defada cevap verilemeyecek sorular hakkında düşünmenin faydasız olduğunu hissettiği için rüyalarının anlamları hakkında hiçbir şey bilmek istemedi. Ama diğer birçok insan gibi o da, hoşa gitmeyen düşünceleri bastırarak, yavaş yavaş endişe ile dolan psişik bir vakum yarattığını fark etmiyordu. Kendini bilinçli düşünceleriyle sıkıntıya sokmuş olsaydı neyin eksik olduğunu bilirdi ve o zaman bilinçli ızdırabının eksikliğinin ikamesi olarak endişeye ihtiyaç duymazdı.

186 O halde doktor, eğer rüyaların ödünleyici niyetlerini anlamak için güvenli bir temel istiyorsa hastasının bilinç seviyesindeki görüş açısını bilmeli.

187 Deneyimler bize, rüyaların anlamlarının ve içeriklerinin bilinç tutumuyla yakından ilişkili olduğunu gösterir. Tekrarlayan rüyalar aynı şekilde tekrarlayan bilinç tutumlarına karşılık gelir. Biraz önce anlattığım vakada rüyaların ne anlama geldiklerini anlamak kolay. Ama yeni nişanlanmış genç bir kızın bu gibi rüyalar gördüğünü farz edin; rüyaların o zaman oldukça farklı anlamlara geleceği kesin. Bu yüzden analizci, hastanın bilinç durumu hakkında çok iyi bilgiye sahip olmalı çünkü aynı rüya-motifleri bir durumda bir anlama başka bir durumda ise tamamen karşıt bir anlama gelebilir. Rüyayı gören kişiyi kişisel olarak tanımadan o kişinin rüyasını yorumlamak pratikte mümkün değildir ki zaten bu kesinlikle istenen bir durum değildir. Buna rağmen, rüyanın yorumu için rüya gören kişinin kişisel bilgisine gerek duyulmayan oldukça anlaşılır rüyalarla karşılaşabiliriz. Bir keresinde bir tren yolculuğunda, kendimi yemek vagonunda iki yabancıyla birlikte otururken buldum. Biri iyi görünümlü yaşlı bir adamdı, diğeri ise zeki bir yüze sahip orta yaşlı bir adamdı. Konuşmalarından anladığım kadarıyla ordu mensubu kişilerdi; biri muhtemelen eski general diğeri ise onun yaveriydi. Uzun bir sessizlikten sonra yaşlı adam birden yanındakine şunları söyledi: "Gördüğün rüyalar bazen saçma olmuyor mu? Dün gece dikkat çekici bir rüya gördüm. *Birçok genç memur ile birlikte geçit törenindeydim ve başımızdaki komutanımız **bizi** denetliyordu. Sonunda bana geldi ama teknik bir soru sormak yerine güzelliğin tanımını yapmamı istedi. Boş yere tatmin edici bir cevap bulmaya çalıştım ve bir sonraki adama, genç binbaşıya geçip aynı soruyu sorduğunda korkunç bir utanç hissettim. O arkadaşım çok iyi bir cevap verdi; eğer bulabilseydim tam da benim vereceğim türde bir cevaptı bu.* Şok içerisinde uyandım." Sonra birden beklenmedik şekilde beni, tamamen bir yabancıyı, işaret ederek "Sence rüyaların anlamı olabilir mi?" diye sordu. "Pekala, bazı rüyaların kesinlikle anlamları vardır." dedim. "Ama böyle bir rüyanın ne anlamı olabilir?"

diye sordu sinirli bir yüz seğirmesiyle. "Bu genç binbaşıyla ilgili herhangi özel bir şey fark ettiniz mi? Nasıl görünüyordu?" diye sordum. "Bana benziyordu, genç bir binbaşı olduğum zamanlardaki halime." diye yanıt verdi. "Öyle görünüyor ki genç bir binbaşıyken yapabildiğiniz bir şeyi unuttunuz ya da kaybettiniz. Rüyanız dikkatinizi açıkça buna çekmeye çalışıyor." Bir süre düşündü ve haykırdı "İşte bu, buldun! Ben genç bir binbaşı iken sanat ile ilgileniyordum. Ama sonra bu ilgi rutin işler yüzünden bataklığa saplandı." Bunun üzerine sessizliğe büründü ve bir kelime bile konuşulmadı. Akşam yemeğinden sonra yaveri olduğunu düşündüğüm adamla konuşma fırsatı buldum. Yaşlı adamın rütbesi hakkındaki tahminimi doğruladı ve kanayan bir yaraya dokunduğumu çünkü generalin huysuz eski bir disiplinci olarak bilinen ve korkulan biri olduğunu, kendisini ilgilendirmeyen en önemsiz konulara bile burnunu soktuğunu anlattı.

188 Bu adamın, ne kendi ilgi alanlarıyla ne de işiyle alakası olmayan bir rutin içinde boğulmaktansa, bazı ilgileri ayakta tutup geliştirmesi kesinlikle daha iyi olurdu.

189 Analize biraz daha devam etseydik, rüyanın bakış açısını kabul etmenin daha iyi olacağını ona gösterebilirdim. Böylece kendisinin tek taraflı olduğunu fark edebilir ve bunu düzeltebilirdi. Bu açıdan rüyalar, hastada sadece gereksiz dirençleri uyandırma bakımından bile tahmin edilemez bir değere sahiptir. Tabii burada bütün teorik varsayımları bir yana bırakmak gerekir. Bu gibi teorik varsayımlardan biri rüyaların her zaman bastırılmış arzu-giderme - genel olarak erotik doğa ile ilgili olan arzuları- olduğu fikridir. Fiili uygulamada rüyaların ödünleyici olması gerekliliği varsayımı da dahil hiçbir varsayımda bulunmamak çok daha iyidir. Ne kadar az varsayımda bulunursanız ve ne kadar çok rüyalara ve rüyayı gören kişinin rüya hakkında söylemek zorunda olduklarına göre hareket etmek için kendinize imkan verirseniz rüyanın anlamına o kadar kolay ulaşırsınız. Açlık, ateş, endişe ve diğer beden-kaynaklı rüyalar olduğu

gibi cinsel rüyalar da vardır. Bu tip rüyalar yeterince açıktır ve bu rüyaların güdüsel temellerini ortaya çıkarmak için hiçbir ayrıntılı yorumlama çalışmasına gerek yoktur. Bu yüzden uzun deneyimler sonucu şimdi, şu prensip üzerinden ilerliyorum; bir rüya, tam olarak ne anlama geliyorsa onu ifade eder ve belirgin rüya-imgesinde ifade edilmemiş bir anlama yol açan herhangi bir yorum bu yüzden yanlıştır. Rüyalar ne kasti ne de keyfi üretimlerdir; oldukları şeyden başka bir şey olmayan doğal fenomenlerdir. Kandırmaz, yalan söylemez, saptırmaz ya da saklamazlar, bilakis ne olduklarını ve ne anlama geldiklerini sade biçimde duyururlar. Rahatsız edici ve yanıltıcı olmalarının sebebi, bizim onları anlamamamızdır. Bir şeyleri gizlemek için hile kullanmazlar, bilakis içerikleri hakkında kendi yöntemleriyle en basit şekilde bizi bilgilendirirler. Ayrıca rüyaları bu kadar garip ve zor yapanın ne olduğunu da görebiliriz: Deneyimlerden öğrendiğimiz kadarıyla ben'in bilmediği ve anlamadığı şeyleri sürekli açıklamaya çalışırlar. Kendilerini daha basit şekilde ifade etme yeteneksizlikleri, bilinçli zihnin sorundaki asıl noktayı anlama yeteneksizliğine ya da isteksizliğine dayanır. Örneğin; eğer general arkadaşımız, onu neyin kışkırttığını dikkate almak için –emrindekilere bıraksaydı daha yerinde olacağı kesin olan– yorucu görevlerinden gereken vakti kendine ayırabilseydi, asabiyetinin ve kötü ruh hallerinin sebeplerini keşfeder ve böylece benim masum yorumumun kendisini gark ettiği huzursuzluk veren rüzgara kapılmazdı. Kafayı biraz yorarak rüyayı kendi başına anlayabilirdi çünkü rüya istendiği gibi basit ve açıktı. Ama kör noktasına dokunan şey kötü bir özelliğiydi; aslında rüyasında konuşan da kör noktasıydı.

190 Rüyaların psikologları sıklıkla zor problemlerle yüzleştirdiği inkar edilemez. Bu problemler o kadar zordur ki aslında birçok psikolog bu problemleri görmezden gelmeyi ve rüyaların anlamsız olduğuna dair önyargıyı hatırlamayı tercih eder. Ama bir maden-bilimciye değersiz oldukları için çakıl taşı numunelerini atmasını söylemenin kötü bir tavsiye olması gibi, rüyaların araştırmacıya dayattığı bilimsel

görevi yerine getirme meselesi bir yana, psikolog ve doktor, eğer bilinçdışının ifadelerini göz ardı edecek kadar önyargılı ve bilgisiz olursa danışanlarının psişik hayatına en derin içgörüyü sağlamaktan kendini alıkoymuş olur.

191 Rüyalar patolojik değil normal fenomenler oldukları için rüya psikolojisi doktorun değil genel olarak psikologların yetkisindedir. Buna rağmen uygulamada, rüyalarla ilgilenmek zorunda kalacak kişi genelde doktorlar olur çünkü onların yorumu bilinçdışına anahtar sunar. Bu anahtara herkesten çok nevroz ve psikotik rahatsızlıkları tedavi eden doktor ihtiyaç duyar. Hasta insanlar, bilinçdışılarını araştırmak için sağlıklı insanlara göre daha güçlü bir doğal güdüye sahiptirler ve bu yüzden diğerlerinin yaşayamadığı bir avantaja sahip olurlar. Normal bir yetişkinin eğitiminin önemli bir kısmının ihmal edildiğinin farkına varması ve sonra kendine dair daha derin bir içgörü ve daha geniş bir denge sağlamak adına büyük miktarda zaman ve para harcaması nadir yaşanan bir şeydir. Doğrusu, bugünün eğitimli insanlarında birçok şey eksik olduğu için bazen nevrotik olan ile normal olanı ayırmak zor olur. Nevrotikler gibi tıbbi dikkat gerektiren vakaların yanında uygulamalı psikoloji ile yardım edilebilecek birçok başka vaka da vardır.

192 Rüya-analizi yoluyla tedavi, fazlasıyla eğitici bir aktivitedir; bu tedavinin temel prensip ve hükümleri, günümüz kötülüklerini tedavi etmede muazzam şekilde yardımcı olabilir. Örneğin, nüfusun küçük bir yüzdesinin bile kişinin kendi hataları yüzünden başkalarını suçlamaması gerektiği gerçeğiyle tanışması ne büyük bir lütuf olurdu.

193 Bilinçdışı analizinde çalışmak zorunda olduğunuz materyal sadece rüyalardan ibaret değildir. Bilinçdışının fanteziler olarak bilinen ürünleri de vardır. Bu fanteziler ya bir çeşit hülyadır ya da daha çok görü ve keşiftir. Onlar da rüyalar ile aynı yolla analiz edilebilirler.

194 Vakanın doğasına göre yorumlama için uygulanabilecek iki esas metot vardır. Birincisi meşhur indirgemeci metottur. Bunun temel amacı, rüyanın altında yatan içgü-

düsel dürtüleri ortaya çıkarmaktır. Kısa bir süre önce bahsettiğim yaşlıca kadının rüyalarını örnek alalım. Bu vakada, kadının kesinlikle görmesi ve anlaması gereken en önemli şey içgüdüsel gerçekler idi. Fakat yaşlı generalin vakasında, bastırılmış biyolojik dürtülerden bahsetmek eğreti olurdu ve onun estetik ilgilerini bastırmış olması da pek olası değildi. Bundan ziyade o, bu ilgilere olan bağlarını alışkanlık yoluyla koparmıştı. Generalin vakasında, rüya yorumunun *yapıcı* bir amacı olmalıydı; çünkü generalin bilinçli tutumuna bir şeyler eklemeliydik, bir bakıma bu tutumu tamamlamalıydık. Onun bir rutine batması içimizdeki şeytana uyma eğiliminin özellikleri olan belirli bir üşengeçliği ve hareketsizliği haber verir. Rüya, adamı bu yüzden fena halde korkutmaya çalışıyordu. Ama yaşlı kadın vakasındaki erotik etmeni anlamak, onun için olasılık dışı masumluktan ve bağnaz saygınlıktan daha önemli olan ilkel kadın doğasını bilinçli şekilde fark etmesini sağlayacaktı.

195 Bu yüzden yanılsama, kurgu ve abartılmış tutumların konu olduğu tüm vakalarda büyük ölçüde indirgemeci bir bakış açısına başvururuz. Diğer yandan, bilinçli tutumların az çok normal ama daha çok gelişmeye ve geliştirilmeye açık olduğu, veya yine gelişime açık olan bilinçdışı eğilimlerin bilinçli zihin tarafından yanlış anlaşıldığı ve zapt altında tutulduğu tüm vakalar için yapıcı bir bakış açısı düşünülmelidir. İndirgemeci bakış açısı, Freudcu yorumlamanın ayırt edici özelliğidir. Her zaman, ilkel ve başlangıçta olana doğru geri yönlendirir. Yapıcı bakış açısı ise sentezlemeye, oluşturmaya, kişinin bakışını ileri yönlendirmeye çalışır. Bu bakış açısı, hastalıklı şeylere her zaman dikkat eden ve bu yüzden karmaşık şeyleri basit şeylere bölen diğerine göre daha az karamsardır. Zaman zaman patolojik yapıları yok etme tedavisi için gerekli olabilir; ama tedavi, sıklıkla ve hatta epey sıklıkla hastalığı herhangi bir tutunma noktasından yoksun bırakmak amacıyla sağlıklı ve korumaya değer olanı güçlendirmeye ve korumaya dayanır. Eğer isterseniz sadece her rüyayı değil hastalığın her belirtisini, yaşamın her özelliğini, her göstergesini indirgemeci bakış

açısıyla ele alabilir ve böylece olumsuz yargılama olasılığına ulaşabilirsiniz. Araştırmalarınızda yeterince geriye giderseniz o halde hepimiz hırsız ve katillerin soyundan geliriz, böylece alçakgönüllülüğün nasıl manevi onur kökeninden geldiğini ve her erdemin mütekabil bir ahlaksızlığı olduğunu göstermek kolay olur. Verilen herhangi bir vakada hangi bakış açısını benimseyeceğine karar vermek analizcinin içgörüsüne ve deneyimlerine kalmalıdır. Analizci, hastasına dair karakter ve bilinç durumu bilgisine göre bazen bir metottan bazen de diğer metottan yararlanacaktır.

196 Rüya ve fantezi simgeciliği üzerine birkaç kelime bu bağlamda yersiz olmaz. Bugün simgecilik bir bilimin boyutlarını varsayar ve tuhaf cinsel yorumlar ile daha fazla yetinemez. Başka bir yerde simgeciliği sadece olası bilimsel temele, yani karşılaştırmalı araştırma temeline atfetme girişiminde bulundum.[1] Bu metot son derece önemli sonuçlar sağlayacak gibi görünüyor.

197 Rüya-simgeciliği her şeyden önce rüyayı gören kişinin çağrışımlarıyla açıklanabilecek kişisel bir karaktere sahiptir. Rüya gören kişinin kafasını tekrar elden geçiren bir yorum önerilmez ama bu yine de belirli simgecilik vakalarında mükemmel bir şekilde olasıdır.[2] Rüyanın, rüyayı gören kişide kişisel olarak sahip olduğu anlamı tam olarak saptamak için rüya gören kişinin işbirliği kesinlikle gereklidir. Rüya-imgeleri çok-yüzlüdür ve bunların başka bir rüyada ya da başka bir rüya görende geçen imgelerle tamamen aynı anlama sahip olup olmadıklarından hiçbir zaman emin olunamaz. Göreceli bir anlam sabitliği sadece *arketip* imgesi tarafından sergilenir.[3]

---

[1] Bkz. *Symbols of Transformation*, *Coll. Works*, Vol. 5; "The Psychology of the Child Archetype" ve "The Psychological Aspects of the Kore", *Coll. Works*, Vol. 9.

[2] Bkz. "Individual Dream Symbolism in Relation to Alchemy", *Psychology and Alchemy* içinde, *Coll. Works*, Vol. 12.

[3] Bkz. "Archetypes of the Collective Unconscious," *Coll. Works*, Vol. 9.

198 Rüya-analizinin pratik işleyişi için kişi, özel bir beceri ve sezgisel anlama yanında, simgelerin tarihi hakkında da bir hayli bilgiye ihtiyaç duyar. Psikoloji ile ilgili her pratik çalışmada olduğu gibi yalnızca zeka yeterli değildir; kişi ayrıca duygulara ihtiyaç duyar çünkü aksi halde rüyanın fazlasıyla önemli duygu-değerleri ihmal edilir. Bunlar olmadan rüya-analizi imkansızdır. Rüya bütün bir insan tarafından görüldüğü için rüyayı yorumlayan kişi de bütün bir insan olarak işin içinde olmalıdır. Eski bir simyacı, "Ars totum requirit hominem" [Sanat, bütün bir insan gerektirir] der. Anlayış ve bilgi orada olmalı ama kendilerini kalbin üstünde tutmamalılar ki kalp de kendini duyguya bırakmasın. Sonuçta rüya yorumlaması da teşhis koymak, ameliyat yapmak ve tedavi etmek gibi genel anlamda bir sanattır, hem de zor bir sanattır, ama yeteneği ve kaderi bu olan kişiler tarafından öğrenilebilir.

Üçüncü Oturum

199 Rüya analizi ve yorumu aracılığıyla bilinçdışının eğilimlerini anlamaya çalışırız. "Bilinçdışının eğilimleri" dediğim zaman sanki bilinçdışı, kendi iradesi olan bilinçli bir varlıkmışçasına kişileştirilmiş gibi duruyor. Ama bilimsel bakış açısından bu basitçe belirli psişik fenomenin bir *niteliğidir.* Düzenli ve belirli durumlar altında bilinçdışı olma niteliği taşıyan belirli bir psişik fenomen sınıfının olduğu söylenemez. Her şey bilinçdışı olabilir ya da bilinçdışına dönüşebilir. Unuttuğunuz ya da unutulana kadar dikkatinizi başka yöne çevirdiğiniz her şey bilinçdışına düşer. Kısaca, enerji gerilimi belirli bir seviyenin altına düşen her şey eşikaltı olur. Eğer kayıp hatıralarınıza birçok eşikaltı algı, düşünce ve duygu eklerseniz bilinçdışının bir bakıma üst katmanlarını neyin oluşturduğu hakkında bir fikir sahibi olursunuz.

199' Pratik bir analizin ilk aşamasında bu gibi bir materyal ile ilgilenmek zorundasınızdır. Bu bilinçdışı içeriklerin bazıları, bilinçli zihin tarafından aktif olarak bastırılmış olma gibi özel bir duruma sahiptir. Bu içerikler, dikkatin belirli bilinç içeriklerinden az çok kasıtlı bir şekilde geri çekilmesi ve bunlara karşı gösterilen aktif bir direnç yoluyla aslında bilinçten kovulurlar. Sürekli bir direnç hali bu içerikleri yapay olarak potansiyel bilinç eşiğinin altında tutar. Bu, histeri vakalarında düzenli bir şekilde olur: Histerinin en dikkat çekici özelliği olan kişilik bölünmesinin başlangıcıdır. Bastırma, görece normal bireylerde de gerçekleşmesine rağmen bastırılmış hatıraların toplam kaybı patolojik bir belirtidir. Buna rağmen bastırma, örtbas etmeden kesin bir şekilde ayırt edilmelidir. Ne zaman dikkatinizi bir şeyden

başka bir şeye çevirmek isteseniz önceden var olan bilinç içeriğini örtbas etmek zorunda kalırsınız; çünkü eğer onları göz ardı edemezseniz ilgi konunuzu da değiştiremezsiniz. Normalde örtbas edilmiş içeriklere her ne zaman isterseniz geri dönebilirsiniz; bunlar her zaman geri kazanılabilir. Fakat eğer tekrar kazanılmaya karşı direnirler ise bu bir bastırma vakası olabilir. Bu durumda bir yerlerde unutulmak istenen bir şeyler olmalıdır. Örtbas etme unutmaya sebep olmaz ama bastırma, kesinlikle olur. Unutmak için, bastırma ile uzaktan yakından ilgisi olmayan tamamen normal bir süreç tabii ki vardır. Bastırma, yapay bir hafıza kaybı; kendi kendine bir amnezi yaratılmasıdır. Deneyimlerime göre bilinçdışının tamamen ya da büyük ölçüde bastırılmış materyal içerdiği varsayımının doğruluğu ispat edilemez. Bastırma, istisnai ve anormal bir süreçtir, bunun en dikkat çekici kanıtı ise kişinin kolaylıkla tekrar kazanmayı ve bilincinde sürüp gitmesini beklediği duygu tonlu içeriklerin kaybıdır. Bastırmanın beyin sarsıntısı ve diğer beyin yaralanmaları (örneğin zehirlenme yoluyla) tarafından oluşan etkilere benzeyen etkileri olabilir; çünkü bu, beyin olaylarıyla aynı ölçüde dikkat çekici bir hafıza kaybına sebep olur. Ama beyin ile ilgili olan vakalarda belirli bir zamana ait bütün anılar etkilenirken; bastırma, sadece belirli anıların ya da fikir gruplarının hafızadan geri çekildiği *sistematik bir amneziye* sebep olur. Bu gibi vakalarda belirli bir tutum ya da eğilim, bilinçli zihinde saptanabilir; bir başka deyişle, hatırlamak ağrılı ya da hoşa gitmeyen bir süreç olacağı için en küçük hatırlama ihtimalinden bile kasıtlı olarak kaçınılır. Burada biraz bastırma fikrine yer verdik. Bu fenomen en kolay şekilde, belirli uyarıcı kelimelerin duygu tonlu karmaşaları sarstığı çağrışım deneylerinde gözlemlenebilir. Bu karmaşalara dokunulduğunda hafızada sıklıkla boşluklar ya da uydurmalar (amnezi ya da paramnezi) oluşur. Genel olarak karmaşalar hoş olmayan, kişinin unutup hatırlamak istemediği şeylerle alakalı olmak zorundadır. Karmaşaların kendisi çoğunlukla ağrılı deneyimlerin ve izlenimlerin sonuçlarıdır.

200 Ne yazık ki, bu kural bazı sınırlandırmalara maruz kalır. Bazen önemli içerikler bile en ufak bir bastırma izi olmadan bilinçten kaybolurlar: Söz konusu kişiye büyük bir sıkıntı vererek yok olurlar, ve bu asla kaybı tasarlayan ve ondan mutlu olan bilinçli bir etki yüzünden değildir. Burada, sadece doğal bir enerji gerilimi düşmesi olan normal bir unutmadan bahsetmiyorum. Bir dürtünün, kelimenin, imgenin ya da bir kişinin, ardında hiçbir iz bırakmadan hafızadan yok olduğu ve daha sonra önemli bir anda yeniden ortaya çıktığı vakalardan bahsediyorum. Bunlar kriptomnezi denilen vakalardır. (Nietzsche'yi konu alan böyle bir vakadan, 1902 yılında yayımlanan bir makalemde[1] bahsettim.) Örneğin, aramızda geçen konuşmayı, daha sonra otobiyografisinde detaylıca anlatan bir yazar ile buluşmamı hatırlıyorum. Fakat *pièce de résistance* [direnç bölümü], yani belirli psişik rahatsızlıkların temeli üzerine ona verdiğim ufak ders orada eksikti. Bu anı, onun repertuarında yoktu. Buna rağmen bu konu ile ilgili bir kitabında bu anı belirgin biçimde yeniden ortaya çıktı. Çünkü nihayetinde sadece geçmiş tarafından değil aynı zamanda çok önceden içimizde tasarlanan ve giderek gelişen gelecek imgesi tarafından da şartlanırız. Bu durum, ilk başta içinde yatan zengin olasılıkları göremeyen yaratıcı bir insan için geçerlidir. Bu yüzden hâlâ bilinçdışı olan bu eğilimlerden biri "şans" eseri ya da başka bir olay tarafından kolaylıkla uyandırılabilir; bilinçli zihin tam olarak neyi uyandırdığını bilmez, hatta hiçbir şeyin uyanmadığını bile düşünebilir. Nispeten uzun bir kuluçka döneminden sonra sonuç yumurtada çıkar. Başlangıçtaki sebep ya da uyarıcı, sıklıkla daimi olarak gizli kalır. Henüz bilince çıkmayan bir içerik, tamamen sıradan bir karmaşa gibi davranır. Bu, bilinçli zihni aydınlatır ve bilinçli içeriklerin onunla ilişkilendirilmesine sebep olur. Bu ilişkilendirilme ya bilinçte dikkat çekici bir kararlılıkla muhafaza edilmesi için aşırı yüklenmiştir, ya da tam tersine, yukardan

[1] "Psychology and Pathology of So-called Occult Phenomena", *Coll. Works*, Vol. 1.

gelen bastırma ile değil de aşağıdan gelen çekim ile aniden kaybolmaya eğilimli olmuştur. Kişi, bilinçteki "boşluklar" ya da tutulmalar yoluyla bu zamana kadar bilinçdışında kalmış içeriklerin keşfine bile yönlendirilebilir. Bu yüzden bir şeyleri gözden kaçırmış ya da unutmuş duygusuna kapıldığınızda biraz daha yakından bakmaya katlanmalısınız. Doğal olarak, eğer bilinçdışının çoğunlukla bastırmalardan oluştuğunu farz ederseniz bilinçdışında herhangi bir yaratıcı aktivite hayal edemezsiniz ve akla uygun bir biçimde tutulmaların bastırmaları izleyen ikincil etkilerden başka bir şey olmadığı sonucuna varırsınız. Sonra da kendinizi dik bir yamaçta bulursunuz. Bastırma üzerinden yapılan açıklama, oransız uzunluklara taşınır ve yaratıcı unsur tamamen ihmal edilir. Nedensellik, tamamıyla abartılmıştır ve bir kültürün oluşumu sahte bir ikame etkinlik olarak yorumlanmıştır. Bu görüş sadece aşırı titiz değildir, aynı zamanda kültürde iyi olan ne varsa onun değerini düşürme eğilimindedir. O zaman kültür sadece tüm çocuksuluğu, barbarlığı, ve ilkelliği ile birlikte bir cennetin kaybı üzerine uzun süren bir iç çekiş gibi gözükür. Gerçekten nevrotik bir tutumda, karanlık geçmişteki kötü ruhlu bir aile reisinin, çocuksu keyifleri, hadım edilme cezasıyla göz korkutarak, yasakladığı ortaya atılır. Bu yüzden bir bakıma epey zorlayıcı biçimde ve psikolojik açıdan az bir incelikle hadım edilme efsanesi etiyolojik kültür-efsanesine dönüşür. Bu, bizi mevcut kültürel "memnuniyetsizliğimiz" hakkında aldatıcı bir açıklamaya götürür[1] ve kişinin sahip olmuş olması gereken kayıp cennet için pişmanlıkları sürekli olarak sezilir. Bu minik, yontulmamış bakımevinde konuk olmanın 1933 yılına kadarki herhangi bir kültürden dikkate değer ölçüde daha fazla memnuniyetsizlik ve rahatsızlık vermesi, yorgun Avrupalının son birkaç yıl boyunca kendini sınama fırsatı bulduğunu gösteren bir gerçektir. "Memnuniyetsizliğin" çok kişisel

[1] [Bkz. Freud, *Civilization and Its Discontents*, *Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, XXI (1961; ilk baskı 1930) - EDİTÖRLER.]

nedenli olduğundan şüpheliyim. Üstelik kişi, teoriler ile bir başkasının gözünü kolaylıkla boyayabilir. Bastırılmış çocukluk cinselliği ya da çocukluk travması teorileri uygulamada sayısız defa kişinin dikkatini nevrozun[1] gerçek sebeplerinden; yani durgunluklardan, dikkatsizliklerden, duyarsızlıklardan, aç gözlülüklerden, kinciliklerden ve bazı diğer bencilliklerden başka yöne çevirmeye hizmet etti, çünkü bunların açıklanması için cinselliğin bastırılması hakkında karmaşık teorilere ihtiyaç yoktur. İnsanlar şunu bilmeli; sadece nevrotik insanlar değil aslında herkes (içgörü eksikliği olduğu sürece) doğal olarak kendindeki rahatsızlıkların sebeplerini aramaktan her zaman çekinir, bu rahatsızlıkları mekan ve zaman olarak kendinden olabildiğince uzaklaştırır. Aksi halde daha iyi olmak için bir değişiklik yapmak zorunluluğu riskini almış olur. Bu itici risk ile kıyaslandığında, suçu başkasına atmak ya da suç inkar edilemeyecek şekilde ise en azından erken çocukluk döneminde suçun kendiliğinden ortaya çıktığını varsaymak son derece avantajlı gözüküyor. Kişi muhtemelen nasıl olduğunu hatırlayamaz ama eğer hatırlasaydı tüm nevroz oracıkta ortadan kaybolurdu. Hatırlama çabaları, şiddetli bir aktivite görünümündedir ve dahası güzel bir dikkat dağıtma konusu olma avantajına sahiptir. Bu yüzden ve bu bakış açısıyla travmayı kovalamaya olabildiğince devam etmek oldukça istenen bir durumdur.

201 Bu istenmeyen iddia, var olan tutumun gözden geçirilmesini ve güncel problemlerin tartışılmasını gerektirmez. Birçok nevrozun çocukluktaki travmatik deneyimleriyle başladığı ve çocukluğun sorumsuzluğuna olan nostaljik özlemlerin belirli hastalar için cezbedici olduğuna şüphe yok. Ama histerinin; travmatik deneyimlerin olmadığı yerde bunları üretmeye çok hazır olduğu da aynı derecede geçerlidir, ki böylece hasta hem kendini hem de doktoru kandırır. Ayrıca aynı deneyimin bir çocukta travmatik olurken

[1] Bkz. Yukarıda bahsedilen vaka (paragraf 182).

diğerinde neden olmadığı hâlâ açıklanması gereken bir konudur.

202 Psikoterapide saflığın yeri yoktur. Doktor, bir eğitimci gibi, sadece hastası tarafından değil aynı zamanda hepsinden önce kendisi tarafından da bilinç veya bilinçdışı seviyede kandırılmaya karşı her zaman gözlerini açık tutması gerekir. Bir illüzyonun içinde yaşamak veya iyi ya da kötü bir kurguya inanma eğilimi –hem olumlu hem de olumsuz anlamıyla- muazzam bir şeydir. Nevrotikler kendi yanılsamalarına kurban gidenlerdir. Ama kandırılan herhangi biri kendini kandırmış olur. O halde her şey saklama ve hileye başvurma amacına hizmet edebilir. Psikoterapist bir teoriye ve belirli bir yönteme inandığı sürece belirli vakalar tarafından; teori tuzaklarının arkasında, kendileri için güvenli bir saklanma yeri bulabilecek ve sonra saklanma yerini keşfedilemez yapmak için yöntemi beceriyle kullanabilecek kadar zeki vakalar tarafından kandırılabileceğinin farkında olmalıdır.

203 Tüm nevroz teorileri ve tedavi yöntemleri kuşkulu işlerdir. Bu yüzden iş adamı gibi çalışan hekimler ve modaya uygun danışmanlar hastalarını "Adler", "Künkel" ya da "Freud" ve hatta "Jung" çizgisinde tedavi ettiklerini iddia ettiklerinde bunu komik bulurum. Bu gibi bir tedavi yoktur ve olamaz, olsaydı bile kişi kesinlikle başarısızlık yolunda olurdu. X'i tedavi ettiğimde X tedavi yöntemini kullanmam gerekir; tıpkı Z'yi tedavide Z yöntemini kullanmam gerektiği gibi. Bu demektir ki tedavi yöntemine esas olarak vakanın doğasına göre karar verilir. Tüm psikolojik deneyimlerimiz, bakış açısı ne olursa olsun, hangi teoriye dayandıklarına bakılmaksızın, ancak doğru durumlarda kullanışlı olabilirler. Freud ya da Adler'inki gibi dogmatik bir sistem, bir taraftan teknik kurallar diğer taraftan da yazarının gözde duygusal fikirlerini içerir. Paracelsus[1] bakışıyla hastalıkları

[1] [Bkz. Jung, "Paracelsus as a Spiritual Phenomenon," *Coll. Works*, Vol. 13; ve (ed.) Jolande Jacobi, *Paracelsus: Selected Writings* (New York [Bollingen Series XXVII] ve Londra, 2. baskı, 1958), s. 39 -EDİTÖRLER.]

"varlıklar" olarak kabul eden eski patolojinin büyüsü altındaki herkes, her bir nevrozun belirli ve açıkça belirtilmiş klinik bir resimde tanımlanmasının olası olduğunu düşünürdü. Aynı şekilde doktorlar, hâlâ kuramcı sınıflandırma ile nevrozun özünü ele geçirebilmeyi ve bunu basit bir formül ile açıklamayı umut ederlerdi. Böyle bir çaba, bir noktaya kadar ödüllendirilebilirdi, ama bu sadece nevrozun tüm gereksiz özelliklerini ön plana çıkararak ve böylece gerekli olan tek bir noktanın, yani bu hastalığın her zaman yoğun bireysel bir fenomen olduğu gerçeğinin üzerini örterdi. Nevrozun gerçek ve yararlı tedavisi her zaman bireyseldir ve bu yüzden inatla belirli bir teorinin uygulanması temelde yanlış olarak nitelendirilmelidir. Burada hayal edilmesi muhtemel en bireysel klinik resim ile karşı karşıyayız, fakat sadece bu da değil, ayrıca nevrozlarda kişiliğin içeriklerini ya da parçalarını da sıklıkla buluruz, ki bunlar bireysel bakımdan hastanın resmi hayattaki renksiz şahsiyet özelliklerinden daha karakteristiktir. Nevrozlar olağanüstü derecede bireysel olduklarından sadece kolektif özelliklere, yani birçok insanda ortak olan özelliklere atıfta bulunabilen teorik ifadeleri imkansız ölçüde zordur. Fakat bu, hastalıkla ilgili en az öneme sahip ya da aslında hastalıkla tamamen alakasız olan şeydir. Bu zorluğun yanında düşünülmesi gereken bir başka gerçek daha vardır; o da, neredeyse tüm psikolojik prensiplerin, psişe ile ilgili tüm gerçeklerin hemen tersine çevrilmesi gerekliliğidir. Dolayısıyla bir insan bastırılmış şeyleri olduğu ya da olmadığı için; kafası çocuksu cinsel fantezilerle dolu olduğu ya da olmadığı için; çevresine çocukça uyum sağlayamadığı ya da aşırı uyum sağladığı için; haz ilkesine göre yaşadığı ya da yaşamadığı için; çok bilinçsiz ya da çok bilinçli olduğu için; çok bencil olduğu ya da kendi olarak çok az var olduğu vb. için nevrotiktir. İsteğe göre arttırılabilecek bu karşıtlıklar, psikolojide teori inşa etme görevinin ne kadar zor ve neticesiz olduğunu gösterir.

204 Ayrışma, çatışma, karmaşa, bastırma, *abaissement du niveau mental* [zihin seviyesinin düşmesi] gibi nevrozun ser-

mayesi olan birkaç genel nokta dışında tüm tekyüzlü nevroz teorilerinden kendimi kurtarmış bulunmaktayım. Başka bir deyişle her nevroz ayrışma ve çatışma tarafından nitelendirilir, karmaşalar içerir ve bastırma ile düşme (*abaissement*) izleri taşır. Deneyimlerime göre bu prensipler ters çevrilebilir değildir. Ama çok yaygın bastırma fenomeninde bile karşıt prensip çoktan iş başındadır, çünkü "Nevrozun ana mekanizması bastırmada yatar" prensibinin ters çevrilmesi gerekir, bunun nedeni de bastırma yerine sık sık tam tersini, yani ilkel insanlar arasında sıklıkla gözlemlenen "ruh kaybı"na karşılık gelen içeriğin *geri çekilmesini*, eksilmesini ya da uzaklaşmasını buluruz. "Ruh kaybı" bastırmadan dolayı değildir, açıkça hastalık nöbetlerinin bir çeşididir ve bu yüzden büyü olarak açıklanır. Bu fenomenler, köken olarak sihir alanına aittir, ve sözüm ona medeni insanlarda henüz tükenip gitmemiştir.

205 Bu yüzden genel bir nevroz teorisi vakitsiz bir girişimdir çünkü bizim olguları kavrayışımız tamamlanmış olmaktan hâlâ çok uzaktır ki zaten bilinçdışı için karşılaştırmalı araştırma henüz başladı.

206 Vakitsiz tasarlanmış teorilerin tehlikeleri yok değil. Bu yüzden, belirli bir patoloji alanında –ters çevrilmek zorunda kaldığı noktaya kadar!– geçerliliği tartışmasız olan bastırma teorisi, yaratıcı süreçlere doğru genişletildi ve kültür oluşumu tamamen yapay bir ürün olarak ikinci plana düşürüldü. Aynı zamanda yaratıcı işlevin bütünlük ve esenliği, birçok vakada şüphesiz bastırmanın ürünü olan nevrozun loş ışığı altında görüldü. Böylece yaratıcılık, hastalıktan ayırt edilemez oldu ve son zamanlarda nevrotik kişi nevrozunun bir sanat ya da en azından bir sanat kaynağı olduğuna inanmaya başlarken yaratıcı kişi ise bir çeşit hastalık için hemen kendisinden şüphe duymaya başladı. Bununla birlikte sanatçı bozuntusu bu kişiler yaygın bir belirti geliştirdiler: Hepsi psikolojiden bir veba gibi kaçtılar, çünkü bu canavarın, onların sözüm ona sanatsal yeteneklerini silip süpüreceğinden korktular. Sanki tanrının gücüne karşı bütün bir

psikolog ordusu bir araya gelse bir şey yapabilecekmiş gibi! Doğru üretkenlik hiçbir zaman durdurulamayacak bir kaynaktır. Dünyada Mozart'ı ya da Beethoven'i yaratıcı olmaktan alıkoyabilmiş bir şey var mı? Yaratıcı güç, sahibinden daha kudretlidir. Eğer öyle olmazsa kuvvetsiz bir şey olur ve verilen elverişli durumlar sadece cazip yeteneği besler. Diğer bir yandan eğer bu bir nevroz ise illüzyon sıklıkla bir söz ya da bir bakışla yok olur gider. Sonra kendini şair zanneden kişi, daha fazla yazamaz ve ressamın fikirleri gittikçe azalır, hiç olmadığı kadar kurur ve tüm bunlardan psikoloji sorumlu olur. Bir psikoloji bilgisi bu şifa verici etkiyi yaptıysa ve eğer çağdaş sanatı böyle keyif alınmaz bir problem haline getiren nevrotikçiliğe bir son verdiyse bundan memnun olmalıyım. Hastalık henüz yaratıcı çalışmayı teşvik etmedi; tersine, yaratıcılığın karşısındaki en zorlu engel oldu. Hiçbir analizin bilinçdışını tüketemeyeceği gibi, hiçbir bastırmanın kırılması da gerçek yaratıcılığı imha edemez.

207 Bilinçdışı, bilinci sürekli yaratan annesidir. Bilinç, çocukluktaki bilinçdışından ortaya çıkar, tıpkı insanın insan haline geldiği ilkel zamanlarda olduğu gibi. Bilincin bilinçdışından nasıl meydana geldiği sorusuyla sık sık karşılaşıyorum. Bu soruya cevap vermenin tek yolu geçmişin diplerinde yatan, bilimin erişemeyeceği belirli olaylara günümüzdeki deneyimlerden çıkarım yaparak ulaşmaktır. Bu gibi bir çıkarımın hoş görülebilir olup olmadığı konusunda bir fikrim olmasa da bilinç, o çok eski zamanlarda bile neredeyse bugünkü gibi aynı şekilde meydana gelmiş olabilir. Bilincin oluştuğu iki farklı yol vardır. Birisi, *Parsifal*'de kahramanın en baştan çıkarıcı anında birden Amfortas'ın yarasının anlamını fark ettiği sahne ile kıyaslanabilir yüksek duygusal gerginlik anıdır. Diğer yol ise düşüncelerin rüya-imgeleri gibi zihnin önünden geçtiği temaşa durumudur. Görünürde bağlantısız ve genişçe ayrılmış iki fikir arasında birden bir çağrışım ışıltısı olur ve bu, örtük bir gerginliği serbest bırakma etkisine sahiptir. Böyle bir an genellikle bir vahiy gibi işler. Her vakada, bilinci üreten harici ya da dahili enerji gerginliğinin boşaltımı gibi görünür. Çocukluğun

tüm değil ama birçok erken anıları, bu ani bilinç ışıltılarının izlerini hâlâ sürdürür. Tarihin doğuşundan kalan kayıtlar gibi, bunların bazıları gerçek olayların kalıntılarıdır, diğerleri ise tamamen efsanevidir; bir diğer deyişle köken olarak bazıları nesnel bazıları ise özneldir. Öznel olanlar sıklıkla aşırı simgesel olurlar ve kişinin daha sonraki psişik hayatı için büyük önem taşırlar. Yaşamın en erken izlenimleri sonunda unutulur ve benim KİŞİSEL BİLİNÇDIŞI olarak adlandırdığım şeyin çocukluk katmanını oluştururlar. Bilinçdışının bu şekilde iki bölüme ayrılmasının belirli sebepleri vardır. Kişisel bilinçdışı kişi tarafından bilinçte ya da bilinçdışında kazanılıp unutulmuş ya da bastırılmış ya da subliminal olan her şeyi içerir. Bu materyal kolayca tanınabilen kişisel bir damgaya sahiptir. Ama ayrıca herhangi bir kişisel özellik izini taşıyamayan ve kişiye inanılmaz derecede tuhaf gelen başka içerikler de bulabilirsiniz. Bu gibi içerikler sıklıkla delilikte bulunur ve hastanın kafa karışıklığına ve yönelim bozukluğuna neden olurlar. Bu tuhaf içerikler normal insanların rüyalarında da zaman zaman ortaya çıkabilir. Bir nevrotiği analiz ederken ve onun bilinçdışı materyallerini şizofren bir adamınkilerle karşılaştırırken dikkat çekici bir farkı derhal teşhis edersiniz. Nevrotik insanın materyali ağırlıklı olarak kişisel kökenlidir. Düşünceleri ve duyguları, ailesi ve sosyal ortamı etrafında döner ama bir delilik durumunda kişisel alan sıklıkla kolektif temsiller tarafından tamamen hiçe sayılır. Deli adam, Tanrının kendisiyle konuştuğunu duyar; hayallerinde, şimdiye kadar gizlenmiş fikir ve duyguların dünyasından bir perdeyi kaldırır gibi kozmik devrimler görür. Birden ruhlar, şeytanlar, cadılar, gizli sihirli zulümler ve benzerleri hakkında konuşmaya başlar. Bu dünyanın ne olduğunu tahmin etmek zor değil: Bu, her şey iyi gittiği sürece derinlemesine bilinçdışında kalan ama bazı felaketler bilinçli zihne geldiğinde yüzeye çıkan ilkelliğin dünyasıdır. Psişenin bu kişisel olmayan katmanını ben KOLEKTİF BİLİNÇDIŞI olarak isimlendirdim; "kolektif" çünkü bu, bireysel bir kazanımdan ziyade genel anlamda tüm insanoğlunda ve hatta belirli

açılardan tüm memelilerde aynı olan kalıtsal beyin yapısının işleyişidir. Kalıtsal beyin, atalardan kalma yaşamımızın bir ürünüdür. Atalarımızın yaşamında sayısız kere tekrarlanmış yapısal birikintileri ya da psişik aktivitelerin muadillerini içerir. Buna karşın, aynı zamanda, mütekabil bir aktivitenin her zaman var olan *a priori* bir çeşidi ve failidir. Burada tavuk mu yumurtadan çıkar yumurta mı tavuktan sorusuna karar vermek benim işim değil.

208 Kişisel bilincimiz, varlığından kısmen habersiz olunan kolektif bilinçdışına dayalı bir üstyapıdır. Kolektif bilinçdışı, rüyalarımızı sadece ara sıra etkiler ve güzellikleri ya da şeytansı korkuları açısından dikkate değer, tuhaf ve olağanüstü rüyalar – ilkel insanların adlandırdığı gibi "büyük rüyalar" – üretir. İnsanlar bu gibi rüyaları çoğunlukla değerli sırlarmış gibi saklarlar ve böyle düşünmekte de biraz haklıdırlar. Bu tip rüyalar, insanların psişik dengeleri için fazlasıyla önemlidir. Hiçbir zaman anlaşılır olmamalarına rağmen genellikle zihinsel ufkun limitlerinin ötesine geçerler ve kendilerini ruhani abideler gibi yıllarca gösterirler. Gerçek değerleri ve anlamları kendi içlerinde yatarken bu gibi rüyaları indirgemeci şekilde yorumlamak umutsuz bir girişimdir. Onlar, rasyonelleştirme teşebbüslerine karşı gelen ruhani deneyimlerdir. Ne demek istediğimi örneklendirmek için size genç bir ilahiyat öğrencisinin rüyasını anlatayım.[1] Rüya gören kişiyi kendim tanımadığım için kişisel etkim saf dışı bırakılmıştır. Genç adam rüyasında şunları görmüş: *"Ak sihirbaz" denilen ancak uzun, siyah bir kaftana bürünmüş, rahip sınıfından muhteşem bir şahsiyetin huzurunda bekliyordu. Sihirbaz uzun bir söylevi "Ve bu sebeple kara büyücünün yardımına ihtiyacımız var." sözleriyle sonlandırmıştı. Sonra birden kapı açıldı ve başka bir yaşlı adam içeri girdi; o da "kara büyücü" idi. Ismi kara olmasına rağmen ak bir kaftan giymişti. O da asil ve görkemli görünüyordu. Kara büyücü besbelli ki ak olanla konuşmak istiyordu ama rüya gören kişinin huzurunda bunu yapmaya tereddüt*

[1] [Bu vaka *Two Essays on Analytical Psychology*, *Coll. Works*, Vol. 7, paragraf 287'den alınmıştır -EDİTÖRLER.]

etti. O anda ak büyücü rüya göreni işaret ederek; "Konuş, o bir masum." dedi. Böylece kara büyücü, cennetin kayıp anahtarlarını nasıl bulduğunu ama nasıl kullanacağını bilmediği ile ilgili garip bir hikaye anlattı. Anahtarların sırrı ile ilgili bir açıklama öğrenmek için ak büyücüye geldiğini söyledi. Yaşadığı ülkenin kralının kendisi için uygun bir abide aradığını anlattı. Köleleri, içinde bir bakirenin ölüm kalıntılarının olduğu eski bir lahiti kazmayı denemişti. Kral lahiti açtı, içindeki kemikleri bir kenara attı ve lahit daha sonra kullanılmak üzere tekrar gömüldü. Ama çok kısa bir süre sonra kemikler gün yüzü gördü ve bir zamanlar ait oldukları kişi – bakire – çöle doğru dörtnala koşan siyah bir ata dönüştü. Kara büyücü kumlu çölleri ve ötesini geçerek atı takip etti ve birçok iniş çıkış ve zorlukların ardından cennetin kayıp anahtarını buldu. Bu hem hikayesinin hem de ne yazık ki rüyanın sonuydu.

209 Bence bu gibi bir rüya, sıradan ve kişisel bir rüya ile "büyük" rüya arasındaki farkı netleştirmeye yardımcı olur. Açık görüşlü herhangi bir insan başlangıçta rüyanın önemini hissedebilir ve bu gibi rüyaların, her gece gördüğümüz rüyalardan "farklı bir seviyeden" geldiği konusunda benimle aynı görüşü paylaşır. Burada, muazzam derecede önemli problemlere dokunuruz, bir süre bu konunun üzerinde durmak cezbedicidir. Rüyamız, kişisel bilinçdışının altında yatan katmanların aktivitelerini açıklamalıdır. Rüyayı gören kişinin genç bir ilahiyatçı olduğunu düşündüğümüzde rüyanın açık anlamı özel bir yön kazanır. Açıkça iyi ve kötü arasındaki ilişki ona en etkileyici şekilde sunuluyor. O yüzden bu noktada onu incelemek ve bir ilahiyatçının bu son derece psikolojik soru hakkında neler söyleyeceğini öğrenmek oldukça akıllıca ve ilginç olurdu. Üstelik psikolog, bilinçdışının, zıtlıkları net bir şekilde ayırt ederken yine de onların özdeşliklerini teşhis ettiği gerçeği ile bir ilahiyatçının kendini nasıl bağdaştırdığını görmeyi çok isterdi. Genç bir ilahiyatçının, inanışına bu derece ters düşen herhangi bir şeyi bilinç seviyesinde düşünmesi kolay gerçekleşebilecek bir şey değildir. O halde bu gibi şeyleri düşünenler kim? Eğer mitolojik motiflerin ortaya çıktığı rüyaların az sayıda olmadığını ve bu motiflerin rüyayı gören kişiye ta-

mamen yabancı olduğunu daha çok göz önünde bulundurursak; o halde, rüyayı gören kişi bilinçli hayatında daha önce böyle bir şey ile hiç karşılaşmadığı için, bu tarz materyalin nereden geldiği sorusu doğar. Ve akla gelen bir başka soru da şudur ki; bu gibi düşünceleri ne veya kim düşünür ve dahası bunları, düşleyen kişinin kendi zihinsel ufkunun ötesine giden görsel düşüncelere sokar?[1] Birçok rüyada ve belirli psikozlarda, arketip materyalleri yani tam karşılıkları mitolojide bulunabilecek olan fikirler ve çağrışımlar ile sık sık karşılaşırız. Tüm bu benzerliklerden, efsaneleri üreten kadim psişe ile tam olarak aynı şekilde işleyen bir bilinçdışı katmanı olduğu sonucunu çıkarabilirim.

210 Bu mitolojik benzerliklerin tezahür ettiği rüyalar çok yaygın olmasına rağmen kolektif bilinçdışının –benim mit-benzeri olarak adlandırdığım katmanın– ortaya çıkışı, sadece özel koşullarda gerçekleşen, olağandışı bir olaydır. Kolektif bilinçdışı, yaşamın önemli kesitlerinde görülen rüyalarda belirir. Eğer hâlâ hatırlıyorsak çocukluğun en erken rüyaları, sıklıkla en şaşırtıcı efsane motiflerini içerir; ayrıca şiirde ve genel olarak sanatta da ilkel imgeler görürüz, bunun yanında dini deneyimler ve dogmalar da birer arketip hazinesidir.

211 Kolektif bilinçdışı, çocuklarla yapılan uygulamalarda nadir görülen bir problemdir: Onların problemleri, temel olarak çevrelerine uyum sağlamakta yatar. Aslında, çocukların ilksel bilinçdışı ile ilişkilerini bir tarafa ayırmak gerekir, çünkü bu ilişki çocukların her şeyden daha çok ihtiyaçları olan bilincin gelişmesine zorlu engeller çıkarır. Fakat eğer orta yaşlarını geçmiş insanların psikolojisini tartışıyor olsaydım kolektif bilinçdışının önemi hakkında söyleyeceğim daha çok şey olurdu. Şunu her zaman aklınızda tutmanız gerekir ki; psikolojimiz sadece belirli içgüdüsel dürtülerin ve belirli karmaşaların bir anlık hakimiyet-

[1] Tartışılan rüyayı gören kişiyi gücendirmek istemem ama yirmi iki yaşında genç bir adamın, bu rüyayla gündeme gelen problemin, en azından tam anlamıyla, bilincinde olacağını zannetmiyorum.

lerine göre değil aynı zamanda kişinin yaşam aşamasına göre de çeşitlenir. Bu yüzden bir yetişkinin psikolojisini bir çocuğa yıkmama konusunda dikkatli olmalısınız. Bir çocuğa, yetişkinlere davrandığınız gibi davranamazsınız. Hepsinden öte, çocuklardaki işleyiş hiçbir zaman yetişkinlerdeki gibi sistematik olmaz. Gerçek ve sistematik bir rüya analizi çocuklarda oldukça olanaksızdır, ayrıca çocuklarda bilinçdışı gereksiz yere vurgulanmamalıdır: Sadece yetişkinleri ilgilendiren psikolojik detaylara girerek kolaylıkla sağlıksız meraklar harekete geçirilebilir ya da anormal bir erken gelişmişliğe ve kendi-bilincine sebep olunabilir. Zor çocuklarla başa çıkmanız gerektiğinde basitlik ve sağduyu onların en çok ihtiyaç duydukları şeyler olduğu için psikoloji bilginizi kendinize saklamanız daha iyidir.[1] Analitik bilginiz her şeyden önce tutumunuzun bir eğitimci işlevi görmesini sağlamalı çünkü şu iyi bilinen bir gerçektir ki çocuklar öğretmenlerin eksiklikleri konusunda neredeyse esrarengiz sayılabilecek içgüdülere sahiptir. Bir kişinin kabul etmeyi isteyeceğinden daha çok yanlışı doğrudan ayırt ederler. Bu yüzden öğretmen, kendi bakımındaki çocuklarla ilgili yanlış giden herhangi bir şey olduğunda problemin kaynağını tespit edebilmek adına kendi psişik durumunu izlemelidir. Öğretmenin kendisi kolaylıkla kötü olan şeyin bilinçdışı sebebi olabilir. Doğal olarak şu konuda fazla saf olmamalıyız: Otorite sahibi bir kişinin istediği gibi davranma hakkı olduğuna ve er ya da geç ona daha iyi davranmayacak olan gerçek hayata uyum sağlamak zorunda kalacağı için çocuğun elinden gelen en iyi şekilde buna uyum sağlamasının kendisine bağlı olduğuna gizliden gizliye inanan öğretmenler olduğu gibi doktorlar da vardır. Bu gibi insanlar, önemli olan tek şeyin maddesel başarı olduğuna ve gerçek ve yararlı tek ahlaki kısıtlamanın ceza kanunu arkasındaki polisin olduğuna gönülden inanırlar. Bu dünyanın güçlerine koşul-

[1] Bu, bilgisizlikle özdeşleştirilmemeli. Çocuksu bir nevroz ya da zor bir çocukla ilgilenmek için diğer şeylerin yanında sağlam bilgiye sahip olmak gerekir.

suz uyum sağlamanın, inancın yüce prensibi olarak kabul edildiği bir yerde otorite sahibi bir insandan ahlaki bir zorunluluk olarak psikolojik içgörü beklentisinde olmak tabii ki anlamsız olurdu. Ama dünyaya karşı demokratik görüşü ileri süren herhangi biri, sorumluluk ve avantajların eşit şekilde dağıtılmasına inandığı gibi bu gibi bir otoriter tutumu da uygun bulamaz. Eğitimcinin her zaman eğiten kişi ve çocuğun da her zaman eğitilen kişi olduğu doğru değildir. Eğitimci de yanılabilir bir insanoğludur ve eğittiği çocuk onun başarısızlıklarını yansıtacaktır. Bu yüzden, birinin öznel görüşleri hakkında ve özellikle başarısızlıkları hususunda mümkün olduğunca açık görüşlü olmak akıllıcadır.

212 Çocuk nevrozlarının psikolojisi, birkaç istisna dışında genel sistematik terimlerle yetersiz bir şekilde tanımlanabilir çünkü birkaç istisna dışında çocuk vakalarındaki eşsiz ve bireysel özellikler, yetişkin vakalarında olduğu gibi karşı konulmaz derecede baskındır. Yine yetişkin vakalarında olduğu gibi burada da teşhisler ve sınıflandırmalar her vakanın bireysel farklılıklarıyla karşılaştırıldığında epeyce az anlama sahiptir. Genel bir tanımlama yerine, önceden New York City St. Agatha Okulunda danışman psikolog olarak çalışmış olan öğrencim Frances G. Wickes'in dostça işbirliğine borçlu olduğum eski vaka tarihçelerinden örnekler vermeyi isterim.[1]

213 İlk vaka, zihinsel engel teşhisi konmuş yedi yaşında bir erkek çocuğa ait. Çocuğun yürümesinde koordinasyon eksikliği, bir gözünde şaşılık ve konuşmasında pelteklik vardı. Sıklıkla ani sinir patlamaları yaşardı ve öfke atakları ile bir şeyleri etrafa atarak ve ailesini öldürmek ile tehdit ederek evi kargaşa içinde tutardı. Dalga geçmeyi ve gösteriş yapmayı severdi. Okulda diğer çocuklara zorbalık ederdi, okuyamazdı, ve yaşıtı çocuklarla aynı seviyede olamazdı.

---

[1] *The Inner World of Childhood* (New York ve Londra, 1927), ve *The Inner World of Man* (New York, Londra, ve Toronto, 1938; 2. baskı, 1948) eserlerinin tanınmış yazarı. İlk kitabı özellikle ebeveyn ve öğretmenlere tavsiye etmek isterim. [Bkz. Bu ciltteki ikinci makale -EDİTÖRLER.]

Okulda yaklaşık altı aylık bir süre geçirdikten sonra, günde birkaç kez olacak seviyeye kadar öfkeleri arttı. Ailede ilk çocuktu, beş buçuk yaşına kadar yeterince mutlu ve arkadaş canlısıydı fakat üç dört yaşları arasında gece korkuları gelişmişti. Konuşmayı öğrenmekte gecikti. Dilinin bağlı olduğu fark edildi ve ameliyat edildi. Beş buçuk yaşındayken hâlâ cümle kurma sıkıntısı yaşıyordu ve o zaman bağ dokularının adamakıllı kesilmediği fark edildi. Beş yaşındayken erkek bir kardeş doğdu. Başta mutluydu ama bebek büyüdükçe bazen ondan nefret ediyor gibi gözükmeye başladı. Erkek kardeşi yürümeye başlar başlamaz, ki bu olağandışı bir şekilde erkendi, hastamız vahşi ruh hallerine başladı. Birbirini izleyen kin, şefkat ve pişmanlık duygularını gösterdi. Bu öfke atakları, yok yere ortaya çıkıyormuş gibi göründüğü için, ne kadar önemsiz olursa olsun, hiç kimsenin aklına kıskançlık gelmedi. Bu ataklar arttıkça gece korkuları azalıyordu. Zeka testlerinde düşünme alanında olağandışı bir yetenek göstermişti. Her başarısından mutluluk duyuyordu ve teşvik edildiğinde arkadaşça oluyordu fakat başarısızlık durumlarında asabiyet gösteriyordu. Ebeveynler, bu öfke ataklarının çocuğun kendi güçsüzlüklerini fark etmesi üzerine gelişen, ödünleyici bir güç gösterisi olduğunu anladılar. Bu ilk güçsüzlük farkındalığı erkek kardeşinin nasıl övüldüğünü ve kendisi için imkansız olan birçok şeyi onun mükemmel kolaylıkla nasıl yaptığını gördüğünde gerçekleşti. Daha sonra bir de okuldaki diğer çocuklar ile bu gibi eşitsiz koşullarda yarışmak zorunda olduğunda bu güçsüzlüklerini iyice fark etti. Tek çocuk olduğu zamanlarda, ebeveyni engelleri için ona özel, bol bol ilgi gösterirlerdi ve o bundan mutluydu ama kendi eşitsiz koşullarında durumunu korumaya çalıştığında zincirlerini kırmaya çalışan vahşi bir hayvan gibi oldu. Annenin söylediğine göre "çok küçük bir şey yanlış gittiğinde" oluşmaya meyilli olan bu öfke ataklarının, sıklıkla erkek kardeşin misafirler önünde marifetlerini göstereceği zamanlarla bağlantılı olduğu anlaşıldı.

214 Kısa süre içinde çocuk, "arkadaşım" diye hitap ettiği psikolog ile çok iyi ilişkiler geliştirdi. Öfkesine yenik

düşmeden onunla konuşmaya başladı. Rüyalarını anlatmaz dı ama herkesi nasıl öldüreceği ve kocaman bir kılıçla kafalarını nasıl keseceği hakkında abartılı fantezilerin keyfini çıkarırdı. Bir gün birdenbire konuşurken duraksadı ve "Yapacağım şey işte bu. Bunun hakkında ne düşünüyorsun?" dedi. Psikolog güldü ve "Tıpkı senin gibi düşünüyorum, bunların hepsi palavra." diyerek cevap verdi. Sonra, "Sen ve Noel Baba ve ben biliyoruz ki tüm bunlar palavra." diyerek çocuğun hayran olduğu Noel Babanın bir resmini ona verdi. Annesi resmi görmesi için pencereye koydu ve bir sonraki gün öfke ataklarından biri sırasında resmi gördü. Başta sakinleşti ve "Noel Baba, tüm bunlar palavra!" diye mırıldandı ve gecikmeden ona yapması söylenen şeyi yaptı. Sonra, öfkelerini zevk alınacak bir şey olarak görmeye başladı ve bunları belirli bir amaç için kullandı. Gerçek dürtülerini ayırt etmede dikkate değer bir zeka gösterdi. Ebeveynleri ve öğretmenleri, sadece başarılarını değil, çabalarını da övmek konusunda işbirliği yaptı. Aile içerisindeki yerini "en büyük çocuk" olarak hissetmesi sağlandı. Konuşma alıştırmalarına özel ilgi verildi. Zamanla ataklarını kontrol etmeyi öğrendi. Öfkeler azaldıkça bir süreliğine gece korkuları daha sık yaşanmaya başladı ama sonra onlar da azaldı.

215 Organ aşağılığı temelinde bu kadar erken başlayan, üstelik bir an önce tedavi edilmesi gereken bir hastalığı kimse tahmin edemez. Bu yüzden tam bir uyuma ulaşmak yıllar alacaktır. Güçlü bir aşağılık duygusu bu nevrozun açıkça derinlerindedir. Bu, aşağılığın güç karmaşasına yol açtığı, Adlerci psikolojinin açık bir vakasıdır. Hastalık belirtileri, nevrozun, verimlilik kaybını ödünlemeye nasıl teşebbüs ettiğini gösterir.

216 İkinci vaka, yaklaşık dokuz yaşındaki bir kız çocuğu ile ilgili. Üç ay boyunca süregelen düşük ateş yüzünden okula gidemedi. Diğer taraftan iştah kaybı ve artan halsizlik dışında hiçbir özel belirti yoktu. Doktor bu durum için hiçbir sebep bulamadı. Anne ve baba ikisi de çocuklarının

tam güvenine sahip olduklarından ve onun hiçbir şekilde endişeli ya da mutsuz olmadığından emindiler. Sonunda anne, psikoloğa eşiyle iyi anlaşamadıklarını itiraf etti ama hiçbir zaman çocuğun önünde tartışmadıklarını ve onun bunların farkında olmadığını belirtti. Anne boşanmak istemişti ama içine gireceği ani değişiklikle yüzleşebilmek için zihnini toparlayamamıştı. Bu yüzden her şey havada kalmıştı, bu arada ebeveyn mutsuzluklarına sebep olan zorlukları çözmek için hiç çaba sarf etmemişlerdi. İkisi de çocuğa gereğinden fazla bağlıydı, çocukta ise muhteşem bir baba karmaşası vardı. Babasının odasında, onun yatağının yanındaki minicik bir yatakta yatıyor ve sabahları babanın yatağına geçiyordu. Kız şu rüyayı anlattı:

"Babamla büyükannemi görmeye gittim. Büyükannem büyük bir bottaydı. Benden onu öpmemi ve ona sarılmamı istedi ama ben korktum. Babam da dedi ki 'Pekâlâ, büyükanneyi ben öperim!' Ona bir şey olabileceğinden korktuğum için bunu yapmasını istemedim. Sonra bot uzaklaştı ve ben kimseyi bulamayıp korktum."

217 Kız büyükanne hakkında defalarca rüya gördü. Bir keresinde büyükanne, sadece kocaman açılmış bir ağız idi. Başka bir zaman "yatağının altından gelip onunla oynayan büyük bir yılanı" rüyasında gördü. Sıklıkla yılan rüyası ve bir iki kez de benzer rüyalar hakkında konuştu. Büyükannesiyle ilgili rüyayı gönülsüzce anlattı ama sonra babası her uzağa gittiğinde bir daha dönmeyecek diye korktuğunu itiraf etti. Ebeveyninin durumunu değerlendirmişti ve psikoloğa annesinin babasını sevmediğini bildiğini ama bu konuda konuşmak istemediğini söylemişti, "çünkü bu onları kötü hissettirir." demişti. Babası iş gezisi için her uzağa gittiğinde onları bırakacağı için korkuyordu. Ayrıca annesinin o zamanlarda hep mutlu olduğunu da fark etmişti. Annesi çocuğuna bir faydası olmadığını tam tersine durumu çözümsüz bırakarak onu sadece hasta ettiğini fark etti. Ebeveyn, yaşadıkları zorlukların üstesinden ya beraber gelmeye çalışıp gerçekten durumu anlarlar ya da bunun imkansız olduğunu anlayıp ayrılmaya karar verirler. Sonunda, bu vakadaki ebeveynler de ikinci seçeneği seçtiler ve

durumu çocuğa açıkladılar. Anne, gerçek durumun açığa çıkmasıyla çocuğun sağlığının iyiye gitmesi yerine ayrılığın ona zarar vereceğine inanmıştı. Çocuğa anne veya babadan ayrı kalmayacağı ama artık iki evinin olacağı açıklandı. Bölünmüş ev herhangi bir çocuk için kötü bir düzenleme olarak görülse de bundan böyle belirsiz korkular ve önseziler için bir kurban olmayışının rahatlaması o kadar iyiydi ki çocuk normal sağlığına ve okul ve oyunun gerçek keyfini yaşamaya geri döndü.

217 Bu gibi vakalar, genel pratisyen hekim için büyük bir bulmacadır. Anne ve baba arasındaki psişik zorlukların, çocuğun düşük ateşinin sebebi olma olasılığını kabul eden hiçbir tıbbi kitap olmadığı için başka bir yere bakması gerektiğini bilmeden boş yere organik bir sebep arar. Ama analizci için bu gibi sebepler bilinmez ya da garip değildir. Çocuk, ebeveyninin psikolojik atmosferinin büyük bir parçasıdır ve ebeveynler arasındaki gizli ve çözülmemiş problemler çocuğun sağlığını derinlemesine etkileyebilir. *Gizemli katılım* ya da ilkel özdeşlik, çocuğun ebeveyn arasındaki çatışmayı hissetmesine ve sanki kendi çatışmasıymış gibi acı çekmesine sebep olur. Bu gibi zehirli bir etkiye sahip olan şey, açık bir çatışma ya da belirgin bir zorluk değildir, aksine neredeyse her zaman, saklı tutulan ya da bilinçdışı olmasına izin verilen ebeveyn kaynaklı problemdir. Bu nevrotik rahatsızlıkların sorumlusu, istisnasız, bilinçdışıdır. Havada asılı kalan ve çocuk tarafından belli belirsiz hissedilen şeyler, korku ve önsezinin bunaltıcı atmosferi, tüm bunlar zehirli bir buhar gibi çocuğun ruhuna yavaşça sızar.

218 Görünen o ki bu çocuğun en çok hissettiği şey, babasına ait bilinçdışıydı. Eşiyle hiçbir gerçek ilişkisi olmayan adam, açıkça başka bir çıkış noktası arar. Ve eğer ne aradığının bilincinde değilse ya da bu gibi fantezilerini bastırıyorsa, ilgisi kendi annesine dair tek taraflı bir hafıza imgesine geriler, diğer bir taraftan da, eğer varsa, sürekli kızına bağlanır. İşte bu bilinçdışı ensest olarak adlandırılabilecek bir şeydir. Bir insanı bilinçdışından sorumlu tutamazsınız

ama gerçek şudur ki bu konuda doğanın ne sabrı ne de acıması vardır ve doğa, doğrudan ya da dolaylı yoldan her türlü hastalıkla ya da talihsiz kaza yoluyla intikamını alır. Maalesef, hassas aşk ilişkilerinde mümkün olabildiğince bilinçdışı olmak, hem erkekler hem de kadınlar için neredeyse kolektif bir amaçtır. Ama saygınlık ve sadakat maskesi ardında ihmal edilmiş aşkın tüm öfkesi çocuğa saldırır. Sıradan bireyi suçlayamazsınız, tıpkı insanların edinmeleri gereken tutumu ve aşk problemlerini güncel amaçlar ve eğilimler çerçevesi içerisinde nasıl çözeceklerini bilmelerini bekleyemeyeceğiniz gibi. İnsanlar çoğunlukla sadece ihmalkarlık, geciktirme, örtbas etme ve bastırmanın olumsuz ölçülerini bilirler. Daha iyi herhangi bir şeyi bilmek ise kuşkusuz çok zordur.

219 Büyükanne hakkındaki rüya, babanın bilinçdışı psikolojisinin çocuğun nasıl içine işlediğini gösteriyor. Annesini öpme isteğinde olan babanın kendisi, rüyada öpmek zorunda hisseden ise çocuk. "Kocaman açıklıkta bir ağız" olan büyükanne, akla yutma ve yiyip bitirmeyi getirir.[1] Belli ki çocuk, babasının gerileyen libidosu tarafından yutulma tehlikesi içindedir. Bu nedenledir ki kız yılan rüyası gördü; çünkü yılan, ilk çağlardan beri, her zaman tehlikenin simgesi oldu: Yakalanmak, yutulmak ya da zehirlenmek.[2] Bu vaka ayrıca çocukların, ebeveynin kuşkulandıklarından daha fazlasını görmeye eğilimli olduklarını gösterir. Ebeveynin hiç karmaşalarının olmaması tabii ki mümkün değil. Bu insanüstü bir şey olurdu. Ama en azından bu karmaşalarla bilinçli şekilde hesaplaşmalılar; çocukların iyiliği için kendi içsel zorluklarının üstesinden gelmeyi görev edinmeliler. Acı dolu tartışmalardan kaçınmak için karmaşaları ve zorlukları bastırarak kolay yolu seçmemeliler. Aşk problemi,

---

[1] Bu, bir arketipin yani ölümcül, yiyip bitiren annenin tezahürüdür. Bkz. Kırmızı Başlıklı Kız, Hansel ile Gretel masalları ve Hine-nui-te-po (kabilenin ağzı açık uyuyan kadın atası) ile Maui'nin Güney Denizi efsanesi. Maui, yavaşça ağızdan içeri girer ve yutulur (Leo Frobenius, *Das Zeitalter des Sonnengottes*, Berlin, 1904, I, s. 66 vd.).

[2] Yılan simgeciliği için bkz. *Symbols of Transformation*, *Coll. Works*, Vol. 5.

insanoğlunun en çok acı çektiği şeylerden birisidir ve kimse bu acıyı çekmek zorunda olduğu için utanmamalıdır. Ebeveynler için, karmaşaları bilinçdışında iltihaplanmaya bırakmak yerine, problemleri açıkça tartışmak her açıdan bin kez daha iyidir.

220 Bu gibi bir vakada ensest fanteziler ve baba takıntısı hakkında çocukla konuşmanın faydası ne olurdu? Böyle bir uygulama, sadece her şeyin onun kendi ahlaksız ve aptalca doğasının hatası olduğuna inanmasına sebep olurdu ve sırtına gerçekte kendisinin değil, ebeveyninin olan sorumlulukları yüklerdi. Kendisinin bilinçdışı fantezilere sahip olmasından değil, babasının bilinçdışı fantezilere sahip olmasından dolayı acı çekerdi. Evdeki hatalı atmosferin kurbanıydı ki zaten ebeveynler kendi problemleriyle yüzleşir yüzleşmez çocuğun problemi yok oldu.

221 Üçüncü vaka anti-sosyal, asi ve okul koşullarına uyum sağlayamayan olarak rapor edilmiş on üç yaşında oldukça zeki bir kız çocuğu ile ilgili. Kız zaman zaman çok dikkatsizdi ve hiçbir açıklama getiremediği tuhaf cevaplar verirdi. İri, iyi gelişmiş, görünürde çok sağlıklı bir kızdı. Sınıf arkadaşlarından birkaç yaş küçüktü ve on üç yaşı ile, on altı ya da on yedi yaşındaki genç kızların yaşamını bu yaşama eş gelen yetenekler olmadan sürdürmeye çalışıyordu. Fiziksel bakımdan aşırı gelişmişti ve ergenliği tam olarak on bir yaşındayken başlamıştı. Mastürbasyon yapma isteği ve cinsel bakımdan uyarılabilirliği onu dehşete düşürüyordu. Annesi yoğun bir güç isteğinde olan, kızının bir deha olması gerektiğine karar vermiş, parlak zekaya sahip bir kadındı. Anne, kızdaki her zihinsel beceriyi zorlarken tüm duygusal büyümeyi de örtbas etti. Çocuğunun okula herkesten önce gitmesini istedi. Baba, işi dolayısıyla genelde evden uzaktı ve kız için baba fiili bir gerçeklikten ziyade gölgeli bir ideal gibi gözüküyordu. Gerçek ilişkilerden çok homoseksüel fantezileri besleyen kapatılmış duyguların muazzam baskısından acı çekti. Bazen belirli bir öğretmen tarafından okşanmayı çok istediğini ve birden tüm kıyafet-

lerinin çıktığını düşlediğini, bu yüzden de ona söylenenleri takip edemediğini ve dolayısıyla saçma cevaplar verdiğini itiraf etti. Rüyalarından biri şuydu: *"Annemin banyoda kayıp düştüğünü gördüm ve boğulduğunu biliyordum ama kıpırdayamadım. Onun boğulmasına izin verdiğim için büyük bir korku duydum ve ağlamaya başladım. Ağlayarak uyandım."* Bu rüya, yaşamak zorunda bırakıldığı doğal olmayan hayata karşı geliştirilmiş saklı dirençleri yüzeye çıkarmasına yardım etti. Normal bir beraberlik için arzusu olduğunun farkına vardı. Evde çok az şey yapılabildi ama çevrede yapılan bir değişiklik, problemin anlaşılması ve samimi bir tartışma, dikkate değer ölçüde gelişme getirdi.

222 Bu vaka basit ama oldukça tipiktir. En dikkat çekici rol ise yine ebeveyn tarafından oynanandır. Bu, babanın tamamen işi ile sarmalandığı ve annenin de çocuk aracılığı ile sosyal tutkularını fark etmeye çalıştığı tipik evliliklerden biriydi. Çocuk, annesinin arzularını ve beklentilerini karşılamak ve kibrini yüceltmek adına başarılı olmak zorundaydı. Bu tip bir anne, genellikle çocuğunun gerçek karakterini ya da bireysel özelliklerini ve ihtiyaçlarını görmez. Kendini çocuğa yansıtır ve acımasız bir güç isteği ile çocuğunu yönetir. Böyle bir evlilik, bu gibi bir psikolojik durumu üretmeye ve güçlendirmeye çok yatkındır. Karı koca arasında dikkate değer bir mesafe olduğu görülür, bu kadar erkeksi bir kadın eşinin duyguları hakkında tam bir fikre sahip olamaz: Kadının adamdan almayı bildiği tek şey parasıdır. Adam onu hoş görülebilir bir ruh halinde tutmak için ona ödeme yapar. Kadının tüm aşkı hırsa ve güç isteğine dönüşür (kendi annesini bilinçdışı seviyede takip ederek, aslında evliliğinin çok öncesinden beri bunu yapmıyor olsa bile). Bu gibi annelerin çocukları pratik açıdan, giydirilecek ve keyifle süslenecek oyuncak bir bebekten fazlası değildir. Ebeveyninin bencilliklerinin satranç tahtasındaki sessiz figürlerinden başka bir şey değillerdir ve onların mutluluğu annenin yaşamının yegane amacıdır, sinirlendirici şey şudur ki tüm bunlar sevgili çocuğa özverili bağlılık örtüsü altında yapılır. Ama gerçekte çocuğa asıl sevginin zerresi bile ve-

rilmemiştir. Bu yüzdendir ki çocuk, sözde anne sevgisine boğulurken aynı zamanda tıpkı diğer ihmal edilmiş ve kötü davranılmış çocuklarda olduğu gibi cinsel belirtilerden zamanından önce acı çeker. Çocuğun homoseksüel fantezileri açıkça gerçek sevgi ihtiyacının karşılanmadığını gösterir; sonuç olarak çocuk, sevgiyi öğretmenlerinden ister fakat bu yanlış çeşit bir sevgidir. Eğer hassas duygular kapıdan dışarı atılırsa şiddetli biçimde cinsellik pencereden girer çünkü sevgi ve şefkatin yanında çocuğun anlayışa ihtiyacı vardır. Bu vakada doğru şey, doğal olarak evliliğini geliştirmek ve tutkusunu çocuk yerine başka bir tarafa yönlendirmek için kadını tedavi etmektir, böylece aynı zamanda çocuk için annenin kalbine erişim sağlanır. Aksi takdirde sadece çocuğun anneye karşı direnci pekişir ve annenin zararlı etkisi frenlenmek istenir, çünkü ancak böylelikle çocuk en azından annesinin hatalarını adil bir şekilde eleştirebilir ve kendi kişisel ihtiyaçlarına odaklanır. Bir annenin, kendisini çocuğunda somutlaştırma çabalarından daha çok büyümeyi engelleyecek başka bir şey yoktur; anne, çocuğunun bir vücut uzantısı olmadığını, aksine yeni ve bireysel bir varlık olduğunu, çoğunlukla ebeveyninkine benzemeyen bir karakterle donatıldığını ve bazen korkutucu şekilde yabancı gibi göründüğünü hesaba katması gerekir. Bunun sebebi, çocukların ebeveyninden sadece isim mirası almaları, ama aslında atalardan doğma olmalarıdır. Aile benzerliklerini görmek için ara sıra birkaç yüzyıl öncesine gitmek zorundasınızdır.

223 Çocuğun rüyası oldukça anlaşılırdı: Açıkça annesinin ölümü anlamına geliyordu.[1] Bu, çocuğun bilinçdışının annenin kör hırsına cevabı niteliğindeydi. Kızının bireyselliğini "öldürmeye" çalışmasaydı bilinçdışı asla bu şekilde hareket etmezdi. Bu gibi bir rüyanın sonuçlarını genelleme-

[1] Yüzeysel olarak bu rüya, arzu-giderme olarak anlaşılabilir ama daha yakından bir inceleme olguların toplamını gösterecektir. Kız çocuk için anne, bu vakada derinlemesine rahatsız edilen kadınsı içgüdüsel temel katmanı işaret eder.

ye asla girişmemelisiniz. Ebeveyn hakkındaki ölüm rüyaları nadir değildir ve bunların her zaman az önce tanımladığım durumlara dayalı olduklarını varsaymaya sürüklenebilirsiniz. Ama bir rüya-imgesinin her zaman her durumda aynı anlama gelmediğini hatırlamalısınız. Eğer rüya gören kişinin bilinç durumundan haberdar değilseniz rüyanın anlamından asla emin olamazsınız.

224 Bahsedeceğim son vaka, neden bakımından ebeveyn ile bağlantılı görünmeyen bir şikayetten acı çeken sekiz yaşındaki Margaret ile ilgili. Bu, bir oturumda tamamen bahsedilemeyecek kadar karmaşık bir vaka. Bu yüzden sadece bir önemli evresini seçtim. Çocuk bir yıldır okula gidiyordu ama çok az okuyabilme dışında hiçbir şey öğrenememişti. Sakar bir şekilde hareket ediyordu, yürümeyi yeni öğrenen bir çocuk gibi merdiven inip çıkıyordu, kol ve bacaklarında çok az kontrole sahipti ve mızmız bir sesle konuşuyordu. Sohbetlerde başta yoğun bir heves gösteriyordu sonra birden yüzünü elleriyle saklayıp daha fazla konuşmayı reddediyordu. Konuşmaya başlar başlamaz birbiriyle bağlantısız kelimelerden oluşan tuhaf, hızlı ve anlamsız bir diyaloğa giriyordu. Yazmaya çalıştığında tek harfler çiziyor ve sonra tüm kağıdı "karikatür" ismi verdiği karalamalar ile dolduruyordu. Zeka testleri normal bir şekilde uygulanamadı, ancak birçok düşünce ve duygu testi on bir yaş sonuçları verirken diğer testler dört yaşında bir çocuğun sonuçlarını güçbela verdi. Hiçbir zaman normal olmamıştı. On günlük iken zor doğumdan kaynaklanan kan pıhtısı kafatası boşluğundan çıkarıldı. Günlerce ve gecelerce takip edildi ve büyük bir itina ile bakıldı. Sonunda, fiziksel engellerini ebeveynine eziyet etmek için kullandığı ve bu sırada ona yardım etmek için yapılan tüm teşebbüslere içerlediği anlaşıldı. Ebeveyni onu gerçeklerden koruyarak ve zorluklarının ve hayal kırıklıklarının üstesinden gelme mücadelesinden irade çabasıyla uzak tutan ahlaki koltuk değnekleri sağlayarak kızın kusurlarını ödünlemeyi denediler.

225 İlk psikolojik yaklaşım, imgeleme dünyası yoluyla oldu. Çocuğun hayal gücü epeyce kuvvetli olmaya başlayınca hikayeler için okumayı öğrenmeye girişti ve bundan sonra şaşırtıcı bir hızla ilerleme gösterdi. Bir şeyin üzerine çok fazla yoğunlaşmak onu asabi ve telaşlı yaptı ama yine de düzenli bir kazanç vardı. Bir gün Margaret, "Benim ikiz bir kız kardeşim var. Adı Anna. Her zaman pembe kıyafetler giymesi ve gözlük takması dışında tıpkı benim gibi. [Gözlükler, şimdi sevdiği kitaplara yoğunlaşmaktan onu alıkoymuş olan zayıf gözler anlamına geliyordu.] Eğer Anna burada olsaydı daha iyi çalışırdım." dedi. Psikolog Margaret'tan Anna'yı içeri çağırmasını istedi. Margaret hole çıktı ve Anna ile birlikte geri döndü. Sonra Anna'ya göstermek için yazı yazmaya çalıştı. Daha sonraki zamanlarda Anna hep oradaydı. İlk önce Margaret sonra da Anna yazıyordu. Bir gün her şey ters gitti ve sonunda Margaret patlak verdi: "Yazmayı hiçbir zaman öğrenemeyeceğim ve bu hep annemin suçu! Solağım ve bunu benim ilk öğretmenime hiçbir zaman söylemedi. Sağ elimle yazmaya çalışmak zorundaydım. Şimdi büyüyorum ve annem yüzünden hiçbir zaman yazamayacağım." Psikolog ona solak olan ve annesi aynı hatayı yapan başka bir çocuktan bahsetti. Margaret isteklice soruşturdu, "Yani hiç yazamıyor, öyle mi?" "Hayır, hikayeler ve diğer çeşit her şeyi yazıyor sadece bu onun için daha zor, hepsi bu. Şimdi genel olarak hep sol eliyle yazıyor. Eğer istersen sen de sol elinle yazabilirsin." dedi psikolog. "Ama ben en çok sağ elimi seviyorum." "Anladım, o halde bu tamamen annenin hatası gibi gözükmüyor. Bunun kimin hatası olduğunu merak ediyorum." Margaret sadece "Bilmiyorum." dedi. Bunun üzerine ona Anna'ya sorabileceği söylendi. Margaret dışarı çıktı ve bir süre sonra geri dönerek, "Anna, bunun benim hatam olduğunu ve daha iyi bir iş çıkarabileceğimi söylüyor." dedi. Bundan önce sorumluluklarını tartışmayı hep reddediyordu ama artık odadan çıkıp bunları Anna ile konuşup sonucu getirebiliyordu. Bazen isyan işaretleri ile birlikte geri dönse de her zaman doğruyu söylüyordu. Bir keresinde Anna'ya

saydırdıktan sonra "Ama Anna, 'Margaret bu senin kendi hatan. Denemek zorundasın' diyerek ısrar ediyor." dedi. Buradan kendi yansıtmalarını fark etmeyi sürdürdü. Bir gün annesine karşı korkutucu bir öfke duymaya başladı. Odaya aceleyle girdi ve "Anne kötü, kötü, kötü!" diye bağırdı. "Kötü olan kim?" diye sordu psikolog. "Anne" diye cevap verdi. Psikolog "Anna'ya sorabilirsin" deyince uzun bir sessizliğin ardından "Of, sanırım ben de en az Anna kadar biliyorum. Ben kötüyüm. Gidip anneme söyleyeceğim." Bunu yaptı ve sonra sessizce işine geri döndü.

226 Doğumdaki ciddi kaza sonucu çocuk hakkıyla gelişememişti. Doğal olarak ebeveyninin ona epey dikkat etmesi gerekiyordu, öyle de oldu, ama çocuğun yeteneksizlikleri göz önüne alındığında ne kadar başarılı olabileceğini belirlemek ve bilmek neredeyse imkansızdır. Kuşkusuz, bir yerde en uygun olan noktaya ulaşılır ve eğer bunun ilerisine geçerseniz çocuğa zarar vermeye başlarsınız. İlk bahsedilen vakada görüldüğü gibi çocuklar aşağılıklarını belirli yollarda hissederler ve yanlış bir üstünlük varsayımında bulunarak bunu ödünlemeye başlarlar. Bu sadece başka bir aşağılıktır, ahlaki bir aşağılıktır; sonuçta hiçbir samimi memnuniyet elde edilmez ve bu yüzden bir kısırdöngü başlar. Gerçek bir aşağılık, yanlış bir üstünlük tarafından ne kadar çok ödünlenirse başlangıçtaki aşağılık o kadar az giderilir ve ahlaki aşağılık duygusuyla o kadar çok güçlendirilir. Bu, zorunlu olarak daha yanlış bir üstünlüğe yol açar ve hızlanarak devam eder. Belli ki Margaret epey bir özene ihtiyaç duyuyordu ve bu yüzden istemsiz olarak şımartılmıştı, böylece ebeveyninin meşru fedakarlıklarını sömürmeyi öğrenmişti. Sonuç olarak, yeteneksizliğinde saplanıp kalmış ve kendini salıverme çabalarını boşa çıkarmıştı, daha yetersiz ve gerçek engellerinin gerektirdiğinden daha fazla çocuksu kalmıştı.

227 Bu gibi bir durum ikinci bir kişiliğin büyümesine en elverişli durumdur. Kızın bilinçli zihninin ilerlemekte başarısız olduğu gerçeği bilinçdışı kişiliğinin de bir noktada

kalacağı anlamına gelmez. Kızın bilinçdışı kişiliği zamanla gelişir ve daha fazla bilinç kısmı geri kalır ve kişilik ayrışması o kadar büyük olur. Sonra bir gün daha fazla gelişmiş kişilik ortaya çıkar ve gerileyen ben ile mücadeleye girer. Margaret vakası böyleydi: O, bir süreliğine, ahlaki mantığını temsil eden üstün ikiz kardeşi "Anna" ile yüzleşmişti. Sonra ikisi bir olup birleşti ve bu muazzam bir gelişim gösterdi. 1902 yılında neredeyse aynı psikolojik yapıya sahip bir çalışma yayınladım. Bu çalışma, biraz sıra dışı bir kişilik ayrışması yaşayan on altı yaşındaki genç bir kız hakkındaydı. Bunu yazdığım makalelerin birinde bulabilirsiniz.[1] Psikoloğun, ikinci kişiliği eğitici yoldan kullanışı mükemmel sonuçlar getirdi ve Anna figürünün teleolojik anlamı ile tamamen örtüştü. Psişik çift, her ne kadar "çift kişilik" adı verilecek bir yoğunluk derecesine nadiren ulaşsa da, herkesin tahmin edebileceğinden çok daha fazla sıradan bir olgudur.

***

228 Genel olarak eğitim ve özel olarak okul eğitimi hakkında doktorun kendi bilim noktasından söyleyebileceği çok az şey vardır, çünkü bu onun işi değildir. Ama zor ya da istisnai çocukların eğitimi konusunda söyleyeceği önemli bir nokta vardır. Doktor, uygulama deneyimlerinden, ebeveyn ve eğitim etkisinin yetişkin hayatında bile hayati bir rol oynadığını çok iyi bilir. Bu yüzden çocuk nevrozları ile başa çıkarken, ana sebebi, çocuğun kendisinden çok yetişkin çevresinde, özellikle ebeveynlerde aramaya eğilimlidir. Ebeveynler, sadece kalıtım yoluyla değil aynı zamanda kullandıkları muazzam psişik etkiyle de çocuklar üzerinde en güçlü etkiye sahiptirler. Öyleyse, yetişkinin eğitimsizliği ve bilinçdışılığı herhangi bir iyi öğütten, komuttan, cezadan ve iyi niyetten çok daha güçlü çalışır. Ama, ne yazık ki çoğu zaman olduğu gibi, ebeveynler ve öğretmenler kendilerinin kötü yaptığı bir konuda çocuğun daha iyisini yapmasını beklediklerinde etki, olumlu şekilde yıkıcı olur. Giderilme-

[1] "The Psychology and Pathology of So-called Occult Phenomena", *Coll. Works*, Vol. 1.

miş illüzyonlarını ve hırslarını çocuklarına dayatmaya çalışan ve çocuğu ona hiçbir şekilde uymayacak bir role girmesi için zorlayan ebeveynleri defalarca görüyoruz. Kötü davranışlı küçük bir çocuk için danışmanlık yaptığımı hatırlıyorum. Yedi yaşındayken ne yazmayı ne de okumayı becerebildiğini, derslerini uygun şekilde öğrenemediğini, bütün eğitim girişimlerine mantıksız bir başkaldırı ile direnç gösterdiğini ve iki yıldır ulaşabildiği her şeyi paramparça edecek kadar öfke geliştirdiğini ebeveyninden öğrendim. Ebeveyne göre çocuk yeterince zeki idi ama tamamen iyi niyet eksikliği vardı. Çalışmak yerine tembellik ediyor ya da yıllarca tek oyuncağı olmuş olan eskimiş oyuncak ayısı ile oynuyordu. Ona birçok başka oyuncak verilmişti ama acımasızca hepsini yok etmişti. Onun için iyi bir eğitici kadın da tutmuşlardı ama o da çocuk ile bir şey yapamamıştı. Birkaç kız çocuktan sonra gelen ve bana göre annenin özellikle çok sevdiği tek erkek çocuktu. Ben çocuğu görür görmez bulmaca çözülüverdi: Çocuk zaten büyük ölçüde eblehti ve geri zekalı bir çocuğa sahip olmaya katlanamayan anne, bu aslında zararsız ve iyi huylu budalayı, çaresizlikten, çılgına döndüren hırslarıyla kışkırtıp ona acı çektirmişti. İncelemeden sonra anneyle konuştuğumda benim teşhisim karşısında çıldırdı ve bir hata yaptığım konusunda ısrar etti.

229 Eğitimci tüm bunların ötesinde konuşmanın ve işgüzar disiplinin hiçbir yere götürmediğini bilmelidir; işe yarayan tek şey örnek olmadır. Eğer kendi içindeki her çeşit ahlaksızlığa, yalana ve kötü tutuma bilinçdışı seviyede izin verirse bunlar kolaylıkla elde edilebilecek en iyi niyetlerden benzersiz bir şekilde daha güçlü etki yaratırlar. Bu yüzden doktor, diğerlerini eğitmenin en iyi yolu olarak eğitimcinin kendisini eğitmesine ve kitaplardan öğrendiği psikolojik hikmetleri test etmek adına ilk olarak kendisinden başlaması gerektiğine inanır. Bu çabalar belli bir miktar zeka ve sabır ile yürütüldüğü sürece muhtemelen kötü bir öğretmen olmayacaktır.

V
DOĞUŞTAN YETENEKLİ ÇOCUK

Doğuştan Yetenekli Çocuk[1]

230 ABD'yi ilk ziyaretimde demiryolu geçitlerinde hiç bariyer olmayışına ve demiryolu hattı boyunca koruyucu çitlerin bulunmayışına çok şaşırmıştım. Daha ücra bölgelerde hat aslında yaya kaldırımı olarak kullanılıyordu. Bu şaşkınlığımı dile getirdiğimde "Trenlerin hat boyunca saatte kırk ila yüz mil hızla geçtiğini sadece bir aptal göremez!" şeklinde bir açıklama geldi. Beni şaşırtan bir başka şey ise hiçbir şeyin *verboten* [yasak] olmayışı idi; onun yerine kişinin ya bir şey yapmasına "izin verilmez" ya da kişiye kibarca "Lütfen ..... yapmayın!" denerek rica edilirdi.

231 Amerika'da kent yaşamının zekilere hitap ettiğini ve onlardan zeki bir tepki beklediğini, Avrupa'da ise her şeyin aptallığa göre planlandığını keşfetmem, bu ve buna benzer diğer izlenimlerin etkilerini azalttı. Amerika zekayı bekler ve teşvik eder; Avrupa ise aptallar da ilerliyor mu diye arkasına bakar. Daha kötüsü ise Avrupa kötü niyetleri olmuş sayar, otoriter ve çokbilmiş şekilde kulaklarımıza "Verboten!" diye bağırır; Amerika kendini insanların sağduyusuna ve iyi niyetine bırakır.

232 Düşüncelerim istemsiz olarak okul günlerime doğru geri gittiğinde Avrupai önyargının bazı öğretmenlerimde vücut bulduğunu gördüm. On iki yaşında bir okul çocuğu olarak hiçbir şekilde mıymıntı ya da aptal değildim ama öğretmenimiz uyuşuk öğrencilerle meşgul olurken bazen olağandışı biçimde sıkılırdım. Şansıma cana yakın Latin bir öğretmenim vardı. Alıştırmalar sırasında beni kitap almak

---

[1] [Bu yazı, ilk olarak Basel Okul Meclisinin 1942 Kasım ayındaki yıllık toplantısında okundu. "Der Begabte" adıyla *Schweizer Erziehungs-Rundschau*'da (XVI, 1943: 1) ve mevcut İngilizce çevirinin yapıldığı *Psychologie und Erziehung*'da (Zürih, 1946) yayımlandı –EDİTÖRLER.]

için üniversite kütüphanesine gönderirdi ve en uzun yoldan oyalana oyalana geri dönerken bu kitaplara keyifle göz atardım. Fakat can sıkıntısı katiyen en kötü deneyimim değildi. Bir keresinde, deneme yazmamız için, ilham vermeyen sayısız tema arasından, gerçekten ilginç bir konu verilmişti bize. Ciddi olarak çalışmaya giriştim ve cümlelerimi büyük bir özenle parlattım. Denemelerin en iyisini ya da en azından en iyilerinden birini yazmış olmanın mutlu bir beklentisi içinde çalışmamı öğretmene teslim ettim. Öğretmen, denemeleri geri dağıtırken önce hep en iyi denemeyi, sonra da başarı sırasıyla diğerlerini tartışırdı. Diğer tüm denemeler benimkinden önce geldi ve sonuncuya sıra geldiğinde tartışma için neredeyse hiç çaba gösterilmedi, öğretmen felaketi işaret eden kibirli, şişkin bir tutum ile şu cümleleri söyledi: "Jung'un denemesi açık ara en iyi deneme, fakat uçarı bir şekilde ve hiç zahmete girmeden yazılmış. Bu yüzden herhangi bir dikkate veya başka bir şeye layık değil." "Bu doğru değil!" diyerek ağladım, "Daha önce hiçbir denememde bundan daha çok çalışmadım." "Bu bir yalan!" diye bağırdı. "Smith Minor'a bak" – en kötü denemeyi yazan çocuk – "o kendi denemesine özen göstermiş. O, yaşamda ilerleyecek ama sen, hayır, sen ilerleyemeyeceksin –bu zeka ve sahtekarlık ile kirişi kıramayacaksın." Sessizdim. O andan sonra Almanca derslerinde hiç başarı edinemedim.

233 Hiç şüphem yok ki o zamandan beri okulda birçok değişiklik ve gelişme yaşandı ama bu aksilik yarım yüzyıldan fazla peşimi bırakmadı. O zaman bu olay, düşüncelerimde takıntılı hale gelmişti, beni bir umutsuzluk duygusu içinde bırakmıştı, fakat yine de yaşam deneyimlerim arttıkça doğal olarak yerini daha iyi bir anlayışa bıraktı. Öğretmenimin tavrının, güçsüze yardım etmek ve kötüyü yok etmek üzerine kurulan ahlaki kurala dayandığını fark ettim. Ama bu gibi kurallar, sıklıkla olduğu gibi, gelecek hakkında düşünmeyle alakası olmayan ruhsuz ilkelere yüceltilme eğiliminde olurlar, böylece acıklı bir iyilik karikatürü şöyle sonuçlanır: Kişi, güçsüze yardım eder ve kötüye karşı sava-

şır, ama sanki yaşıtlarının önünde olmak utanılacak ve uygunsuz bir şeymiş gibi aynı zamanda doğuştan yetenekli çocuğu geri plana atma riskini de alır. Ortalama bir insan, zekasının kavrayamayacağı herhangi bir şeye karşı güvensizlik ve şüphe duyar. *Il est trop intelligent* – en karanlık şüphe için akıl yeterlidir! Paul Bourget bir romanında mükemmel bir örnek olarak bir vaizin bekleme salonunda geçen enfes sahneyi tasvir eder. Orta sınıftan bir çift, tabii ki tanımadıkları ünlü bir bilgine şu eleştiriyi yöneltir: "Il doit être de la police secrète, il a l'air si méchant." [O bir gizli polis olmalı, çok huysuz bir havası var].

234 Kendi hayatımdaki detaylar üzerinde bu kadar uzun süre durduğum için beni affedeceğinizi düşünüyorum. Ama yine de *Dichtung*'dan [edebi anlatımdan] yoksun kalmış bu *Wahrheit* [hakikat] sadece izole edilmiş bir örnek değildir; aynı zamanda çok sıklıkla vuku bulan bir şeydir. Az yetenekli olana yardım etme kaidesine rağmen, okul çağındaki doğuştan yetenekli çocuk, bizi inkar edemeyeceğimiz önemli bir görev ile yüzleştirir. Niyetlerimiz ne kadar merhametli olsa da İsviçre kadar küçük bir ülkede doğuştan yetenekli çocukları göz ardı etme lüksümüz yok. Bugün bile bu konuda oldukça çekingen ilerliyor gibiyiz. Kısa süre önce şu vakayı duydum: İlkokul çağındaki küçük, zeki bir kız birden kötü bir öğrenci oldu ve ebeveyni buna çok şaşırdı. Çocuğun okul dışında söylediği şeyler kulağa komik geliyordu, bu yüzden ebeveyn, çocuklarının aptal muamelesi gördüğünü ve yargı gücünden yoksunlaştığını düşündüler. Anne, konu hakkında okul müdürü ile görüşmeye gittiklerinde çocuğun öğretmeninin engelliler konusunda eğitim aldığını ve daha önce geri kalmış çocuklar ile ilgilendiğini keşfettiler. Belli ki öğretmen normal olan çocuklar hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Neyse ki zarar zamanında fark edildi, böylece çocuk yakın zamanda tekrar toparlanabileceği normal bir öğretmene geçti.

235 Doğuştan yetenekli çocuk problemi asla bu kadar basit değildir çünkü onun sivrilme nedeni, sırf iyi bir öğ-

renci olmasından kaynaklanmaz. Doğuştan yetenekli çocuk arada sırada tam tersi durumda olur. Hatta herkesin bildiği üzere unutkan, dalgın, üşengeç, derbeder, dikkatsiz, kötü davranışlı, inatçı olabilir ya da yarı uyur izlenimi uyandırabilir. Bazen sadece dışardan yapılan gözlem ile doğuştan yetenekli çocuk ile zihinsel engelli olanı ayırt etmek zor olur.

236 Doğuştan yetenekli çocukların her zaman erken gelişmeyeceklerini, aksine yavaş gelişebileceklerini bu yüzden de yeteneğin uzun bir süre gizli kalabileceğini unutmamalıyız. Dolayısıyla doğuştan gelen yetenek, sadece zorlukla görülebilir. Diğer yandan öğretmenin çok fazla iyi niyetli ve iyimser olması, sonrasında tam bir fiyasko olduğu anlaşılacak olan yetenekler üretebilir, biyografide söylendiği gibi: "Dâhiliğin hiçbir belirtisi kırkıncı yıla kadar gözlemlenebilir değildi – hatta sonrasında da."

237 Bazen doğuştan gelen bir yeteneğin tespit edilmesine yardımcı olan tek şey, çocuğun bireyselliğinin hem okulda hem de evde dikkatli gözlemlenmesidir. Tek başına bu gözlem, ana eğilimin ve ikincil tepkinin ne olduğunu görmemizi sağlar. Doğuştan yetenekli çocukta, içsel fantezi süreçlerinin örselenmeden sürdürülmesi için, dışsal etkilere karşı dikkatsizlik, dalgınlık ve hayallere dalma gibi ikincil savunmalar geliştirilir. Tıpkı amaçsız fantezilerin ve anormal ilgilerin, nevrotik ve psikotiklerin geçmiş tarihinde bulunması gibi, kuşkusuz, sadece yaşayan fantezilerin ya da ayrıcalıklı ilgilerin varlığı da özel yetenekler için kanıt sayılmaz. Buna rağmen yeteneği ortaya çıkaran şey bu fantezilerin *doğası*dır. Bunun için zeka dolu bir fantezi aptalca fanteziden ayırt edilmelidir. Buna dair iyi bir karar ölçütü, fanteziyi gerçekleştirmenin gizil olasılığı yanında, fantezi yapısındaki orijinallik, devamlılık, yoğunluk ve kıvraklıktır. Ayrıca fantezinin çocuğun fiili yaşamına ne kadar yayıldığı da dikkate alınmalıdır; örneğin fantezinin sistematik olarak izlenen hobiler ve diğer ilgiler biçiminde yayılması burada önemli bir noktadır. Bir diğer önemli gösterge de çocuğun ilgisinin genel olarak derecesi ve kalitesidir. Bazen prob-

lemli çocuğu ilgilendiren şaşırtıcı keşifler yapılır; bazı işe yarayan başarılar ya da yatma saatinden sonraki yasak saatlerde kitapların hırslı ve gelişigüzel okunması gibi. Tüm bu belirtiler sadece çocuğun problemlerinin sebepleri için soruşturma zahmetini üstlenen ve sadece kötü özellikleri seçmekten hoşnut olmayan kişi tarafından anlaşılabilir. Bu yüzden belirli bir psikoloji bilgisi – bununla sağduyu ve deneyimi kastediyorum – bir öğretmende istenen bir gerekliliktir.

238 Doğuştan yetenekli çocuğun psişik eğilimi her zaman şiddetli tezatlar arasında hareket eder. Bu demektir ki yeteneğin psişenin bütün bölgelerini eşit olarak etkilemesi çok nadirdir. Bir kusurdan bahsedebilmemiz için genel kural bir bölgenin çok az gelişmiş olmasıdır. Her şeyden önce olgunluk derecesi büyük ölçüde farklılık gösterir. Yetenek bölgesinde anormal erken gelişme hüküm sürerken yetenek bölgesinin dışında zihinsel başarı o yaştaki bir çocuk için normal olanın altında olabilir. Bu bazen yanıltıcı bir görüntüye yol açabilir: Kişi kendisinin oldukça az gelişmiş ve zihinsel olarak geri kalmış bir çocuk ile uğraştığını düşünür ve sonuç olarak çocuğa normalin üstündeki herhangi bir yetenek atfetmeden kendini alıkoyar. Ya da erken gelişmiş zeka vakalarında sözel beceri eş düzeyde gelişmeyebilir, çocuk kafası karışık gibi gözükür ya da kendini anlaşılmaz bir şekilde ifade eder. Bu gibi vakalarda, sadece neden ve niçin sorularına yönelen dikkatli bir soruşturma ve cevapların özenle değerlendirilmesi öğretmeni yanlış bir yargılama yapmaktan koruyabilir. Ama okul işlerinin hiç etkilemediği becerilere yöneltilen yetenekler de vardır. Bu, işe yarayan belirli başarılar için geçerlidir. Kendi okulumda dikkate değer aptallıklarıyla kendilerini belli eden ama ebeveynlerinin gittiği köy pazarında ticarette oldukça etkili olan erkek çocuklarını hatırlıyorum.

239 Bu konudan bahsederken bir zamanlar matematik yeteneği ile ilgili hatalı görüşlerin olduğunu söylemeyi unutmamalıyım. Mantık ve soyut düşünce kapasitesinin, bir

bakıma matematikte canlandığına ve bu yüzden eğer biri mantıksal düşünmek istiyorsa en iyi bilim dalının matematik olduğuna inanılırdı. Ama matematik yeteneği, tıpkı biyolojik bakımdan bağlantılı olduğu müzik yeteneği gibi, üstelik felsefe ve bilim gibi mantık ve zekayı kullanmasına rağmen ne mantıkla ne de zekayla özdeştir. Kişi bir zeka kırıntısına sahip olmadan müzikal anlamda yetenekli olabilir ve aynı şekilde eblehler hesaplamada şaşılacak başarılar elde edebilir. Matematik duyusu, müzikal duyu gibi az aşılanabilirdir, çünkü o da özel bir yetenektir.

240 Doğuştan yetenekli çocuk sadece zihinsel alanda değil aynı zamanda ahlaki alanda da zorluklarla yüz yüze gelir. Yetişkinlerde yaygın olan kaçamak cevaplar vermek, yalan söylemek ve diğer ahlaki gevşeklikler ahlaki açıdan yetenekli çocuk için acı veren problemler olabilir. Bir yetişkin için zihinsel hassaslığı ve erken gelişmişliği gözden kaçırmak ya da küçümsemek ne kadar kolaysa duygudan kaynaklanan ahlaki eleştiriye aldırmamak da o derece kolaydır. Kalp yetenekleri, zihinsel ve teknik yetenekler kadar açık ve etkileyici değildir. Ve tıpkı zihinsel ve teknik yeteneklerin öğretmenden özel anlayış talep etmesi gibi kalp yetenekleri de öyle büyük taleplerde bulunur ki öğretmenin kendisini eğitmesi gerekir. Eğitimcinin ağzından çıkan kelimelerle öğrettiği şeylerin değil sadece kendisinin ne olduğunun işe yaradığı gün kaçınılmaz şekilde gelecektir. Her eğitimci – bu terimi en geniş anlamıyla kullanıyorum – öğrettiği şeyleri gerçekten kendi kişiliği ve kendi yaşamında gerçekleştirip gerçekleştirmediğini kendisine sürekli sormalıdır. Psikoterapi bize, iyileştirici etkiye sahip olanın bilgi değil, teknik beceriler değil, doktorun kişiliği olduğunu öğretti. Bu, eğitimde de geçerlidir ve kendini-eğitmenin halihazırda işlediğini farz eder.

241 Bunu söyleyerek kendimi pedagogların üzerinde bir hakim olarak gösterme niyetinde değilim; tersine yıllardır süre gelen öğretmenlik ve eğitmenlik deneyimimle kendimi onlardan biri olarak sayıyor ve diğerleriyle birlikte bir yargı-

lama ya da bir ayıplama bekliyorum. Bu sadece, insanları tedavi etme deneyimlerime ve dikkatlerinizi çekmeye çalıştığım bu temel eğitim gerçeğinin derin önemine dayanıyor.

242 Kafa yeteneklerinin yanında en az bunlar kadar önemli olan kalp yetenekleri de vardır ve bu gibi vakalarda kafa en zayıf organ olduğu için bu yetenekler kolaylıkla gözden kaçırılabilir. Hal böyleyken bu gibi insanlar, diğer yeteneklere sahip insanlara göre toplumun refahına bazen daha çok katkıda bulunurlar ve daha değerlidirler. Ama tüm yetenekler gibi, kabiliyetli olma duygusu iki yönlüdür. Özellikle kızlarda göze çarpan yüksek derecede empati, özel bir yetenek etkisi uyandırmak için çok başarılı bir şekilde öğretmene ayak uydurabilir, üstelik hiçbir ortalama başarı kanıtı olmadan. Fakat kişisel etki son bulduğu anda yetenek suya düşer. Yetenek, saman alevi gibi alazlanıp hayal kırıklığının küllerini arkada bırakan, empati yoluyla varlığa gelen coşkulu bir hadiseden başka bir şey değildir.

243 Doğuştan yetenekli çocukların eğitimi, eğitimcinin zihinsel, psikolojik, ahlaki ve sanatsal kapasiteleri üzerinde akla gelmeyecek derecede büyük talepler oluşturur. Diğer öğrencilerin arasında dâhi olana da adil davranmak için öğretmenin kendisi de dâhi gibi bir şey olmalıdır.

244 Neyse ki, buna rağmen, doğuştan gelen birçok yetenek, kendisiyle ilgilenme becerisine sahip gibi görünür, ve doğuştan yetenekli çocuk, dâhi olmaya ne kadar çok yakınsa yaratıcılık kapasitesi o kadar çok kendi yaşından ilerde bir kişilik gibi davranır. Öyle bir kişilik ki bunun hiç eğitime ihtiyaç duymayan, hatta kendisine karşı çocuğun bile korunması gereken ilahi bir ruh gibi olduğu söylenebilir. Büyük yetenekler, insanlık ağacı üzerindeki hem en makul hem de sıklıkla en tehlikeli olan meyvelerdir. Kolaylıkla kırılabilecek en zayıf dallarda asılıdırlar. Daha önce söylediğim gibi birçok vakada yetenek, kişiliğin bir bütün olarak olgunlaşmasıyla ters orantılı olarak gelişir ve sıklıkla yaratıcı bir kişiliğin insanlık pahasına geliştiği izlenimi oluşur. Aslında bazen dâhi ve onun insani özellikleri arasında öyle bir

farklılık olur ki kişi onun biraz daha az yetenekli olmasının hiç de fena olmayacağını düşünür. Peki ahlaki aşağılığın yanında mükemmel zeka nedir? İnsani kusurları tarafından işe yararlılıkları felç edilen, ve hatta saptırılan, yetenekli insan az değildir. Doğuştan gelen bir yetenek, kesin bir değer değildir, ya da aslında sadece geri kalan kişilik ona ayak uydurduğunda işe yarar bir şekilde kullanıldığı için bir değerdir. Yaratıcı güçler kolaylıkla yıkıcı olabilir. Bunları iyi ya da kötü şeylerde kullanıp kullanmamak ahlaki kişiliğin elindedir. Ve eğer ahlaki kişilik eksik ise hiçbir öğretmen bunu sağlayamaz ya da bunun yerini dolduramaz.

245 Doğuştan gelen bir yetenek ve onun patolojik değişkeni arasındaki kıl payı marj, bu çocukları eğitmeyi daha zor hale getirir. Bir yetenek her zaman sadece başka bir alandaki aşağılık tarafından ödünlenemez, aksine, bazen ona eşlik eden hastalıklı bir kusur vardır. Bu gibi vakalarda üstün olanın yetenek mi yoksa psikopat bir yapı mı olduğuna karar vermek neredeyse imkansızdır.

246 Tüm bu sebeplerden ötürü, bahsettiğim üzere, bu yetenekli çocukları ayrı sınıflarda eğitmenin faydalı olacağını söylemekte zorlanıyorum.[1] En azından ben uygun öğrencilerin seçilmesinden sorumlu uzman olmaya hevesli olmazdım. Yeteneklilere muazzam bir fayda sağlayacak olsa da bu çocukların diğer açılardan; zihinsel ve insani açılardan her zaman yetenekleri seviyesine gelmedikleri gerçeğini de düşünmek zorundayız. Özel sınıflara ayrılan yetenekli çocuklar, tek yönlü ürünler olarak geliştirilme tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Diğer bir yandan, normal bir sınıfta üstün olduğu konulardan sıkılırlar, diğer konular ise onlara geri kalmışlıklarını hatırlatır ve bu, daha kullanışlı ve daha çok ihtiyaç duyulan ahlaki bir etkiye sahip olur. Çünkü bütün yetenekler, sahiplerinde, üstünlük duygusuna ve alçakgönüllülük ile ödünlenmesi gereken kendini beğenmişliğe

[1] [İsviçre'de genellikle çocuklar aynı yaş grubundaki öğrencilerden oluşan sınıflarda eğitim görürler. Büyük Britanya'da olduğu gibi onları yeteneklerine göre ayırma çabası yoktur -EDITÖRLER.]

sebep olmak gibi bir ahlaki dezavantaja sahiptir. Ama doğuştan yetenekli çocuklar sıklıkla şımartıldıkları için istisnai bir muamele beklentisine girerler. Eski öğretmenim bunun tam anlamıyla farkındaydı ve bu yüzden gerekli sonuçları çıkarmam gerektiği zamandaki başarısızlığımı görünce bana ahlaki bir "nakavt" nutku çekerdi. O zamandan beri öğretmenimi kaderin bir aracı olarak görmeyi öğrendim. Bana allah vergisi yeteneklerin iki taraflı, parlak ve koyu olduğu hakkındaki zor gerçeği ilk defa o tattırmıştı. Acele etmek kötü sonuçları da peşinden getirir, ve bu sonuçları öğretmeninizden alamazsanız, kaderden alırsınız ve genellikle aslında ikisinden de alırsınız. Doğuştan yetenekli çocuk, herhangi bir üstünlüğün onu istisnai bir duruma sokacağı ve birçok riske – bu risklerin en büyüğü, abartılmış kendine güvendir – maruz bırakacağı gerçeğine kendini iyi bir şekilde alıştıracaktır. Buna karşı geliştirilen tek koruma, alçakgönüllülük ve itaattir, gerçi bunlar bile her zaman işe yaramaz.

247 Bu yüzden doğuştan yetenekli çocukları normal sınıflarda diğer çocuklarla birlikte eğitmek ve onu özel sınıfa transfer ederek istisnai durumunu vurgulamamak bana daha iyi bir çözümmüş gibi geliyor. Tüm bunlar söylenip yapıldığında okul büyük dünyanın bir parçası halini alır ve çocuğun hayatı boyunca karşılaşacağı ve uzlaşmak zorunda kalacağı tüm faktörlerin minyatür hallerini içerir. Bu gerekli uyumların en azından bir kısmı okulda öğrenilebilir ve öğrenilmelidir. Nadir uyuşmazlıklar felaket değildir. Yanlış anlama, sadece kronik olduğunda ya da çocuğun hassaslığı olağandışı şekilde akut iken başka bir öğretmen bulma ihtimali olmadığında tehlikelidir. Başka bir öğretmen bulma, sıklıkla olumlu sonuçlar getirir ama sadece sıkıntının sebebi gerçekten öğretmende olduğu zamanlarda. Bu, öğretmenin çocuğun evde yetiştirilmesi yüzünden oluşmuş harabenin derdini çekmek zorunda kaldığı birçok vakada kural olmaktan çok uzaktır. Çoğu kez kendi hırslarını yerine getirememiş ebeveynler, bu hırsları ya şımarttıkları ya da gösterilmeye değer bir parça olmaya teşvik ettikleri doğuştan yetenekli

çocuklarında somutlaştırırlar. Bu, bazı harika çocuklarda yeterince gözüktüğü üzere, onların sonraki yaşamlarında oldukça hasara sebep olur.

248 Güçlü bir kabiliyet ve özellikle dâhinin Danao yeteneği, izini çok önceden yansıtan kaçınılmaz bir faktördür. Doğasında kesin ve alt edilemez bir şeyler olduğu için dâhi, her şeye rağmen sonuca ulaşacaktır. Sözüm ona "yanlış anlaşılmış dâhi" aslında şüpheli bir olgudur. O, genellikle, sonsuza kadar kendisi için yatıştırıcı açıklamalar arayışında olan, işe yaramaz birine dönüşür. Bir keresinde kendi profesyonel kariyerimde bu çeşit bir "dâhi" ile yüzleşmeye zorlandım, ve ona şu alternatifi önerdim: "Belki de sen tembel bir adamdan başka bir şey değilsindir?" Hemen ardından bu konu üzerine candan bir anlaşma yaptık. Diğer bir yandan kabiliyet, engellenmiş, sakatlanmış ve ayartılmış ya da teşvik edilmiş, geliştirilmiş ve iyileştirilmiş olabilir. Dâhilik, anka kuşu kadar nadir ve sayılamayacak kadar az olan bir tezahürdür. Dâhilik başlangıçtan beri tüm gücüyle, Tanrının lütfu sayesinde, bilinç ya da bilinçdışında var olan bir şeydir. Ama kabiliyet istatistiksel bir düzenliliktir ve her zaman eşleşme dinamizmine sahip değildir. Deha gibi, biçimlerinde fazlasıyla çeşitlidir, eğitimcinin gözden kaçırmaması gereken bireysel farklılıklara sebep olur; çünkü farklılaşmış ya da farklılaşma kabiliyetinde olan bir kişilik, toplum için nihai değer noktasıdır. Bir topluma içkin olan aristokratik ya da hiyerarşik yapıyı örtbas etme yoluyla yığınları aynı seviyeye indirmek er ya da geç bir felakete yol açmak zorundadır. Kalburüstü her şey aynı seviyeye indirgendiğinde işaret levhaları kaybolur ve idare edilme arzusu acil bir gereklilik haline gelir. İnsanın liderliği hataya düşebileceğinden, liderin kendisi her zaman olduğu ve gelecekte de her zaman olacağı gibi büyük simgesel ilkelere tâbidir. Hatta ben'ini insanın üzerindeki ruhani otoritenin hizmetine sunmazsa, birey olarak, yaşamına bir yön ya da anlam veremez. Bunu yapma ihtiyacı, ben'in bir insanın bütününü değil sadece bilinç kısmını oluşturduğu gerçeğinden kay-

naklanır. Ancak sınırsız kapsamdaki bilinçdışı kısmı, o kişi yi tamamlayabilir ve onu tam bir gerçeklik yapabilir.

249 Biyolojik anlamda konuşacak olursak, doğuştan yetenekli insan ortalamadan sapmadır ve Lao-tzu'nun sonsuz gerçeklerden biri olan "yüksekler, alçakların üzerinde dikilir" görüşünden dolayı bu sapma aynı bireyin yüksekliklerinde ve derinliklerinde eş zamanlı gerçekleşir. Bu, bireyde kişiliğini sertleştiren ve yoğunlaştıran zıtlıkların gerilimini üretir. Tıpkı durgun sular gibi doğuştan yetenekli çocuk da derinden akar. Tehlike, sadece normdan sapmada değil –ki bu bazen olumlu gözükebilir- daha çok çatışmaya yol açan içsel kutuplaşmada yatar. Bu yüzden özel sınıflara ayırmak yerine öğretmenin kişisel ilgisi ve dikkati muhtemelen daha yararlı olur. Eğitimli bir okul psikiyatrının ataması, tam anlamıyla tavsiye edilir ve bu teknik anlamda doğru bir iştir ama kendi deneyimlerime göre söyleyebilirim ki öğretmendeki anlayışlı bir kalp, her şeydir ve olabildiğince çok saygıya değerdir. İnsani duygularımıza dokunmuş, zeki öğretmenler minnettarlık ile anılır. Müfredat çok fazla hammadde gerektirir ama sıcaklık büyüyen bitki ve çocuk ruhu için hayati bir unsurdur.

250 Diğer öğrenciler arasında, doğuştan yetenekli ve gergin doğaları kısıtlanmaması ve bastırılmaması gereken öğrenciler olduğu için okul müfredatı asla beşeri bilimlerden çok uzağa, aşırı uzmanlaşmış alanlara doğru sapmamalıdır. Gelecek nesillere, yaşamın ve zihnin birçok farklı bölümüne açılan kapılar en azından gösterilmelidir. Ve herhangi bir geniş tabanlı kültür için –sözcüğün en kapsamlı anlamıyla– tarihe karşı bir tasavvura sahip olmak bence bilhassa önemlidir. Uygulanabilir ve yararlı olana dikkat etmek ve geleceği göz önünde bulundurmak kadar geçmişe yöneltilen bakış da önemlidir. Kültür devamlılık anlamına gelir; "ilerleme" yoluyla kökleri paramparça etmek anlamına değil. Özellikle doğuştan yetenekli çocuk için psişik sağlık ölçüsü olarak dengeli bir eğitim gereklidir. Söylediğim gibi çocuğun yeteneği tek taraflıdır ve neredeyse her

zaman psişenin diğer bölgelerinin bazı çocuksu gelişmemişlikleri tarafından dengelenir. Buna rağmen çocukluk, bir geçmiş zaman durumudur. Tıpkı gelişmekte olan embriyo, bir bakıma filogenetik geçmişimizi yinelerken çocuk psişesi de Nietzsche'nin adlandırdığı gibi "erken dönem insanlığının hissesi"ni yeniden yaşar. Çocuk, mantık öncesinde ve her şeyden önce bilim öncesi bir dünyada, bizden önce var olan insanların yaşadığı dünyada yaşar. Köklerimiz bu dünyadan gelir ve her çocuk bu köklerden büyür. Olgunluk, onu köklerinden uzağa götürür, gelişmemişlik ise onu köklere bağlar. Evrensel kökler bilgisi, geçmişin kayıp ve terk edilmiş dünyası ile geleceğin büyük ölçüde akıl almaz dünyası arasında bir köprü kurar. Geçmişin bize miras bıraktığı insan deneyimlerine sahip değilsek geleceği nasıl elde edebiliriz, onu nasıl özümseyebiliriz? Bu deneyimlerden yoksun kalırsak, kökensiz ve bakış açısız oluruz, geleceğin tüm yeniliklerine karşı savunmasız oluruz. Tamamen teknik ve uygulanabilir bir eğitimin hezeyanlara karşı korunmak ve sahte olana karşı koymak için hiçbir şeyi yoktur. Böyle bir eğitim, tarihin devamlılığının en merkezi yasa olduğu kültürden yoksundur, insanın bireysel bilincinin o uzun geçit töreninden mahrum kalmıştır. Tüm zıtlıkları uzlaştıran bu devamlılık, ayrıca doğuştan yetenekli çocuğu tehdit eden çatışmaları da tatlıya bağlar.

251 Yeni olan her şey kolaylıkla yeni bir rahatsızlığa dönüşebileceği için her zaman sorgulanmalı ve dikkatle test edilmelidir. Bu yüzden olgun bir hüküm olmadan doğru bir ilerleme mümkün değildir. Ama iyi dengelenmiş bir hüküm, sabit bir bakış açışı gerektirir ve bu dolayısıyla sadece olmuş olanın güvenilir bilgisine dayanır. Tarihi bağlamın bilincinde olmayan ve geçmiş ile bağlantısının kaymasına izin veren bir adam, yenilikler tarafından meydana getirilmiş çatlaklara ve yanılgılara boyun eğme tehlikesi içindedir. Bu, kurunun yanında yaşı da yakan tüm yenilikçilerin dramıdır. Şükürler olsun, yeniliğe olan düşkünlük İsviçre ulusu için ulusal bir kötülük değil, ama yine de yenilenmenin tuhaf ateşleriyle sarsılan daha geniş bir dünyada yaşıyoruz. İlk

olarak ülkemizin istikrarı ve ikinci olarak Hıristiyanlığın geçmiş başarıları silinirse kazanacak hiçbir şeyi olmayan Avrupa uygarlığı hatırına, bu korkutucu ve heybetli manzara karşısında, değişmezlik, genç insanlarımız tarafından daha önce hiç olmadığı kadar talep edilir.

252 Buna rağmen doğuştan yetenekli olanlar, o yüksek görev için doğa tarafından seçilmiş meşale taşıyıcılarıdır.

VI
BİREYSEL EĞİTİMDE BİLİNÇDIŞININ ÖNEMİ

Bireysel Eğitimde Bilinçdışının Önemi[1]

253 Genel anlamda üç farklı eğitim türü vardır:

I. ÖRNEK YOLUYLA EĞİTİM. Bu eğitim türü tamamen bilinçdışı yoluyla süre gidebilir ve bu yüzden en eski ve belki de en etkili türdür. Bu, çocuğun psikolojik olarak az çok çevresiyle ve özellikle ebeveyniyle özdeş olduğu gerçeği tarafından desteklenir. Fransız antropolog Levy-Bruhl'un "gizemli katılım" olarak kavramlaştırdığı bu özellik, ilkel psişenin en göze çarpan özelliklerinden biridir. Çünkü örnekler yoluyla bilinçdışı eğitim, en eski psişik karakterlerden birine dayandığı için tüm diğer doğrudan metotların başarısız olduğu yerlerde etkilidir; tıpkı delilikte olduğu gibi. Birçok deli hasta, yozlaşmaktan uzak tutulmak için çalışmaya zorlanmalıdır: Onlara öğüt vermek ya da emirler yağdırmak birçok vakada oldukça faydasızdır. Ama onları bir grup işçi ile birlikte gönderirseniz sonunda diğer örneklerden etkilenirler ve kendileri de çalışmaya başlarlar. Son tahlilde, tüm eğitim, psişik özdeşliğin bu temel gerçeğine dayanır, ve tüm vakalarda karar verici etmen, bu otomatik gibi görünen örnek tarafından etkilenmedir. Bilinçli eğitimin en iyi metotlarının bile bazen kötü bir örnek tara-

---

[1] [İlk olarak 1925 yılında Heidelberg'de yapılan Uluslararası Eğitim Kongresinde bildiri olarak sunuldu ve ardından C. F. ve H. G. Baynes tarafından İngilizceye çevirisi yapıldı ve *Contributions to Analytical Psychology* (Londra ve New York, 1928) içinde yayınlandı. Bir önceki İngilizce versiyona telif sorunu yaşamadan ulaşılmasına rağmen mevcut çeviri asli elyazmalarından yeniden yapıldı –EDİTÖRLER.]

fından tamamen etkisiz bırakılabilmesi önemli bir meseledir.

254 II. KOLEKTİF EĞİTİM. Kolektif eğitim ile (okullarda olduğu gibi) *en masse* eğitimi [kitle eğitimini] değil; kurallara, ilkelere ve metotlara göre eğitimi kastediyorum. Bu üç şey, insanların büyük çoğunluğu için geçerli ve uygulanabilir olduğu için kolektif doğanın olmazsa olmazlarıdır. Bu kural, ilke ve metotların, onları nasıl kullanacağını öğrenmiş kişilerin elinde etkili olacakları varsayılır. Bu çeşit eğitimin öncüllerinin halihazırda içerdikleri dışında başka bir şey üretemeyeceğini ve yetiştirdiği bireylerin genel kurallar, ilkeler ve metotlar tarafından biçimlendirildiğini kabul edebiliriz.

255 Öğrencinin bireyselliği bu eğitim etkilerinin kolektif doğasına boyun eğdikçe, öğrenci doğal olarak aslında epey farklı olan ama yine aynı şekilde boyun eğmiş başka bir bireye çok benzeyen bir karakter geliştirir. Aynı derecede boyun eğen çok sayıda insan varsa; riayet, tekdüzeliğe dönüşür. Riayet eden insan sayısı ne kadar çok olursa, bu zamana kadar doğru ya da yanlış ama başarılı bir şekilde kolektif metoda karşı koymuş tüm insanlar üzerinde, örnekten kaynaklanan bilinçdışı baskısı daha çok olur. Ayrıca kalabalık örneği, bilinçdışı psişik etkilenme yoluyla zorlayıcı bir etki ortaya koyduğu için uzun vadede ortalama bir karakter gücünden daha fazlasına sahip olmayan insanlar üzerinde mahvedici bir etkiye sahip olabilir, tabii eğer onları tümden yıkmaz ise. Bu eğitimin kalitesinin güvenilir olması şartıyla kolektif uyarlamayı düşündüğümüzde doğal olarak iyi sonuçlar bekleyebiliriz. Diğer bir yandan karakterin aşırı idealist biçimde kalıplaşması, bireyin eşsiz kişiliği için feci sonuçlara sahip olabilir. Onu iyi bir vatandaş ve toplumun faydalı bir üyesi olarak eğitmek elbette ki son derece arzu edilen bir amaçtır. Ama belirli bir seviye tekdüzelik bir kere aşıldığında ve kolektif değerler bireysel benzersizlik pahasına geliştirildiğinde öyle bir çeşit insan elde edersiniz ki; o insan, eğitim kuralları, ilkeleri ve metotları-

nın mükemmel bir örneği olabildiği halde ve böylelikle eğitim öncülleri kapsamında tüm durumlara ve problemlere uyum sağlayabildiği halde, düzenlemelere başvurmadan bireysel hükümlere varması gerektiği her konuda güvensizlik hisseder.

256 Aslında kolektif eğitim bir gerekliliktir ve yerine başka hiçbir şey konulamaz. Kolektif bir dünyada yaşıyoruz ve en az ortak bir dil kadar kolektif normlara da ihtiyaç duyarız. Değerli mizaçları engellenmekten korumayı ne kadar çok arzu etsek de bireysel mizaçlar geliştirmek uğruna kolektif eğitim ilkesi asla feda edilmemelidir. Bireysel benzersizliğin her durumda kazanç olmadığını aklımızda tutmalıyız, hatta bireyin kendisi için bile. Kolektif eğitime direnç gösteren bir çocuğu incelediğimizde çoğu zaman bu çocukların ya doğuştan gelen ya da sonradan kazanılmış çeşitli psişik anormallikleri olduğunu buluruz. Ben bu çocukların arasına ayrıca şımarık ve cesareti kırılmış çocukları da eklerdim. Bu gibi birçok çocuk, aslında normal işleyen bir grubun desteğiyle kurtulur. Bu yolla belirli bir derecede tekdüzeliği başarırlar ve bireyselliklerinin yaralayıcı etkilerine karşı kendilerini koruyabilirler. İnsanın temelde her zaman iyi olduğu ve kötü özelliklerin sadece iyinin yanlış anlaşılması olduğunu anlatan görüşlere asla katılmıyorum. Tersine, kalıtsal özelliklerin bu gibi aşağılık bir birleşimini temsil eden birçok insanın olduğunu ve eğer bireysel mizaçlarını açıklamaktan alıkonulurlarsa bu birleşimin hem toplum hem de bu kişilerin kendileri için çok daha iyi olacağını düşünüyorum. Bu yüzden, kolektif eğitimin nihayetinde su götürmez bir değeri tuttuğunu ve insanların çoğu için kesinlikle yeterli olduğunu gönül rahatlığı ile iddia edebiliriz. Buna rağmen, bunu eğitimin egemen ilkesi yapmamalıyız çünkü üçüncü eğitim çeşidine, yani *bireysel* eğitime ihtiyacı olan büyük bir çocuk kitlesi vardır.

257 III. BİREYSEL EĞİTİM. Bu metodu uygularken tüm kurallar, ilkeler ve sistemler, tek amaç olan öğrencinin hususi bireyselliğini ortaya çıkarmayı desteklemeli. Bu

amaç, denge bulmayı ve tekdüzeliği arayan kolektif eğitimin doğrudan karşısında yer alır. Başarılı bir şekilde buna direnç gösteren tüm çocukların bireysel dikkate ihtiyacı vardır. Bunların arasından doğal olarak en farklı tipleri buluruz. İlk olarak, patolojik bozulma sonucu eğitilemeyen çocuklarla karşılaşırız. Bunlar genellikle zihinsel engelli kategorisine girerler. O halde bir de eğitilemez olmanın ötesinde tuhaf ya da tek taraflı bir doğaya rağmen özel yetenekler sergileyen çocuklar da vardır. Bu gibi tuhaflıklardan en sık rastlananı, somut sayılarla açıklanmamış herhangi bir matematik biçimini anlama kapasitesizliğidir. Bu sebeple okullarda ileri matematik mantıksal düşünmenin gelişimi ile hiçbir şekilde bağlantılı olmadığı için her zaman seçmeli olmalıdır. Bu öğrenciler için matematik oldukça anlamsız ve gereksiz bir işkence kaynağıdır. Gerçek şu ki matematik, herkesin kesin bir zihinsel yeteneğe sahip olmadığını ve bu yeteneğin sonradan kazanılamadığını varsayar. Buna sahip olmayanlar için matematik sadece düzensiz, anlamsız kelimelerin ezberlenmesi gibi bir yol ile öğrenilebilir. Bu gibi insanlar diğer her konuda yüksek yetenekli olabilir ve mantıksal düşünme kapasitesine çoktan sahip olabilirler ya da mantık içinde doğrudan talimat yoluyla kolaylıkla mantıklı düşünceyi kazanabilirler.

258 Matematik kabiliyetindeki bir noksanlık tabii ki kesinlikle bireysel bir tuhaflık olarak kabul edilemez. Ama bu, bir okul müfredatının, bir öğrencinin psikolojik tuhaflığına karşı nasıl suç işlediğini açıkça gösterir. Aynı şekilde, çocuğun psikolojik tuhaflığının ayrıcalıklı bireysel etki gerektirdiği tüm vakalarda, yaygın olarak kabul edilen pedagojik ilkeler, tamamen faydasız ve hatta mutlak biçimde zararlı olabilir. Sadece belirli kuralların değil eğitim etkisinin bütün araçlarının da başa çıkılmaz uzlaşmazlık ile karşılaştığını sıklıkla duyarız. Bu gibi vakalarda genellikle sözüm ona nevrotik çocuklarla birlikteyizdir. Başlangıçta öğretmen, zorlukları çocuğun hastalıklı eğilimine yükleme niyetindedir ama daha dikkatli bir soruşturma genellikle çocuğun, tuhaf bir ev ortamından geldiğini gösterir ki bu da zaten uyum-

suzluğu açıklamada yeterli olur. Çocuk evde, kolektif yaşamı için ona uygun olmayan bir tutum kazanmıştır.

259 Çok küçük ve iyi bir öğüt, ebeveynlerde bile sıklıkla mucizeler yaratmasına rağmen, ev atmosferini değiştirmek tabii ki öğretmenin sınırlarının biraz dışında kalır. Buna rağmen, genellikle sıkıntı çocuğun kendisinde tedavi edilmek zorundadır ve bu, etki altında kalması için onun tuhaf psikolojisine dair doğru yaklaşımı bulmak anlamına gelir. Daha önce de söylediğimiz gibi ilk gerekli şey ev yaşamı hakkında eksiksiz bilgidir. Belirtinin sebeplerini bulduğumuzda büyük bir iş yapmışızdır ama hâlâ daha fazlası gereklidir. Bilmemiz gereken bir sonraki şey ise dışsal sebeplerin çocuğun psişesinde ne gibi etkiler yarattığıdır. Bu bilgiyi ebeveyninin ve kendinin anlatımlarına dayanan psikolojik hayatının kapsamlı bir araştırmasından sonra elde ederiz. Belirli şartlar altında sadece bu bilgi ile birçok şey başarılabilir. Becerili öğretmenler başından beri bu metodu uygularlar, bu yüzden burada bunun üzerinde durmama gerek yok.

260 Eğer çocuğun yavaş yavaş bilinçdışından bilinç durumuna geçtiğini fark edersek neredeyse tüm çevresel etkilerin ya da en azından en basit ve en uzun süren çevresel etkilerin bilinçdışı olmasının nedenini anlayabiliriz. Yaşamın ilk izlenimleri, en güçlü ve en derin olanlardır; fakat bunlar bilinçdışı izlenimlerdir, aslında belki de bu yüzden uzun süredir bilinçdışı oldukları için değişime maruz kalmamışlardır. Biz sadece bilincimizde var olan şeyleri düzeltebiliriz; bilinçdışı olan her şey değişmeden kalır. Sonuç olarak, eğer bir değişim yaratmak istiyorsak öncelikle bu bilinçdışı içerikleri bilince taşımalıyız ki onları düzeltmeye tâbi tutabilelim. Bu operasyon, aile ortamı ve bireyin psikolojik yaşam-geçmişi hakkında dikkatli bir soruşturmanın, onu verimli şekilde etkilemenin araçlarını sağladığı vakalarda gerekli değildir. Ama bunun yeterli olmadığı vakalarda soruşturma daha derine inmelidir. Bu, uygun teknik donanım olmadan yapıldığında korkunç sonuçlar doğuran cer-

rahi bir müdahale türüdür. Bu tedavinin sadece ne zaman ve nerede uygulanması gerektiğini bilmek için bile dikkate değer ölçüde medikal deneyim gerekir. Meslekten olmayan kimseler ne yazık ki bu gibi müdahalelerin tehlikelerini çoğu zaman hafife alır. Bilinçdışı içerikleri yüzeye getirerek yapay olarak psikoza en yakın benzerliği taşıyan bir durum yaratırsınız. (Doğrudan organik doğası olanlar hariç) zihinsel hastalıkların büyük bir çoğunluğunun sebebi, bilinçdışı içeriklerin karşı konulmaz işgali sonucu bilincin parçalara ayrışmasıdır. Bu nedenle, zarar verme riski olmadan nerelere müdahale edebileceğimizi bilmeliyiz. Bu yönden hiçbir tehlike tehdidi olmasa bile belirli risklerden hâlâ muaf değilizdir. Bilinçdışı içerikle meşgul olmanın en yaygın sonuçlarından birisi Freud'un "aktarım" adı verdiği sürecin gelişimidir. Aktarım, bilinçdışını analiz eden kişiye bilinçdışı içeriklerin yansıtılmasıdır. Buna rağmen "aktarım" terimi daha geniş anlamda kullanılır ve hastayı analizciye bağlayan, fazlasıyla karmaşık süreçlerin tamamını kapsar. Deneyimsizce ele alındığında bu bağ aşırı çirkin bir engele dönüşebilir. Hatta intihara sebep olan vakalar bile vardır. Bunun en temel sebeplerinden biri; aile durumuna yeni ve rahatsız edici bir ışık yakan belirli bilinçdışı içeriklerin bilince gelmesidir. Hastanın ebeveynine olan sevgisini ve güvenini dirence ve nefrete dönüştüren şeyler ortaya çıkabilir. Sonra kendini tahammül edilemez bir soyutlanma durumunda bulur ve dünyayla kalan son bağı olan analizciye umutsuzca yapışır. Eğer bu kritik öneme sahip anda analizci bazı teknik hatalarla bu bağı koparırsa, bu durum doğrudan intihara sebep olabilir.

261 Bu yüzden bilinçdışı analizi, en azından, psikiyatri ve psikoloji alanlarında yeterince eğitilmiş bir doktorun kontrolü ve rehberliği altında yürütülmelidir ki tedbirin etkisi o kadar güçlü olsun.

262 O halde, bilinçdışı içerikler ne şekilde bilince getirilebilirler? Fark edeceğiniz üzere bunun yapılacağı tüm yolları tanımlamak, bir oturumun kapsamı içinde oldukça zor-

dur. Bu yollardan en çok işe yarayanı ve aynı zamanda en zor olanı, rüya yorumu ve analizidir. Rüyalar, tartışmasız bir şekilde bilinçdışı psişik aktivitenin ürünleridir. Rüyalar, bizim tarafımızdan tasarlanmadan veya destek görmeden, uykuda doğarak, içgörümüzün önünden geçebilir ve bilincin sönük kalıntıları aracılığıyla aniden uyanık hayatımıza yelken açabilirler. Onların tuhaf, sıklıkla mantıksız ve akıl ermez doğası, güvenilir bilgi kaynakları olarak onlara karşı güvensizliğe sebep olur. Ve aslında rüyaları anlama çabalarımız, hesaplama ve ölçmenin bilinen herhangi bir bilimsel metodu ile hiç tutarlı değildir. Bulunduğumuz konumda, bilinmeyen bir yazıyı çözmeye çalışan bir arkeolog gibiyizdir. Yine de, eğer bilinçdışı içerikler gerçekten var ise onlar hakkında bize bir şeyler anlatabilecek en iyi pozisyonda rüyalar bulunur. Tüm eski çağlar, rüyanın gizemi ile meşgul olmuş olsa da, ve bu ilgi her zaman tamamen batıl sayılsa da günümüzdeki bu ihtimali ilk kanıtlamanın onuru Freud'a aittir. Efesli Artemidorus'un (M.S. II. yüzyıl) rüya yorumu üzerine çalışması, türü gereği bilimsel bir belgedir ve küçümsenmemelidir. Öte yandan Flavius Josephus (yaklaşık M.S. 37) tarafından kaydedilen Essenes'in rüya yorumları da değersiz görülmemelidir. Yine de, Freud olmasaydı, antik hekimlerin rüyalara gösterdiği büyük dikkate rağmen bilgi kaynağı olarak bilimin rüyalara dönmesi muhtemelen o kadar çabuk olmazdı. Bugün bile bu konudaki görüşler hâlâ ikiye bölünmüş durumda. Aslında rüyaları analiz etmeyi reddeden birçok medikal psikolog vardır, bunun sebebi ya metodun çok belirsiz, çok rastgele ve çok zor olması ya da bilinçdışına ihtiyaç duymamalarıdır. Ben bu görüşe katılmıyorum çünkü tüm zor vakalarda, hastanın rüyalarının psikiyatr için hem bilgi kaynağı hem de terapötik araç olarak ölçülemeyecek kadar değerli olabildiğini yeteri kadar deneyimledim.

263 Rüya analizinin en iddialı sorununa gelirsek, hiyeroglif deşifresinde kullanılandan çok da farklı bir yol izlemiyoruz demektir. İlk olarak, rüyayı gören kişinin rüya-imgeleri ile ilgili verebileceği tüm mevcut materyali bir ara-

ya getiririz. Sonra belirli teorik varsayımlara dayanan tüm ifadeleri dışarda tutarız çünkü bunlar yorumlamada genel olarak oldukça keyfi tutumlardır. Daha sonra rüyadan evvelki gün yaşananları, rüyayı gören kişinin ruh halini ve rüyayı takip eden günler ve haftalar içindeki genel plan ve amaçlarını soruştururuz. Kişinin durumu ve karakteri hakkındaki az ya da çok samimi bilgi tabii ki gerekli bir önkoşuldur. Eğer rüyanın anlamına ulaşmak istiyorsak bu hazırlık niteliğindeki işe büyük özen göstermeli ve dikkat etmeliyiz. Hazırlıksız ya da bazı önyargılı teorilerden uydurulmuş rüya yorumlarına hiç inancım yok. Rüyaya herhangi bir teorik varsayım dayatmamak için dikkatli olunmalıdır; aslında herhangi bir olası önyargıya karşı gözünü dört açmak için rüyanın hiçbir anlamı yokmuş gibi devam etmek her zaman en iyisidir. Rüya analizi tamamen öngörülemeyen sonuçlara sebep olabilir ve bazen fazlasıyla can sıkıcı doğaya sahip olan, önceden sezinleyip kaçındığımız gerçekleri açığa çıkabilir. Ayrıca bilinç seviyesindeki bakış açımız hâlâ psişenin sırlarının derinine inmediği için başlangıçta anlaşılması güç ve manasız sonuçlar elde edebiliriz. Bu gibi vakalarda zoraki bir açıklamadan ziyade temkinli bir tutum benimsemek daha iyidir. Bu tür bir çalışmada kişi, oldukça fazla soru işaretine tahammül etmek zorundadır.

264 Biz, tüm bu materyalleri toplamak ile meşgul olurken rüyanın belirli bir kısmı yavaş yavaş netleşir ve imgelerin görünürdeki anlamsız düzensizliği içinde bir senaryonun parıldamalarını görmeye başlarız; başlangıçta sadece bağlantısız olan ifadeler sonra gitgide daha da içerikle ilgili hale gelir. Medikal kontrol altındaki bireysel bir eğitimde oluşan bazı rüyalardan örnekler verirsem belki daha iyi olacaktır.[1]

265 Öncelikle size rüya gören kişinin kişiliğini tanıtmak isterim çünkü bu aşinalık olmadan kendinizi rüyaların ayrıcalıklı atmosferine sokabilmeniz zor olacaktır.

---

[1] [Bu vaka ayrıca *Two Essays on Analytical Psychology, Coll. Works*, Vol. 7, paragraf 167 ve devamında tartışıldı -EDİTÖRLER.]

266 Saf şiir olan ve bu yüzden sadece bir bütün olarak ilettikleri ruh hali yoluyla anlaşılabilen rüyalar vardır. Rüyayı gören kişi yirmi yaşını biraz geçmiş ve hâlâ erkek çocuğu görüntüsü olan bir gençti. Hatta görünüşünde ve ifade tarzında biraz genç kızlık hali de vardı. Bu tarz, çok iyi bir eğitimi ve yetiştirilmeyi de açığa çıkarıyordu. Göze çarpan bir zekası ve estetik ilgileri olan zeki bir insandı. Estetik algısı çok fazla ortadaydı: Bir anda onun iyi zevkinin ve sanatın tüm çeşitlerinden anladığının farkına vardık. Ergenlik çağının tipik coşkusuyla duyguları hassas ve yumuşak ama bir şekilde efemineydi. Ergenlik toyluğundan hiç eser yoktu. Şüphesiz ki yaşına göre çok gençti; açık bir gelişme geriliği vakasıydı. Homoseksüelliği yüzünden bana gelmiş olması oldukça uygundu. İlk seansımızdan bir gece önce şu rüyayı görmüştü:

"Gizemli alacakaranlıkla dolu azametli bir katedralin içindeydim. Bana bunun Lourdes'daki katedral olduğunu söylediler. Ortada içine düşmek zorunda kaldığım derin, karanlık bir kuyu vardı."

267 Rüya açıkça ruh halinin uyumlu bir ifadesiydi. Rüyayı gören kişinin yorumları şöyleydi: "Lourdes, gizemli şifa çeşmesidir. Doğal olarak ben dün, tedavi için size geleceğimi ve çare arayışında olduğumu hatırladım. Bunun gibi bir kuyunun Lourdes'da olduğu söylenir. Kuyu aşırı derecede derindi."

268 Şimdi, bu rüya bize ne anlatıyor? Rüya, yüzeyden yeterince açık görünüyor. Belki bunu, bir önceki günkü ruh halinin bir çeşit şiirsel ifadesi gibi de düşünebiliriz. Ama deneyimler, rüyaların çok daha derin ve çok daha fazla önemli olduğunu gösterdiği için o noktada asla durmamalıyız. Rüyayı gören kişinin, yüksek bir şiirsel ruh halinde doktora geldiği ve tedaviye sanki büyüleyici ibadethanenin yarı mistik ışığında gerçekleştirilmesi gereken kutsal bir eylemmiş gibi girdiği varsayılabilir. Ama bu, gerçeklerle tam olarak örtüşmez. Hasta doktora sadece bu nahoş konuda, hiç de şiirsel olmayan homoseksüelliği konusunda tedavi olmak için geldi. Eğer rüyanın başlangıç noktası için bu kadar

doğrudan bir nedenselliği kabul etseydik bile, bir önceki günün ruh halinden, kişinin neden bu kadar şiirsel bir rüya gördüğünü anlayamazdık. Ama belki de rüyanın tam olarak rüyayı gören kişinin, şiirsel olmayan ve bana tedavi için gelme sebebi olan meselesi hakkındaki izlenimi tarafından uyarıldığını farz edebiliriz. Hatta tıpkı gündüz diyet yapıp geceleri lezzetli yemeklerin hayallerine dalan bir adam gibi bir önceki günkü ruh halinin şiirsel olmayışı yüzünden bu kadar yoğun şiirsellikte bir rüya gördüğünü bile varsayabiliriz. Tedavi veya çare düşüncesinin ve onun hoş olmayan yönteminin rüyada yinelendiği, ama rüya gören kişinin canlı estetik anlayışı ve duygusal ihtiyaçlarını en verimli şekilde karşılayan bir kılıfta şiirsel olarak dönüştürüldüğü inkar edilemez. Kuyunun karanlık, derin ve soğuk olduğu gerçeğine karşın adam, bu davetkar görüntüye doğru karşı konulamaz bir şekilde çekilir. Rüya halinden bir şey uykudan sonra devam eder, ve hatta nahoş ve şiirsel olmayan beni ziyaret etme görevini yapmak zorunda olduğu günün sabahına kadar da kolay kolay geçmez. Belki sıkıcı gerçeklik, rüya duygusunun berrak ve altın parlaklığındaki parıltısıyla etkilenir.

269 Rüyanın amacı belki de buydu. Bu imkansız bir şey olmazdı, deneyimlerime göre rüyaların büyük bir çoğunluğu ödünleyicidir. Psişik dengeyi sürdürmek adına her zaman diğer tarafa vurgu yaparlar. Ama ruh halinin ödünlenmesi rüyanın tek amacı değildir. Rüya ayrıca, zihinsel bir düzeltici vazifesi de sağlar. Hasta tabii ki kendini teslim etmek üzere olduğu tedavi hakkında yeterli bir anlayışa sahip değildi. Ama rüya, onu bekleyen tedavinin doğası hakkında şiirsel metaforlar halinde bir tablo sunar. Eğer hastanın katedral imgesi üzerine yaptığı çağrışımları ve yorumları takip edersek, bu, hemen görünür hale gelir:

"Katedral bana Köln Katedralini düşündürüyor. Bu katedral, beni çocukken bile büyülerdi. Annemin bana onu ilk anlatışını ve ne zaman bir köy kilisesi görsem onun Köln Katedrali olup olmadığını sorduğumu hatırlarım. Onun gibi bir katedralde papaz olmak isterdim." dedi.

270 Bu çağrışımlarda hasta, çocukluğunun çok önemli bir deneyimini tarif ediyor. Bu gibi olayların neredeyse hepsinde annesiyle özel yakın bir bağ vardı. Bundan bilhassa iyi veya yoğun bir *bilinçli* ilişkiyi kastettiğim anlaşılmasın. Bundan kastım, kendini bilinçli olarak ifade eden, belki sadece gecikmiş kişilik gelişiminde yani göreli enfantilizmde rastlanan türden gizli bir yeraltı bağının doğasına ait bir şeydir. Gelişen kişilik doğal olarak bu tür bir bilinçdışı enfantil bağdan çark eder çünkü hiçbir şey gelişimin önünde bilinçdışı süreklilikten—buna psişik bakımdan gelişmemiş hal de diyebiliriz— daha fazla engel teşkil etmez. Bu yüzden içgüdü annenin yerine başka bir nesneyi koymak için ilk fırsatı kaçırmaz. Eğer bu gerçek bir anne mübadili olacaksa, bu nesne bir bakıma onu andırmalıdır. Hastamızın durumu da aynen böyle. Çocukluk hayalinin Köln Katedrali simgesini yakaladığı yoğunluk, bilinçdışının bir an önce mübadili bulma ihtiyacının gücüne karşılık gelir. Bilinçdışı ihtiyaç, enfantil bağın zararlı olabileceği bir durumda daha da artar. Böylece çocukluk hayalgücünün kilise fikrine başvurduğu coşku tam anlamıyla bir annedir çünkü kilise annedir. Burada yalnızca Ana Kilise değil, aynı zamanda Kilisenin rahmi de söz konusudur. *Benedictio fontis* olarak bilinen ayinde vaftiz kurnasına *immaculatus divini fontis uterus* [kutsal pınarın saf rahmi] şeklinde hitap edilir. Tabiatıyla bir erkeğin, bu bilgi, hayalinde işlemeye başlamadan önce onun bilincinde olması gerektiğini, ve hiçbir şeyin farkında olmayan bir çocuğun bu işaretlerden etkilenemeyeceğini düşünürüz. Bu tür benzetmeler kesinlikle bilinçli zihin vasıtasıyla işlemez, oldukça başka bir biçimde işler.

271 Kilise, ebeveynle olan tamamen doğal yahut "tensel" bağın daha yüksek ruhani bir mübadilini temsil eder. Ardından, bireyi tabii bir bilinçdışı ilişkiden kurtarır, ki bu gerçekte bir ilişki bile sayılmayan, yalnızca bilinçdışı özdeşliğin gelişmemiş bir halidir. Bu hal, sırf bilinçdışına ait olduğundan muazzam bir eylemsizliğe sahiptir ve herhangi bir ruhsal gelişime karşı azami direnç gösterir. Bu halle bir hayvanın ruhu arasındaki temel farkın ne olduğunu söyle-

mek zor olurdu. Şu halde bireyin kendisini başlangıçtaki hayvan benzeri durumundan ayırmasını mümkün kılmak, hiçbir şekilde Hıristiyan Kilisesinin yetkisinde değildir: Kilise, belki de insanlığın kendisi kadar eski içgüdüsel bir mücadelenin en son ve bilhassa Batılı şeklidir. Bu mücadele, herhangi bir şekilde gelişmiş ve henüz yozlaşmamış bütün ilkel insanlar arasında en çeşitli biçimleriyle bulunabilecek bir arzudur: Erkekliğe giriş törenini ya da kurumunu kastediyorum. Erkek çocuk ergenliğe girince ailesine sistematik olarak yabancılaşacağı "erkekler ocağı"na veya bir başka kutsama yerine yönlendirilir. Aynı zamanda dini gizemlere itilir ve böylelikle yalnızca tamamıyla yeni birtakım ilişkilere değil, aynı zamanda yenilenmiş ve değişmiş bir kişilik olarak tıpkı yeni doğmuş biri gibi (*quasimodo genitus*) yeni bir dünyaya sevk edilir. Bu giriş töreni genelde bazen sünnet ve benzeri şeyleri de içeren bütün işkence türlerini içerir. Bu uygulamalar şüphesiz çok eskidir, Alman öğrencilerin "vaftizinde" ya da Amerikan öğrenci cemiyetlerinin akla hayale sığmayan abartılı kabul törenlerindeki gibi, dışardan gelen bir zorlama olmaksızın kendilerini tekrarlamaya devam etmelerinin sonucunda, neredeyse içgüdüsel mekanizmalar haline gelmişlerdir: İlkel bir imge olarak, Aziz Augustine'nin dediği gibi bir arketip olarak bilinçdışına kazınmışlardır.

272 Çocukken annesi ona Köln Katedrali'ni anlattığında bu ilkel imge kışkırtılarak uyandırılır. Ancak bu imgeyi geliştirecek bir rahip-öğretmen yoktur, bu yüzden çocuk annesinin ellerinde kalır. Yine de bir erkeğin rehberliğine duyulan istek, çocukta eşcinsel eğilimler—eğer çocukluk fantezilerini eğitecek bir adam olsaydı, normalde hiçbir zaman ortaya çıkmayacak bozuk bir gelişim—şeklini alarak büyümeye devam eder. Eşcinselliğe sapmanın elbette sayısız tarihsel öncülü vardır. Antik Yunan'da bazı ilkel toplumlarda da olduğu gibi eşcinsellik ve eğitim uygulamada eşanlamlıydı. Bu açıdan bakıldığında ergen eşcinselliği, normalde bir erkeğin rehberliğine duyulan gayet makul ihtiyacın sadece yanlış anlaşılmasıdır.

273 Rüyaya göre öyleyse tedavinin başlangıcının hasta için imlediği şey, eşcinselliğinin gerçek anlamının tamamlanması yani yetişkin erkeklerin dünyasına girişidir. Burada bu olguyu tam olarak anlayabilmek için böyle uzun uzadıya kılı kırk yararcasına incelemek zorunda olduğumuz her şeyi, rüya, birkaç canlı metafora sıkıştırmış ve böylece rüyayı gören kimsenin imgelemi, hisleri ve anlayışı üzerinde o kimseye nutuk çekmekten çok daha etkin olan bir resim oluşturmuştur. Sonuçta hasta tıbbi ve pedagojik düsturların altında ezilmek yerine kendini daha iyi hissetmiş ve tedaviye daha akıllıca hazırlanmıştır. Bu yüzden rüyaları yalnızca değerli bir bilgi kaynağı olarak değil, aynı zamanda olağanüstü etkili eğitim araçları olarak görüyorum.

274 Şimdi ikinci yani hastanın ilk seansımızı izleyen gece gördüğü rüyaya gelelim. Bu rüya, bir önceki rüyaya belirli eklemeler yapar. Öncelikle ilk muayenede az önce incelediğimiz rüyaya hiçbir şekilde atıfta bulunmadığımı açıklamam gerek. Bundan bahsedilmemişti bile. Bu rüyayla uzaktan ya da yakından ilişkili tek bir kelime dahi edilmemişti.

275 İkinci rüya şöyleydi:

"Muazzam bir gotik katedralin içindeyim. Sunakta bir rahip duruyor. Elimde küçük bir Japon fildişi figürü tutarak bu figürün vaftiz edileceği hissiyle arkadaşımla beraber onun önünde duruyorum. Birden yaşlı bir kadın ortaya çıkıp arkadaşımın parmağındaki cemiyet yüzüğünü çıkarıyor ve kendi parmağına takıyor. Bu, onu bir şekilde bağlayabileceği için arkadaşım korkuyor. Ancak aynı zamanda harika bir kilise orgu müziği duyuluyor."

276 Maalesef, kısa bir oturumun sınırları içinde bu son derece marifetli rüyanın tüm detaylarına giremeyeceğim. Burada kısaca, devam eden ve önceki günün rüyasını tamamlayan şu noktaların üzerinde duracağım. Ikinci rüya su götürmez bir biçimde ilkiyle bağlantılıdır: Rüyayı gören yine bir kilisededir yani erkekliğe giriş durumundadır. Ancak yeni bir figür eklenmiştir: Önceki durumda yokluğuna değinilen rahip. Rüya bu yüzden onun eşcinselliğinin bilinçdışı anlamının tamamlandığını ve daha fazla gelişimin başlatılabileceğini onaylar. Fiili giriş töreni yani vaftiz şimdi

başlayabilir. Rüya simgeciliği, daha önce söylediğim şeyi yani bu tür geçişlerle psişik dönüşümlere yol açmada Hıristiyan Kilisesinin bir ayrıcalığı olmadığını doğrular ancak Kilisenin ardında belirli koşullarda bunları pekiştirecek yaşayan bir ilkel imge vardır.

277 Rüyaya göre, vaftiz edilecek şey küçük bir Japon fildişi figürüdür. Hasta bu fildişi figürle ilgili şöyle der: "Bana erkeklik cinsel organını anımsatan ufak, grotesk küçük bir insan figürüydü. Bunun vaftiz edilecek olması kesinlikle çok tuhaftı. Ancak sonuçta Yahudilerdeki sünnet bir tür vaftizdi. Bu benim eşcinselliğime bir gönderme olmalı çünkü sunağın önünde yanımda duran arkadaş cinsel ilişkiye girdiğim kişi. Onunla aynı cemiyete mensubuz. Cemiyet yüzüğüyse belli ki ilişkimizi temsil ediyor".

278 Geleneklere göre yüzüğün tıpkı alyans gibi bir bağlılık veya ilişkinin nişanesi olduğunu biliyoruz. Bu yüzden yüzüğün eşcinsel ilişkiyi simgelediğine emin olabiliriz. Aynı şekilde rüyayı görenin arkadaşıyla yan yana durması da aynı şeyi imler.

279 Tedavi edilecek şikayet eşcinselliktir. Rüyayı gören, bu görece çocuksu durumun dışına çıkarılmalı ve bir rahibin gözetiminde bir tür sünnet töreniyle yetişkinliğe adım atmalıdır. Bu düşünceler tam olarak benim analiz ettiğim önceki rüyaya karşılık gelir. Şimdiye dek gelişim mantıksal olarak ve arketipsel imgelerin yardımıyla tutarlı bir şekilde ilerlemiştir. Ancak şimdi rahatsız edici bir unsur devreye girer. Yaşlı bir kadın birden cemiyet yüzüğünü ele geçirir; diğer bir deyişle o ana değin eşcinsel bir ilişki olan şeyi kendine çeker ve böylece rüyayı görenin kendine has yükümlülükleri olan yeni bir ilişki içine girmekten korkmasına neden olur. Yüzük artık bir kadının parmağında olduğundan bir tür evlilik akdi yapılmıştır, yani sanki eşcinsel ilişkiden heteroseksüel ilişkiye geçilmiştir, ancak işin içinde yaşlı bir kadın olduğundan bu tuhaf bir heteroseksüel ilişkidir. Hasta, o kadının annesinin bir arkadaşı olduğunu söyler: "Onu çok severim, aslında benim için bir anne gibidir". Bu

yorumdan rüyada ne olduğunu anlayabiliriz: Giriş töreni sonucunda eşcinsellik bağı kesilmiş ve yerine heteroseksüel bir ilişki, annesine benzeyen bir kadınla platonik bir arkadaşlık konmuştur. Bu kadın, hastanın annesine benzemesine rağmen o artık onun annesi değildir; bu yüzden onunla ilişkisi annenin ötesinde maskülenliğe bir adımı ve dolayısıyla da ergen eşcinselliğinin kısmen zapt edilmesini imler.

280 Bu yeni bağdan korkmak şüphesiz anlaşılır bir şeydir. İlkin, söz konusu korku tabiatıyla kadının annesine benzemesinin uyandırdığı korkudur—bu, eşcinsel bağın çözülmesinin tam anlamıyla anneye geri çekilmeye yol açması olabilir. İkinci olarak da evlilik vb. olası yükümlülükleriyle yetişkin heteroseksüelliğindeki yeni ve bilinmeyen etmenlere karşı duyulan korkudur. Aslında burada bir gerilemeyle değil ilerlemeyle ilgileniyor oluşumuz sanki rüyadaki arka fonda çalan müzikle de onaylanıyor. Hasta bir müzikseverdir ve bilhassa dini kilise müziğine karşı duyarlıdır. Bu yüzden müzik onun için çok olumlu bir duyguyu imler ve bu rüyayı ahenkle sonlandırarak ertesi sabaha hoş, kutsal bir duygu bırakır.

281 Şimdiye dek hastanın bana sadece bir kez muayene için geldiğini, onda da hastanın geçmişinden biraz fazlasının incelendiğini düşünecek olursanız, şüphesiz her iki rüyanın da çarpıcı tahminler doğurduğu konusunda benimle hemfikir olacaksınız. Bu rüyalar, oldukça dikkate değer bir biçimde hastanın durumunu ve bilinçli zihne tuhaf gelen ancak aynı zamanda sıradan tıbbi duruma, hastanın zihinsel tuhaflıklarına eşsiz bir şekilde uyum sağlamış bir yön kazandıran ve böylece onun estetik, entelektüel ve dini eğilimlerini akort notasına uydurabilen durumunu gösterir. Tedavi için muhtemelen daha iyi şartlar hayal edilemezdi. Bir kimse, bu rüyaların anlamlarından, hastanın tedaviye son derece istekli ve eğilimli, oğlan çocuksuluğunu bir kenara bırakıp erkek olmaya hazırlıklı bir şekilde başladığına ikna olabilir. Halbuki gerçekte durum böyle değildir. Hastanın bilinçli bir şekilde bir sürü çekinceleri vardı ve (teda-

viye karşı) dirençliydi. Dahası tedavi ilerledikçe aksi ve zorluk çıkaran tavırları kendini göstermeye başladı, her an eski çocuksu haline dönmeye hazırdı. Dolayısıyla bu rüyalar hastanın bilinçli davranışına tam bir zıtlık teşkil ederler. İlerleyen bir çizgi boyunca yol alır ve eğitici bir rol üstlenirler. Özel işlevlerini açıkça hissettirirler. Ben bu işleve ödünleme diyorum. Bilinçdışı ilerleme, bilinçli gerilemeyle beraber sanki teraziyi dengede tutar gibi bir çift zıt kutup oluşturur. Eğitimci, sonucu ilerleme lehinde etkiler. Bu yolla rüyalar, bizim eğitim çabalarımıza yararlı bir destek verir ve aynı zamanda hastanın özel fantezi yaşamına en derin içgörüyü sağlar. Böylece bilinçli tutum, gitgide daha anlayışlı ve yeni etkilere karşı daha alıcı olur.

282 Söylenenlerden şu çıkarılabilir; tüm rüyalar bu biçimde davranırsa psişik yaşamın en bireysel sırlarına erişim için benzersiz bir araç olurlar. Rüyalar, açıklama yeterliliğinde olduğundan; bu, aslında genel bir kural olarak da doğrudur ama yine de rüyalara anlam vermek oldukça zordur. Bunun için sadece çok deneyim ve dikkate değer taktik değil aynı zamanda bilgi de gereklidir. Rüyaları genel bir teori ya da hazır yapılmış belli varsayımlar temelinde yorumlamak sadece verimsiz değil aynı zamanda kesinlikle yanlış ve zararlı bir uygulamadır. İkna sanatı tarafından ve tersine çevirme, çarpıtma, yer değiştirme ve diğerleri gibi sözde rüya mekanizmalarının serbest kullanımı tarafından rüya neredeyse her anlama getirilebilir. Bu keyfi yöntemlerin kullanımı aynı zamanda hiyerogliflerin ilk deşifre teşebbüsünde de görülmüştü. Rüyayı anlamaya teşebbüs bile etmeden önce kendimize her zaman "Bu rüya her anlama gelebilir." demeliyiz. Bu cümle, bilinçli tutuma karşıt durmak durumunda değildir, bilakis ona paralel gidebilir; böylelikle ödünleyici işleviyle uyumlu da olur. Üstelik tüm yorum çabalarına karşı gelen rüyalar da vardır. O durumda tek olası şey bir tahmin yürütmektir. Bu zamana kadar rüyalar için açıl susam açıl diyerek kendiliğinden açılan bir kapı, yanılmaz bir metot ve kesinlikle tatmin edici olan bir teori keşfedilmedi. Bütün rüyaların, cinsel ve diğer ahlaki

bakımdan uygun görülmeyen arzuların maskelenmiş biçimi de giderilmesi olduğu hakkındaki Freudcu hipotezi destekleyemem. Bu yüzden bu hipotezin kullanımını ve buna dayalı taktikleri öznel önyargılar olarak hesaba katıyorum. Ben, rüyaların muazzam mantıksızlığı ve bireyselliğini göz önünde tutarak bunların tümden popüler bir teori oluşturma ihtimalinin sınırları dışında kalması gerektiği konusunda ikna oldum. Neden istisnasız her şeyin bilim için uygun birer konu olduğuna inanmalıyız ki? Bilimsel düşünme, dünyayı anlamak için kullandığımız zihinsel becerilerden sadece bir tanesidir. Rüyalara, bilim adamlarının ihtiyacı olan salt gözlemsel veri olarak değil de sanat eserlerinin doğası dahilinde bir şeymiş gibi bakmak belki de daha iyi olabilir. Rüyaların esas doğasına daha yakın olduğu için bana öyle geliyor ki ikinci görüş daha iyi sonuçlar verir. Ne de olsa, temel nokta; bilinçdışı ödünlerimizin farkında olmamız ve böylece bilinç tutumunun tek taraflılığı ve yetersizliğinin üstesinden gelmemiz gerektiğidir. Eğitimin diğer metotları etkileyici ve kullanışlı olduğu sürece bilinçdışının yardımına ihtiyaç duymayız. Eğer bilinçdışının analizini iyi denenmiş bilinç metotlarının yerine geçirseydik aslında bu en çok ayıplanacak şey olurdu. Analitik metot, ancak diğer metotların başarısız olduğu vakalar için bir kenarda saklanmalı ve sadece uzmanlar tarafından uygulanmalı ya da eğer meslekten olmayan kimseler tarafından uygulanacaksa bu, uzman kontrolü ve rehberliğinde olmalıdır.

283 Bu gibi psikiyatrik çalışmaların ve metotların genel sonuçları, sadece eğitimcinin akademik ilgisine hitap etmez; ayrıca belirli vakalarda eğitimciyi bu gibi bir bilgi olmadan erişilemeyecek bir içgörü ile donatacağı için gerçekten çok yardımcı da olabilir.

VII
KİŞİLİĞİN GELİŞİMİ

Kişiliğin Gelişimi[1]

284 Goethe'nin şiirinin son iki dizesini meydana getiren sözler sıklıkla alıntılanır:

> Insanoğlu için en büyük mutluluk
> Sadece insanın kendi kişiliğidir![2]

Bu sözler, tüm insanlığın nihai amacının ve en güçlü arzusunun kişilik olarak adlandırılan yaşam bütünlüğünü geliştirmek olduğunu ifade eder. Bugünlerde "kişilik eğitimi", makine çağının standart, toplu üretilmiş, "normal" bir insan talebine sırtını dayayan bir eğitim ülküsü haline geldi. Dünya tarihinin devasa derecede özgürleştirici eylemlerinin, her zaman, ikinci sırada olan ve sadece demagoji yoluyla harekete kışkırtılan durağan kitleler tarafından değil, öncü kişilikler tarafından yapıldığı konusundaki tarihi gerçeğe hürmet edilir. İtalyan ulusunun hurra nidaları, Diktatörün kişiliği sayesinde yankılanır, diğer uluslar ise güçlü liderlerinin olmamasına ağıt yakarlar.[3] Bu nedenle kişilik

---

[1] [İlk olarak 1932 Kasım ayında Viyana Kulturbund'da "Die Stimme des Innern" adıyla sunuldu. Ardından "Vom Werden der Persönlichkeit" başlığı altında *Wirklichkeit der Seele*'de (Zürih, Leipzig, ve Stuttgart, 1934) yayımlandı ve Stanley M. Dell tarafından *The Integration of the Personality* (New York, 1939, ve Londra, 1940) isimli kitabın son bölümü olarak İngilizceye çevrildi. Bir önceki İngilizce versiyona telif sorunu yaşamadan ulaşılmasına rağmen mevcut yeni İngilizce çeviri *Wirklichkeit der Seele*'den yapıldı –EDİTÖRLER.]

[2] *Doğu-Batı Divanı*, Züleyha Kitabı, çev: Senail Özkan, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2009.

[3] Bu cümle yazıldığında Almanya da Führer'ini bulmuştu.

hasreti, bugün birçok insanın zihnini meşgul eden gerçek bir problem haline geldi. Halbuki eskiden bu sorunun minik parıltısına sahip olan yalnızca tek bir adam vardı; bir yüzyıldan fazla zamandır estetik eğitim hakkındaki mektupları, edebiyatın Uyuyan Güzeli misali hareketsizce yatan, Friedrich Schiller. Güvenle iddia edebiliriz ki "Alman Ulusunun Kutsal Roma İmparatorluğu", eğitimci Schiller'in pek farkına varmadı. Diğer yandan, *furor teutonicus* [Alman vahşiliği], pedagojinin (tam olarak çocukların eğitimi anlamındaki) üstüne atıldı, çocuk psikolojisinin detayına indi, yetişkinin çocuksuluğunu ortaya çıkardı ve çocukluğu, yetişkin varlığının olasılıklarını ve yaratıcı anlamını tamamen gölgeleyen, yaşamın ve insan kaderinin olağanüstü bir durumu yaptı. Çağımız, "çocukların yüzyılı" olarak aşırı derecede övülüyor. Anaokullarının sınırsız derecede yayılması, dâhi Schiller'in daha o zamanlar haber verdiği yetişkin eğitiminin problemlerine kayıtsızlık anlamına gelir. Hiç kimse çocukluğun önemini inkar etmez ya da hafife almaz çünkü evde ya da okulda aptalca yetiştirilme tarzı dolayısıyla ortaya çıkan ciddi ve çoğunlukla yaşam boyu süren yaralanmalar çok belirgindir ve bu yüzden daha mantıklı pedagojik yöntemlere duyulan ihtiyaç çok daha acil bir hal almıştır. Ama eğer bu kötülüğe kökten saldırılacaksa kişi tüm ciddiyetiyle bu denli aptal ve geri kafalı eğitim metotlarının kullanılmaya nasıl başladığı ve hâlâ nasıl kullanılıyor olduğu sorularıyla yüzleşmelidir. Belli ki yegane sebep; insanlıktan nasibini almamış, ayaklı metot kişilikleri biçiminde ortalıkta gezen deneyimsiz eğitimcilerin varlığıdır. Birilerini eğitmek isteyen herhangi bir kimsenin önce kendisinin eğitimli olması gerekir. Ama papağan gibi kitap ezberlemek ve mekanik şekilde yöntemi dayatmak bugün hâlâ uygulanıyor, ve bu ne çocuk ne de eğitimci için herhangi bir eğitim niteliği taşımıyor. İnsanlar sürekli çocuğun kişiliğinin eğitilmesi gerektiğini söyler. Bu yüce amacı takdir ederken kişiliği kimin eğittiği sorusunu sormadan da edemiyorum. Her şeyden önce ve en önemlisi çoğunlukla kendileri yarı çocuk olan ve yaşamları boyunca öyle kalan sıradan, yetersiz ebe-

veynler vardır. Tüm bu sıradan ebeveynlerin "kişilikler" olması nasıl beklenir ve onlara birer kişilik aşılamak için yöntemleri düzenleme düşüncesini kim verebilir? O durumda, doğal olarak, "psikoloji"ye doymuş, çocuğun yetiştirilmesi ve çocukla başa çıkılması konularında uyumsuz görüşlerle dolu olan pedagogdan, eğitimli bir profesyonelden mükemmel şeyler bekleriz. Kariyer olarak eğitim ile uğraşan genç insanların eğitilmiş oldukları varsayılır ama onların hepsinin aynı zamanda "kişilikler" olduğunu iddia etmeyi hiç kimsenin göze almayacağını söyleyebilirim. Genellikle bu genç eğitimciler de öğretmekle yükümlü oldukları bahtsız çocuklar ve sorumluluklarındaki küçük "kişilikler" gibi çoğunlukla aynı hatalı eğitimden muzdariptirler. Tüm eğitim problemimiz, çocuğa karşı tek taraflı yaklaşımdan ve eğitimcinin eğitimsizliği üzerindeki aynı derecedeki tek taraflı vurgu eksikliğinden çıkar. Müfredat programını tamamlamış herhangi biri kendini tam olarak eğitilmiş hisseder; diğer bir deyişle büyümüş hisseder. Bunu hissetmelidir ve var olma mücadelesinde hayatta kalabilmek için kendi yeterliliklerine karşı sağlam bir inancı olmalıdır. Yoksa herhangi bir şüphe ya da belirsizlik duygusu, kendi otoritesine olan inancını boşa çıkarıp profesyonel bir kariyer için onu yetersiz kılarak engel olacaktır. İnsanlar ondan işinde yeterli ve iyi, kendinden ve yapabileceklerinden emin olmasını beklerler. Profesyonel bir insan işinin ehli olmaya geri dönülemeyecek şekilde mahkum olmuştur.

285 Bu koşulların ideal olmadığını herkes bilir. Ama ihtiyatla söyleyebiliriz ki bu şartlar altında en iyi olasılıklar bunlardır. Onlar, nasıl daha farklı olabilirlerdi hayal edemeyiz. Ortalama bir eğitimciden ortalama bir ebeveynden daha fazlasını bekleyemeyiz. Eğer eğitimci işinde iyiyse bu durumdan memnun olmak zorundayız; tıpkı çocuklarını ellerinden gelen en iyi şekilde yetiştiren ebeveynlerden memnun olmak zorunda olduğumuz gibi.

286 Gerçek şu ki; kişiliği eğitmenin yüksek hedefi, çocuklarla ilgili değildir; çünkü kişilik –genellikle direnç yete-

neğine sahip ve enerji ile dolu olan çok yönlü psişik bütünlük– ile söylenmek istenen şey bir *yetişkin ideali*dir. Fakat, birey, örneğin bizim yaşlarımızda, yetişkin hayatının problemlerine bilinçdışı kaldığında ya da daha kötüsü bilinçli biçimde onlardan kaçtığında, insanlar bu ideali çocukluğa yüklemek isteyebilir. Onursuz niyetlere maruz kalmış çocuk için oluşan çağdaş pedagojik ve psikolojik coşkumuzdan ben şahsen şüphe ediyorum. Biz, çocuk derken yetişkinin içindeki çocuğu kastetmeliyiz. Çünkü her yetişkinin içinde gizlenen bir çocuk vardır; her zaman orada olan, hiçbir zaman tamamlanmayan ve sürekli ilgi, dikkat ve eğitim isteyen ebedi bir çocuk[1]. İnsan kişiliğinin gelişmek ve bir bütün olmak isteyen kısmı bu çocuk kısmıdır. Fakat günümüz insanı aslında bu bütünlükten çok uzak; kendi eksikliklerinden belli belirsiz bir şekilde şüphelenerek çocuk eğitimini ele alıyor ve kendini coşkuyla çocuk psikolojisine adıyor, kendi yetiştirilmesinde ve çocukluk gelişiminde bir şeylerin yanlış gittiğini ve bunların gelecek nesilde ayıklanabileceğini varsayıyor. Bu, aslında son derece tavsiye edilir bir yaklaşımdır fakat hâlâ yapmaya devam ettiğimiz bir hatayı çocukta düzeltemeyeceğimiz psikolojik bir gerçek olduğundan bu yaklaşım başarısızlıkla sonuçlanır. Çocuklar bizim hayal ettiğimizin yarısı kadar bile aptal değildirler. Neyin gerçek, neyin sahte olduğunu çok güzel bir şekilde fark ederler. Hans Andersen'in kralın elbiseleri ile ilgili masalı, ölümsüz bir gerçeği içerir. Çocuklarını kendi çocukluklarındaki mutsuz deneyimlerden sakınmak amacıyla kaç ebeveyn geldi bana. Ve ben "Bu hataların üstesinden geldiğinize emin misiniz?" diye sorduğumda hasarın çoktan onarılmış olduğuna tamamen inanıyorlardı. Ama aslında gerçek öyle değildir. Eğer o ebeveynler, çocuk olarak çok katı bir şekilde yetiştirilmişler ise kendi çocuklarını zevksizliğin sınırında bir tolerans ile şımartırlar; eğer çocuklukla-

[1] [Bkz. C. Kerényi, "The Primordial Child in Primordial Times", ve Jung, "The Psychology of the Child-Archetype", *Essays on a Science of Mythology* (Bollingen Series XXII, N.Y., 1949) -EDİTORLER.]

rında belirli konular onlardan acı dolu bir şekilde saklanmışsa bunlar sır tutma eksikliği ile ortaya çıkar ki bunun kendisi de bir o kadar acı doludur. Bu ebeveynlerin yaptığı tek şey en uca gitmektir, bu da eskiden işlenen bir günahın trajik biçimde artakalmasının kanıtıdır, her ne kadar kendileri bunun farkında olmasa da.

287 Çocuklarımızda değiştirmek istediğimiz herhangi bir şey olduğunda önce o şeyi incelemeli ve onu kendimizde değiştirmemizin daha iyi olup olmayacağını görmeliyiz. Pedagojiye olan merakımızı ele alalım. Durum tam tersine dönebilir. Belki de pedagojik ihtiyacı yanlış konumlandırmışızdır, çünkü bu ihtiyaçlar, bizim birçok açıdan hâlâ çocuk olduğumuz ve hâlâ büyük miktarda eğitime ihtiyacımız olduğu gerçeğine dair rahatsız edici bir hatırlatıcı olur.

288 Çocuklarımızın "kişiliklerini" eğitmeye koyulduğumuzda bu şüphe bana son derece geçerli gözüküyor. Kişilik, yaşam boyunca sadece yavaş aşamalarla gelişebilecek bir tohumdur. Kesinliği, bütünlüğü ve olgunluğu olmayan hiçbir kişilik yoktur. Bu üç özellik çocuktan beklenemez ve beklenememelidir, çünkü bu özellikler onu çocukluğundan mahrum bırakır. Bu kürtajdan, prematüre sahte-yetişkinlikten başka bir şey olamaz; fakat modern eğitimimiz halihazırda çoktan bu gibi canavarları doğurdu; özellikle ebeveynlerin "çocukları için ellerinden gelenin en iyisini yapmak" ve "sadece onlar için yaşamak" gibi bağnaz amaçları edindikleri vakalarda. Bu ısrarlı ülkü kendi gelişimleri hakkında bir şey yapmaktan ebeveynleri etkin biçimde alıkoyar ve "en iyi" şeyleri çocuklarının boğazına dizmelerine yol açar. Bu sözüm ona "en iyi" şeylerin, ebeveynlerin kendilerinde ihmal ettikleri şeyler olduğu ortaya çıkar. Bu yolla çocuklar, ebeveynlerinin en kederli başarısızlıklarını başarmaya teşvik edilir ve hiçbir zaman giderilmemiş hırslarla yüklenirler. Bu gibi yöntemler ve ülküler sadece eğitim canavarlığına neden olur.

289 Kişilik sahibi olmayan hiç kimse bir kişiliği eğitemez. Ayrıca bütün bir hayatın meyvesi olan kişiliği başara-

bilen, çocuk değil, sadece yetişkindir. Kişiliğin başarılması, bütün bir bireysel insanın en iyi gelişiminden daha fazla bir anlam ifade eder. Giderilmesi gereken sonsuz çeşitlilikteki durumları ön görmek mümkün değildir. Bütün bir ömür, tüm biyolojik, sosyal ve ruhsal açılarıyla birlikte gereklidir. Kişilik, yaşayan bir canlının içsel mizaçlarının üstün biçimde farkına varmasıdır: Hayatın yüzüne karşı yapılan büyük bir cesaret eylemi, bireyi oluşturan her bir şeyin kesin biçimde doğrulanması, kendi geleceğini tayin etme hakkının mümkün en büyük özgürlük olmasını akıldan çıkarmadan varlığın evrensel koşullarına en başarılı uyumudur. Bir adamı eğitmek, modern zihnin oluşturduğu kesinlikle en zor görevdir. Ve aynı zamanda tehlikelidir de; Schiller'in bu problemlere girişmesini sağlayan kahince içgörüsüne rağmen onun hiçbir zaman hayal etmediği derecede tehlikelidir. Kadınların doğum yapmasına el verme konusundaki doğanın cesur ve riskli girişimi kadar tehlikelidir. Eğer bir üstinsan bir cüceyi şişede büyütmeye teşebbüs etseydi ve sonra onun bir goleme dönüştüğünü görseydi, bu, Prometheus'un hatta Lucifer'inki kadar kutsal değere yapılmış bir saygısızlık gibi olmaz mıydı? Hal böyleyken doğanın her gün yapmadığı herhangi bir şeyi yapmazdı. Sevgi dolu bir annenin rahminde yatmamış olan korkunç bir insan ya da panayır ucubesi yoktur. Güneş, adil olan ve olmayan üzerinde parıldadığı sürece ve doğuran ve emziren kadınlar, olası sonuçları önemsemeden, aynı şefkat ile, bir yandan Tanrının evlatlarını diğer yandan şeytanın kuluçkalarını doğurup gözettiği müddetçe, bu harika doğanın bir parçası olarak kalıp bu tahmin edilemeyen şeyin tohumlarını içimizde taşımaya devam edeceğiz.

290 Kişiliğimiz, yaşamımız boyunca ayırt etmesi zor ya da imkansız olan tohumlardan gelişir, kim olduğumuzu ise sadece eylemlerimiz ortaya çıkarır. Bizler, dünyanın yaşamını besleyen ve tüm değişik, mükemmel ve kötü şeyleri meydana getiren güneş gibiyiz; rahimlerinde sayısız mutluluk ve acıya katlanan anneler gibiyiz. Başta içimizde neyin sevap neyin günah, neyin kader, neyin iyi neyin kötü oldu-

ğunu bilmeyiz, ilkbaharın neler getireceğini sadece sonbahar gösterebilir, sabah neyin başlayacağı sadece akşamdan görülebilir.

291 Varlığımızın bütününün tamamen fark edilmesi olarak kişilik, erişilemez bir idealdir. Ama idealler asla amaç değil sadece yol gösterici oldukları için bu erişilemezlik, idealin karşı argümanı değildir.

292 Çocuğun eğitilmek için gelişmesi gerektiği gibi kişilik de eğitilebilmek için önce filizlenmeye başlamalıdır. Aslında tehlikenin başladığı yer de tam burasıdır. Tahmin edilemez bir şey ile başa çıktığımız için gelişmekte olan kişiliğin nasıl ve hangi yönde gelişeceğini bilemeyiz. Öte yandan hem doğaya hem de dünyaya karşı yeterince temkinli olmayı da öğrenmek durumundayız. Üstelik bizler, insan doğasının özünde kötü olduğu Hıristiyan inancı ile büyütüldük. Ama artık Hıristiyan öğretimine bağlı kalmayanlar bile doğaları gereği kuşkulular ve varoluşlarının yeraltı kısımlarında gizlenen ihtimallerden korkuyorlar. Hatta Freud gibi aydın psikologlar bile bize, insan psişesinin derinliklerinde ne yattığına dair aşırı derecede rahatsız edici bir bakış sunarlar. Bu yüzden aslında kişiliğin gelişimi için olumlu şeyler söylemek cüretkar bir girişimdir. Bunun yanında, insan doğası, en garip çelişkilerle doludur. "Anneliğin kutsallığı"nı yüceltiriz ama her gün doğan canavar insanlardan, katil manyaklardan, tehlikeli sapıklardan, epileptiklerden, aptallardan ve her çeşit kötürümden anneyi sorumlu tutmayı hiçbir zaman hayal edemeyiz. Aynı zamanda sıra kişiliğin özgür gelişimine geçit vermeye geldiğinde şüphelerden ızdırap çekeriz. "O halde her şey olabilir." der insanlar. Ya da "bireyciliğe" karşı eski, mankafa itirazı öne sürerler. Ama bireycilik doğal bir gelişim değildir ve hiçbir zaman olmamıştır; doğal olmayan bir gasptan ve en küçük müdahaleden önce yıkılarak kofluğunu kanıtlayan acayip, münasebetsiz bir tavırdan başka bir şey değildir. Bizim aklımızdaki şey ise çok farklıdır.

293 Birisi, kişiliği geliştirmenin işe yarar ya da akla yatkın olduğunu söyledi diye, şüphesiz, kimse kişiliğini geliştirmez. Doğa, henüz iyi niyetli önerilerle kandırılmadı. Doğayı harekete geçiren tek şey nedensel gerekliliktir ve bu, insan doğası için de geçerlidir. Gereklilik olmadan hiçbir şey kımıldamaz; en azından insan kişiliği. Kişilik hem son derece tutucu hem de tembeldir. Sadece akut bir gereklilik onu hareketlendirebilir. Gelişmekte olan kişilik herhangi bir kaprise, komuta, içgörüye değil, sadece kaba gerekliliğe itaat eder; içsel veya dışsal felaketlerin motive edici gücüne ihtiyacı vardır. Bu yüzdendir ki "bireycilik" çığlığı kişiliğin doğal gelişimine savrulduğunda, bu, ucuz bir hakaret olur.

294 Bilinçdışı ve farklılaşmamış bir sürüden tek bir bireyin bilinçli ve kaçınılmaz bir şekilde ayrı tutulması kişilik gelişiminin ilk meyvesidir. Bu yüzden, aynı anda hem bir lütuf hem de bir lanet olan kişiliğin en ufak tohumdan tam bir bilinç seviyesine kadar olan gelişimi için "çağrılanlar çok, ama seçilenler azdır." ifadesi burada özellikle uygundur. Bu, tecrit anlamına gelir ve bundan daha rahatlatıcı bir kelime yoktur. Bireyi ne aile, ne toplum, ne mevkii, ne de ne kadar rahatça uyarsa uysun çevresi bu kaderden koruyamaz. Kişiliğin gelişimi, içtenlikle karşılığı verilmesi gereken bir iyiliktir. Ama kişiliklerini geliştirme hakkında en çok konuşan insanlar, zayıf tüm ruhları korkutup kaçırmak gibi sonuçların en az farkında olan insanlardır.

295 Yine de kişiliğin gelişimi, canavarlar yaratmak ya da tecrit korkusundan çok daha fazla derin bir anlama sahiptir: Kişinin kendi varoluş kurallarına sadakati anlamına gelir.

296 Bu bağlamda "sadakat" kelimesi için Yeni Ahitte geçen ve hatalı bir biçimde "kader" olarak çevrilen, Yunanca πίστις kelimesini tercih etmeliyim. Aslında bu kelime "güven", "güvenli bağlılık" anlamlarına gelir. Kendi varoluşunun kurallarına sadakat; bu kurallara güven duyma, vefalı bir azim ve cüretli bir umut manasını taşır, kısaca, dindar bir adamın Tanrıya karşı takınması gereken tutum gibidir.

Problemimizin arkasından ortaya çıkan ikilemin nasıl olağanüstü olduğu şimdi görülebilir: Kişi bilinç düzeyinde ve ahlaki bakımdan düşünerek kendi yolunu seçmediği sürece kişilik asla gelişmez. Sadece nedensel dürtü – gereklilik – değil, aynı zamanda bilinçli ahlaki karar da kişilik oluşumu sürecine destek vermelidir. Eğer ilki eksik ise o halde sözde gelişim, salt iradenin cambazlığıdır; eğer ikincisi eksik ise gelişim, bilinçdışı otomatizmde sıkışıp kalacaktır. Ama bir insan kendi yolunun en iyi yol olduğunu düşündüğünde şayet bu yolda gitmek için ahlaki bir karar verebilir. Eğer herhangi bir başka yolun daha iyi olduğunu düşünüyorsa o halde kendi kişiliği yerine, diğer kişiliği yaşar ve geliştirir. Diğer yollar ise ahlaki, sosyal, politik, felsefi ya da dini bir doğanın kalıplaşmış davranış yollarıdır. Kalıpların her zaman şu ya da bu biçimde geliştiği gerçeği insanoğlunun büyük çoğunluğunun kendi yollarını değil kalıp olanı seçtiğini ve sonuç olarak kendilerini değil, kendi bütünlükleri pahasına bir metodu ve kolektif bir yaşam tarzını geliştirdiklerini kanıtlar.

297 Tıpkı ilkel seviyedeki insanoğlunun psişik ve sosyal yaşamının, yüksek derece bilinçdışılık içeren bir grup hayatı olması gibi, ardından gelen gelişimin tarihi süreci de temelde kolektiftir ve şüphesiz öyle kalacaktır. Bu yüzdendir ki kalıpların kolektif bir gereklilik olduğuna inanırım. Kalıplar geçici bir çözümdür, ne ahlaki ne de dini anlamda bir ideal değildir çünkü kalıplara boyun eğmek her zaman kişinin bütünlüğünden feragat etmesi ve kişinin kendi varoluşunun sonuçlarından kaçması anlamlarına gelir.

298 Birinin kendi kişiliğini geliştirmesi, dışardan göründüğü kadarıyla, aslında toplumun rağmına bir girişim, sürüye uymayan bir sapma, manastırda yaşayan tarikat üyesinin yol değiştirmesidir. O halde bu garip maceraya en erken zamanlardan beri sadece seçilmiş bir azınlığın girişmesi şaşırılmayacak bir şeydir. Bu azınlığın hepsi aptal olsaydı, onları ἰδιῶται yani zihinsel anlamda "noksan" oldukları gerekçesiyle gözden çıkartabilirdik. Ama maalesef bu kişi-

likler çoğunlukla insanoğlunun efsanevi kahramanlarıdır; isimleri unutulmayan, Tanrının gerçek evlatları olan, özenilen, sevilen ve tapılan şahsiyetlerdir. Onlar insanlık ağacının çiçekleri, meyveleri ve her daim verimli olan tohumlarıdır. Tarihsel kişilere yapılan bu atıf, kişiliğin gelişiminin neden bir ideal olduğunu, bireycilik çığlığının ise neden bir hakaret sayılacağını oldukça netleştirir. Bu tarihsel kişilerin büyüklükleri asla umutsuz bir şekilde kalıplara teslim olmalarına değil, tersine kalıplardan kurtulmalarına dayanır. Onlar, hâlâ kolektif korkularına, inançlarına, kanunlarına ve sistemlerine bağlı kalan kitlenin üzerinde dağ zirveleri gibi yükselirler ve cesurca kendi yollarını seçerler. Herhangi bir insanın, bilindik yollardan tanıdık hedeflere ulaşmak yerine, dik ve dar yollardan bilinmeyene gitmeyi tercih etmesi sokaktaki adam için her zaman inanılmaz olmuştur. Bu yüzden bu gibi bir insanın, eğer gerçekten deli değil ise, bir şeytan ya da bir tanrı tarafından ele geçirildiğine her zaman inanılmıştır; çünkü bir insanın, insanlığın her zaman hareket ettiğinin aksine hareket edebilmesi sadece uğursuz bir gücün yönlendirmesi ya da ilahi bir ruhun bahşetmesi olarak açıklanabilir. Bitmek bilmeyen kalıp ve alışkanlıklarıyla kitleler halindeki insanlığın ağır yükünü, Tanrıdan başka biri nasıl dengeleyebilir? Bu yüzden başlangıçtan beri kahramanlar tanrı benzeri özelliklerle donatılmıştır. İskandinav bir görüşe göre bu insanlar, yılan gözlerine sahiptir, ve doğumları ya da yeryüzüne inişlerine özgü özel şeyler vuku bulmuştur; Antik Yunanın belirli kahramanları yılan ruhlu iken, diğerleri kişisel bir ruha [*daemon*] sahipti. Bu kahramanlar, sihirbazdılar ya da Tanrının seçilmişlerindendiler. İstendiğinde çoğaltılabilecek tüm bu özellikler, mükemmel kişiliğin, sıradan bir insan için, *doğaüstü* bir şey - sadece ruhani bazı etmenlerin müdahalesi ile açıklanabilecek bir fenomen - olduğunu gösterir.

299 Peki, bir adamı kendi yoluna gitmeye ve kitleyle bilinçdışı seviyede özdeşleşmekten, sanki bir sis yığınından yükselir gibi, çıkmaya teşvik eden şey nedir? Zorunluluk değildir, çünkü zorunluluk çoğunluğu kapsar ve o çoğunluk

kalıpların arkasına gizlenir. Ahlaki karar da değildir, çünkü on kereden dokuzunda kalıba göre karar veririz. O halde, teraziyi *sıra dışılığın* lehine doğru amansızca eğen şey nedir?

300 Çoğunlukla *eğilim* [*vocation*] adı verilen şeydir: Bu, bir insanın kendini sürüden ve sürünün klişeleşmiş yollarından kurtarmasına yönlendiren mantıkdışı bir etmendir. Gerçek kişilik her zaman bir eğilimdir ve Tanrıya güven duyduğu gibi bu eğilime güvenir, ancak sıradan bir insan bunun sadece kişisel bir his olduğunu söyler. Ama eğilim, hiç kaçış yolu olmayan Tanrının bir kanunu gibi davranır. Kendi yolundan giden birçok insanın hüsranla karşılaştığı gerçeği, eğilimi olan bir kişiye hiçbir anlam ifade etmez. Sanki kendi kanunu bir ruhun ona fısıldadığı yeni ve mükemmel bir yolmuş gibi bu kanuna uymak *zorundadır*. Eğilimi olan herhangi biri vicdanının sesini duyar. Bu yüzden efsaneler, kendilerine danışmanlık eden ve uymak zorunda oldukları emirleri veren bir ruha sahip olduklarını söyler. Bunun en bilinen örneği Faust'tur, tarihi bir örnek ise Sokrates'in ruhudur. İlkel zamanlardaki sihirbaz hekimlerin yılan ruhları vardı. Hekimlerin koruyucusu, tıp ve şifa tanrısı Asklepius'un da yılan ruhu vardı, ayrıca o simge olarak da Epidaurus Yılanını taşırdı. Öte yandan, özel ruhu olarak, tıbbi reçetelerini yazdırdığı ya da ilham aldığı Kabir Telesphoros da vardı.

301 "Bir eğilim sahibi olma"nın asıl anlamı "bir ses tarafından yönetilme"dir. Bunun en açık örnekleri Eski Ahit peygamberlerinin beyanlarında bulunur. Bunun sadece eski moda, antika bir konuşma tarzı olmadığı, eğilim duygularını sır haline getirmemiş iki tanıdık örnek olarak Goethe ve Napolyon gibi tarihsel kişiliklerin itiraflarıyla kanıtlanmıştır.

302 Buna rağmen eğilim ya da eğilim hissi, harika kişiliklerin ayrıcalığı değildir; bu, küçük olanlardan "minyon" kişiliklere kadar tüm kişilikler için de uygundur ama boyut küçüldükçe ses daha da boğulur ve bilinçdışı hale gelir. Sanki içteki ruhun sesi gittikçe uzaklaşıyor ve daha nadir ve belli belirsiz konuşuyormuş gibi olur. Kişilik küçüldükçe

ses donuklaşır ve daha çok bilinçdışı nitelik kazanır; ta ki sonunda kişilik, onu çevreleyen toplum ile ayırt edilemez şekilde birleşene kadar. Böylelikle kendi bütünlüğünü teslim eder ve grubun bütünlüğü içinde erir. Artık iç sesin yerinde kalıplarıyla birlikte grubun sesi vardır ve eğilim, kolektif zorunluluklarla yer değiştirilmiştir. Ama bu bilinçdışı sosyal durumda bile sesin çağrısıyla uyandırılanlar az değildir, bundan dolayı diğerlerinden ayrılırlar ve kendilerini, diğerlerinin hakkında hiçbir şey bilmediği bir problemle karşı karşıya hissederler. Vakaların çoğunda anlayışlar akıl ermez önyargı duvarlarıyla çevrelendiği için, diğerlerine, neler olduğunu açıklamak mümkün değildir. Onlar, koro halinde "Hiç kimseden farklı değilsin." ya da "Öyle bir şey yok." derler, öyle bir şey olsa bile anında "marazi" ve "gayet münasebetsiz" olarak damgalarlar. "Bu gibi herhangi bir şeyin en ufak bir öneme bile sahip olabilmesi korkunç bir varsayım" olduğu için bu "tamamen psikolojik"tir. Bugünlerde bu son itiraz son derece popüler. Bu itiraz, insanların görünüşte kişisel, keyfi ve bu yüzden tamamen faydasız olarak gördükleri psişik herhangi bir şeyin tuhaf bir şekilde küçümsenmesinden kaynaklanır. Ve bu, psikolojiye olan heveslerine rağmen yeterince paradoksaldır. Sonuç olarak, bilinçdışı "fanteziden başka bir şey değildir". "Hayal etmekten başka bir şey yapmadık." vesaire vesaire. İnsanlar kendilerini, psişeyi oraya buraya büyüyle çağırabilen ve ruh hallerine uygun şekilde onu biçimlendirebilen sihirbazlar olarak düşünürler. Dikkatlerini çeken şeyin uygunsuz olduğunu yadsır, çirkin olan her şeyi yüceltir, fobilerini örtbas eder, hatalarını düzeltir ve sonunda her şeyi güzel bir şekilde ayarladıklarını hissederler. Bu arada unuttukları önemli bir nokta vardır: Psişenin sadece çok ufak bir parçası, bilinçli zihin ve onun sihir dolu kutusu ile özdeştir, psişenin çok daha geniş bir parçası ise katıksız bilinçdışı *olgudur*; taş gibi çetin ve basturılamaz, hareket ettirilemez ve erişilemez olsa da görünmeyen güçlerin emriyle her an üzerimize düşmeye hazırdır. Bugün bizi tehdit eden devasa felaketler; fiziksel ya da biyolojik düzenin basit olayları değil, psişik

olaylardır. Oldukça korkunç bir şekilde, psişik salgın hastalıklardan başka bir şey olmayan savaşlar ve devrimler tarafından tehdit ediliyoruz. Her an birkaç milyon insan yeni bir çılgınlık tarafından vurulabilir ve sonra başka bir dünya savaşı ya da yıkıcı bir devrim başlayabilir. Vahşi canavarların, depremlerin, heyelanların ve sellerin merhametine kalmak yerine, modern insan, kendi psişesinin başlıca güçleri tarafından hırpalanıyor. Bu, dünya üzerindeki tüm diğer güçleri geniş ölçüde aşan Dünya Gücüdür. Doğayı ve insanın tanrısal kurumlarını yok eden Aydınlanma Çağı, insan ruhunda yaşayan Dehşet Tanrısını gözden kaçırmıştır. Bunun yanında, Tanrı korkusu psişik olanın bunaltıcı yüceliği karşısında haklı hale getirilmiştir.

303 Ama tüm bunlar çok soyut. Aklın, o çokbilmiş züppenin, bu soyutlamayı öyle ya da böyle istediği şeyin içine koyabileceğini herkes bilir. Taş kadar sert ve kurşun kadar ağır nesnel bir gerçeklik olarak psişenin, içsel bir deneyim olarak bir insanla karşılaştığında, duyulabilir bir ses ile ona "Olacak ve olması gereken şey bu." demesi bambaşka bir şeydir. Sonra tıpkı bir savaş ya da bir devrim ya da herhangi başka bir çılgınlık olduğunda kişi, grubun kendisini çağırdığını hisseder. Çağımızın kurtarıcı kişilikleri gerektirmesi boş yere değildir; çünkü kolektifin kaçınılmaz korumasından kendini kurtarabilen ve en azından kendi ruhunu koruyabilen kişi, grup psişesi ile ölümcül biçimde özdeşleşmekten kendini kurtarmayı başaran *bir* insan olduğunu açığa çıkararak diğerleri için bir umut ışığı yakar. Bilinçdışı olmasından dolayı grubun seçme özgürlüğü yoktur ve bu yüzden psişik aktivite, kontrol edilemeyen bir doğa kanunu gibi grup içinde devam eder. Böylece sadece felaket olduğunda durma noktasına gelen bir zincir tepkisi hareket geçer. İnsanlar, psişik güçlerin tehlikesini hissettiklerinde her zaman bir kahraman, bir ejderha katili arzu ederler; yani bir kişilik çığlığı ortaya çıkar.

304 Ama bireysel kişilik, çoğunluğun kötü durumuna karşı ne yapabilir? Her şeyden önce o, bir bütün olarak

insanların bir parçasıdır ve herkes gibi bütünü hareket ettiren gücün insafındadır. Onu, diğer tüm insanlardan ayırt eden tek şey eğilimidir. Kişi, çok güçlü olan, çok baskı yapan, kendisinin ve kendi insanlarının belası olan psişik zorunluluk tarafından çağrılır. Eğer sese kulak verirse en başta ayrılır; içinden emredilen kurala uymaya karar verince tecrit edilir. Herkes "Bu onun *kendi* kuralı!" diyecektir. Ama o daha iyi bilir: Bu, kaderinde var olan kural veya eğilimdir, "kendisinin" değil, onu yere seren aslanın kuralıdır, her ne kadar onu öldüren tam da bu aslan olsa da. İşte o, sadece bu anlamda "kendi" eğiliminden, "kendi" kuralından konuşmayı hak eder.

305 Kişi, kendi yolunu diğer tüm olası yolların önüne koyma kararı ile bir kurtarıcı olarak eğiliminin büyük bir kısmını yerine getirmiş olur. Kendi kuralını kalıpların üstüne yüceltir, böylece, sadece büyük tehlikeye engel olmada başarısız olanları değil aynı zamanda gerçekten bu tehlikeyi hızlandıranları da temiz bir şekilde süpürerek tüm diğer yolları geçersiz kılar. Çünkü kalıplar, yaşamın sıkıcı rutininden daha fazlasını asla anlayamayan, kendi içlerinde ruhsuz olan mekanizmalardır. Yaratıcı yaşam her zaman kalıbın dışında durur. Bu yüzden yaşamın rutini, adet ve kalıp biçiminde üstün olduğunda, yaratıcı enerji yıkıcı bir patlak vermek zorunda kalır. Bu patlak, sadece kitlesel bir fenomen olduğunda bir felakettir, ama bilinç seviyesinde bu yüksek güçlere boyun eğen ve tüm kuvvetiyle onlara hizmet eden bir birey için asla böyle değildir. Bilinçdışı seviyesinde insanlar, alıştıkları yolları bilinçli karara gereksinim duymadan kör hayvanlar gibi takip edebildikleri için kalıp mekanizması insanları bu seviyede tutar. Kalıplar çok iyi olsa bile istemeden sebep oldukları bu sonuç kaçınılmazdır, ve bilinçli karar için korkunç bir tehlikedir. Çünkü eski kalıplarda olmayan yeni durumlar oluştuğunda, tıpkı hayvanlarda olduğu gibi insanlar arasında da rutin tarafından bilinçdışı tutulan panik ve eşit derecede beklenilmeyen sonuçlar patlak verir.

306 Buna rağmen, kişilik, bilinç düzeyine yeni çıkanların oluşturduğu panik dehşetine kendisinin kapılmasına izin vermez çünkü o, tüm dehşetleri arkasında bırakmıştır. Kişilik, değişen zamanlarla baş edebilir ve bilmeyerek ve istemeyerek bir *lider* olur.

307 Tüm insanlar birbirine çok benzerdir aksi halde aynı hezeyanlara yenik düşemezlerdi. Bireysel bilincin dayalı olduğu psişik temel de evrensel olarak aynıdır aksi halde insanlar asla ortak bir anlayışa ulaşamazdı. Dolayısıyla bu bağlamda kişilik ve ona özgü psişik huy kesinlikle eşsiz şeyler değildirler. Eşsizlik, her bir kişi için geçerlidir ancak bu sadece kişiliğin *bireysel* doğası için söz konusudur. Kişilik haline gelmek bir dâhi için kesin bir ayrıcalık değildir, bir insan kişilik sahibi olmadan da dâhi olabilir. Her birey kendi yaşam kuralını doğuştan içinde barındırdığı için bir insanın bu kuralı izlemesi ve bir kişilik haline gelmesi, yani bütünlüğü başarması teorik olarak mümkündür. Ama yaşam sadece yaşayan birimler biçiminde; yani bireyler biçiminde var olduğu için hayatın kuralı her zaman bireysel yaşanan bir hayata yöneliktir. Bu yüzden nesnel psişe sadece evrensel ve tekdüze bir veri olarak algılanmasına rağmen, ki bu tüm insanların aynı temel psişik durumu paylaştığı anlamına gelir, bu nesnel psişe fiili hale gelmek için yine de kendini bireyleştirmek zorundadır çünkü kendini bireysel bir insan yolu dışında başka şekilde ifade edemez. Buradaki tek istisna şudur; nesnel psişe, bir grubu ele geçirir ve doğası gereği bir felakete sebep olur, çünkü bu durumda nesnel psişe sadece bilinçdışı olarak çalışır ve hiçbir bilinç tarafından özümsenemez ya da var olan yaşam koşulları arasında kendine yer edinemez.

308 Sadece iç sesin gücü ile bilinç düzeyinde bir anlaşmaya varabilen insan bir kişilik haline gelir; ama eğer bu güce yenik düşerse psişik olayların kör akıntısıyla ayakları yerden kesilecek ve zarar görecektir. Herhangi bir dâhi kişilik hakkında mükemmel ve özgürleştirici olan şey şudur: Kendini, eğilimine isteyerek feda eder ve eğer grup tarafın-

dan bilinçdışı seviyede yaşansaydı sadece yıkıma sebep olacak olan bir şeyi, bilinç seviyesinde, kendi bireysel gerçekliğine aktarır.

309 Tarihin bizim için koruduğu, kişiliğin anlamına dair en parlak örneklerden biri İsa peygamberin yaşamıdır. Sırası gelmişken bahsedelim; Hıristiyanlık, Romalılar tarafından gerçekten zulme uğramış tek dindi. Sadece imparatoru değil aynı zamanda tüm Romalıları sarsan Sezar'ın çılgınlığına karşı doğrudan bir muhalif ayaklandı: *Civis Romanus sum* [Ben Roma vatandaşıyım][1]. Sezar'a tapmanın Hıristiyanlıkla çakıştığı her yerde bu muhalefet kendini gösterdi. Ama İncil vaizlerinin bize İsa'nın kişiliğinin psişik gelişimi hakkında anlattıklarından bildiğimiz kadarıyla, bu muhalefet, kurucusunun ruhunda da aynı keskinlikle sürdü. İsa'nın şeytan tarafından baştan çıkarılma hikayesinde, İsa'nın fikir ayrılığına düştüğü psişik gücün doğası açıkça ortaya çıkar: Onu ıssız yerlerde baştan çıkarmaya çalışan şey, hüküm süren Sezar psikolojisinin güç sarhoşu şeytanı idi. Bu şeytan, Roma İmparatorluğunun tüm insanlarını nüfuzu altında tutan ve bu yüzden İsa'ya sanki ondan bir Sezar yapmaya çalışıyormuş gibi dünyanın tüm krallıklarının sözünü veren nesnel psişe idi. Eğiliminin iç çağrısına uyarak İsa, gönüllü bir şekilde, kazanandan kaybedene herkese yayılan emperyalist çılgınlığın saldırısına kendini maruz bıraktı. Böylece, tüm dünyayı sefalete sokmuş ve pagan şairlerin bile andığı kurtuluş özlemine sebep olmuş nesnel psişenin doğasını fark etti. Bu psişik saldırıyı bastırmaktan ya da bu saldırının kendisini bastırmasına izin vermekten ziyade bu saldırının kendisini etkilemesine bilinçli biçimde yol verdi ve onu benimsedi. Bu yüzden dünyayı fetheden Sezarcılık, ruhani bir krallığa, Roma İmparatorluğu ise bu dünyadan olmayan, Tanrının evrensel krallığına dönüştü. Tüm Yahudi halkı, Mesih gibi emperyalist zihinli ve politik olarak

[1] Saygınlık belirten Latince bir ifade. Çiçero, Roma vatandaşlarının hukuki hakları için bir savunma ifadesi olarak bu cümleyi dile getirmiştir -çn.

aktif bir kahraman beklerken İsa, Mesih görevini kendi ulusu için değil tüm Roma dünyası için yerine getirdi ve insanlığa kadim bir gerçeği yani gücün hükmettiği yerde sevginin var olamayacağını, sevginin hüküm sürdüğü yerde de gücün bulunamayacağını gösterdi. Sevgi dini, Romalı şeytanın güce tapmasının tam bir psikolojik muadiliydi.

310 Hıristiyanlık örneği belki de benim daha önceki soyut argümanım için en iyi örnek oldu. Görünüşte eşsiz olan bu yaşam, kutsal bir simge haline geldi, çünkü anlamlı tek yaşamın, yani kendine özgü kuralın kesin ve koşulsuz olarak bireysel anlamda gerçekleşmesi için çabalayan bir yaşamın psikolojik bir prototipi haline geldi. O halde biz de Tertullianus gibi *Anima naturaliter christiana* [Doğası gereği Hıristiyan ruhu] diye bağırabiliriz.

311 Buda gibi İsa'nın yüceltilmesi de şaşırtıcı değildir çünkü Isa da insanların bu kahraman figürlere ve dolayısıyla kişilik idealine verdiği muazzam değerin çarpıcı bir örneğidir. Günümüzde, anlamsız kolektif güçlerin kör ve yıkıcı hakimiyeti, kişilik idealini arka plana itebilir gibi görünse de yine de bu sadece tarihin ölü yüküne karşı gelen geçici bir ayaklanmadır. Gelişmekte olan neslin devrimci, tarihsel olmayan ve bu yüzden eğitimsiz yatkınlıkları, gelenekleri yıkmaya doyduğu zaman yeni kahramanlar aranacak ve bulunacaktır. Radikallikleri arzu edilen hiçbir şey bırakmayan Bolşevikler bile Lenin'i mumyaladı ve Karl Marx'tan bir kurtarıcı yarattı. Kişilik ideali, insan ruhunun kökü kazınamaz ihtiyaçlarından birisidir ve ne kadar uygunsuzsa o kadar çok fanatik biçimde savunulur. Aslında Sezar'a tapılması yanlış anlaşılmış bir kişilik kültüydü, eleştirel ilahiyatı İsa'nın kutsallığını ufuk noktasına dek azaltan modern Protestanlık bile son sığınağını yine İsa'nın kişiliğinde bulmuştu.

312 Evet, kişilik dediğimiz bu şey muazzam ve gizemli bir problemdir. Hakkında söylenebilecek her şey ilginç biçimde tatmin edici değildir ve yetersizdir. Ayrıca gösteriş ve boş konuşmada, tartışmanın her zaman kendini kay-

betme tehlikesi vardır. Tuhaftır ki kişilik ideali, yaygın kullanımda çok belirsizdir ve tam anlamıyla tanımlanmamıştır; kelimeyi aynı anlamda kullanacak iki insanı bulmak neredeyse imkansızdır. Eğer kişiliğe dair daha kesin bir anlayış biçimi ortaya koyarsam, konu hakkında son noktayı koyduğumu düşünmem. Burada söylediğim her şeyi sadece, kişilik problemini çözmek için hiçbir iddia üretmeden, bu probleme yaklaşım sunan geçici bir teşebbüs olarak düşünürüm. Ya da aslında teşebbüsümün, kişiliğin sebep olduğu psikolojik problemlerin tarifi olarak dikkate alınmasını isterim. Psikolojinin bütün olağan açıklamaları ve devaları, tıpkı dâhi adam ya da yaratıcı bir sanatçıda olduğu gibi burada da yetersiz kalır. Kalıtımdan ya da çevreden yapılan çıkarımlar bütünüyle başarılı olmaz. Bugünlerde oldukça popüler olan, çocukluk hakkında kurgular icat etmek –en kibar deyimiyle- kendini gerçeklik dışında bulur. Zorunluluktan yapılan "hiç parası yoktu," "hasta bir adamdı," gibi açıklamalar formalite olarak kalır. Mevzuya eklenecek her zaman mantıksız bir şey vardır, basitçe açıklanamayacak bir şey hep bulunur; *deus ex machina* ya da *asylum ignorantie* bu yüzden Tanrının iyi bilinen takma adlarıdır. Bu haliyle problem, her zaman kutsal bir isim tarafından belirlenen insanüstü dünyaya yaklaşmış görünür. Gördüğünüz gibi ben de "iç sese", eğilime değinmek zorundayım, ve bunun kişiliği geliştirmedeki işlevini yerine getirdiği yolu ve öznel olarak nasıl göründüğünü nitelendirmek adına onu güçlü nesnel bir psişik etmen olarak tanımlamak durumundayım. *Faust*'ta Mefisto kişileştirilmemiştir, Faust adeta kendi kendinin ahlak öğretmenidir ve sanki kendi özel şeytanını duvara resmetmiştir, dolayısıyla bu kişiselleştirmeme daha iyi dramatik ya da teatral bir etki yaratır. Adayış bölümünün başlangıç kelimeleri – "Yaklaşmaktasınız yine, titrek görüntüler" – sırf estetik bir gösterişten daha fazlasıdır. Şeytanın somutlaştırılması gibi, bu kelimeler, psişik deneyimin nesnelliğinin bir kabulüdür; öznel istekler ya da korkular ya da kişisel görüşlerin değil, bir bakıma şeyin kendisinin, *fiiliyatta ne olduğunun* itirafıdır. Normalde sadece bir mankafa haya-

letleri aklından geçirir, ama bizim mantıklı gündüz bilincimizin yüzeyinin altında da ilkel bir mankafaya benzer bir şey sanki gizleniyordur.

313 Bundan dolayıdır ki nesnel psişeyi nesnel gösteren şeyin ne olduğu ya da bunun aslında tamamen hayalgücü olup olmadığı konusunda sonsuz bir şüphe vardır. Ama sonra da şu soru ortaya çıkar: Şu ya da bu şeyi bilerek mi hayal ettim ya da o şey içimdeki bir şey tarafından mı bana hayal ettirildi? Hayali kanserden acı çeken nevrotik kişinin problemine benzer bir problem. O hasta, her şeyin hayalgücü olduğunu bilir ve ona daha önce yüzlerce kez anlatıldığı halde hâlâ bana zaman zaman "Ama bu gibi bir şeyi neden hayal ediyorum? Bunu yapmak istemiyorum." diye sorar. Cevap şöyledir: Kanser fikri onda bilgisi ve onayı olmadan kendini hayal ettirdi. Sebep şu ki; psişik büyüme, bir "tomurcuklanma", onun bilinçdışında, hasta onu bilince getiremeden gerçekleşir. Bu içsel aktivite karşısında hasta korkar. Ama kendi ruhunda ondan habersiz bir şey olamayacağı konusunda tamamen ikna edildiği için, korkusunu, var olmadığını bildiği fiziksel bir kanser ile ilişkilendirir, ki hâlâ ondan korkmalıysa da bu korkunun asılsız olduğu konusunda onu ikna edecek yüzlerce doktor var. Dolayısıyla nevroz; psişenin nesnel, içsel aktivitesine karşı bir savunmadır, ya da iç sesten ve dolayısıyla eğilimden kaçmak için bedeli ağır biçimde ödenmiş bir teşebbüstür. Bu "büyüme" psişenin bilinçli iradeden bağımsız, nesnel aktivitesi olduğu için, iç ses yoluyla bilinçli zihinle konuşmaya çalışır ve kişiye bütünlük yolunda öncülük eder. Kişinin eğilimi, kaderi, kişiliğin büyümesi, bireyle birlikte doğan yaşam-iradesinin tam anlamıyla gerçekleşmesi, nevrotik çarpıtmanın ardında gizlenmiştir. Nevrotik olan o adam, kader sevgisi [*amor fati*] olmayan adamdır ve eğilimini ıskalamıştır.

314 Varoluşunun kanununa uymadıkça ve kişiliğe yükselemedikçe, bir adam, yaşamının anlamını fark etme konusunda başarısız olur. Neyse ki, iyilik ve sabrıyla doğa, birçok insanın aklına yaşamlarının anlamı hakkında ölümcül

sorular asla getirmez. Ve aslında hiç kimse soru sormazsa kimsenin de cevaba ihtiyacı olmaz.

315 Nevrotik kanser korkusu bu nedenle gerekçeliydi: Bu bir hayal değildi, bilincin dışındaki bir alanda var olan, iradesinin ve anlayışının erişiminin ötesinde bulunan psişik bir olgunun tutarlı ifadesiydi. Eğer kişi vahşi doğaya geri döner ve yalnızlığında iç yaşamını dinlerse belki de sesin söylemek zorunda olduğu şeyi duyar. Ama genellikle yanlış eğitilmiş medeni insan, anlamını yitirmiş mevcut adetlerin garanti etmediği sesi algılamada biraz yetersizdir. İlkel insanlar bu açıdan çok daha iyi bir kapasiteye sahipti; en azından sihirbaz hekimler profesyonel ekipmanlarının bir parçası olarak, ruhlarla, ağaçlarla ve hayvanlarla konuşabiliyordu, çünkü bunlar nesnel psişe ya da psişik ben-dışı ile karşılaştıkları biçimlerdi.

316 Nevroz, kişiliğin gelişimsel bir bozukluğu olduğu için biz ruh doktorları, profesyonel zorunluluk nedeniyle, kişilik ve iç ses problemleriyle ilgilenmeye mecbur bırakılıyoruz. Genellikle çok belirsiz olan ve sıklıkla boş cümlelerle yozlaşan bu psişik olgular, uygulamalı psikoterapide belirsizlikten ortaya çıkar ve görülür bir şekil alır. Yine de bunun, Eski Ahitteki peygamberlerde olduğu gibi kendiliğinden olması nadirdir; genellikle bozukluğa sebep olan psişik koşullar oldukça büyük bir çaba ile bilince getirilmek zorundadırlar. Ama sonra aydınlığa çıkan içerikler iç ses ile tamamen uyum içindedir, ve eğer kabul edilir ve bilinçli zihin tarafından özümsenirse, kişiliğin gelişimine vesile olacak olan, kaderi önceden belirlenmiş bir eğilime işaret ederler.

317 Tıpkı büyük kişiliğin, toplumu azat etmek, günahlardan arındırmak, dönüştürmek ve iyileştirmek için hareket etmesi gibi bir kişide kişiliğin doğuşu da terapötik bir etkiye sahiptir. Bu sanki bir nehrin yavaş akıntıdan ve bataklıktan geçip birden düzenli yatağında yolu bulması ya da sanki filizlenen bir çekirdeğin üzerinde yatan bir taşın, fili-

zin doğal büyümesine başlayabilmesi için kaldırılması gibidir.

318 İç ses daha dolu bir hayatın, daha geniş, daha kapsamlı bir bilincin sesidir. Bu yüzden, kişiliğin büyümesi, kendi-bilincinin artışı ile eş anlamlı olduğu için mitolojide, bir kahramanın doğumu ya da simgesel yeniden doğum, güneşin doğuşu ile aynı zamana rastlar. Aynı sebepten, çoğu kahraman güneş nitelikleri ile vasıflandırılır ve onların büyük kişiliklerinin doğduğu an aydınlanma olarak bilinir.

319 Birçok insanın doğal olarak sahip olduğu iç ses korkusu, tahmin edilebileceği kadar çok çocuksu değildir. İsa'nın klasik baştan çıkarılma örneğinde gösterildiği gibi, ya da eşit derecede önemli olan Buda efsanesinde, Mara bölümündeki gibi ayaklanan ve sınırlı bir bilinç ile yüzleşen içerikler, zararsız olmaktan çok uzaktır. Genellikle ilgili kişinin yenik düşmeye yükümlü olduğu belirli tehlikeyi gösterirler. İç sesin bize fısıldadığı şey, gerçekten kötü değilse de olumsuz bir şeydir. Öyle olmalı çünkü bunun iki sebebi var: Öncelikle bizdeki erdemler, kötülükler kadar bilinçdışı değildir; ikinci sebep olarak da içimizdeki kötülüğe nazaran içimizdeki iyilikten daha az acı çekeriz. Yukarıda açıkladığım gibi, iç ses bizi– ister ulus olsun ister tüm insan ırkı – tüm toplumun acı çektiği kötünün bilincine getirir. Ama bu kötüyü bireysel bir biçimde sunar ki kişi başlangıçta onu sadece bireysel bir karakter sansın. İç ses, bizi yenik düşürmek için, kötüyü çok cezbedici ve ikna edici bir şekilde önümüze getirir. Eğer kısmen yenik düşmezsek bu görünür kötünün hiçbir şeyi içimize giremez ve dirilme ya da iyileşme meydana gelemez. ("Görünür" diyorum, her ne kadar bu çok iyimser gözükse de.) Eğer tam olarak yenik düşersek o zaman iç ses tarafından ifade edilen içerikler şeytanca davranır ve ardından felaket gelir. Ama eğer sadece kısmen yenik düşebilirsek ve eğer kendini savunma yoluyla ben kendini tamamen yutulmaktan kurtarabilirse o zaman sesi özümseyebilir ve biz sonunda kötünün önceden sadece bir dış görünüş olduğunu ama gerçekte iyileştirme ve aydın-

lanma taşıdığını fark ederiz. Aslında iç ses, en katı ve en anlaşılır anlamıyla bir "İblis"tir ve nihai ahlaki kararları olan, ve bunlarsız asla tüm bilinci elde edemeyecek ve kişilik haline gelemeyecek insanlarla yüz yüze gelir. En yüksek ve en alçak, en iyi ve en değersiz, en doğru ve en yanıltıcı şeyler, iç seste en şaşırtıcı şekilde sıklıkla birlikte harmanlanır, böylece içimizde bir karışıklık, sahtelik ve umutsuzluk boşluğu açılır.

320 Kötünün, tüm gücü veren ve tümden yok edici olan doğasının sesini suçlamak, insanlar için, doğal olarak anlamsızdır. Eğer doğa bize kökleşmiş bir kötü olarak görünürse, bu genelde iyinin, daha iyiye düşman olduğu gerçeği sebebiyledir. Gerçi eğer geleneksel iyilere mümkün olduğunca sadık kalmasaydık aptal olabilirdik. Ama Faust şöyle der:

> Görürsek bu dünyanın iyiliğini
> Yalan, kuruntu sayarız en iyiyi bile.

İyi bir şey ne yazık ki sonsuza kadar iyi değildir, çünkü aksi takdirde daha iyi hiçbir şey olmazdı. Eğer daha iyisi geliyorsa iyi olan kenara çekilmeli. Bu yüzden Üstat Eckhart "Tanrı iyi değildir, yoksa daha iyi olabilirdi." der.

321 Dünya tarihinde –ve belki bizim zamanımız da onlardan biri olabilir– daha iyi olması kaderinde var olan herhangi bir şey önce kötü biçimde gözüksün diye iyi olanın bir kenara çekildiği zamanlar olmuştur. Bu gösterir ki; kötü, imkan dahilinde, daha iyi olduğu bahanesiyle kolayca içeri kaydığı için bu problemlere dokunmak bile aşırı derecede tehlikelidir. İç sesin problemleri tuzaklar ve gizli kapanlar ile doludur: Yaşamın kendisi kadar tehlikeli ve geçit vermeyen, güvenilmez ve kaygan zeminlidir. Ama hayatından geçemeyen biri onu koruyamaz da. Kahramanın doğuşu ve kahraman hayatı her zaman tehdit altındadır. Bebek Herkül'ü yok etmek için Hera tarafından gönderilen iblisler, Apollo'yu doğumunda boğmaya çalışan piton, masumların

katliamı, tüm bunlar aynı hikayeyi anlatır. Kişiliği geliştirmek bir kumardır, ve trajedi şudur ki; iç sesin ruhu bizim hem en büyük tehlikemiz hem de vazgeçilemez bir yardımcımızdır. Bu trajik ama mantıklıdır çünkü şeylerin doğası böyledir.

322 Bu nedenle insanlığı, ve tüm iyi niyetli sürü çobanlarını, ve ailelerin endişeli babalarını, koruyucu engeller inşa ediyorlar, harikalar yaratan imgeleri tutuyorlar ve boşluğu güvenle saran yolları işaret ediyorlar diye suçlayabilir miyiz?

323 Ama sonunda kahraman, lider, kurtarıcı daha büyük kesinlik için yeni bir yol keşfeden kişi olur. Eğer yeni yol kendinin keşfedilmesini ille de istemeseydi ve insanlığın başına eski Mısır'ın uğradığı felaketleri açmasaydı sonunda neyin nasıl olduğu ayan beyan ortaya çıkıncaya kadar her şey yerli yerinde kalırdı. İçimizdeki keşfedilmemiş damar psişenin yaşayan bir parçasıdır; klasik Çin felsefesi bu iç yolu "Tao" olarak isimlendirir ve onu karşı konulmaz şekilde amacına doğru hareket eden bir su akşına benzetir. Tao'da dinlenmek; giderme, bütünlük, kişinin varış yerine ulaşması, kişinin görevini tamamlaması, başlangıç, son ve bütün şeylerin tabiatına içkin olan var oluş anlamının mutlak anlamda gerçekleşmesi anlamına gelir. Kişilik Tao'dur.

VIII
PSİKOLOJİK BİR İLİŞKİ OLARAK EVLİLİK

Psikolojik Bir İlişki Olarak Evlilik[1]

324 Psikolojik bir ilişki olarak görüldüğünde evlilik, oldukça ayrıcinsli bir doğaya sahip, öznel ve nesnel etkenlerin tamamından meydana gelen son derece karmaşık bir yapıdır. Yasal ve toplumsal bir doğanın nesnel etkenlerinin evli çiftler arasındaki psikolojik ilişki üzerinde dikkate değer bir etkisi vardır, ancak burada evliliğin sadece psikolojik olan problemleri ile sınırlı kalmak istediğim için bu etkenleri göz ardı edeceğim.

325 Bilinçdışı seviyedeki iki kişi arasında psikolojik bir ilişkiden söz edilemeyeceği için ne zaman "psikolojik bir ilişki"den konuşsak kişinin *bilinç seviyesinde* olduğunu varsayarız. Psikolojik bakış açısından, bilinçdışı seviyede kişiler, büsbütün ilişkisiz olurdu. Diğer herhangi bir bakış açısından, örneğin fizyolojik bakış açışından, ilişkili olarak görülebilirler ama kimse ilişkilerine psikolojik diyemezdi. Varsaydığım üzere bu gibi toptan bir bilinçdışı durum olmayacağı halde, yine de dikkate değer derecede kısmi bir bilinçdışı durumun olduğu ve psikolojik ilişkinin bilinçdışı durumun var olduğu derece ile sınırlandığı kabul edilmelidir.

---

[1] [İlk defa, "Die Ehe als psychologische Beziehung" (*Das Ehebuch* içinde, ed. Count Hermann Keyserling, Celle, 1925) adıyla yayınlanmıştır; daha sonra Theresa Duerr tarafından İngilizceye çevrilmiştir (*The Book of Marriage* içinde, New York, 1926); İlk hali, *Seelenprobleme der Gegenwart* (Zürih, 1931) içinde yeniden basılmıştır. Makale, H. G. ve Cary F. Baynes tarafından İngilizceye yeniden çevrilmiştir, (*Contributions to Analytical Psychology* içinde, Londra ve New York, 1928) ve bu versiyon mevcut çeviride bazen başvuru kaynağı olarak kullanılmıştır – EDİTÖRLER.]

326 Çocukta bilinç, zamanla birleşip bir "kıta" veya kesintisiz bilincin bir toprak kütlesi oluşturacak ayrı adalar gibi bilinçdışı psişik yaşamın derinliklerinden yükselir. İlerleyici zihinsel gelişim, gerçekte, bilincin genişletilmesi demektir. Kesintisiz bir bilincin yükselişi ile - öncesiyle değil - psikolojik ilişki mümkün hale gelir. Malumunuz üzere bilinç her zaman ben-bilincidir. Kendimin bilincinde olmak için kendimi diğerlerinden ayırt edebiliyor olmalıyım. İlişki, sadece bu ayrımın var olduğu yerlerde gerçekleşebilir. Ama ayrım genel bir yolla yapılabilmesine rağmen psişik hayatın geniş kısımları hâlâ bilinçdışı kaldığı için normalde tamamlanmamıştır. Bilinçdışı içerikler bakımından hiçbir ayrım yapılamadığı gibi, bu sahada hiçbir ilişki kurulamaz; burada hâlâ Benin başkalarıyla ilkel biçimde özdeşleşmesinin asli bilinçdışı durumu hakimdir, başka bir deyişle tam bir ilişki yokluğu hakimdir.

327 Evlenebilir yaştaki genç bir insan, tabii ki bir ben-bilincine sahiptir (genellikle kızlar, erkeklere göre daha çok sahiptir) fakat kişi asli bilinçdışı durumunun derinliklerinden henüz ortaya çıktığı için hâlâ gölgede kalan ve bu açıdan psikolojik ilişkinin oluşumunu engelleyen geniş bölgeler kesin olarak vardır. Bu, pratikte genç adamın (ya da kadının) kendisi ve diğerleri hakkında sadece tamamlanmamış bir anlayışa sahip olabileceği ve bu yüzden de kendisinin ve diğerlerinin dürtüleri konusunda hatalı bir şekilde bilgilendiği anlamına gelir: Genellikle eylemlerine sebep olan dürtüleri büyük ölçüde bilinçdışıdır. Bilincin var olan içeriğini sürekli abarttığımız ve dorukta olmamız gerekirken aslında çok uzun bir tırmanışın ilk adımında olduğumuzu fark etmemiz büyük ve şaşırtıcı bir keşif olacağı için kişi öznel olarak tabii ki kendinin çok bilinçli ve bilgili olduğunu düşünür. Kişinin aşık olduğunda hissettiği ölümcül zorlanımda öznel olarak görüldüğü gibi bilinçdışı bölgesi ne kadar büyük olursa evlilik de o kadar az özgür seçim meselesi olur. Zorlanım, daha az kabul edilebilir bir biçimde de olsa, kişi aşık olmadığında bile var olabilir.

328 Bilinçdışı dürtüler kişisel ve genel bir doğaya aittir. İlk olarak, ebeveyn etkisinden kaynaklı dürtüler vardır. Genç adamın annesiyle ve genç kızın da babasıyla ilişkisi bu açıdan belirleyici etmendir. Olumlu ya da olumsuz, karı veya koca seçimini bilinçdışı seviyede etkileyen şey, ebeveyne olan bağın gücüdür. Ebeveynden birine karşı bilinç seviyesinde duyulan sevgi, sevilen eş seçimini kolaylaştırır. Bilinçdışı seviyedeki (kendini bilinç seviyesinde sevgi anlamında ifade etme ihtiyacı olmayan) bir bağ ise bu seçimi zorlaştırır ve karakteristik düzenlemeler dayatır. Bu düzenlemeleri anlamak için öncelikle ebeveyne olan bilinçdışı bağın sebebi ve bu bağın bilinç seçimini hangi durumlar altında zorla değiştirdiği ve hatta engellediği bilinmelidir. Genel anlamda ebeveynin yaşamış olabileceği ama yapay dürtüler için kendilerini engelledikleri tüm yaşam, ikame biçiminde çocuklara geçer. Bu demektir ki çocuklar, ebeveynlerinin yaşamlarında yerine getirilememiş her şeyi ödünlemek için bilinçdışı seviyede güdümlenir. Bu yüzden bu ahlaki fikirli ebeveynlerin "ahlaksız" olarak adlandırılan çocukları vardır ya da sorumsuzca işe yaramaz bir babanın olumlu yönde hastalıklı derecede hırslı bir oğlu vardır vb. En kötü sonuçlar kendilerini yapay olarak bilinçdışı seviyede tutmuş ebeveynlerden gelir. "Tatmin edici" bir evlilik numarasını bozmamak için kendini kasıtlı olarak bilinçdışı seviyede tutan bir annenin vakasını ele alalım. Bu anne kocanın yerini az çok tutması için oğlunu bilinçdışı seviyede kendine bağlayacaktır. Oğlan, eğer doğrudan eşcinselliğe zorlanmadıysa, gerçek doğasının tersi bir yolda seçimini düzenlemeye mecbur kalır. Örneğin, annesinden açık bir şekilde aşağı ve bu nedenle onunla yarışamayacak bir kız ile evlenebilir; ya da acımasız ve baskıcı bir yaradılıştaki, onu belki de annesinden ayırmakta başarılı olacak bir kadına aldanabilir. Eğer içgüdülerin etkisine zarar verilmediyse eş seçimi bu etkilerden uzak durabilir. Ama er ya da geç bu içgüdüler kendilerini engeller olarak hissettirirler. Türü koruma açısından az çok içgüdüsel bir seçim en iyi olarak düşünülebilir ama tamamen içgüdüsel bir kişilik ile bireysel

olarak farklılaşmış bir kişilik arasında sıklıkla olağandışı büyük bir ayrım olduğu için bu içgüdüsel seçim psikolojik anlamda her zaman hayırlı değildir. Ayrıca bu gibi vakalarda soy, tamamen içgüdüsel bir seçim ile geliştirilebilir ve kuvvetlendirilebilir olmasına rağmen bireysel mutluluk yerini ızdıraba bırakacaktır (Tabii ki "içgüdü" fikri, doğasının büyük bir kısmı bilinmeyen her çeşit organik ve psişik etken için kolektif bir terimden daha fazlası değildir).

329 Eğer birey sadece türün devamı için bir araç olarak görülüyorsa o halde eş seçiminde tamamen içgüdüsel bir seçim en iyisi olur. Ama bu gibi bir seçimin temelleri bilinçdışı olduğu için sadece bir çeşit kişisel olmayan bağlantı bunların üzerine kurulabilir; ilkel insanlar arasında gözlemlenebilen mükemmellik gibi. Eğer burada bir "ilişki"den bahsedebilirsek bu ilişki en iyi ihtimalle demek istediğimiz şeyin soluk bir yansıması, kişisel olmayan bir durum, tamamen geleneksel adetler ve önyargılar ile düzenlenmiş, geleneksel evliliklerin prototipi olur.

330 Akıl veya mantık veya ebeveynin sözüm ona gönülden ilgisi evliliği düzenlemez, ve çocukların saf içgüdülerinin etkisi yanlış eğitim ya da birikmiş ve ihmal edilmiş ebeveyn karmaşaları tarafından bozulmaz ise, evlilik seçimi normal olarak içgüdünün bilinçdışı dürtülerini takip edecektir. Bilinçdışı durum, ayrım-yapmama ya da bilinçdışı özdeşleşme ile sonuçlanır. Bunun uygulanabilir sonucu ise şudur; bir kişi diğer bir kişide kendininkine benzer bir psikolojik yapı olduğunu varsayar. Görünüşte aynı amaçlarla paylaşılan bir deneyim olarak normal cinsel yaşam, bunun ötesinde bir olma ve özdeş olma duygularını güçlendirir. Bu durum, tam bir ahenk olarak tanımlanır ve büyük mutluluk ("tek yürek ve tek ruh") olarak övülür – bu övgü sebepsizdir çünkü asli bilinçdışı seviyede bir olma durumuna dönüş çocukluğa dönmek gibidir. Tüm sevgililerin çocuksu jestleri de bundan dolayıdır. Hatta bu, ana rahmine, henüz bilinçdışı olan yaratıcılığın bereketli derinliklerine geri dönüştür. Bu, gerçekte özgün ve tartışmasız Tanrısal bir de-

neyimdir ve bu deneyimin deneyüstü gücü, bireysel olan her şeyi yok eder ve bitirir; bu deneyim, yaşamla kurulan bir gönül bağıdır, kaderin kişilerüstü kudretidir. Bireyin kendine hakim olma iradesi parçalanır: kadın anne olur, erkek de baba ve böylelikle her ikisi de özgürlüklerini kaptırır ve yaşam dürtüsünün enstrümanı haline gelirler.

331 Burada ilişki biyolojik içgüdüsel hedefin -türlerin korunumu- sınırları içinde kalır. Bu hedefin kolektif doğasından dolayı karı koca arasındaki psikolojik bağ da esasen kolektif olacaktır, psikolojik anlamda ise bireysel bir ilişki olarak düşünülemeyecektir. Biz bundan sadece bilinçdışı dürtülerin doğası fark edilip asli özdeşlik bozulduğunda bahsedebiliriz. Bir evlilik bireysel bir ilişkiye doğru hiçbir zaman kolayca ve kriz olmadan gelişmez ya da nadiren gelişir. Bilinç, acı olmadan doğmaz.

331 Bilincin farkına varılmasına öncülük eden birçok yol vardır ama bu yollar belirli kanunları takip ederler. Genellikle yaşamın ikinci yarısının başlamasıyla değişim başlar. Yaşamın orta dönemi muazzam bir psikolojik öneme sahiptir. Çocuk, psikolojik yaşamına dar sınırlar dahilinde, sihirli anne ve aile çemberi içinde başlar. İlerici olgunlaşma ile ufkunu ve kendi etki alanını genişletir; umutları ve niyetleri, kişisel gücünü ve sahip olduklarını genişletmeye yönlendirilir; arzu devamlı genişleyerek dünyaya erişir; bireyin iradesi, bilinçdışı dürtüler tarafından takip edilen doğal hedeflerle daha da özdeş hale gelir. Böylece adam hayatını şeylerde canlandırır, ta ki sonunda bu şeyler yaşamaya ve çoğalmaya başlayana kadar; ve belli belirsiz bir şekilde bu adam o şeyler tarafından kaplanır. Annelerini, çocukları ele geçirir, erkekleri de kendi eserleri. Aslında sadece çalışma ve büyük çabayla meydana getirilen şey artık kontrolden çıkmış demektir. Bu ilk başta tutkudur, sonra görev olur ve son olarak tahammül edilemez bir sorumluluk, yaşamda yaratıcısının sırtından geçinen bir vampir olur. Bir adam kendini hâlâ bütün gücü ve bütün iradesi ile işine veriyorsa orta yaş en büyük genişleme anıdır. Fakat tam bu anda gün

batar ve yaşamın ikinci yarısı başlar. Tutku şimdi yüzünü değiştirir ve göreve çağrılır; "İstiyorum" engellenemez bir "Yapmalıyım"a dönüşür ve başta sürpriz ve keşifleri getiren yoldaki dönüşümler gelenek tarafından durgunlaştırılır. Şarap mayalanmıştır, durulmaya ve berraklaşmaya başlar. Tutucu eğilimler, eğer hepsi iyi giderse gelişir; ileri bakmak yerine kişi birçok kere istemsizce geriye bakar ve yaşamı o ana kadar nasıl değişmiş görmek için durum değerlendirmesi yapmaya başlar. Gerçek dürtüler aranır ve gerçek keşifler yapılır. Kendini ve kaderi incelemesi, ona kendi özelliklerini fark etme olanağını sağlar. Ama bu içgörüler kolay elde edilmez; sadece en şiddetli şoklarla kazanılırlar.

331 Yaşamın ikinci yarısındaki amaçlar birinci yarısındaki amaçlardan farklı olduğu için gençlik tutumunda çok fazla oyalanmak iradede bölünmeye sebep olur. Bilinç hâlâ kendi eylemsizliğine bakıp hızla ilerler ama bilinçdışı geride kalır çünkü daha çok yayılma için ihtiyaç duyulan güç ve içsel niyet baltalanmıştır. Kişinin kendisiyle bu uyumsuzluğu memnuniyetsizliğe yol açar ve kişi şeylerin gerçek durumunun bilincinde olmadığı için genellikle bunun sebeplerini eşine yansıtır. Böylece bilinç farkındalığına gerekli giriş olan ciddi bir atmosfer gelişir. Genellikle bu durum her iki partner için de eş zamanlı başlamaz. En iyi evliliklerde bile bireysel farklılıklar her iki eşin de zihin durumu tam anlamıyla özdeş olacak kadar silinemez. Vakaların çoğunda eşlerden biri diğerine göre evliliğe çok daha hızlı uyum gösterir. Temelde ebeveyniyle olumlu bir ilişki kurmuş biri eşine uyum sağlamada çok az zorluk duyar ya da hiç duymaz iken diğeri ebeveynle kurduğu derin bir bilinçdışı bağ tarafından engelleniyor olabilir. Bu yüzden tam bir uyumu daha sonra başaracaktır ve bu uyum büyük zorluklarla kazanıldığı için daha sağlam bile olabilir.

331 Ruhsal gelişimin gidişatındaki ve derecelerindeki bu farklılıklar, kendini kritik zamanlarda gösteren tipik bir zorluğun temel sebepleridir. Bir kişiliğin "ruhsal gelişiminin derecesi"ne gelince, özellikle zengin ya da yüce bir doğa

imasında bulunmak istemem. Bu hiçbir zaman olmaz. Yani aslında zihindeki ya da doğadaki belirli bir karmaşayı basit bir küpe nazaran birçok yüzlü değerli bir taş ile karşılaştırabiliriz. Kalıtsal özellikler ile yüklü, çok yönlü ve aslında sorunlu, uzlaşması bazen çok zor olan insanlar vardır. Bu gibi insanlara uyum ya da bu insanların daha basit kişiliklere uyumu her zaman bir problemdir. Belirli bir ayrışma eğilimleri olan bu insanlar, genellikle uzlaşılmaz özelliklerini kayda değer periyodlara bölecek yeteneğe sahiptirler, bu yüzden olduklarından daha basit gibi geçinirler ya da çok yönlülükleri, çok değişkenlikleri onlara kendilerine has bir cazibe katar. Bu kişilerin eşleri kendilerini kolaylıkla öyle bir dolambaçlı doğanın içinde kaybedebilirler ki, bu doğanın içinde, kişisel çıkarlarının bazen çok hoş olmayan yollarla tamamen emileceği, mümkün tecrübe bolluğu görürler, çünkü bu kişilerin tek işi tüm iniş çıkışlarıyla eşinin karakterini izlemektir. Her zaman daha basit olan kişiliği çevreleyen birçok deneyim vardır -basit kişilik bu deneyimler tarafından tamamen çiğnenmediyse şayet- erkek, daha karmaşık olan eşinin içinde tüketilir ve çıkış yolunu göremez. Bir kadın için ruhsal bakımdan kocasında tamamen kapsanmak ve koca için de duygusal olarak karısında tamamen kapsanmak neredeyse düzenli bir hadisedir. Bu, "kapsanan" ve "kapsayan" problemi olarak tanımlanabilir.

332 Kapsanan kişi kendini tamamen evliliğinin sınırları içinde yaşıyormuş gibi hisseder; evli olduğu eşine karşı tutumu bir bütündür; evliliğin dışında gerekli hiçbir zorunluluk ve bağlayıcı bir ilgi yoktur. Bu farklı ideal ortaklığın hoş olmayan tarafı ise hiçbir zaman tümüyle görülemeyen ve bu yüzden de büsbütün inandırıcı ve güvenilir olmayan bir kişiliğe olan rahatsız edici bağımlılıktır. Buradaki büyük avantaj ise kendi bütünlüğünde yatar ve bu da psişik ekonomide küçük görülmeyecek bir etkendir.

333 Diğer bir yandan, ayrışma eğilimiyle uyum içinde kendini kapsananın bölünmemiş sevgisi ile bütünleştirme ihtiyacına sahip kapsayan kişi, daha basit olan kişilik yü-

zünden kendisi için doğal olarak çok zor olan bu çabada oldukça geride kalır. Diğer kişide, kendi yönlerini tamamlayacak ve bu yönlerine karşılık gelecek tüm ince tarafları ve karmaşıklıkları ararken o kişinin basitliğini örseler. Normal durumlarda basitlik her zaman karmaşıklığa karşı avantajlı olduğu için çok yakında gizli ve çetrefilli tepkileri daha basit bir doğada harekete geçirme çabalarını bırakmak zorunda kalacaktır. Ve çok geçmeden eşi –daha basit doğasıyla uyum içinde, adamdan uyumlu basit cevaplar bekleyen kadın[1]- durmadan ısrar ettiği basit cevaplar ile adamın karmaşıklıklarını kümeleyerek, o adama yapılacak birçok şey verecektir. Adam basitliğe razı gelmeden önce isteksizce kendi içine kapanmalıdır. Bilinç sürecinin kendisi gibi, sıradan bir adam için her zaman basit olanı tercih etmeye yönelik herhangi bir zihinsel çaba, gerçekte vuku bulmayacak olsa bile büyük bir zorlamadır. Ve bu en azından yarı gerçekliği temsil ettiğinde o zaman o adam için her şey biter. Daha basit bir doğa daha karmaşık olana, ona yeterince alan vermeyen çok küçük bir mahal gibi tesir eder. Diğer bir yandan karmaşık doğa daha basit olana daha çok boş alanla daha çok mahal verir ki böylece kadın gerçekten nereye ait olduğunu asla bilmez. Doğal olarak bu da şu noktaya varır; daha karmaşık olan daha basit olanı kapsar. Daha karmaşık olan basit olanda emilemez ama onun içinde kapsanmadan onu kuşatabilir. Yine de daha karmaşık olan belki de diğerinden daha çok kapsanma ihtiyacında olabileceği için kendini evliliğin dışında hisseder ve bu nedenle her zaman problemli olan rolü oynar. Kapsanan kişi ne kadar çok tutunursa, kapsayan kişi o kadar çok ilişkinin dışında bırakılmış hisseder. Kapsanan kişi tutunmasıyla ilişkiye doğru iter ve ne kadar çok iterse kapsayan kişi o kadar az cevap verebilir. Bu yüzden adam dışardan kolaçan

[1] [Bu ve devamındaki paragrafları çevirirken açık olsun diye kapsayanı erkek, kapsananı da kadın varsaydım. Bu varsayım tamamen İngilizce gramerdeki mecburiyet nedeniyledir ve bu Almanca metinde belirtilmemiştir. Tabi ki bu, tersine çevrilebilir bir durumdur. – ÇEVİRMEN]

etme eğilimi gösterir, şüphesiz başlangıçta bu bilinçdışı seviyededir, ama orta yaşın başlamasıyla birlikte ayrışmacı doğasından dolayı onun için özellikle gerekli olan o birlik ve bölünmezliğin daha ısrarlı bir özlemi uyanır içinde. Bu noktada gidişat çatışmayı karar noktasına getirme eğilimindedir. Adam tamamlanma, her zaman eksik olan memnuniyet ve bölünmezlik aradığı gerçeğinin bilincine varır. Kapsanan kişi için bu sadece her zaman acıyla hissettiği güvensizliğin bir onayıdır; görünürde ona ait olan mahallerde diğerinin, istenmeyen misafirlerin ikamet ettiğini keşfeder. Güvenlik umudu ortadan kaybolur ve eğer eşini umutsuz ve şiddetli çabalarla anlaşmaya zorlama konusunda, ve bir olma özleminin çocuksu ve hastalıklı bir fanteziden başka bir şey olmadığını zorla itiraf ettirme konusunda başarılı olamazsa bu hayal kırıklığı onu kendi içine sürükler. Eğer bu taktikler başarılı olmazsa, kadının başarısızlığının kabulü kendisini, diğerinde umutsuzca aradığı güvenliğin kendinde bulunduğunu fark etmesine zorlayarak ona iyi gelebilir. Bu şekilde kadın kendini bulur ve kapsayanın boş yere arandığı tüm karmaşıklıkları kendi basit doğasında keşfeder.

334 Kapsayıcı, "sadakatsizlik" demeyi alışkanlık haline getirdiğimiz şeyin karşısında parçalanmadan, bir olma özleminin içsel bakımdan meşruiyetine inanmaya devam eder ise bir süreliğine kendisinin-bölünmesine tahammül etmek zorunda kalacaktır. Bir ayrışma, bölünmeyle değil, daha çok tam bir çözünme ile iyileşir. Bir olma için gayret eden tüm güçler, kendi-olmaya dair bütün sağlıklı arzular, çözünmeye karşı direnecek ve bu yolla, daha önce hep kendi dışında aradığı içsel bir bütünleşmenin olasılığı olduğunun bilincine varacaktır. Sonra ödülünü bölünmemiş bir özde bulacaktır.

335 Bu, yaşamın ortalarında sıklıkla yaşanan bir şeydir ve bu vesileyle olağanüstü insan doğamız yaşamın ilk yarısından ikincisine öncülük eden bu geçişi güçlendirir. Bu, insanın sadece içgüdüsel doğanın bir aracı olduğu durum-

dan kendisi olduğu duruma geçtiği bir başkalaşımdır: Doğanın kültüre, içgüdünün zihne dönüşümüdür.

336 Kişi bu gerekli gelişimi ahlaki şiddet hareketleriyle sekteye uğratmamak için dikkat etmeli çünkü bölünerek ya da içgüdüleri bastırarak ruhani bir tutum yaratmak için yapılan herhangi bir teşebbüs sahteciliktir. Hiçbir şey kaçamak şehvet düşkünü bir ruhaniyetten daha tiksindirici değildir; bu, kaba kösnüllük kadar ahlaksızcadır. Fakat geçiş süreci uzun zaman alır ve insanların büyük çoğunluğu ilk aşamalarda takılır kalır. Keşke ilkel insanlar gibi bilinçdışını evliliğin sebep olduğu bu tüm psikolojik gelişim ile ilgilenmesi için bırakabilseydik o zaman bu geçişler daha tam bir şekilde ve çok fazla anlaşmazlık olmadan sonuçlandırılabilirdi. Bu yüzden sıklıkla sözüm ona "ilkel insanlar" arasında sanki örselenmemiş bir kaderin tam olgunlaşan ürünleriymiş gibi anında saygı uyandıran ruhani kişiliklere rastlanabilir. Burada kişisel deneyimlerimle konuşuyorum. Ama bugünün Avrupalıları arasında ahlaki şiddet hareketleri tarafından bozulmamış insanlar bulunabilir mi? Hâlâ hem çileciliğe ve hem de zıddına inanacak kadar barbarız. Ama tarihin tekeri geri döndürülemez; yapacağımız tek şey, içimizdeki ilkel paganın gerçekten istediği gibi kaderimizi örselemeden sonuna kadar yaşamamıza fırsat verecek bir tutuma ulaşmaya çabalamaktır. Sadece bu durumda, ruhaniyeti kösnüllüğe kösnüllüğü de ruhaniyete doğru çarpıtmadığımızdan emin olabiliriz çünkü ikisi de birbirinin üzerinden var olduğu için ikisi de yaşamalıdır.

337 Yukarda kısaca bahsettiğim geçiş, psikolojik evlilik ilişkisinin en temel esaslarındandır. Doğanın amaçlarına hizmet eden ve orta yaşın özelliklerine sahip geçişlere sebep olan yanılsamalar hakkında daha çok şey söylenebilirdi. Yaşamın ilk yarısında - uyum başarılı ise şayet- evliliği nitelendiren özel ahenk, kritik dönemin belirginleştirdiği üzere büyük ölçüde belirli arketipsel imgelerin yansıtılmasına dayalıdır.

338 Her erkek kendi içinde ebedi bir kadın imgesi taşır; şu ya da bu kadının imgesi değil, kesinlikle feminen bir imge. Bu imge temelde bilinçdışı düzeydedir, erkeğin yaşayan organik sistemine kazınmış, başlangıçtan beri var olan kökenin kalıtsal bir etmenidir, kadının atalardan kalma tüm deneyimlerinin bir mührü ya da "arketipi"dir, sanki kadınlar tarafından bu zamana kadar yapılmış tüm etkilerin bir birikimi gibidir - kısaca psişik uyumun kalıtsal sistemidir. Kadınlar hiç var olmasaydı bile herhangi bir zamanda bu bilinçdışı imgeden bir kadının fiziksel olarak nasıl oluşturulabileceği çıkarımını yapmak hâlâ mümkün olurdu. Aynı şey kadın için de geçerli: O da doğuştan gelen bir erkek imgesine sahip. Aslında, deneyimlerimizden biliyoruz ki bunu *erkek* imgesi, erkek vakalarında ise *kadın* imgesi olarak tanımlamak daha doğru olurdu. Bu imge bilinçdışı olduğu için sevilen kişiye her zaman bilinçdışı seviyede yöneltilir, ve tutkulu çekicilik ya da isteksizliğin temel sebeplerinden biri olur. Bu imgeye ben "anima" adı verdim. *Habet mulier animam?* [*Kadının animası var mıdır?*] skolastik sorusunu özellikle ilginç buluyorum çünkü bana göre şüpheyi gerekçelendiren zekice sorulmuş bir soru. Kadında anima, ruh yoktur ama *animus* vardır. Anima erotik, duygusal bir karaktere sahiptir ama animus rasyonelleştiren bir karaktere sahiptir. Bu yüzden erkeklerin feminen erotizm ve özellikle kadınların duygusal yaşamı hakkında söyledikleri şeylerin çoğu kendi anima-yansıtmalarından kaynaklanır ve bu yüzden saptırılır. Diğer bir yandan, kadınların erkekler hakkındaki hayret verici varsayımları ve fantezileri de mantıksız argümanları ve yanlış açıklamaları üreten animusun etkinliklerinden gelir.

339 Anima ve animusun ikisi de olağanüstü bir çokyönlülük ile karakterize edilir. Bir evlilikte, kapsayan kişiye bu imgeyi yansıtan, her zaman kapsanan kişidir, kapsayan kişi ise partnerine bilinçdışı imgesinin sadece bir kısmını yansıtabilir. Bu partner ne kadar çok bir ve basit olursa yansıtma o kadar az tam olur. Ki o durumda, bu son derece etkileyici imge havada asılıymış gibi sanki yaşayan bir

insan tarafından doldurulmayı bekler. Anima-yansıtmalarını cezbetmek için doğa tarafından yaratılmış gibi görünen belirli kadın çeşitleri vardır; aslında birisi çıkıp tam anlamıyla bir "anima çeşidi"nden bahsedebilir. Sözüm ona "anlaşılmaz" karakter, onlara ait donanımların vazgeçilmez bir parçasıdır, ayrıca bir muğlaklık, şaşırtıcı bir belirsizlik, hiçbir şey sunmayan müphem bir bulanıklık değil ama Mona Lisa'nın konuşan sessizliği gibi vaat dolu bir sonsuzluk da bu parçalardandır. Bu çeşitte bir kadın; hem yaşlı hem gençtir, hem anne hem kızdır, kuşkulu bir bekaretten, masumiyetten fazlasıdır ve yine de erkekler için oldukça uzlaştırıcı, naif bir kurnazlıkla donatılmıştır[1]. Gerçek zihinsel güçteki her erkek bir animus olamaz, çünkü animus, iyi fikirlerin değil iyi kelimelerin – ki bu kelimeler, hatırı sayılır kısmı henüz dile gelmemiş anlamlarla dolu gibi görünürler- efendisi olmalıdır. Ayrıca o erkek, "yanlış anlaşılan" sınıfa ait olmalı ya da çevresiyle bir şekilde arası açık olmalı ki fedakarlık fikri kendini çaktırmadan kabul ettirebilsin. Bunun ötesinde oldukça şüphe uyandıran bir kahraman, olasılıklarla dolu bir adam olmalıdır ki bu, adamın, "ortalama zekalı[2]" bir erkeğin sıkıcı esprilerini algılayabilir olmasından çok önce, animus-yansıtmasının gerçek bir kahraman ortaya çıkarmadığı anlamına gelmez.

340 Kadınlar kadar erkekler için de, "kapsayan kişi" olduklarından dolayı, bu imgeyi doldurmak, sonuçlar üreten bir deneyimdir çünkü kişinin mütekabil bir farklılık tarafından cevaplandırılan karmaşalarını bulma olasılığını içerir. Kişinin kendini benimsenmiş ve kapsanmış hissettiği geniş dehlizlerin açıldığı görülür. "Görülür"ü tedbirli söylüyorum çünkü deneyim çift-yüzlü olabilir. Tıpkı bir kadının ani-

---

[1] H. Rider Haggard'ın *Ayişe* (Londra, 1887) ve Pierre Benoit'nın *Atlantida* (Paris, 1920) isimli eserlerinde bu tipin mükemmel tanımları mevcuttur.

[2] Animusun kabul edilebilir açıklamaları, Marie Hay'ın *The Evil Vineyard* (New York, 1923), Elinor Wylie'nin *Jennifer Lorn* (New York, 1923) ve Selam Lagerlöf'ün *Gösta Berlings Saga* (1891) isimli eserlerinde bulunabilir.

mus-yansıtmasının topluluk tarafından tanınmayan saygın bir adama dadanması ve aslında ona, kendi gemisinin kaptanı olabilmesi için manevi destek vermesi gibi, bir adam da kendi anima-yansıtmasıyla kendine bir *femme inspiratrice* [ilham verici kadın] yaratabilir. Ama bu, genelde yıkıcı sonuçlarla bir kuruntu üretir, adamın inancı yeterince güçlü olmadığı için bir başarısızlık olur. Kötümserlere bu ilkel psişik imgelerin olağanüstü olumlu bir değere sahip olduğunu söylerdim ama göz kamaştıran fantezilere ve en saçma sapmalara karşı iyimserleri uyarmalıyım.

341 Bu yansıtma her ne olursa olsun bireysel ve bilinç seviyesinde bir ilişki olarak düşünülmemeli. İlk aşamalarında, biyolojik olanlar dışındaki bilinçdışı dürtülere dayalı zorlanımlı bir bağımlılık yarattığı için bu yansıtma bundan çok uzaktır. Rider Haggard'ın *Ayişe*'si anima-yansıtmasında yatan fikirlerin meraklı dünyasına dair bazı belirtileri bize verir. Bunlar esas itibarıyla zihinsel içeriklerdir; sıklıkla erotik kılıktadırlar, ve arketipler içeren ve bütünlüğü kolektif bilinçdışını teşkil eden ilkel mitolojik bir zihniyetin gözle görülen parçalarıdırlar. Dolayısıyla böyle bir ilişki aslında bireysel değil kolektiftir. (*Atlantida* içindeki detaylarda bile *Ayişe*'ye benzer bir fantezi figürünü yaratan Benoit, Riger Haggard'dan intihal yaptığını inkar eder.)

342 Eğer bu gibi bir yansıtma evli çiftlerden birine tutunursa kolektif zihinsel bir ilişki kolektif biyolojik ilişkiyle çatışır ve kapsayan kişide yukarıda anlattığım bölünme ya da çözünmeye sebep olur. Eğer erkek sıkıntıdan kurtulmayı becerebilirse bu büyük çatışma sayesinde kendini bulur. O halde yansıtma, kendi içinde tehlikeli olduğu halde, kolektif bir ilişkiden bireysel olana geçişte kişiye yardım etmiş olacaktır. Bu, evliliğin getirdiği ilişkinin tam bilinç seviyesinde farkına varılması anlamına gelir. Bu makalenin amacı evlilik psikolojisinin tartışılması olduğu için yansıtmanın psikolojisi bizi burada ilgilendirmez. Ondan bir olgu olarak bahsetmek yetecektir.

343 Yanlış anlaşılma riskine rağmen kritik geçişlerinin doğasından bahsetmeden psikolojik evlilik ilişkisi ile başa çıkmak oldukça zordur. İyi bilindiği gibi bir kişi kendi deneyimlemediği şeyden psikolojik olarak hiçbir şey anlayamaz. Ancak bu bile kişinin kendi yargısının tek doğru ve yeterli yargı olduğuna inanmasına engel değildir. Bu endişelendirici gerçek, bilincin anlık içeriğinin gerekli olarak aşırı değerlemesinden ileri gelir, çünkü bu dikkat yoğunluğu olmadan kimse bilinçli olamaz. Böylece yaşamın her dönemi kendi psikolojik gerçekliğine sahip olur, bunun aynısı psikolojik gelişimin her aşaması için geçerlidir. Sadece belirli kişilerin ulaştığı evreler de vardır; bunun sebebi ise ırk, aile, eğitim, yetenek veya tutkudur. Doğa aristokrattır. Genel geçer kanunlar var olmasına rağmen normal insan bir kurgudur. Psişik yaşam en alt aşamalarda kolaylıkla durdurulabilecek bir gelişimdir, öyle bir yaşam ki her insan, sınırlarına erişebildiği seviyeye çıkmasına ya da düşmesine göre sanki belirli bir çekim gücüne sahiptir. Kişinin görüşleri ve inançları da buna göre şekillenir. Dolayısıyla biyolojik amacı yerine getirme doğrultusunda pek çok evliliğin ruhsal ya da ahlaki sağlığa hasar vermeden daha üstün psikolojik sınırlara ulaşabilmesi şaşırtıcı değildir. Görece daha az sayıda insan kendileriyle derin bir uyumsuzluğa düşer. Dışardan büyük bir baskının olduğu yerde, çatışma, büsbütün bir enerji eksikliği uğruna daha çarpıcı gerilimler oluşturmada yetersiz kalır. Buna rağmen, toplumsal güvenliğe oranla psikolojik güvensizlik artar; bu, başta bilinçdışı olarak, nevrozlara sebep olur, daha sonra bilinç seviyesinde, beraberinde ayrılmalar, anlaşmazlıklar, boşanmalar ve evlilik ile ilgili diğer bozuklukları getirir. Daha yüksek aşamalarda, eleştirel muhakemenin durma noktasına geldiği dini alanlara dokunarak psikolojik gelişimin yeni olasılıkları fark edilir.

344 İlerleme, bir sonraki gelişim aşamasında ne olacağına tamamen bilinçdışı kalarak, bu aşamaların herhangi birinde kalıcı olarak durdurulabilir. Genellikle bir sonraki aşamaya geçiş şiddetli önyargılar ve batıl korkular tarafından engellenir. Bu yine de çok kullanışlı bir amaca hizmet

eder çünkü kazara kendisi için çok yüksek seviyede bir yaşam için zorlanan bir adam, bir budalaya ve bir tehdide dönüşür.

345 Doğa sadece aristokrat değildir, aynı zamanda ezoteriktir. Yine de anlayış sahibi hiçbir insan bildiklerini sır olarak saklamaya ikna edilemeyecektir, çünkü psişik gelişime dair sırrın asla ifşa edilemeyeceğini çok iyi bilir, bunun nedeni de gelişimin basitçe bireysel bir yetenek sorunu olmasıdır.